Türk ve Dünya Edebiyatında

şiddet hikâyeleri

Hazırlayan :

Mehmet Seyda

VARLIK YAYINLARI

Korku ve Şiddet Hikâyeleri

TÜRK VE DÜNYA
EDEBİYATINDAN
SEÇMELERLE

Korku ve Şiddet Hikâyeleri

Hazırlayan :
MEHMET SEYDA

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

FAYDALI KİTAPLAR : 155

Varlık Yayınları, Sayı: 1810
Istanbul'da Faik Turgut Matbaası'nda dizilmiş,
Bahar Matbaası'nda basılmıştır.
Ocak, 1975

KORKU ve ŞİDDET HİKÂYELERİ

Ruhbilimcilerce, «bir engele uğramış kaçma isteği» olarak tanımlanan korku, sanatta çok işlenilmiş temel konulardan biri. İster günlük konuşmalarımızda olsun, ister romanlarda, hikâyelerde geçsin, korkuyu, hemen hemen kalıplaşmış birtakım deyimlerle anlatmakta ve anlamakta hiç de güçlüğe uğramıyoruz: «Ödü koptu. Gözleri yuvalarından uğradı. Tüyleri diken diken oldu. Saçları havaya dikildi. Gırtlağı kurumuştu. Sesi çatallaşmıştı. Tir tir titremekteydi. El ayak sapır sapır dökülüyordu.» ..vb.

Öte yandan, «korkutulmuş» dediğimiz kimse, daha kısası «korkak» diye anılan tip, genellikle, ŞİDDET görmüş insandır. Peki, «şiddet» ne? Mustafa Nihat Özön'ün «Osmanlıca Türkçe Sözlük»ünde, şu karşılıkları görüyoruz; peklik, çokluk, sertlik, sıklık. Türk Dil Kurumu'nun «Türkçe Sözlük»ünde ise, şu sözcükler öneriliyor; yeğinlik, sertlik, hız. Gene Türkçe Sözlük», yeğinlik karşılığı; zorlu, şiddetli, baskın, üstün.. sözcüklerini göstermiş.

Bunlara bakılarak denilebilir ki, «şiddet» sözcüğünün tek başına taşıdığı dolgunluk ve bizde uyandırdığı çağrışım, şimdilik, tek sözcükle ve tam karşılanmış değildir.

Doğan çocuğun adını koymalı. Bu hesap, her kitapta, içeriğine uygun bir ad ister. Doğrusu, bu kitaba alınan hikâyelerin «Sarsıcı Hikâyeler», «Sertlik Hikâyeleri», «Çarpıcı Hikâyeler» başlığı altında toplanması, yukarıda belirtilen nedenle, bize eksik ve yetersiz göründü. «Unutulmaz Hikyeler» deseydik, belki amacımıza en

yaklaşanını söylemiş olacaktık. Korku ve şiddet hikâyelerinin, çarpıcılıkları dolayısiyle unutulmaz oluşları bir gerçektir çünkü.

Ömer Seyfettin'i andığımız zaman ilk akla gelen hikâyesi «Bomba», Prospér Mérimée deyince «Mateo Falcone» oluyor. Grek trajedisinin değişmez kuralı, şiddet hikâyeleri için de geçerli: İnsan tutkularını birbiriyle, yada yazgı ile çarpıştırıp, okuyucuya büyük bir korku, ürküntü, tiksinti vererek «ibret» telkin etme. İnsanın insanlık değerleri yokumsamaya uğrar şiddet hikâyelerinde. Kişisel doğrular adına insanlığın vazgeçilmez doğruları hiç önemsenmeden harcanır. Dar düşüncelerin, karşı durulmaz öfkelerin, acımasız katı törelerin kurbanlarıyla her karşılaşışımızda, ister istemez sarsılırız. Aşırı eziyetler, kıyımlar. Bu kıyım «ben»den «o»na yöneldiği gibi, «o»ndan «bana» da dönüşebilir; birisinin canına kıymakla kişinin kendi canına kıyması eş anlam taşır.

Böylesi konular, elbette, belleğimizden kolay kolay silinmiyor, onları unutamıyoruz. Korku ve şiddet hikâyelerinin kurgusu, yapısı çift yönlüdür de onun için. Unutulmaz «olay» ile ruhsal gerilim bir bütünlük içinde kaynaşır. Toplumsal gerçeklere, çıkmazlara, bu gerçekleri, çıkmazları kendinde taşıyan «kahraman»ların aracılığı ile inilir. Hikâye konusu olan kimse eylemi ve düşünceleriyle kendi toplumunun onayını kazansa, hepsinden «tam numara» alsa bile, daha uygar toplumların onayından geçmeyecek bir çözüm yoluna başvurmuştur. Öyle ki, şiddet hikâyelerinin ele aldığı, işlediği konunun gerçek çözüm yolu, kahramanın tutumu ile eyleminin âdeta tersinde gizlidir. Sanatçı, «doğru»ya, «olumlu»ya, «eğri»nin, «yanlış»ın üzerine basarak, «olumsuz»u vurgulayarak götürmektedir bizi.

Yazarlarına ün ve onur kazandıran şiddet hikâyele-

ri ile, niyeti yalnız cinsel duyguları kamçılamak olan piyasa hikâyelerini, vurdulu-kırdılı serüvenleri, herhalde, belirtmeye çalıştığımız bu özellikler ayırıyor.

Şiddet hikâyelerinin başarılı örneklerinin, dünya edebiyatında ve Türk edebiyatında, gerçekçilik akımına bağlı sanatçıların kalemlerinden çıkması bir raslantı olmasa gerek. Şundan ki, gerçekçilik, özellikle toplumcu gerçekçilik, taşıyageldiği epik havanın yanısıra, kişinin iç dünyasının derinliklerine dalmaktansa, o iç dünyaya uzun uzadıya girmeksizin, kahramanının dış toplumsal ilişkileri ile, etkin ve edilgin davranışları ile ilgilenmeyi öne alır. İnsan, çoğun, «sezerek, duyarak» yaşamaz bu tür hikâyelerde; düşünceleri, eylemi, tavırları ile yaşar. Sonra her şeyden önce o, belli ekonomik ve toplumsal koşulların insanıdır. Çarpıcı, vurucu bir «olay» ortaya koymanın en kısa, kesin yazılış biçimi de zaten başka türlü olamaz.

Antolojimizde, yerli-yabancı yazarları bir araya getirdik. Okuyucuya, hemen hemen başlangıcından günümüze dek, öz ve biçim, üslûp ve teknik bakımdan bunları birbiriyle karşılaştırma olanağı vermek, yargılamayı da, değerlendirmeleri de kendilerinin yapmalarını sağlayabilmek istedik.

28.4.1974

Mehmet SEYDA

PROSPER MÉRİMÉE
(1803 - 1870)

Son kerte veciz yazmayı kural edinin Prosper Mérimée, Fransız hikâyeciliğinin kurucularındandır. Gerçekçidir. Dil bilgini ve arkeologdu. Senatörlük yaptı. Louis-Napoléon'un yanında çalıştı. İlk yazıları romantikti. Büyük, ateşli tutkuları dile getiren uzunlu kısalı hikâyelerinin en ünlüleri Colomba **(1841),** Carmen **(1845) ve** Mateo Falcone **(1829) dir.**

M A T E O F A L C O N E

Porto-Vecchio'dan çıkılıp da kuzey-batıya, adanın içlerine doğru gidilince arazinin hızla yükseldiği görülür, kocaman kayaların tıkadığı, arasıra hendeklerin kestiği dolambaçlı patikalarda üç saatlik bir yürüyüşten sonra çok geniş bir fundalığın kenarına varılır. Fundalık adaletin pençesinden kaçanların vatanıdır. Haber verlim ki, Korsika çiftçileri, tarlasını gübrelemek zahmetinden kurtulmak için bir orman parçasını ateşe verirler; ama alevler gereğinden fazla yeri kaplayacakmış, varsın kaplasın, onu mu düşünecekler? Yanmış ağaçların küllerinden bereketi artan bu toprakları ekince iyi bir ürün alacağından emindir. Toplaması zahmetli olan samanları bırakıp başaklar kaldırıldıktan sonra, toprağın altında kalarak yanmamış olan ağaç kökleri, ertesi bahara gür sürgünler verir, bunların boyu bir iki yıl içinde iki metreyi aşar. İşte bu sık çalılığa maki adını verirler. Bu

fundalık gelişigüzel birbirine girmiş ve karışmış türlü ağaçlardan meydana gelmiştir. İnsan burada, ancak elinde baltayla kendine yol açabilir, öyle sık ve gür fundalıklar vardır ki yaban koyunları bile içine giremez.

Eğer bir adam öldürdünüzse Porto-Vecchio fundalığına gidin, bir tüfek, biraz barut ve beş on kurşunla orada güven içinde yaşarsınız, kukuletalı kahverengi bir yamçı almayı unutmayın, altta şilte, üstte yorgan görevini yapar. Çobanlar size süt, peynir, kestane verirler, artık polisten ya da ölünün akrabalarından korkacak bir şeyiniz kalmamıştır, yalnız cephane yenilemek için ineceğiniz zaman ayağınızı denk almak şartiyle.

18.. de Korsika'da bulunduğum sıralarda Mateo Falcone'nin bu fundalığa yarım fersah uzaklıkta bir evi vardı. Memlekete göre zengin adamdı; kişizadeler gibi, yani işsiz güçsüz yaşar, bir çeşit göçebe olan çobanların dağlarda otlattığı sürülerinin geliriyle geçinirdi. Anlatacağım olaydan iki yıl sonra kendisine rasladığım zaman bana en çok elli yaşında görünmüştü. Gözünüzün önüne ufak tefek, ama dinç bir adam getirin; kömür gibi kara kıvırcık saçlar, iri ve civa gibi gözler, çizme içi renginde bir cilt. Nişancılıkta ustalığı, nişancıları pek bol olan memleketinde bile dillerde gezerdi. Örneğin, Mateo bir yaban koyununa asla iri saçma ile ateş etmezdi; yüz yirmi adım uzaklıktan, kafasına veya küreğine nişanladığı tek kurşunla yere sererdi hayvanı. Geceleri de tüfeğini gündüzki kadar kolaylıkla kullanırdı, hele ustalığı örnek olarak öyle bir şey anlattılar ki, Korsika'ya yolu düşmeyenler kolay kolay inanamazlar. Seksen adım ötede yanan bir mum, mumun önüne de bir tabak büyüklüğünde şeffaf bir kâğıt koyarlarmış. Mateo tüfeği omuzlayıp nişan alırmış, sonra mumu söndürürlermiş, aradan bir dakika geçince, zifiri karanlıkta ateş eder ve yüzde seksen kâğıdı delermiş.

Bu pek yüksek meziyetle Mateo Falcone büyük bir ün kazanmıştı. Tehlikeli bir düşman olduğu kadar eşsiz bir dosttu da; hem, iyilik yapmaktan hoşlanır, yoksulları korur bir adamdı. Porto-Vecchio ilçesinde herkesle iyi geçinirdi. Ama onun hakkında kötü bir söylenti de vardı: Corte kasabasından bir kız almıştı, sözde orada, sevişte olduğu kadar döğüşte de pek tehlikeli sayılan bir rakibi bir çırpıda ortadan kaldırıvermiş. Bu adam penceresinde asılı küçük bir aynanın önünde traş olurken bir kurşun yemişti. İşte bu işi yapanın, Mateo olduğunu ortalığa yaymışlar. Mesele örtbas edildikten sonra Mateo evlenmişti. Karısı Giuseppa ona önce üç kız (adam çileden çıkmıştı), nihayet bir de oğul vermişti. Mateo oğlunun adını Fortunato koymuştu: O ailesinin umudu, adının vârisiydi. Kızları hayırlı kocalara vermişti: Babaları gereğinde damatlarının hançerleriyle şişhanelerine güvenebilirdi. Oğlu henüz on yaşındaydı, ama ilerisi için şimdiden umutlar veriyordu.

Bir sonbahar günü, Mateo fundalığın bir düzlüğünde otlayan sürüsünü yoklamak için karısıyla birlikte erkenden yola çıktı. Küçük Fortunato da birlikte gitmek istiyordu ama yol uzundu; hem evi bekleyecek birinin kalması gerekti; babası razı olmadı; buna sonra kimbilir ne kadar pişman olmuştur.

Babası gideli iki saat olmuştu, küçük Fortunato, güneşe karşı rahatça uzanmış mavi dağları seyrediyor ve gelecek pazar günü şehirde dayısı «onbaşı»nın (1) evi-

(1) Onbaşı Korsika'da bir asillik ünvanıdır. Eskiden Korsika köylüleri, derebeylerine karşı ayaklandıkları zaman başlarına geçirdikleri adamlara Caporali-onbaşılar demişler. Bugün arazisi, hısımlıkları ya da müşterilerinin bolluğuyla bir köyde büyük nüfuza sahip olan, âdeta köy ağalığı edenlere de bu adın verildiği olur.

ne akşam yemeğine gideceğini düşünüyordu. Ansızın silâh sesiyle dalgınlıktan uyandı. Ayağa kalktı ve gürültünün geldiği yana döndü. Ardından düzensiz aralıklarla atılan ve gitgide yaklaşan başka silâh sesleri geldi; sonra ovadan Mateo'nun evine giden patikada dağlılar gibi külâhlı sakallı, üstü başı partal, tüfeğine yaslanarak güçlükle sürüklenen bir adam göründü. Kalçasına bir kurşun yemişti.

Bu adam bir haydut'tu (1) gece şehirden barut tedarikine gitmiş, dönüşünde Korsika'lı kolcuların (2) pususuna düşmüştü. Zorlu bir savunmadan sonra, çekilmeyi başarmıştı, her kayanın arkasından durup peşine düşen kolculara ateş ediyordu. Ama askerle arasındaki uzaklık azdı, yarası yüzünden, ele düşmeden fundalığa varmaya gücü kalmamıştı.

Fortunato'ya yaklaşarak dedi ki:

— Sen Mateo Falcone'nin oğlu musun?

— Evet.

— Ben Gianetto Sampiero'yum. Sarı yakalılar (3) peşime takıldı. Sakla beni. Daha öteye gitmeye takatim kalmadı.

— Seni izni olmadan saklarsam sonra babam ne der?

— Aferin oğlum, iyi etmişsin der.

Korsika'lılar, eski bir gelenek üzere beş grupa ayrılırlar: Kişizadeler (ki bunlar da ikiye ayrılırlar), onbaşılar, hemşeriler, avam ve yabancılar.

(1) Bu sıfat orada polisçe arananlara verilir.

(2) Jandarmalarla birlikte polis hizmetinde kullanılmak üzere bir süreden beri hükümet tarafından toplanan asker.

(3) Kolcuların o zaman taşıdıkları üniforma sarı yakalı, kahverengi elbiseydi.

— Ne mâlûm?

— Çabuk sakla beni; geliyorlar.

— Bekle, babam gelsin.

— Bekleyeyim mi? Hay Allah müstahakını versin! beş dakika sonra buradadırlar. Haydi, sakla beni çabuk, yoksa seni öldürürüm.

Fortunato büyük bir soğukkanlılıkla cevap verdi:

— Tüfeğin boş, «carchera»nda (1) fişek kalmamış.

— Bıçağım var.

— İyi ama benim kadar hızlı koşamazsın ki...

Bir sıçrayışta ondan uzaklaştı.

— Sen Mateo Falcone'nin oğlu değil misin? Evinin önünde beni yakalamalarına gönlün razı olur mu?

Çocuk haline acımış gibi göründü. Yaklaşarak sordu:

— Seni saklarsam ne verirsin bana?

Haydut, kemerine asılı bir meşin çantayı karıştırdı, herhalde barut parası diye ayırmış olduğu beş franklık bir bozuk para buldu. Fortunato gümüş parayı görünce gülümsedi, parayı kavradı ve Gianetto'ya:

— Hiç merak etme, dedi.

Evin yanındaki büyük bir kuru ot yığınının içinde hemen kocaman bir delik açtı. Gianetto oraya büzüldü ve çocuk, biraz hava geçmesine imkân verecek, ama altında bir adam olduğunu hissettirmeyecek şekilde üstünü örttü. Üstelik, vahşilere yaraşır hayli ustaca bir hile düşündü. Gidip de bir dişi kedi ile yavrularını aldı, ot yığınının üstüne yerleştirdi, böylece oraya bu yakınlarda dokunulmamış sanacaklardı. Sonra evin yakınlarındaki patikada kan izlerini görünce, bunları güzelce tozla örttü. Bu işi de bitince, güneşe karşı rahatça uzandı.

Bir iki dakika sonra, sarı yakalı kahverengi üniför-

(1) Fişeklik.

ma giymiş bir başgediklinin komutası altında altı asker Mateo'nun kapısı önündeydi. Bu Farcone'nin uzaktan hısımı olurdu. (Korsika'da hısımlık derecelerinin her yerden çok gözetildiği bilinmektedir.) Adı Tiodora Gamba'ydı: Birçoğunu kovalamış olduğu haydutların pek korktukları, gayretli bir adamdı.

Fortunato'ya yaklaşarak:

— Merhaba, hısımım, dedi, koca adam olmuşsun be! Şimdi buradan geçen oldu mu?

Çocuk saf bir tavırla:

— Yok ağabey, daha senin kadar büyümedim, cevabını verdi.

— Büyürsün, merak etme. Onu bırak da, buradan bir adam geçti mi, onu söyle?

— Bir adam mı?

— Evet, kara kadifeden sivri külâhlı, sarı kırmızı işlemeli ceket giymiş biri, ha?

— Sivri külâhlı, sarı kırmızı işlemeli ceket giymiş biri mi?

— Evet, çabuk söyle, sorduklarımı tekrarlama!

— Bu sabah papaz efendi, Piero adlı atı üstünde buradan geçti. Baban nasıl? dedi, ben de dedim ki...

— Vay bacaksız vay! Bana külâh giydirmeye mi kalkıyorsun? Çabuk söyle, Gianetto ne yana gitti? Aradığımız odur; elimle koymuş gibi biliyorum, bu yana saptı herif.

— Ne biliyorsun?

— Ne mi biliyorum? Senin adamı bal gibi gördüğünü biliyorum.

— İnsan uyurken gelip geçenleri görür mü?

— Uyumuyordun, kerata; tüfek seslerinden uyanmıştın herhalde.

— Demek, tüfekleriniz çok ses çıkarıyor sanıyorsunuz, ağabey? Babamın şişhanesi daha hızlı patlar.

— Hay Allah müstahakını versin piçkurusu! Gianetto'yu gördüğüne eminim. Belki de saklamışsındır onu. Haydi arkadaşlar girin eve, bakın bakalım herif orada olmasın. Tek ayakla gidiyordu: Öyle seke seke fundalığa erişmeye kalkacak kadar sersem değildir. Hem kan lekeleri de burada kesiliyor.

Fortunato için için eğlenerek:

— Babam ne diyecek bakalım; evde yokken evine girildiğini öğrenirse ne der bakalım babam?

Başgedikli Gamba çocuğu kulağından yakalayarak:

— Kerata! dedi, biliyor musun ki istersem sana bu ağızları şıp diye bıraktırırım? Kılıcımın tersiyle beş on tane indirdim mi dilin çözülüverir.

Fortunato hâlâ bıyık altından gülüyordu, sonunda azametle söylendi:

— Babam Mateo Falcone'dir.

— Yumurcak, biliyor musun ki seni Cortre'ye ya da Bastia'ya götürebilirim? Seni bir zindanda samanlar üstüne yatırır, ayağına zincirler vurdururum. Gianetto Sanpiero'nun nerede olduğunu söylemezsen asarım seni.

Bu gülünç tehdit üzerine çocuk bir kahkaha kopardı.

Tekrarladı:

— Babam Mateo Falcone'dir.

Askerlerden biri yavaşça:

— Başefendi, dedi, Mateo ile bozuşmayalım.

Gamba kararsız görünüyordu. Askerleriyle fısıl fısıl bir şeyler konuşuyordu. Bütün evi gezmişlerdi. Bu uzun sürecek bir iş değildi, çünkü bir Korsikalı'nın kulübesi dört köşe bir odadan ibarettir. Eşya namına da bir masa, sıralar, sandıklar, av eşyası, kab kacak. Küçük Fortunato o sırada kedisini okşuyor, askerlerle hısımının şaşkınlığına sevinir görünüyordu.

Başgedikli ile mangası ne yapacağını bilmiyorlardı;

geldikleri yana dönmek için artık ciddi ciddi ovaya doğru bakmaya bile başlamışlardı. Başkanları, Falcone'nin oğlundan tehdit yoluyla bir şey koparamayacağını anladığından, son bir gayret harcayarak tatlılıkla birşeyler vererek onu yola getirmeyi denemek istedi:

— Kardeş, dedi, pek gözü açık bir oğlana benziyorsun! Bu gidişle büyük adam olacaksın. Ama bana karşı kötü davrandın; hısımım Mateo'nun canı sıkılacak olmasa seni birlikte götürürdüm.

— Etme!

— Ama Mateo gelince ona işi anlatacağım, yalan söylediğin için kan getiresiye dövecek seni.

— Allah bilir!

— Görürsün... Ama dur... Hadi, inadı bırak, sana bir şey vereyim.

— Ben sana bir şey söyleyeyim mi, ağabey: daha fazla gecikirsen Gianetto fundalığa varacak, o zaman da cihan bir araya gelse onu ele geçiremez.

Başgedikli cebinden bir gümüş saat çıkardı, on ekü ederdi; Fortunato'nun saate bakarken gözleri parladığını görünce, çelik köstekten tutup saati göstererek ona dedi ki:

— Maskara! Şöyle bir saatin olsa da boynuna taksan pek hoşuna giderdi, Porto-Vecchio sokaklarında tavus gibi kabara kabara dolaşırdın; gelen geçen sorardı: «Saat kaç!» Sen de onlara, «İşte saat, bakın!» derdin.

— Büyüdüğüm zaman dayım onbaşı bana bir saat alacak.

— Güzel; ama dayın oğlunun saati var... Hem de, doğrusu, bunun kadar güzel de değil... Oysa o senden küçük.

Çocuk içini çekti.

— Söyle bakalım, bu saati ister misin?

Göz ucuyla saate bakan Fortunato, kendisine bütün

bir piliç gösterilen bir kediye benziyordu. Kedi, işin ciddî olmadığını sezdiği için pençesini uzatmaya cesaret edemez, ve nefsine yenilmekten korkarak zaman zaman gözlerini öte yana çevirir; ama durmadan da dudaklarını yalar, sanki hal diliyle kendisine: «Şakanız da pek zalimce!» der gibidir.

Bununla birlikte, başgedikli Gamba, saati uzatırken ciddi görünüyordu; ama çocuk acı bir gülümseyişle ona:

— Ne diye eğleniyorsun benimle? dedi.

— Ne eğenmesi be yahu! Bana Gianetto'nun yerini söyle bir, saat senindir.

Fortunato inanmış bir tavırla gülümsedi; sonra, kara gözlerini başgediklinin gözlerine dikerek sözlerine ne derece güven caiz olduğunu orada okumaya çalışıyordu.

— Dediğimi yap, sana bu saati vermezsem şu apoletlerimi söksünler! Arkadaşlar tanığımdır, sözümden dönmem gayri.

Bunları söylerken saati durmadan yaklaştırıyordu, o kadar ki, saat âdeta çocuğun solgun yanaklarına dokunuyordu. Çocuğun yüzünden, içinde konukseverlik duygusuyla tamahkârlığı arasında geçen çatışma okunuyordu. Çıplak göğsü kabarıp iniyor, boğulur gibi oluyordu. Saat da bir yandan sallanıyor, dönüyor, arada burnuna dokunuyordu. Sonunda yavaş yavaş sağ elini saate doğru kaldırdı: parmaklarının ucuyla dokundu; saati avucuna almış tartıyordu, ama başgedikli kösteğin ucunu bir türlü bırakmıyordu... Kordonu mavimsiydi... Madeni yeni silinmişti... güneşte pırıl pırıl yanıyordu. Çocuğun içi gidiyordu.

Fortunato sol elini kaldırdı, omuzunun üstünden şahadet parmağıyla, yaslandığı ot yığınını gösterdi. Başgedikli hemen anladı. Kösteğin ucunu bıraktı; Fortunato artık saatin tek sahibi olduğunu hissetti. Bir geyik

çevikliğiyle fırladı ve ot yığınından on ayak uzaklaştı, askerler yığını didiklemeye başlamışlardı.

Otların kımıldandığını görmekte gecikmediler; içinden bir adam çıktı; bıçağı elindeydi; ama ayağa kalkmaya davranırken soğumuş yarası ayakta durmasına meydan vermedi. Yere düştü. Başgedikli üstüne atıldı, bıçağını elinden aldı. Karşı koymasına olanak bırakmadan sımsıkı bağladılar.

Yere uzatılan ve bir odun demeti gibi kıskıvrak bağlanmış olan Gianetto kendisine yaklaşan Fortunato'ya başını çevirdi. Öfke ve tiksinmeyle:

— Orospu çocuğu! dedi.

Çocuk, ondan aldığı paraya artık hakkı olmadığını hissederek gümüş parayı adama attı; ama haydut bu harekete aldırmadı bile. Büyük bir soğukkanlılıkla başgedikliye dedi ki:

— Gamba kardeş, yürüyecek halde değilim; beni şehre kadar götürmek zorunda kalacaksınız.

Zalim takipçisi atıldı:

— Demin bir yaban keçisinden hızlı koşuyordun; ama merak etme seni yakaladığıma o kadar memnunum ki, bir fersah uzaklığa seni sırtımda taşısam yorulmam. Hem, arkadaş, ağaç sallarından sana bir sedye yapıp kaputunu üstüne sereriz; Crespoli çiftliğinde de at buluruz.

Tutuklu:

— Pekâlâ, dedi, yalnız, sedyeye biraz saman da koyun ki daha rahat edeyim.

Askerlerin bir kısmı, kestane dallarıyla bir çeşit sedye çırpıştırmaya, bir kısmı da Gianetto'nun yarasını sarmaya uğraşırlarken, Mateo Falcone ile karısı, ansızın fundalığa çıkan bir patikanın dönemecinde göründüler. Kadın kocaman bir kestane çuvalını sırtlamış, iki büklüm ilerliyor, kocası ise biri omuzunda, biri de

elinde iki tüfekten başka yükü olmadığı için kurula kurula yürüyordu; çünkü bir erkeğin silâhlarından başka yük taşıması şanına yakışmaz.

Askerleri görünce, Mateo'nun ilk aklına gelen şey, bunların kendisini tutuklamaya geldikleri oldu. Ama nereden aklına gelmişti bu? Mateo'nun hükümetle bir alış-verişi mi vardı? Yok. İyi bir şöhret sahibiydi. Namuslu bir adam bilinirdi; ama Korsika'lı ve dağlıydı, Dağlı Korsikalılar içinde de, vicdanlarını iyice karıştıracak olurlarsa orada adam vurmak, bıçak oynatmak gibi birtakım ıvır zıvır keşfetmeyecek pek az kimse çıkar. Mateo'nun vicdanı, herkesinkinden rahattı, çünkü on yıldan fazladır ki tüfeğini bir adama çevirmiş değildi; ama ne de olsa ihtiyatlı adamdı, gerekirse kendisini iyice savunacak bir durum aldı. Giuseppa'ya:

— Hatun, dedi, çuvalını yere koy, tetik dur.

Kadın hemen dediğini yaptı, Mateo omuzuna asılı olan ve kendisini rahatsız edebilecek tüfeği ona verdi. Elindekini doldurdu, yolun kenarındaki ağaçların dibinden en küçük bir düşmanca davranışla karşılaştı mı kendisini hemen en kalın ağacın arkasına atıp siper almaya hazır bir halde ağır ağır ilerledi. Karısı, yedek tüfeğini ve fişekliğini taşıyarak pek yakından peşinden geliyordu. Çarpışma başladı mı, bir ev kadınının görevi, kocasının tüfeklerini doldurmaktır.

Öte yandan başgedikli, Mateo'nun bu şekilde adımlarını saya saya, tüfek elde ve parmak tetikte yürüdüğünü görünce pek telâşa düştü.

— Ya kazara Mateo, Gianetto'nun hısımı ise, ya da dostu ise ve onu korumaya kalkışırsa, iki tüfeğin ateşi, postaya verilmiş bir mektup kadar emin olarak aramızdan iki kişiyi temizler. Ya akrabalığa bakmadan beni nişanlayacak olursa!...

Şaşkınlık içinde, cesurca bir karar verdi, eski bir

ahbap sıfatıyle yanına yaklaşıp kendisine meseleyi anlatmak için Mateo'ya doğru tek başına yürüdü; ama kendisini Mateo'dan ayıran kısa uzaklık ona korkunç uzun göründü.

— Vay, iki gözüm, nerdesin, ne âlemdesin bakalım? Beni tanıdın ya, hısımın Gamba.

Mateo, hiç cevap vermeden durmuştu, öteki söylerken tüfeğinin namlusunu usulca kaldırıyordu, öyle ki başgedikli yanına geldiği zaman namlu havaya çevrilmişti.

Başgedikli ona elini uzatarak:

— Merhaba, kardeş (1) dedi. Hanidir görüşemedik.

— Merhaba kardeş.

— Yolum düştü de sana, hem hısımım Pepo'ya geçerken bir merhaba diyeyim, dedim. Bugün uzun bir takip yaptık; ama zahmetimize değdi, güzel bir av geçirdik ele geçirdik. Gianetto Sanpiero'yu yakaladık.

— Allah razı olsun. Geçen hafta bir süt keçimizi çalmıştı.

Bu sözler Gamba'nın yüzünü güldürdü.

Mateo:

— Ne yapsın biçare! dedi, karnı açtı.

Biraz küçük düşen başgedikli devam etti:

— Herif arslanlar gibi dövüştü; askerlerimden birini öldürdü, bu da yetmezmiş gibi Chardon çavuşun da kolunu kırdı; ama üzülmeye değmez. Fransızın biridir (2). Sonra öyle ustaca saklanmıştı ki şeytan bile yerini bulamazdı. Bizim Fortunato olmasaydı herifi bulamayacaktım.

Mateo:

— Fortunato mu? diye haykırdı.

---

(1) Buon giorno, ratello, Korsikalıların mûtad selâmı.

(2) Korsikalılar Fransızları sevmezler.

Guiseppa:

— Fortunato! diye tekrarladı.

— Evet, Gianetto nah şuradaki ot yığınının altına yatmış; ama bizim Fortunato adamın yerini gösterdi. Dayısı onbaşıya söyleyeceğim, ona bu zahmetine karşılık güzel bir armağan göndersin. Savcıya göndereceğim raporda hem onun adını, hem de sizinkini belirteceğim.

Mateo alçak sesle:

— Yazıklar olsun! diye mırıldandı.

Askerin yanına gelmişlerdi. Gianetto sedyenin üstüne uzanmış; yola çıkmaya hazırdı. Mateo'yu Gamba'nın yanında görünce acayip bir gülüşle gülümsedi; sonra evin kapısına dönüp eşiğine tükürerek:

— Kalleşin evi! dedi.

Falcone hakkında bu kalleş sözünü ancak kellesini koltuğuna almış biri söyleyebilirdi. Tekrarlanmasına gerek kalmayacak bir bıçak sallayışıyla hakaretin cezasını verirdi. Oysa Mateo, bitkin bir adam gibi elini alnına götürmekten başka bir şey yapmadı.

Fortunato, babasının geldiğini görünce eve girmişti. Az sonra bir süt çanağıyle çıktı, gözlerini yere indirerek çanağı Gianetto'ya uzattı.

Haydut, adamı yerin dibine geçirecek bir sesle:

— Defol oradan! diye bağırdı.

Sonra askerlerden birine dönerek:

— Arkadaş, dedi, biraz su ver.

Asker matrasını uzattı, haydut, biraz önce çarpışmış olduğu adamın verdiği suyu içti. Sonra ellerini arkasında değil, göğsü üstünde kavuşturacak şekilde bağlamalarını istedi.

— Rahat yatmayı severim, diyordu.

Hemen istediğini yerine getirdiler, sonra başgedikli hareket işaretini verdi, Mateo'ya veda etti, ama cevap alamadı ve ovaya doğru hızlı adımlarla indi.

Mateo, on dakika kadar ağzını açmadı. Tüfeğine yaslanmış korkunç bir öfkeyle gözlerini oğlundan ayırmıyordu. Çocuk korku içinde bir anasına, bir babasına bakıyordu.

Sonunda Mateo sakin, ama kendisini tanıyanları korkutacak bir sesle:

— Güzel bir başlangıç! dedi.

Çocuk yaşlı gözlerle, dizlerine kapanmak ister gibi ilerliyerek:

— Babacığım! diye haykırdı.

Ama Mateo bağırdı:

— Irak dur benden!

Çocuk babasından bir iki adım ötede durdu, taş kesildi ve hıçkırmaya başladı.

Giuseppa yaklaştı. Saatin, bir ucu Fortunato'nun gömleğinden dışarı sarkan kösteğini Mateo görmüştü.

Sert bir sesle sordu:

— Kim verdi sana bu saati?

— Başgedikli ağabey.

Falcone saati kavradı, var gücüyle bir taşa çarparak bin parça etti.

— Hatun, dedi, bu çocuk benden mi?

Giuseppa'nın esmer yanakları bir tuğla kırmızısına döndü:

— Ne diyorsun, Mateo? Ağzından çıkanı kulağın işitiyor mu?

— Öyleyse, bu çocuk, bütün sülâlemiz içinde bu kalleşliği yapan ilk insandır.

Fortunato'nun hıçkırıkları ve iç çekişleri tekrar hızlandı. Falcone o yaban kedisi gözlerini ondan hiç ayırmıyordu. Sonunda tüfeğinin dipçiğiyle yere vurdu, sonra tüfeği omuzladı ve Fortunato'ya peşinden gelmesini seslenerek tekrar fundalığın yolunu tuttu. Çocuk isteneni yaptı.

Giuseppa Mateo'nun arkasından koşup kolunu tuttu. Kara gözlerini kocasının gözlerine dikerek, titreyen bir sesle ona içinden geçenleri anlatmak ister gibi:

— Oğlundur, dedi.

Mateo cevap verdi:

— Karışma babası benim.

Giuseppa çocuğunu bağrına bastı ve ağlayarak kulübesine girdi. Meryem Ana'nın bir sureti önünde dize gelerek kendinden geçercesine dualar etti. Bu sırada Falcone patikada iki yüz adım kadar yürüdü, bir küçük hendek görünce durdu ve hendeğe girdi. Toprağı tüfeğinin dipçiğiyle yokladı, yumuşak ve kazmaya elverişli buldu.

— Fortunato, şu iri taşın yanına gir.

Çocuk, dediğini yaptı, sonra diz çöktü.

— Dua et.

— Babacığım, babacığım, öldürme beni.

Mateo korkunç bir sesle:

— Dua et! diye tekrarladı.

Çocuk kekeliyerek ve hıçkırarak, Pater ve Credo dualarını okudu. Babası, her duanın sonunda yüksek sesle âmin! diyordu.

— Bütün bildiğin dualar bu kadar mı?

— Baba, Ave Maria ile teyzemin bana öğrettiği ilâhiyi de biliyorum.

- Çok uzun sürer ama ziyanı yok.

Çocuk ilâhiyi bitkin bir sesle tamamladı.

- Bitirdin mi?

— Ne olursun babacığım, kıyma bana! Bağışla! Bir daha yapmam! Onbaşı dayıma yalvarırım Gianetto'yu affederler!

Hâlâ söylemeye devam ediyordu; Mateo tüfeğini doldurmuş; Allah taksiratını affetsin diyerek nişan alıyordu.

Çocuk kalkıp babasının ayaklarına kapanmak için son bir gayretle davrandı; ama vakit bulamadı. Mateo ateş etti. Fortunato cansız yere serildi.

Mateo, cesede bir göz atmadan, oğlunu gömmek için bir bel küreği almak üzere kulübeye gitti. Henüz birkaç adım atmıştı ki tüfek sesi üzerine telâşla koşan Giuseppa'ya rasladı.

Kadın:

— Ne yaptın? diye haykırdı.

— Adalet yerini buldu.

— Nerede çocuk?

— Hendekte. Şimdi gömeceğim. Hristiyanca öldü; ruhuna bir âyin yaptıracağım. Damadım Tiodore Bianchi'ye haber verin, gelip bizimle otursun.

Çeviren: **Yaşar NABİ**

EDGAR ALLAN POE
(1809 - 1849)

Amerikan şair ve hikâyecilerinin en büyüklerinden biri, belki de en büyüğü olan Poe, Boston'da doğmuş, Baltimore'da ölmüştür. Yapıtları da yaşamı gibi çapraşık ve acıdır. Hiçbir işe var gücüyle sarılmamış, her işten kovulmuştu. Okuyucularını, korkunç görüntülerin gezindiği kendi dünyasına âdeta zorla sürükler. «Tales of the Grotesque and Arabesque» **(Acaip ve Çapraşık Hikâyeler) adı altında topladığı hikâyeleri her dile çevrilmiş, birçok taklitlerinin türemesine yol açmıştı.**

KARA KEDİ

Anlatacağım bu şaşılası hikâyeye inanacağınızı sanmıyor, sizi de inanmaya zorlamıyorum. Benim, kendimin inanmadığım bir şeye sizleri inandırmağa kalkışmam delilik olur. Buna karşın deli değilim ve düş de görmedim. Ama yarın öleceğim için, bugün içimi dökmek istiyorum. Amacım herkese açık, kısaca, çeşitli düşünceler, görüşler ileri sürmeden, evimde olup bitenleri anlatmak. Bu olaylar en sonunda beni dehşete düşürüp şiddetli, çok büyük sıkıntılar içinde kıvrandırdılar ve yıkıntımın nedeni oldular. Gene de bunları açıklamaya çalışmayacağım. Bana dehşetten başka bir şey vermeyen bu olaylar, başkalarına korkunç gelmediği gibi, abartılmış da gelebilir. Belki, ileride, benden daha sakin, daha bilinçli ve daha az etki altında kalan birisi, anlatacağım şeylerin birbirlerini doğal biçimde izleyen olaylardan başka bir

şey olmadığını ortaya koyup, gördüğüm karabasanı gerçek basitliğine indirecektir.

Çocukluğumdan beri, uysallığım ve herkese, her şeye acıma duygum dikkati çekerdi. Bu acıma duygusu bende o kadar aşırıydı ki, arkadaşlarımın alaylarından yakamı kurtaramazdım. Özellikle hayvanlara çok düşkündüm ve ailem bir sürü yavru beslememe göz yummak zorunda kalırdı. Zamanımın çoğunu bu hayvanlara ayırıyor, en zevkli dakikalarımı onları besler ve severken duyuyordum. Bu acaip huy yaşım ilerledikçe daha belirgin bir hal almaya başladı ve belli başı zevklerimden biri olup çıktı. İnsana çok bağlı ve düşkün bir köpeği sevmiş olanlara bu zevkin derecesini anlatmam gereksiz. Bencillikten tamamiyle uzak ve çıkar gözetmeksizin kendini adamış hayvanın sevgisi ile, insanın hiç de sağlam temellere dayanmayan arkadaşlığı birbirinden çok farklıdır.

Genç yaşımda evlendim ve karımın zevklerinin de benimkilere uygun olduğunu görerek çok sevindim. Benim evcil hayvanlara düşkünlüğümü gören karım, rasladığı acaip hayvan çeşitlerini eve taşıdı. Kuşlarımız, mercan balığımız, güzel bir köpeğimiz, tavşanlarımız, küçük bir maymunumuz ve bir kedimiz oldu. Olağanüstü iri ve güzel olan bu kedi kapkara ve son kerte kurnazdı. Kurnazlığından söz ederken köhne inançlara hiç de bel bağlamayan karım eski bir inanışa göre bütün kara kedilerin kalıp değiştirmiş cinler olduğunu söyler dururdu. Benim şimdi burada sözünü edişim, salt hatırıma geldiği içindir. Adı Pluto olan bu kedi en çok sevdiğim, uğraştığım hayvandı. Onu sadece ben beslerdim. Evin içinde nereye gitsem arkamdan gelirdi. Sokakta bile beni izlememesi için güçlük çekerdim.

Arkadaşlığımız bu şekilde yıllarca sürdü. Ne yazık

ki, içkici oldum, (söylemeye utanıyorum) huyum suyum tamamiyle değişti, kötülüğe doğru yöneldi. Her geçen gün biraz daha sinirli, hırçın, başkalarının duygularına karşı saygısız oldum. Karıma da ağzıma geleni söylüyordum. Zamanda işi daha ileri götürerek dayak atmaya kadar vardırdım. Bu arada evdeki hayvanlar da huyumdaki değişiklikten paylarını almakta gecikmediler. Yalnız bakımsız bırakmakla kalmayarak, onlara kötü davranmağa da başladım. Buna karşın Pluto'ya olan aşırı sevgim, ona karşı sert davranmamı engelledi sayılır. Ama tavşanları, maymunu ve hattâ köpeği çevremde görünce tepelemekten kendimi alamıyordum. Alkolün etkisiyle hastalığım gittikçe arttı. Artık epey yaşlanmış ve dolayısiyle huysuzlaşmaya başlamış olan Pluto da tekmelerden sopalardan «nasibini» almağa başladı.

Bir gece şehrin meyhanelerini dolaşıp zilzurna eve döndüğümde, kedinin benden kaçmak ister tavırlar takındığını görür gibi oldum. Hayvanı yakaladım; kedi korkudan şaşkına dönerek elimi ısırdı. O anda sanki şeytan içime girdi ve sanki bir kötülük ruhuma sahip olmuş gibi, her yanım kötülük etmek zevkiyle titredi. Cebimden sustalı çakımı çıkardım, açtım ve zavallı hayvanın, boynundan yakalayarak, bir gözünü oydum. Bu yabanıllık sırasında titriyor, utancımdan yerin dibine geçiyordum. Sabahleyin aklım başıma gelince yaptıklarımı korku ve pişmanlıkla ansıdım. Ama bu duygular uzun sürmedi, yeniden içki âlemlerine dalarak yapmış olduğum bu kötülüğü belleğimden sildim. Bu arada kedi yavaş yavaş iyileşti. Oyulmuş olan gözünün çukuru her ne kadar korkunç görünüyorsa da, ıstırap çeker bir durumu yoktu. Her zamanki gibi evin içinde dolaşıp duruyordu ya, pek tabiî olarak beni görünce korkuyla kaçmaktaydı. Eskiden beni pek

seven hayvanın bu hareketini görünce ilkin üzüldüm, ama bu duygu giderek tiksintiye dönüştü. Bundan sonra beni uçurumun kıyısına getiren KÖTÜLÜK bütün ruhumu sardı. Bu ruhsal durumu felsefede bulmak mümkün değildir. Yaşadığıma inandığım kadar, kötülüğün de insanlığın ilk ve temel içgüdülerinden biri orduğuna, insan karakterine yön veren belli başlı duyguların birini oluşturduğuna inanıyorum. Sadece yapılmaması gerektiği için, saçma yada kötü bir hareketi yüzlerce kez yapmamış insan var mıdır? Bütün bilincimize ve mantığımıza karşın, sırf kabul edilmiş oldukları için bozma eğilimi duyduğumuz töreler, düzenler yok mudur? İşte bu kötülük isteği beni uçuruma sürükleyen son güç oldu. Sırf eziyet etmek, huyuma aykırı davranış olmak için suçsuz hayvanlara kötülük ediyordum. Bir sabah, kedinin boynuna bir ip geçirip, onu bir ağacın dalına astım. Bunu yaparken gözlerimden yaşlar boşandı ve acı bir pişmanlık duydum. Bu günahı, ruhumun hiçbir şekilde bağışlanma olanağına kavuşamaması için işlemiştim.

Aynı günün gecesi «Yangın var!» çığlıklarıyla uyandım. Ateş her yanı sarmıştı ve bütün ev alev alev yanıyordu. Karım, ben ve hizmetçi, kendimizi zorlukla dışarı atabildik. Hiçbir şeyi kurtarmak mümkün olmamıştı. Elimde avucumda ne varsa yangın hepsini silip süpürmüş, beni acınası bir durumda bırakmıştı. Bu yıkımla, işlemiş olduğum cinayet arasında bir ilişki kuramayacak kadar bozguna uğramış durumdaydım. Ama her şeyi eksiksiz anlatmak, size tam bilgi vermek istiyorum. Yangının ertesi günü yıkıntıyı dolaştım. Birazı söz dışı, evin bütün duvarları yıkılmıştı. Yıkılmayan, sadece, evin ortasında olup, yatağımın başucunun dayandığı duvardı. Sıva yeni olduğundan, yangın burasını yıkamamıştı. Bu duvarın çevresine bir sürü in-

san toplanmış, büyük bir dikkatle gözlerini bir yere dikmiş bakıyordu. «Çok garip, çok tuhaf..» diye söylenmeleri bende merak uyandırdı. Yaklaştım ve duvara bakınca, sanki özellikle çizilmiş gibi, kocaman bir kedinin biçimini gördüm. Biçim kusursuzdu, âdeta örnekti. Hayvanın boynunda bir ip vardı.

Bunu görünce, —bakmaktan bile çekiniyordum— şaşkınlık ve korku içinde kaldım. Nedir ki, biraz düşününce, sorunu iyi kötü çözümledim. Kediyi, ansıdığıma göre, eve bitişik olan bahçedeki ağaca asmıştım. Yangın çıkar çıkmaz bir sürü insan bahçeye dolmuştu. Bunlardan biri kedinin boynundaki ipi kesmiş ve herhalde, evde uyuyanları uyandırmak niyetiyle, hayvanı pencereden içeri fırlatmış olacaktı. Bu arada yıkılan duvarlar öldürmüş olduğum hayvanı sağlam kalan duvar üzerine sıkıştırmış ve alevlerin etkisiyle fosfor işe karışınca, gördüğüm biçim ortaya çıkmıştı. İşi mantığımı ve sağduyumu kullanarak çözümlemiş olmama karşın, feci manzara hayalimi altüst etmekten geri kalmadı. Aylarca kedinin korkunç şekli zihnimden çıkmadı ve bu arada pişmanlığa benzer ama ondan çok uzak bir duyguya yakalandım. Daha da ileri giderek kedinin yokluğunu duymağa başladım. Daha sık olarak dalıp çıktığım meyhanelere gidip gelirken aynı renk ve benzerlikte bir kedi aramaya koyuldum. Bir gece, yarı ayık durumda pis bir meyhanede otururken gözüm büyük bir cin yada rom fıçısının üzerinde duran kara bir cisme takıldı. Bir iki dakikadan beri aynı yere baktığım halde bu kara cismi neden görmemiş olduğuma şaştım. Fıçıya yaklaştım ve bu kara cismin kara bir kedi olduğunu gördüm. Bu, Pluto kadar iri ve bir yanı söz dışı, tıpatıp Pluto'ya benzeyen bir kediydi. Pluto'nun bütün tüyleri kapkaraydı, bu kedininse göğsünü kaplayan ak tüyleri vardı. Hayvana dokununca hemen

yattığı yerden kalktı, mırladı, kafasiyle elimi okşadı ve bu tanışıklıktan duyduğu sevinci belirtti. Tam istediğim, aradığım kediydi bu. Meyhaneciye, hayvanı bana satmasını önerdim. Kedinin sahibi olmadığını ve zaten onu ilk defa gördüğünü söyleyerek, alıp götürmeme izin verdi.

Hayvanı okşamayı sürdürdüm. Eve gitmek üzere kalktığımda baktım, benimle gelmek istiyor. Çıktım, hayvan da arkamdan gelmeye başladı. Arada sırada durarak, onu okşuyordum. Sonra birlikte yürüyorduk. Eve hemen alıştı ve karımın baş gözdesi oldu. Ben buna fena halde içerledim ve hayvandan tiksinmeye başladım. İstediğimin tam tersi olmuştu. Hayvanı görmek bile istemiyordum. Ama Pluto'ya yaptıklarımı düşününce bayağı utanıyor bu yüzden kediye kötü davranmaktan çekiniyordum. Bir süre hayvana vurmadım, ama zamanla ona karşı büyük bir kin duymağa ve ondan vebadan kaçar gibi kaçmağa başladım. Bu kinimin nedeni, kediyi eve getirdiğimin ertesi günü, tıpkı Pluto gibi, bir gözünün oyuk olduğunu görmemdi. Gelgelelim bu durum, karımın kediye karşı daha acıyıcı, koruyucu davranmasına yol açtı. Çünkü daha önce söylediğim gibi, karımda acıma duygusu son derte aşırıydı. Kediye olan tiksintim arttıkça, hayvan tersine, bana daha çok sokuluyordu. Evde nereye gitsem adım adım arkamdan geliyor, oturduğum iskemlenin yanına uzanıyor yada kucağıma çıkarak yaltaklanıp duruyordu. Ayağa kalkıp yürüsem ayaklarımın arasına dolanıyor yada tırnaklarını pantolonuma geçirerek üstüme doğru tırmanmaya çalışıyordu. Böyle anlarda kediyi bir vuruşta yoketmek istiyordum; ama biraz, daha önceki kötü anının yılgısı ve —evet, buna inanın!— daha çok da hayvandan korkum dolayısiyle böyle bir şey yapamıyordum. Bu korkuyu tanımlayacak sözcük

bulamıyorum. Bu cezaevi köşesinde —açıklamaya utanıyorum— bu korku akla gelebilecek en budalaca bir karabasanın sonucuydu. Karım birçok kez kedinin beyaz tüylerine dikkatimi çekmişti. Beyaz tüyler, asmış olduğum Pluto ile bu kedi arasındaki biricik ayrımı belirtiyordu. İlk gün dikkatimi çekmemişti, ama zamanla, yavaş yavaş bu tüyler gözümde belirli bir biçim almağa başladı. Bu biçim, korku ve dehşetin ta kendisini temsil eden ölüm ve karabasan makinası da darağacının biçimiydi. Artık insanlık duygusunu tamamiyle yitirmiş bir yaratık durumuna gelmiştim. Benim yerimi sanki canavar ruhlu bir yaratık almıştı. Gece gündüz bir dakika huzur kalmamıştı bende. Gündüzleri bu canavar ruhlu yaratık benim yerimi alıyor, geceleri ise sonu gelmeyen korkunç karabasanların ağırlığı altında eziliyordum. Bu sürekli karabasanların etkisiyle, iyilik kavramının son kırıntıları da silindi gitti ruhumdan. Beynimde sadece kötülük düşünceleri yer etti. Uğursuz ve korkunç düşünceler bir an olsun yakamı bırakmaz oldu. Herkesten, her şeyden gittikçe daha çok iğrenip tiksinmeye başladım. Sonucunda, sürekli bir bunalım içinde bulunuyordum ve karım bütün bunlara göğüs germek zorunda kalıyordu.

Bir gün bir iş dolayısiyle karımla birlikte oturduğumuz yıkıntı evin bodrumuna indik. Kedi ayaklarımın arasında dolaşarak beni az kalsın merdivenlerden aşağı düşürüyordu. Kızgınlıktan çılgına dönerek orada duran bir baltayı yakaladım ve korkumu unutarak hayvana vurmak üzere kaldırdım. Eğer kaldırdığım gibi de indirebilseydim, kediyi o anda öldürecektim. Nedir ki, karım kolumu yakalayarak vurmama engel oldu. Bu araya girmeye çok fena sinirlenerek kolumu kurtardım ve baltayı bütün şiddetiyle karımın beynine yerleştirdim. Bir tek söz söylemeden düştü, öldü.

Bu cinayeti işledikten sonra hiçbir vicdan sızısı duymadan ölüyü gizlemek işine giriştim. Ne gündüz, ne de gece, komşulara göstermeksizin cesedi evden çıkaramayacağımı biliyordum. Çeşitli çözüm yolları düşündüm. Bir ara, cesedi küçük parçalara bölerek yakmayı tasarladım. Daha sonra, mahzenin altını kazarak oraya gömmeyi daha uygun buldum. Bundan başka, ölüyü bahçedeki kuyuya atmak, bir sandığa yerleştirip, sanki bir eşya imiş gibi bir hamal çağırtarak taşıtmak da aklıma gelmedi değil. En sonunda bütün bunlardan çok daha iyi olduğuna hükmettiğim bir yol buldum. Cesedi, ortaçağda papazların işkence ile öldürdüklerine yaptıkları gibi duvara gömmeye karar verdim.

Gerçekten de, bu iş için mahzen çok uygundu. Duvarları yer yer dökülmüş ve sıkı bir sıva ile yeniden badalanmıştı. Islaklık dolayısiyle sıva sertleşme olanağını bulamamıştı. Bundan başka, duvarlardan birinde önceleri ocak olarak kullanılmış bir çıkıntı vardı. Bu çıkıntı sonradan doldurulmuş olup, mahzenin öbür kısımlarından ayırdedilemiyordu. Bu çıkıntıyı örten tuğlaları yerlerinden çıkartarak cesedi o boşluğa yerleştirmek, sonra tuğlalarla duvarı yeniden örmek işten bile değildi. Böylece kimse işin farkına varamazdı. Kestirilerimde aldanmadım; bir küskü ile tuğlaları yerlerinden söküp, ölüyü duvarın iç bölümüne yerleştirdim ve çok çaba harcamadan duvarı gene eskisi gibi ördüm. Kimseye bir şey sezdirmeden kireç, kum ve fırça sağlayarak bir harç kardım ve bununla tuğlaların üstünü güzelce sıvadım. Hiç kimse duvarın yeniden örüldüğünü anlayamazdı. İş bitince başarıma pek sevindim doğrusu. Duvarın eski durumu ile yeni durumu arasında en küçük bir ayrılık yoktu. Yere düşmüş kireç parçalarını büyük bir titizlikle teker teker topladım. İşin mükemmelliğinin verdiği övünçle sağa

sola bir göz gezdirdim, her şey yerli yerindeydi.

Daha sonra bütün bu işlerin nedeni olan kediyi araştırmaya başladım. Çünkü bu pis hayvanın canını cehenneme yollamayı kesinlikle kararlaştırmıştım. Eğer o dakikada elime geçirebilseydim işi tamamdı, ama pis hayvan benim durumumdan herhalde başına gelecekleri anlamış olacak ki, ortalıkta yoktu. Kedinin ortalarda olmaması bende âdeta rahatlık uyandırdı. Geceleyin de ortada görünmeyince, ilk olarak, vicdanımda cinayetin ağır yükünü taşırken, rahat bir uyku çektim. İkinci ve üçüncü gece kedi gene görünmedi. Ben de rahat bir soluk aldım. Hayvan herhalde korkmuş, evden kaçmıştı. Artık rahattım, işlemiş olduğum cinayet pek umurumda değildi. Bu arada sudan bir soruşturma yapıldıysa da, kuşku uyandıracak hiçbir şey çıkmadı. Üstelik evde bir arama da yaptılar, ama pek tabiî, bir şey bulamadılar. Geleceğe güvenle bakıyordum artık. Cinayeti izleyen dördüncü gün ansızın polisler gene geldiler ve evi baştan aşağı araştıracaklarını bildirdiler. Duruma güvenim olduğu için hiç kaygılanmadım. Polisler aramada beni de yanlarına aldılar. Bakılmadık kıyı bucak bırakmadılar. En sonunda üçüncü yada dördüncü kez, yeniden mahzene inildi. Kılım kıpırdamadı. Vicdanı rahat bir adam gibi, en küçük bir kaygı belirtisi göstermedim. Mahzeni boydan boya dolaştım. Kollarımı göğsüme kavuşturarak olup biteni seyre daldım. Polisler bir şey bulamamışlar, gitmeye hazırlanıyorlardı. Neşemden yerimde duramıyordum. Hiç değilse bir şeyler söyleyip onların suçsuzluğuma ilişkin inançlarını bir kat daha arttırmak istiyordum. Polisler mahzenin merdivenlerini çıkmağa başlamışlardı. En sonunda kendimi tutamayıp:

— Baylar! dedim. Kuşkularınızı giderdiğim için

çok sevinçliyim. Hepinize sağlıklar, iyi günler dilerim. Ayrıca, biraz daha nazik olmanızı da dilerim. Güle güle baylar, bu ev çok sağlam yapılmıştır. (Tezce bir şeyler söylemek istediğimden, ne söyleyeceğimi bilemiyordum.) Evet baylar, çok sağlam yapılmış bir evdir bu. Bu duvarlar.. ne o, gidiyor musunuz baylar? bu duvarlar çok sağlamdır.

Sözün burasında işi daha ileri vardırarak, elimdeki bastonla, ölünün bulunduğu bölüme hızla vurdum. Ama.. Tanrı beni şeytanın gazabından korusun. Daha vurmamı bitirmemiştim, ki, duvardan önce bebek ağlamasına benzer kesik kesik iniltiler, sonra sürekli ve tiz bir çığlık yükselmeğe başladı. Bu çığlık sanki cehennemin ta dibinden gelen ve zebanilerin topuzları altında inleyen kötü ruhların ulumalarına benziyordu. O andaki düşüncelerimi anlatma olanağım yok. Bayılma kertesine gelerek karşı duvara doğru sendeledim.

Merdivenleri çıkmakta olan polisler bir an korku ve şaşkınlıktan donakaldılar. Sonra zaman yitirmeden altı çift kol hemen işe koyuldu. Kısa bir zamanda alçıları söküp tuğlaları yerlerinden çıkardılar. Çürümeye yüz tutmuş ve pıhtılı kana bulanmış karımın ölüsü dimdik bir şekilde, polislerin şaşkınlık ve korku dolu bakışları arasında, ortaya çıktı. Başının üstünde, beni cinayete sürükleyen, şimdi de darağacına gönderecek olan uğursuz kedi, keskin dişlerini gösteriyor ve pırıl pırıl parlayan tek gözüyle bana bakıyordu!

Canavarı cesetle birlikte duvara gömmüşüm..

(Çeviren: **Mehmet AKTAR**)

O. HENRY

(1862 - 1910)

Gerçek adı William Sidney Porter olan O. Henry, Amerika'nın kuzey Carolina eyaletinde doğmuş, 48 yaşında veremden, hastanede ölmüştür. 600'den çok kısa hikâye yazdı. Gerçekliği anlaşılamayan bir zimmet suçundan 5 yıl hapis yattı. Acılı bir yaşam, onda, unutulmaz mizah hikâyelerine dönüşmüştür. Ama bir süre, ciddi hikâyeler de yazdı.

TEKNİK HATA

Kan dâvalarının, memleketimizin greypfurtlarından, un çorbalarından ve balaylarından da çok önemsenen ürünleri olduğuna inandığım için, onlara özel bir ilgi duymamışımdır. Bununla beraber, eğer izin verirseniz size Kızılderililer Bölgesi'nde geçen, benim de bir basın temsilcisi, bir kamp yoldaşı ve elinden birşey gelmeyen bir suç ortağı olarak rol aldığım bir kan gütme olayını anlatmak istiyorum.

Sam Durkee'nin çiftliğinde konuktum. Orada nallanmamış midillilerden düşerek, üç kilometre ötedeki kurtların çenelerine yumruk sallayarak epey vakit geçirdim. Sam, yirmi beş yaşlarında, karanlık basar basmaz — her ne kadar istemiyerek de olsa — uslu uslu evinin yolunu tutmakla ün yapmış, yaşadığı hayatın sertleştirdiği bir adamdı.

Creek Kavmi içinde, Tatum adını taşıyan bir aile vardı. Bana söylediklerine göre Durkee'lerle Tatum'-

lar yıllardan beri kan gütmekteydiler. Her iki aileden de pek çok insan öbür dünyayı boylamıştı, ama daha bir sürü Nabukadanazar'ın onların izinden gideceği anlaşılıyordu. Her iki ailede de birer genç kuşak büyüyüp, gelişmekte, aileler arasındaki kin de aynı şekilde büyümekteydi.

Yalnız, bir şeye dikkat ettim; namuslu döğüşüyorlardı doğrusu. Şimdiye kadar hiç biri mısır tarlasında pusu kurarak, düşmanının pantolon askıları arasına arkadan nişan almış değildi — belki de sadece, orada mısır tarlası bulunmadığı veya kimse pantolon askısı kullanmadığı için. Yine iki aileden kimsenin evine, ya da hiç kadına veya çocuğa da zarar gelmiş değildi. O zamanlarda — şimdi de öyle olduğunu göreceksiniz — onların kadınları güven içindeymiş.

Sam Durkee'nin bir sevgilisi vardı. (Eğer hikâyemi satmağı tasarladığım yer, uydurma hikâyeler basan bir dergi olsaydı, «Mr. Durkee nişanlısından çok memnundu» derdim.) Kızın adı Ella Baynes idi. Kendilerini tamamiyle birbirlerine vermiş ve birbirlerine büyük bir güven besler gözüküyorlardı; birbirlerine güven besleyen, ya da beslemeyen bütün çiftler gibi.

Ella Baynes, başkalarına haksızlık etmiş sayılmayacak kadar güzeldi; koyu kahverengi, gür saçları da güzelliğine ayrı bir katkıda buunuyordu. Sam bir gün beni sevgilisiyle tanıştırdı, ama bu tanışma kızın Sam'a olan sevgisinden bir şey eksiltmedi; işte o zaman bu çiftin birbirlerini gerçekten de sevdiklerini anladım.

Miss Baynes, Sam'ın çiftliğinden otuz kilometre uzakta, Kingfisher'da oturuyordu. Sam'ın bütün ömrü, kendi çiftliğiyle Miss Baynes'in oturduğu yer arasında, at sırtında mekik dokumakla geçiyordu.

Günün birinde Kingfisher'a, herhangi bir erkeğin yüz çizgilerinden ayrı bir özelliği bulunmayan, ufak

tefek, gözü pek bir insan geldi. Adamın kasabadaki iş hayatı ve özellikle, kasabada oturanların soyadlarıyla ilgili soruşturmalarda bulundu. Kendisinin Muscogee'li olduğunu söylüyordu; sarı papuçları, süslü kravatiyle Muscogee'lilere de benziyordu hani. Bir gün postayı getirmek için atla kasabaya indiğimde kendisiyle tanıştım. Adının Beverly Travers olduğunu söyledi, ama nedense bu adı pek yakıştıramadım ona.

O sıralarda çiftlikteki işler pek sıkışık olduğundan, Sam kasabaya inecek vakit bulamıyordu. Beceriksiz, genellikle elinden hiçbir iş gelmeyen bir konuk olduğumdan, un fıçıları, kartpostal, pasta mayası, tütün ve Ella'nın mektupları gibi ufak tefek şeyleri getirmek üzere kasabaya inme işini ben üzerime almıştım.

Bir gün, yarım düzine sigara kâğıdı ve araba tekerleklerine bir çift lâstik çember almak için kasabaya inmiştim. Bizim sözde Beverly Travers'i, yanında Ella Baynes olduğu halde, sarı arabasını, yapışkan, kara balçığın elverdiği kadar şatafatla kasabanın dışına doğru sürerken gördüm. Bu haberin Sam'ın ruhuna hiç de feraklık vermiyeceğini bildiğimden, dönüşte kasabadan getirdiğim havadisleri anlatırken, bu noktaya dokunmaktan dikkatle kaçındım. Ne var ki, ertesi sabah, Sam'ın arkadaşlarından, Kingfisher'de bir hayvan yemi deposu işletmekte olan, uzun boylu, Simmons adında bir eski kovboy dörtnala çiftliğe geldi, konuşmağa başlayana kadar da bir sürü sigara sarıp yaktı. Konuşmağa başladığı zaman söyledikleri ise şunlar oldu:

«Biliyor musun, Sam, kendisine Bevel-edged (1)

(1) Beveryl Travers adını doğru telâffuz edemiyen kovboy, kendine göre bir yakıştırma yaparak 'Eğri akıllı Mill' anlamına gelen Bevel - edged Travels diye telâffuz etmektedir.

Travels diye bir ad takmış herifin biri Kingfisher atmosferinin havasını iki haftadan beri bozuyordu. Kimdi bu herif, biliyor musun? Amcan Newton'un geçen şubat vurduğu ihtiyar Gopher Tatum'un oğlu Ben Tatum'un ta kendisiydi. Bu sabah ne yaptı, biliyor musun? Kardeşin Lester'i öldürdü — mahkeme binasının önünde vurdu..»

Sam'ın söylenenleri duyduğundan pek emin değildim. Yerdeki yoncalardan kopardığı bir sürgünü ağzına atmış, yüzünde ciddî bir ifadeyle çiğniyordu. Nihayet konuştu:

«Demek öyle yaptı, ha? Lester'i öldürdü demek?»

«Öyle,» dedi Simmons. «Başka şeyler de yaptı. Senin kızla, yani Miss Baynes'le beraber kaçtı. Belki bilmek istersin diye düşündüm de haber vermek için geldim.»

Sam, çiğnemekte olduğu sürgünü ağzından çekip, «Çok teşekkür ederim, Jim,» dedi. «Geldiğine çok sevindim, sahiden de çok sevindim.»

«Eh, zannedersem artık dönmem gerek benim. Depodaki oğlan samanı çöpten ayırdedemez. Lester'i arkadan vurdu herif.»

«Arkadan mı vurdu?»

«Evet; Lester atını bağlarken.»

«Çok teşekkür ederim, Jim.»

«Ne kadar çabuk haber alırsan, o kadar memnun olacağını düşündüm.»

«Gel bir kahve iç de, öyle gidersin, Jim.»

«Yok, yok, olmaz; depoya dönmem gerek.»

«Sonra, demiştin ki ... ...»

«Evet, Sam, onları arabayla giderlerken herkes gördü. Arabanın arkasına da elbise bohçasına benzer bir şey bağlıydı. Arabaya Muscogee'den getirdiği atları koşmuştu herif. Onlara hemen yetişmek biraz güç olacak.»

«Peki, hangi ... ...»

«Şimdi söyliyecektim. Guthrie yolundan gittiler; ama ne yana sapacaklarını kimse bilemez — anlarsın ya.»

«Pekâlâ, Jim, sağolasın.»

«Bir şey değil, Sam.»

Simmons bir sigara sardı ve midillisini mahmuzladı. Yirmi metre kadar ilerde dizginlere asılıp, geriye döndü, bağırdı:

«Yardım istemezsin, tabiî, değil mi?»

«Hayır, teşekkürler.»

«İstemiyeceğini biliyordum... Neyse, hadi eyvallah!»

«Sam cebinden kemik saplı bir çakı çıkardı ve sol çizmesinde kurumuş bir çamur parçasını kazıdı. Ben önce, Sam'ın çakının ağzı üzerine Vendetta yemini edeceğini ya da bir çingene bedduası okuyacağını sandım. Gördüğüm ve okuduğum birkaç kan davası genellikle böyle başlamıştır, ama bu seferki ötekilerden bavka türlü başlayacağa benziyordu. Eğer bir oyun bu şekilde sahneye konulmuş olsaydı, mutlaka ıslıklanır, seyirciler onun yerine Belasco'nun insanı heyecandan ürperten melodramlarından birini isterlerdi.

Sam, derin düşüncelere dalmış gibi, «Acaba aşçı soğuk fasulye bıraktı mı hiç?» dedi.

Zenci aşçı Wash'u çağırdı ve biraz soğuk fasulye kalmış olduğunu öğrenince, çaydanlığı ateşe koyup, koyu bir kahve yapmasını emretti. Ondan sonra, Sam'ın yatıp kalktığı, silâhlarını, köpeklerini ve en sevdiği atların eyer takımlarını bulundurduğu odaya geçtik. Sam, çekmecelerin birinden üç ya da dört tane altıpatlar çıkardı ve ıslıkla, dalgın dalgın «Kovboyun Kederi» adlı parçayı çalarak, tabancaları gözden geçirdi.

Sonra adamlarına, çiftlikteki atlardan en yavuz iki tanesini eyerleyip, hazır etmelerini emretti. Şu kan davası konusunda, dikkat ettim, memleketin her bölgesinde, üzerinde titizlikle durulan, son derece ince, olduğu kadar da katı görgü kuralı var. Kan davası güden kişinin yanında bu kelimeyi kullanmamak, bu konuya hiç dokunmamak zorundasınız. Böyle bir şey yaparsanız eğer, teyzenizin çenesindeki benle alay etmenizden daha çok takdir toplar hareketiniz. Daha sonraları, yazılı olmayan başka bir kuralın daha bulunduğunu anladım, ama sanırım, bu yalnız Batı'ya özgü bir kuraldır.

Yirmi dakika sonra, daha akşam yemeği vaktine iki saat olmasına karşın, Sam'la ben, yeniden ısıtılmış fasulyeyle, sıcak kahve ve sığır söğüşünü atıştırmağa başlamıştık bile.

«Uzun bir yolculuktan önce yenilen sıkı bir yemeğin yerini hiç bir şey tutmaz,» dedi Sam. «İyice doyur karnını.»

Birden, içime bir kurt düştü. «Niye iki at eyerlettin?» diye sordum. Sam, «Bir, iki — bir, iki işte,» dedi, «sayı saymasını bilmez misin sen?» Hesap yapışında bir anlık bir pişmanlık ve azar havası esti.

O kızıl yolda, öç ve adalet uğruna onunla yan yana at koşturmak istemiyebileceğim düşüncesinin aklına gelmediği belliydi. Bu kadarı, yüksek matematik konusuydu. Ardı sıra sürüklemek için beni seçmişti Sam. Fasulyeden daha fazla atıştırmağa başladım.

Bir saat sonra Batı yönünde eşkinle at sürüyorduk. Atlarımız Batının gür yoncalarıyla beslenmiş, güçlü Kentucky hayvanlarıydı. Ben Tatum eğer, altımızdaki, kan davaları dünyasının göbeğinde doğmuş otokarların toynaklarının çıkardığı düzenli pat patları duymuş olsaydı, cezasının, kendi hayvanlarının izleri üzerinden

sinsi sinsi yaklaşmakta bulunduğunu anlardı. Kendi adamlarının ve yardımcılarının bulunduğu bölgeye girene kadar, Ben Tatum için kaçmaktan başka çıkar yol olmadığını biliyordum.

Yolculuk süresince Sam, yağmur ihtimalinden, sığır eti fiyatlarından ve su bardaklarından meydana getirilen bir cins çalgıdan söz etti. Sanki dünyada onun bir kardeşi, sevgilisi yada düşmanı bulunmadığını sanırdınız. Bazı öyle konular vardır ki, «Hiç Kısaltılmamış» diye başlık vurulan hikâyelere bile sığamıyacak kadar büyüktür. Kan davası kurallarının bu yönünü bildiğim, ama yeterince tecrübe sahibi olmadığım için, meseleyi aşırı derecede önemseyip, bir iki güldürücü fıkra anlattım. Sam, tam gerektiği biçimde güldü — yani, ağzıyla güldü. Gözüm Sam'ın ağzına takılınca, keşke bu hikâyeleri anlatmadan duracak kadar mizah anlayışım olsaydı dedim kendi kendime.

Onlara önce Guthrie'de rasladık. Yorgun argın, çamur içinde, aç bir halde, çam kütüklerinden yapılma bir otele indik, bir masaya çöktük. Kaçaklar karşı köşede oturuyorlardı. Yemeklerinin üzerine eğilmişlerdi, ama ara sıra endişeli endişeli çevrelerine bakıyorlardı. Kız, kahverengi, desensiz, yarı parlak, kol ağzıyla yakası dantelâlı bir sak ile — şu, akordeon pilili mi nederler, işte öyle — bir eteklik giymişti. Başında, tüylü süslü, geniş kenarlı bir hasır şapka vardı, şapkasına da burnuna kadar inen, koyu kahverengi bir tül takmıştı. Adam, koyu renkli, düz bir elbise giymişti, saçları da kısa kesilmişti. Her hangi bir yerde raslayabileceğiniz tipte bir adamdı.

İkisi de oradaydılar işte — cani ve çaldığı kadın. Biz de oradaydık — kuralların haklı tuttuğu intikamcı ile bu satırları yazan fazlalık.

Fazlalığın yüreğinde, hiç değilse bir kerecik, öl-

dürme içgüdüsü depreşti. Bir an için düellocuların kavgalarına o da —sözle— karıştı.

Fısıltı halinde, «Ne bekliyorsun daha, Sam?» dedim. «Şimdi biritiver işini?»

Sam melânkolik bir iç çekişle, «Sen bilmiyorsun, ama o biliyor,» dedi. «Biliyor O. Burada, beyazlar arasında bir kural vardır, Mr. Tenderfoot: (1) bir erkeği, yanında kadın varken vuramazsın. Şimdiye kadar bu kuralın çiğnendiğini hiç görmedim. Bozamazsın bu kuralı. Onu bir erkek topluluğu içinde yada yalnız başınayken yakalamam gerekiyor. İşte onu burada temizlemeyişimin nedeni bu. O da biliyor bunu. Herkes bilir zaten. Demek böyle, Mr. Ben Tatum! (parlak heriflerden biriymiş bu da). Otelden ayrılmalarına meydan bırakmadan, onu sürüden ayırıp, bu hesabı kapatacağım!»

Akşam yemeğinden sonra kaçak çift hemen ortadan kayboluverdi.

Sam, her ne kadar bütün dehlizleri, merdiven altlarını, odaları arayıp taradıysa da, kaçaklar bilinmedik bir yoldan sıvışmış, yakalarını Sam'dan kurtarmışlardı; sabahleyin, akordeon pilili, kahverengi etekli, peçeli bayanla, kısa saçlı, ufak tefek genç adam ve oynak atların çektiği iki kişilik araba ortadan kaybolmuş bulunuyordu.

At üstündeki yolculuğumuzun hikâyesi sıkıcıdır; onun için, orasını atlayacağım. Kaçaklara yolun birinde yine yetiştik. Elli metre kadar gerilerindeydik. Dönüp bize baktılar; sonra, atlarını hiç kamçılamadan arabayı sürmeğe devam ettiler.

Artık hızlı gidiş onlar için bir kurtuluş sayılmaz-

---

(1) Amerika'da, özellikle Batı eyâletlerinde, dışardan gelmiş, görenekleri bilmeyen kimselere verilen ad; «Çaylak»; «Acemi» anlamına gelir.

dı. Ben Tatum bunu biliyordu. Biliyordu ki, onun için biricik kalkan, kan davalarıyla ilgili görenek ve geleneklerdi. Eğer Ben Tatum yalnız başına olsaydı, Sam Durkee meseleyi hiç kuşkusuz usulü dairesinde halledi verirdi hemen. Gelgelelim Ben Tatum'un yanında, onun da, Sam'ın da tetik kullanan parmaklarını hareketten alıkoyan bir şey vardı. Adam pek de yüreksize benzemiyordu.

Buradan da, kadınların bazen iki erkek arasındaki mücadeleyi kızıştıracağına, geciktirebileceği sonucunu çıkarabilirsiniz. Ama bilerek, ya da isteyerek değil. Kadın denilen yaratıkların kuraldan muraldan haberleri yoktur.

Altı kilometre sonra, Batı'nın gelecekteki büyük şehri, Chandler'a vardık. Kovalananların da, kovalayanların da atlarının açlık ve yorgunluktan canları çıkmıştı.

İnsanlar için tehlike, hayvanlar için de dinlenme vaadeden, bir tane otel vardı topu topu; böylece, gökkubbeyi çatlatacak kadar tanınan sesli kocaman çanın çalmasıyla, dördümüz tekrar yemek salonunda buluştuk. Salon, Guthrie'deki kadar büyük değildi.

Elma tatlılarımızı yerken, Sam'ın, köşede oturan avlarımızı büyük bir dikkatle süzdüğünü gördüm. Kız sırtında hâlâ, yakası ve kol ağızları dantelâlı elbiseyi taşıyordu. Tüyü de burnuna kadar indirilmişti. Kısa saçlı adam da başını yemek tabağının üstüne eğmişti.

Sam'ın benimle ve kendi kendisiyle konuşur gibi, «Bir kadının yanındaki erkeği vurmana izin vermeyen bir kural vardır, ama yıldırımlar hakkı için, seni, bir erkeğin yanındaki kadını vurmaktan kimse alıkoyamaz,» dediğini duydum.

Ben daha onun ne demek istediğini iyice anlaya-

madan, Sam, şimşek hızıyla sol koltuğunun altından otomatik bir kolt çıkarıp, kahverengi elbisenin — yakası ve kol ağızları dantelâlı kahverengi elbisenin örttüğü vücuda altı kurşun sıktı. Koyu renk elbiseli, başından ve hayatından bir kadının en haşmetli şeyi kırpılmış olan genç, masanın üzerine uzattığı kollarına dayadı. Bu sırada sağdan, soldan koşanlar, Sam'a kan davası kuralları yükümlülüğünü teknik bir şekilde bir yana itmek fırsatını vermiş olan Ben Tatum maskarasının kadın kılığındaki cesedini yerden kaldırmağa uğraşıyorlardı.

Çeviren: **Mete ERGİN**

JACK LONDON
(1876 - 1916)

Günde 4 saat uyku, bir serüven adamı, alkolle intihar. Her boyayı boyamak. Bunlardan, hâlâ ilgiyle okunan romanlar, hikâyeler yazmak. Jack London için kimi «Amerika'nın Maksim Gorki'si..» der. Toplumculukla Nietzche'yi kaynaştırmak istemiş, insanlarla hayvanların toplumsal davranışları altındaki kabalık kavramıyla yaşamı boyu ilgilenmişti.

YÜZ KARASI

Bu artık sondu. Avrupa'nın bir merkezinden diğerine kuş gibi konan Subienkow'un ıstırap ve dehşetle dolu yolu nihayet burada, her zamankinden daha uzakta Rus Amerikasında sona eriyordu. Kolları arkasında bağlı, karların içine oturmuş, işkence sırasının kendisine gelmesini bekliyordu. Önünde karlar arasına yığılmış ıstırabından inleyen devâsâ Kazağa merakla bakıyordu. Erkekler bu devle işlerini bitirip şimdi onu kadınlara terketmişlerdi. Adamın çığlıkları kadınların canavarlıklarının erkeklerinkini geçtiğini gösteriyordu.

Subienkow baktı ve titredi. Ölümden korkmuyordu. Basit bir ölüme titremiyecek kadar hayatını Varşova'dan Nulato'ya uzanan yorucu yolda ellerinde uzun zaman taşımıştı. Fakat işkenceyi doğru bulmuyordu. Bu, ruhunu isyana sevkediyordu. Ve bu isyan katlanmaya

mecbur olduğu basit acılardan değil, fakat ıstırabın onu sokacağı bayağı manzaralardandı. Kendisinden evvel giden Big İvan'la ötekiler gibi yalvaracağını, dua edeceğini biliyordu. Bu hoş değildi. Cüretli bir tebessüm ve bir lâtife ile ölmek - ahh, işte böyle olmalıydı. Fakat iradesini kaybetmek, etinin ağrıları ile ruhunu bozmak, maymun gibi saçma sapan konuşup çırpınmak, en aşağılık bir hayvan vaziyetine düşmek - işte müthiş . olan buydu.

Kaçmağa fırsat olmamıştı. Tâ ilk baştan, Polonya'nın istikbalinin ateşli rüyasını gördüğünden beri kaderin ellerinde bir kukla olmuştu. Tâ ilk baştan beri, Varşova'da, St. Petersburg'da,. Siberya madenlerinde, Kamçatka'da, kürk hırsızlarının gemilerinde kader onu bu sona doğru sürüklüyordu.

Şüphesiz ki dünyanın temellerinde ona bu son hazırlanmıştı - o kadar zarif ve hassas, hayalperest, şair ve ressam olan ona. Daha onun yeryüzüne geleceği hayal bile edilmeden önce, onu meydana getiren titrek hassasiyet çıkınının kabalık ve vahşet içinde yaşaması, dünyanın en son sınırlarından daha uzak bu gece memleketlerinde ölmesi kararlaştırılmıştı.

İçini çekti. Demek önünde yatan Big İvan'dı - dev Big İvan, sinir diye bir şeyi olmıyan adam, demir yapılı, bir öküz kadar soğukkanlı denizler korsanı Kazak, öyle ki alelâde insana sancı olan onda basit bir gıdıklama idi. Ne âlâ, ne âlâ, Big İvan'ın sinirlerini ve ruhunun titreyen köklerine giden yolları bulmayı bu Nulato kızılderililerine bırakın. Bunu gerçekten de yapıyorlardı. Bir insanın bu kadar ıstırap çektikten sonra hâlâ yaşaması akıl almaz bir şeydi. Big İvan sinir sisteminin zayıflığını şimdi ödüyordu. Şimdiye kadar ötekilerden iki misli fazla yaşamıştı.

Subienkow Kazağın ıstıraplarına daha fazla dayana-

mayacağını hissetti. İvan niçin ölmüyordu? Bu haykırma durmazsa delirecekti. Fakat durduğu zaman da kendi sırası gelmiş olacaktı. Yakaga, daha henüz bir hafta evvel kaleden tekmeliyerek kovduğu, yüzüne kamçısını indirdiği Yakaga, umutla gülümseyerek onu bekliyordu. Onun işine Yakaga bakacaktı. Kuşkusuz, ona daha zarif daha sinir parçalayıcı işkenceler hazırlamıştı. Ah! İvan'ın haykırışına bakılırsa iyi bir nokta yakalamışlardı. Üzerine eğilmiş kadınlar ellerini çırpıp gülerek geri çekildiler. Subienkow yapmış oldukları dehşetli işi gördü ve histerik bir şekilde gülmeye başladı. Kızılderililer onun bu gülüşüne şaşkınca bakakaldılar. Subienkow duramıyordu.

Bu böyle devam edemezdi. Kendini tuttu, ağzının kenarındaki çizgiler yavaş yavaş kayboldu. Başka şeyler düşünmek için çabaladı ve kendi hayatını düşünmeye başladı.

Annesini, babasını, küçük benekli midilli atını, ona dans etmesini öğreten ve gizlice Voltaire'in eski yırtık bir eserini veren Fransız mürebbisini hatırladı. Bir kere daha Paris'i, kasvetli Londra'yı, neş'eli Viyana'yı, Roma'yı gördü, Kralı Varşova'da tahtında oturan hür bir Polonya rüyasını gören çılgın gençler grubunu bir kere daha gördü. Ah, işte uzun yolculuk oradan başlamıştı. Neyse en uzun yaşıyanları o olmuştu. St. Petersburg'da idam edilen iki kişi ile başlıyarak, teker teker o cesur ruhları hatırladı. Geride bir hapishanede dövülerek öldürülmüş, ötede, Kazak gardiyanlar tarafından dövülüp kötü muamele edilerek aylarca yürüdükleri, sürgünlerin kan izleriyle boyanmış yolda, bir diğeri yığılıp kalmıştı. Daima zulümdü - hayvanca vahşice zulüm!

Madenlerde, kırbaç altında, hummadan ölmüşlerdi. Son ikisi ise kaçtıktan sonra, Kazaklarla yaptıkları savaşta ölmüşlerdi ve sadece o, karlar arasında yatar bı-

raktığı bir yolcunun para ve kâğıtları ile Kamçatka'ya kaçabilmişti.

Vahşetten başka bir şey olmamıştı. Sanat galerilerinde, tiyatrolarda geçen bütün o yıllar vahşetle örtülmüştü. Hayatını kan pahasına satın almıştı. Herkesi öldürmüştü. O yolcuyu pasaportu için öldürmüştü. Usta bir insan olduğunu bir günde iki Rus subayı ile düello ederek isbat etmişti. Kürk hırsızları arasında bir yer kazanmak için kendini göstermeliydi. O yeri mutlaka kazanmalıydı. Arkasında bütün Siberya ve Rusya'yı kateden binlerce yıllık eski yol vardı. O yoldan kaçamazdı.. Biricik yol ilersi; karanlık ve buzlu denizde Bering'den Alaska'ya idi. Yol vahşetten vahşete gitmişti. Kürk hırsızlarının çürük gemilerinde aç ve susuz, o fırtınalı denizin dayanılmaz kasırgaları ile sallanarak insanlar sersemlemişlerdi. Üç kere Kamçatka'dan doğuya açılmıştı. Üç keresinde de binbir çeşit ıstırap ve güçlükten sonra kurtulanlar tekrar Kamçatka'ya dönebilmişlerdi.

Kaçmak için bir yol kalmamıştı. Geldiği yola dönemezdi, zira orada onu madenler ve kamçı bekliyordu.

Tekrar, dördüncü ve son defa doğuya doğru yola çıkmıştı. Ünlü Ayıbalığı Adalarını ilk bulanlarla beraberdi; fakat kürk servetini paylaşmak için onlarla beraber Kamçatka'ya dönmemişti. Geriye dönmemeye yemin etmişti. Avrupa'nın o çok sevdiği merkezlerine kavuşmak için ileri gitmesi gerektiğini biliyordu. Bunun için gemiler değiştirmiş ve yeri bilinmeyen memlekette kalmıştı. Arkadaşları Slav avcılar ve Rus serüvencileri Yeni Dünyanın vahşileri arasında kendilerine kandan bir yol açmışlardı. Kürk haracını vermeyen köylerde bütün ahaliyi öldürmüşler, sonra da gemi kumpanyaları onları katliâma uğratmıştı. Bir Finli ile o, böyle bir kumpanyanın elinden tek kurtulanlardı. Issız bir Aleutian adasında yalnız ve aç bir kış geçirmişler ve bindebir raslan-

tıyla baharda başka bir kürk gemisi tarafından kurtarılmışlardı.

Ama her yerde o müthiş vahşet onu sarmıştı. Geri dönmeyi reddederek gemiden gemiye geçtiği sırada güneyi keşfe çıkan bir gemiye binmişti. Bütün Alaska sahili boyunca vahşi yerlilerden başka kimseye rastlamamışlardı. Her ada koyunda, yada asıl karanın kayalıkları altında demir atmak ya bir savaş yada bir fırtına demekti. Ya ölüm vaadeden rüzgârlar esiyor ya da bu deniz serüvenlerinin top barutunun meziyetlerini öğrenmeye gelen, yüzleri savaş renkleriyle boyalı yerlilerle dolu savaş kayıkları çevrelerini asrıyordu. Kıyı kıyı güneye, esrarlı California'ya kadar geldiler. Denildiğine göre burada Meksika'dan savaşa savaşa yol açarak gelen İspanyol serüvencileri vardı. O, bu İspanyollardan umutlanmıştı. Onlara gidebilirse sonrası kolaydı - bir iki yıl, ne önemi vardı ki? - sonra Meksika'ya giderdi, ondan sonra bir gemi ve en sonunda Avrupa. Fakat hiç bir İspanyola rastlamadılar. Sadece vahşetin aynı aşılmaz duvarı ile karşılaştılar. Yüzleri harp için boyanmış, dünyanın derinliklerinin sâkinleri onları kıyılardan geri atmışlardı. Sonunda bir kayıkları yakalanıp da içindeki bütün denizciler öldürülünce kaptanlar keşiften vazgeçmiş ve tekrar kuzeye dönmüşlerdi.

Yıllar geçmişti. Michaelowsky Redoubt inşa edildiği zaman Tebenkoff'un emrinde askerdi. Kuskokwim'de iki sene geçmiş, iki Haziran ayında da Kotzebue Sound'da bulunmuştu. Burası bu ayda kabilelerin mal mübadele yeriydi; burada Siberya'nın benekli geyik postları, Diomedes fildişleri, Kuzey Buz Denizi kıyılarından deniz aygırı derileri, kabileden kabileye geçen acaip taş yığınları vardı, bunların nereden gelip nereye gittiklerini kimse bilmezdi; bir kere de İngiliz yapısı bir av bıça-

ğı görmüştü. Subienkow burasının coğrafya öğrenilecek bir yer olduğunu biliyordu. Zira Norton Sound'dan, King Island'dan, St. Lawrence'den, Cape Prince of Wales'den ve Point Barrow'dan gelen Eskimolarla tanışıyordu. Bu yerlerin başka isimleri de vardı ve uzaklıkları günlerle ölçülürdü.

Bu mübadeleci vahşilerin geldikleri yer çok geniş bir bölge idi, taş yığınları, o çelik bıçak ise müteaddit mübadelelerle daha da uzak bir yerden geliyordu. Subienkow tehdit ediyor, yaltaklanıyor, rüşvet veriyordu. Her uzaktan gelen turist ya da yabancı bir yerli ona getiriliyordu. Tarif ve hayal edilemeyen tehlikeler atlatılıyor, vahşi hayvanlar, düşman kabileler, aşılmaz ormanlar, yüksek dağlardan bahsediliyordu; ama her zaman geriden beyaz derili, sarı saçlı, mavi gözlü, şeytanlar gibi döğüşen ve durmadan kürk isteyen adamların hikâyeleri geliyordu. Bunlar doğudaydılar, çok çok uzak doğuda. Kimse onları görmemişti. Sürüp gelen kelimelerdi sadece.

Güç bir okuldu. İnsan coğrafyayı, yabancı şivelerden hakikatle masalı karıştıran ve mesafeleri yolun güçlüğüne göre değişen uykularla ölçen cahil zihinlerden iyi öğrenemezdi. Ama nihayet Subienkow'a cesaret veren bir söylenti dolaşmaya başladı. Doğuda bu mavi gözlü insanların bulunduğu büyük bir nehir vardı. İsmi Yukon'du. Michaelowsky Redoubt'un güneyine Rusların Kwikpak dedikleri diğer büyük bir nehir boşanırdı. İşte söylentiye göre bu iki nehir birdi.

Subienkow Michaelowsky'ye döndü. Bir kere Kwipak'a bir keşfe çıkmak için ısrar etti. Nihayet yarı Rus olan Malakoff, Kamçatka'dan gelen serüvenciler arasında en vahşi, en yırtıcı olanlarının başına geçti. Subienkow onun yardımcısı idi. Kwikpak'ın geniş deltasının kıvrımlarını aştılar, kuzey kıyısındaki alçak tepeleri ge-

çıp cephane ve mübadele eşyası ile dolu deri kayıklar içinde iki ilâ beş mil genişliğinde bir boğazdan akan nehrin beş millik akıntısına karşı beş yüz mil gittiler. Malakoff müstahkem mevkilerini Nulato'da inşa etmeye karar verdi. Subienkow daha ileri gitmeleri için ısrar ediyordu. Fakat çabucak Nulato'da kalmaya razı oldu. Uzun kış yaklaşıyordu. Beklemek daha iyi olacaktı. Ertesi yaz erkenden, buzlar eridiği zaman yoluna devam eder ve Hudson's Bay Kumpanyasının istasyonlarından birine varırdı. Malakoff, Kwikpak'ın Yukon olduğu söylentisini işitmemişti. Subienkow da bunu ona söylemedi.

Kalenin yapılmasına başlandı. İşçileri zorla çalıştırıyorlardı. Birbirine bağlı kütüklerden duvarlar, Nulato Kızılderililerinin haykırış ve inlemeleriyle yükseldi. Sırtlarına kırbaçlar iniyordu ve bunu indiren de deniz korsanlarının demirden elleriydi. Bazan kaçan yerliler oluyordu, bunlar yakalandığı zaman geri getiriliyor, kalenin önünde onlar ve kabileleri kamçının meziyetlerini öğreniyorlardı. Kırbaç altında ikisi ölmüş; bazıları hayatları boyunca sürecek yaralar almış; geri kalanı da derslerini kavramışlar, bir daha kaçmamışlardı. Kale bitmeden karlar uçuşmaya başlamıştı, o zaman da kürk vaktiydi. Kabilenin üzerine ağır bir vergi koymuşlardı.

Darbeler, kırbaçlar devam ediyor; kürk vergisinin ödenmesi için kadınlarla çocuklar rehin olarak alınıp sadece kürk hırsızlarının bildikleri bir vahşetle muamele ediyorlardı.

Evet, o bir kan ekimi olmuştu, şimdi de harman zamanı gelmişti. Kale bitmişti. Onun ateşinin ışığında kürk hırsızlarının yarısı doğranmıştı. Öteki yarısı işkence altında can vermişlerdi. Sadece Subienkow kalmıştı, yahut Subienkow'la Big İvan, eğer karlar arasındaki o inleyen, hırlayan şeye Big İvan denilebilirse, Subienkow Yakaga'yı kendisine gülerken gördü. İnkâr edemezdi. Kırba-

cın izi hâlâ yüzündeydi. Ne de olsa Subienkow kabahatı onda bulamazdı, fakat Yakaga'nın ona yapacağı şeyleri düşünmek hiç de hoşuna gitmiyordu. Reis Makamuk'a başvurmayı düşündü; fakat muhakemesi böyle bir başvurmanın faydasız olduğunu söyledi. Sonra bağlarını çözüp döğüşerek ölmeyi düşündü. Bu çabuk bir son olurdu. Fakat bağlarını çözemezdi ki. Geyik derisi kayışlar ondan daha güçlüydü. Bunları kurarken aklına bir şey geldi. Makamuk'a işaret ederek, kıyı lehçesini bilen bir tercümanın getirilmesini istedi.

«Ey Makamuk,» dedi. «Ben ölmemeye karar verdim. Ben büyük bir adamım ve ölmek aptallık olur. Gerçekte, ölmeyeceğim. Ben bu sersem gibi değilim.»

Bir zamanlar Big İvan olan o inildeyen şeye baktı ve ayağı ile nefretle dürttü.

«Ben ölmeyecek kadar akıllıyım. Büyük bir ilâcım var benim. Bu ilâcı sadece ben bilirim. Madem ki ölmüyorum bu ilâcı seninle değişirim.»

Makamuk sordu: «Bu ne ilâcıdır?»

«Acaip bir ilâçtır.»

Subienkow sanki sırrını açıklamaktan nefret edermiş gibi bir iki dakika kendi kendine düşündü.

«Sana söyleyeceğim. Bu ilâçtan deriye biraz sürülürse deri taş gibi, demir gibi sert olur, öyle ki bir kesici âlet onu kesemez. Bıçağın en güçlü darbesi bile hiç kalır yanında. Kemik bıçak toprak olur, sizlere verdiğimiz o demir bıçakların keskin yanı da kıvrılır. Bu ilâcın esrarını sizlere söylemem için bana ne verirsin?»

Makamuk tecrüman aracılığı ile cevap verdi: «Hayatını bağışlarım.»

Subienkow hakaret edercesine güldü.

«Ölene kadar evinde esir olacaksın.»

Polonyalı daha fazla hakaretle güldü.

«Elimi ayaklarımı çöz de konuşalım.» dedi.

Reis işaret etti; Subienkow serbest kalınca bir sigara sarıp yaktı.

Makamuk: «Bu konuşma çok saçma.» dedi. «Böyle bir ilâç yoktur. Olamaz. Keskin bir kenar her ilâçtan daha güçlüdür.»

Reis kuşkulanıyordu, ama yine de tereddütlü idi. Kürk hırsızlarının bin türlü şeytanlıklarını görmüştü.

«Sana hayatını bağışlayacağım fakat esir olmayacaksın.» dedi.

Subienkow oyununu sanki bir tilki derisi için pazarlık edermiş gibi soğukkanlılıkla oynuyordu.

«Çok büyük bir ilâçtır bu. Hayatımı kaç kere kurtardı. Bir kızak, köpekler ve benimle nehrin aşağısına, Michaelowski Redoubt'a bir uykuluk yol kalıncaya kadar gelecek altı tane avcı isterim.»

Reisin cevabı: «Burada yaşayıp, şeytanlıklarını bize de öğretmelisin,» oldu.

Subienkow omuzlarını silkti ve sesini çıkarmadı. Buz gibi havaya sigarasının dumanlarını üfleyerek merakla dev Kazağın artıklarını gözden geçirdi.

Makamuk birdenbire, Polonyalının boynundaki bir Kamçatka kavgasında yediği bir bıçak darbesinin canlı izini işaret etti.

«İlâç işe yaramıyor. Kesici şey ilâçtan daha güçlü.»

«O darbeyi indiren güçlü bir adamdı.» (Subienkow düşündü.) «Senden de güçlü, en güçlü avcıdan da güçlü, hattâ bundan bile güçlü.»

Tekrar çarığının ucile, bilinçsiz, korkunç bir yığın halinde yatan, fakat hurdahaş olmuş vücudunda hâlâ hayat bulunan kazağa dokundu.

«Hem ilâç zayıftı. Zira orada, bu memlekette çok bol olduğunu gördüğüm özel bir çeşit bitki yoktu. Burada ilâç güçlü olacak.»

Makamuk: «Seni nehrin aşağısına göndereceğim,»

dedi, «kızak, köpekler ve altı avcı da senin olacak.»

«Tereddüt ettin.» diye Subienkow soğukça cevap verdi. «İlk başta şartlarımı kabul etmemekle ilâcıma hakaret etmiş oldun. Şimdi daha fazla istiyorum. Yüz tane kunduz derisi istiyorum.» (Makamuk alaycı bir tavırla dudak büktü.» «Yüz kilo da kurutulmuş balık istiyorum.» (Makamuk başını salladı, zira balık bol ve ucuzdu.) «İki kızak istiyorum - biri benim için, öteki kürklerimle balıklarım için. Tüfeğim de geri verilmeli. Eğer beğenmedinizse biraz sonra fiat yükselecektir.»

Yakaga reise bir şeyler mırıldandı.

Makamuk sordu: «Ama ilâcının gerçek olduğunu nasıl anlayacağız?»

«Bu çok kolay. Önce ormana giderim...»

Yakaga yeniden Makamuk'a bir şeyler fısıldadı. Makamuk kuşku ile başını salladı.

Subienkow devam etti: «Benimle birlikte yirmi avcı da gönderebilirsiniz. İlâcı yapmak için o bitkilerle bazı kökleri toplamak gerek. Sonra iki kızağı getirip, içlerine balıkları, derileri ve tüfeği yerleştirir, benimle gidecek altı avcıyı da hazırlarsınız - işte ondan sonra da her şey hazır olduğu zaman ben ilâcı enseme sürüp boynumu şu kütüğün üzerine dayarım. Sen kendin baltanı üç kere vurursun.»

Makamuk, kürk avcılarının bu en son ve en olağanüstü tılsımı karşısında ağzı açık bakakaldı.

Polonyalı acele ile devam etti: «Fakat her darbeden önce taze ilâç sürmeliyim. Balta keskin ve ağırdır, bir yanlışlık olmasını istemem.»

Makamuk kabul ederek: «Ne istediysen olacak.» diye haykırdı.

«İlâcımı yapmaya hazırlan.»

Subienkow sevincini gizledi. Umutsuz bir oyun oynuyordu, yanılmamalıydı. Mağrur bir eda ile konuştu.

«Acele etmedin. İlâcımı tahkir ettin. Bunu temizlemek için kızını bana vermelisin.»

Kızı gösterdi; bu sipsivri bir köpek dişli, şaşı gözlü acaip bir mahlûktu. Makamuk kızmıştı, fakat Polonyalı soğukkanlılığında devam ederek yeni bir sigara sardı ve yaktı.

«Acele et.» diye tehdit etti. «Çabuk olmazsan daha da çok isterim.»

Bunu izleyen sessizlikte gözünden Kuzey manzaraları silindi ve bir kere daha ana vatanını, Fransa'yı gördü ve bir kere de, köpek-dişli kıza bakınca, başka bir kızı, gençliğinde ilk defa Paris'e gittiği zaman tanıdığı şarkıcı ve dansöz bir kızı hatırladı.

Makamuk sordu: «Kızı niçin istiyorsun?»

Subienkow kıza tartan bakışlarla bakarak: «Benimle birlikte nehrin aşağısına gelmesi için. İyi bir eş olur. Hem de senin kanından biriyle evlenmek ilâcıma yakışır bir şereftir.»

Yeniden o şarkıcı ve dansöz kızı hatırladı ve ondan öğrendiği bir şarkıyı yüksek sesle mırıldandı. Eski hayatını yeniden yaşıyordu, fakat bu, düzensiz ve kişisellikten uzak bir şekilde idi; hayatının hâtıra resimlerine herhangi bir insanınkilermiş gözüyle bakıyordu. Reisin âni olarak sessizliği yırtan sesi onu korkuttu.

Makamuk, «İstediğin olacak,» dedi. «Kız seninle birlikte gidecek. Fakat ensene üç darbeyi ben indireceğim.»

Subienkow saklamadığı bir kaygu ile, «Ama her seferinde ilâcı yeniden süreceğim,» diye cevap verdi.

«Her vuruştan sonra ilâcı yeniden süreceksin. İşte kaçmaman için seninle gidecek avcılar da burada. Haydi şimdi ormana git de ilâcı topla.»

Makamuk ilâcın değerine Polonyalının açgözlülüğü sonucunda inanmıştı. Yoksa bu ilâç o kadar değerli olmasa ölümün gölgesindeki bir adam kalkar da kocaka-

rı gibi pazarlık eder miydi?

Polonyalı ve muhafızları ağaçlar arasında kaybolduktan sonra Yakaga: «Hem ilâcı öğrendikten sonra onu kolayca öldürebilirsin,» dedi.

Makamuk, «Nasıl olur?» diye itiraz etti; «İlâcı buna imkân vermez ki.»

Yakaga, «İlâcı sürmediği bir yeri olur herhalde,» diye cevap verdi. «O kısmından mahvederiz onu. Belki de kulaklarıdır; çok âlâ, mızrağı bir kulağından sokar öbüründen çıkarırız. Ya da gözleri olabilir. İlâç göze sürülemeyecek kadar güçlü olmalıdır herhalde.»

Reis başını salladı, «Akıllısın Yakaga. Eğer başka şeytanî şeyleri yoksa öldürürüz.»

Subienkow ilâcı için ham maddeler bulmakta gecikmedi. Eline ne geçerse topladı, çam dikenleri, söğüt ağacı kabuğu, biraz çam tahtası, ve avcılara karların altından çıkarttığı yosunlar. Birkaç donmuş kök malzemesini tamamladı, sonra kampa döndüler.

Makamuk'la Yakaga yanına çömelerek kazanda kaynayan suya attığı şeylerin cinsine ve miktarına bakmaya başladılar.

Subienkow, «Dikkat edin önce yosunlar atılmalı,» dedi.

«Ve - a, evet, bir şey daha var - bir insan parmağı. Hey, Yakaga gel bir parmağını keseyim.»

Fakat Yakaga ellerini arkasına gizleyerek kaşlarını çattı.

Subienkow yalvardı, «Sadece küçük bir parmak.»

Makamuk emretti «Parmağını ver, Yakaga.»

Yakaga etraflarında işkence ile öldürülen insanların artıklarını göstererek hırladı. «Burada parmak çok.»

Polonyalı itiraz etti, «Canlı bir insanın parmağı olmalıdır.»

«O halde canlı bir insan parmağını alacaksın.» Ya-

kaga yerde yatan Kazağa yaklaşarak bir parmağını kesti.

Kanlı ganimetini Polonyalının önündeki karlara fırlatarak, «Henüz ölmedi,» dedi. «Hem de iyi bir parmak, zira kocaman.»

Subienkow parmağı kazanın altındaki ateşe atarak, şarkı söylemeğe başladı. Böylece ciddiyetle söylediği bu şarkı Fransızca bir aşk şarkısıydı.

Sonra açıkladı: «Bu söylediğim kelimeler olmazsa ilâcın hiç bir değeri kalmaz. Kelimeler ona asıl gücünü verir, işte hazırlandı bile.»

Makamuk, «Kelimeleri yavaşça söyle de öğreneyim,» diye emretti.

«Deneyden önce olmaz. Balta üç kere boynuma çarpıp geri döndükten sonra sana kelimelerin tılsımını öğreteceğim.»

Makamuk kaygu ile sordu. «Fakat ya ilâç iyi değilse?»

Subienkow hiddetle ona döndü. «Benim ilâcım daima iyidir. Ama eğer iyi değilse beni de ötekiler gibi yaparsınız. Beni de parça parça kesin!» Kazağı işaret etti. «Ona yaptığınız gibi. İlâç soğudu. İşte böyle enseme sürüyor ve şu tılsımı söylüyorum.»

İğrenç şeyi ensesine iyice sürerken, büyük bir ciddilikle Marseillaise'in bir satırını hafifçe mırıldandı.

Bir çığlık, gösterisini yarıda kesti. Dev Kazak, canlılığının son bir şahlanışı ile dizleri üzerine kalkmıştı. Big İvan ispazmoza tutulup karlar arasında çırpınırken Nulato'lardan kahkahalar, hayret ve takdir ünlemleri yükseldi.

Subienkow bu manzaradan fenalaştı ama duygularını yenerek kendini hiddetlenmiş gibi gösterdi.

«Bu böyle olmaz.» dedi. «Onun işini bitirin, sonra deneyi yaparız. Hey, Yakaga, şunun sesinin kesilmesine

yardım et.»

Bu yapılırken Subienkow Makamuk'a döndü.

«Unutma ki çok hızlı vuracaksın. Bu çocuk oyunu değil. Al şu baltayı da şu kütüğe vur bakalım, erkek gibi indirebiliyor musun?»

Makamuk söz dinledi, azim ve enerji ile iki kere vurarak büyük bir parça kopardı.

«Çok iyi.» Subienkow Çarın polisleri tarafından Varşova'da tutuklanışından beri kendini saran vahşetin sembolü gibi çevresinde duran vahşi yüzlere baktı. «Makamuk, baltanı al da şöyle dur. Ben yatacağım. Elimi kaldırınca vur, bütün gücünle vur. İlâç iyidir ve balta enseme çarptıktan sonra geri fırlayacaktır.»

Koşulu köpeklere, balık ve kürklerle dolu iki kızağa baktı. Tüfeği derilerin üstünde duruyordu. Muhafızı olacak altı avcı da kızakların yanında idi.

Polonyalı, «Kız nerede?» diye sordu. «Deneye başlamadan önce onu da kızakların yanına getirin.»

Bu da tamamlandığı zaman Subienkow karların arasına yattı ve başını uyumaya hazır yorgun bir çocuk gibi kütüğün üzerine dayadı. O kadar kasvetli yıllar yaşamıştı ki yorgundu.

«Seninle ve gücünle alay ediyorum, ey Makamuk,» dedi. «Vur, hızlı vur.»

Elini kaldırdı. Makamuk baltayı, kütük yarmak için kullandığı geniş baltayı kaldırdı. Parlak çelik donuk havada parıldadı, bir saniye Makamuk'un başı üzerinde durakladı, sonra Subienkow'un çıplak ensesine indi. Eti ve kemiği yararak alttaki keresteye kadar girdi. Şaşkın vahşiler başın kan damlayan kütükten bir metre öteye fırladığını gördüler.

Büyük bir şaşkınlık ve sessizlik vardı, sonra akıllarına ilâç diye bir şey olmadığı düşüncesi geldi. Kürk hırsızı hepsinden akıllı çıkmıştı. Bütün esirler arasında

sadece o işkenceden kurtulmuştu. Oynadığı koz bu idi. Bir kahkaha tufanı yükseldi. Makamuk utançtan başını eğdi. Kürk hırsızı onu kandırmıştı. Bütün kabilesi önünde onun yüzünü kara çıkarmıştı. Hâlâ gülmekteydiler. Makamuk döndü ve başı eğili olarak oradan uzaklaştı. O andan sonra artık Makamuk olamayacağını biliyordu. Yüz karası olacaktı; utancı ölünceye kadar geçmeyecekti ve kabileler baharda balık avı, yazda trampa için toplandıkları zaman ateşler çevresinde kürk hırsızının nasıl bir vuruşta yüz karası eli ile rahatça öldüğü hikâyesi dolaşacaktı.

Genç bir küstahın «Yüz karası kimdi?» diye sorduğunu şimdiden işitiyordu. «Yüz karası» diye cevap verilecekti. «Kürk hırsızının kafasını kesmeden önce Makamuk olan adamdı.»

Çeviren: **Mehmet HARMANCI**

FRANZ KAFKA
(1883 - 1924)

Bir Alman Yahudi'sinin oğlu olan Kafka'da, Yahudi folkloru ile teolojik yazılarının etkisi görülür. Nazi'lerin geleceğini sanki önceden sezmiştir; amansız iktidarla çatışır romanlarında, onu yatıştırmak da ister. Romanlarını bile bile psikanaliz kuram üzerine kurduğu, simgeleri bilerek kullandığı ve Freud'ün açığa çıkardığı bilinçaltının işleyişinden örnek aldığı öne sürülebilir. Türkiye'de de büyük ilgi gören yapıtlarının birçoğu, kendisinin bir sanatoryumda ölümünden sonra yayınlanmıştır.

CEZA SÖMÜRGESİ

Subay, «Eşsiz bir âlet» dedi yolcuya; ve kendisine hiç de yabancı olmayan makineyi hayran hayran süzdü. Yolcu, büyüğe saygısızlık ve hakaret suçuyla ölüme mahkûm edilen bir askerin idamında bulunmayı teklif eden komutanın çağrısını, sırf nezaket gereği kabul etmişe benziyordu. Sömürgeliler de bu idama pek ilgi göstermemişti zaten. Bu küçücük, kumlu vâdide, dört yanı yalçın kayalıklarla çevrili bu çukurda, subaydan, yolcudan ve saçı başı dağılmış, ağzı açık aptalın biri olan hükümlüden; bir de, hükümlünün ayaklarına, bileklerine ve boynuna gerilmiş ve birleştirici halkalarla birbirine tutturulmuş zincirlerin bağlı olduğu ağır bir zinciri elinde tutan askerden başka, kimsecikler yoktu. Uysal

bir köpek gibiydi hükümlü; öyle ki, görenler, «Bu adam serbest bırakılsa, dolaydaki tepelerde uslu uslu gezinir, idam saati gelince çalınan bir ıslıkla da koşa koşa geri gelir» derdi.

Yolcunun, makineye pek aldırdığı yoktu; hükümlünün arkasında, âdeta gözle görülür bir ilgisizlikle ileri geri dolaşıyordu. Subay bu sırada, kâh, derinlemesine toprağa gömülü makinenin altına sokularak, kâh, üst kısımları gözden geçirmek için merdivene çıkarak, ufak tefek bozuklukları düzeltiyordu. Bu gibi işleri makinistlere bırakmak pekâlâ mümkün olduğu halde —makineye büyük bir sevgiyle bağlı olduğu için midir, işin yabancı ellere bırakılmasına engel olan başka nedenler bulunduğu için midir, nedir— subay, büyük bir istekle çalışıyordu. En sonunda, «tamam» diye bağırıp, merdivenden aşağı indi. Son derece zayıf görünüyor ve boyuna ağzından soluyordu; boynuna, iniformanın yakasının altından geçirdiği iki, ince kadın mendili bağlanmıştı. «Bu üniformalar medarlarda pek sıkıcı olsa gerek,» dedi yolcu; oysa subay, onun makineyle ilgili şeyler sormasını bekliyordu. Yağlı, kirli ellerini orada bulunan bir su kovasında yıkayarak «Kuşkusuz» dedi, «ama bizim için vatan demektir bu elbiseler; vatanımızı unutmağa gönlümüz razı olmaz.» Havluyla elini kurularken, hemen, «Hele şu makineye bir bakın!» diye ekledi; eliyle makineyi gösteriyordu. «Buraya kadar her şeyin, elle hazırlanması gerekir; sonra, o kendi kendine çalışır.» Yolcu, evet der gibi başını sallayıp, ardı sıra sürüdü. Subay, her türlü ihtimale karşı tedbir almak istercesine, «Bazan işlerin ters gittiği de olur, kuşkusuz,» dedi. «İnşallah bugün bir şey olmaz; ama ihtimalleri de hesaba katmak gerek. Makinenin hiç durmadan on iki saat çalışması gerekir. Fakat bu arada bir terslik olursa, bu sadece önemsiz bir şeyden ileri gelir, ki hemen düzeltilebilir.»

Bir yanda yığılı hasır iskemlelerden birini çekerek, «Oturmaz mısınız?» dedi; yolcu bunu reddedemeyecek durumdaydı. Subay şimdi bir mezarın kenarında oturuyordu; çabucak bir göz attı içine. Fazla derin değildi. Mezarın bir yanında, kazılmış toprak yığını, öbür yanında da makine vardı. «Bilmem ki?» Yolcu elinin birini belli belirsiz salladı; subayın canına minnetti bu; artık makineyi kendisi anlatabilirdi. «Bu âleti,» dedi, dirsek sapının birine tutunup, «eski komutan icat etmişti. İlk denemelerinde ben de hazır bulunmuştum; ve tamamlanıncaya kadar her işine emeğim geçti. Fakat icat şerefi sadece onundur. Eski komutanımızın adını işitmişliğiniz var mı? Hayır mı? Öyleyse, size şunu söyliyeyim ki, bu sömürgedeki bütün örgüt onun eseridir. Biz dostları, daha o ölmeden önce şuna inanmıştık; sömürgenin örgütü öylesine mükemmeldir ki, gelecek yeni komutan —kafasında binbir tasavvur bulunsa dahi—, bir şeyi değiştiremez; hiç olmazsa yıllarca değiştiremez. Ve düşündüklerimiz doğru çıktı; yeni komutan bu gerçeği kabul etmek zorunda kaldı. Ne yazık ki, eski komutanımızı tanımak nasibolmadı size! Fakat...» dedi, kendi kendinin sözünü keserek, «sözü boşuna uzatıyorum, işte makinesi önünüzde. Gördüğünüz gibi, üç kısımdan ibarettir. Zamanla her kısma bir ad takıldı. Alttakine «Yatay» denir, üsttekine «Nakkaş»; bu ortadaki, inip çıkana da «Tırmık». «Tırmık mı?» dedi yolcu. Pek dikkatle dinlemiyordu; gölgesiz vâdide gün ışığı son derece şiddetliydi; oldukça güçtü derli toplu düşünmek. Subayın, —üzerindeki o daracık, sımsıkı üniformanın, sayısız düğmeli ve ağır apoletli ceketine karşın— konusuna coşkuyla devam ederek, bir yandan anlatıp, bir yandan da elindeki anahtarla vidaları sıkıştırmasına hayran olmuştu. Askere gelince, onun durumu da yolcununkine benziyordu. Başı öne sarkık, hükümlünün zincirini bileğine do-

layarak, tüfeğine dayanmış, hiçbir şeye kulak astığı yoktu. Yolcu buna hayret etmiyordu, çünkü Fransızca konuşuyordu subay; ne aşkerin, ne de hükümlünün bir tek Fransızca söz bilmediği kesindi. Böyle olduğu halde, mahkûmun, subayın izahatını takibetmeğe uğraşması dikkate değer bir şeydi. Subay parmağıyla nereye işaret etse, uykulu bir halde, ısrarla gözlerini oraya dikiyor, yolcu sözünü kesip bir şey sorunca, subay gibi o da başını çeviriyordu.

«Evet, tırmık,» dedi subay. «Tam ona göre bir ad. İğneler, tırmıkta olduğu gibi yerleştirilmiştir, işleyişi de aşağı yukarı tırmığınkine benzer; fakat çalışma alanı belli ve tek olup daha sanatkârca yapılmıştır. Neyse, birazdan görürsünüz. Hükümlü buraya, yatağın üzerine yatırılır - çalıştırmadan önce makineyi size şöyle bir anlatmak istiyorum. O zaman işleyişini daha iyi izlersiniz. Hem, nakkaştaki dişli çarklardan biri iyiden iyiye yıprandı artık; çalışırken fazla gıcırdıyor; öyle ki kendi sesinizi bile işitemezsiniz kolay kolay; ne yazık ki burada yedek parça bulmak güç. Neyse, işte yatak, size söylediğim gibi. Üzeri bir tabaka ham pamukla kaplanmıştır; nedenini daha sonra anlarsınız. Bu ham pamuğun üstüne hükümlü yüzükoyun yatırılır, çırılçıplak tabiî; işte, sımsıkı bağlamak için de kayışlar; bunlar eller için, bunlar ayaklar; bunlar da boyun için. Yatağın başucunda, yani demin söylediğim gibi adamın yüzükoyun yatırıldığı yerde, doğrudan doğruya ağzına gidecek bir şekilde ayar edilebilen, keçeden yapılmış küçük bir tıkaç vardır. Bağırıp dilini ısırmasını önlemek için düşünülmüştür bu. Tabiî, keçe ağzına zorla sokulur; yoksa boynu kopar kayışın altında.» «Ham pamuktan mı?» diye sordu yolcu, ileri doğru eğilip. «Elbette,» dedi subay, gülümseyerek, «kendiniz bakın.» Yolcunun elini tutup yatağın üzerinde gezdirdi. «Ham pamuğa benzememesi,

özellikle bu iş için hazırlanmış olmasındandır. Birazdan anlatırım size ne işe yaradığını.» Yolcu, makineyle ilgilenmeğe başlamıştı; bir eliyle gözlerini güneşe siper edip, âleti baştan aşağı süzdü. Kocaman bir şeydi. Yatakla nakkaş aynı büyüklükte olup, kara tahtadan yapılmış, iki sandığa benziyordu. Nakkaş, yatağın aşağı yukarı iki metre yukarısında asılıydı; köşelerinden, gün ışığında pırıl pırıl yanan dört pirinç çubukla tutturulmuştu birbirine. Tırmık, sandıkların altındaki çelik bir şeridin üzerinde mekik gibi işliyordu.

Subay, yolcunun daha önceki umursamazlığını pek farketmediği halde, uyanmakta olan ilgisini hemen sezmiş, rahat rahat seyredebilsin diye açıklamalara son vermişti. Hükümlü de yolcuyu taklit ediyor, başını kaldırmış, —tabiî eliyle gözlerini siper edemeden— makineyi seyrediyordu.

İskemlesine yaslanıp, ayak ayak üstüne atarak, «iyi» dedi yolcu, «adam yüzükoyun yatar.»

Şapkasını biraz arkaya doğru itip, elini sıcaktan yanan yüzünde gezdirerek, «Evet» dedi subay, «dinleyin şimdi! Yatağın da, nakkaşın da birer elektrik bataryası vardır; yatağınki kendisine, nakkaşınki ise, tırmığa gereklidir. Adam bağlanır bağlanmaz, yatak çalışmağa, hem sağa-sola, hem aşağı-yukarı, çok küçük fakat çok süratli titreşimlerle hareket etmeğe başlar. Hastanelerde de buna benzer makineler görebilirsiniz; ama bizim yatağın hareketleri çok dikkatle hesaplanmıştır; ve tırmığın hareketlerine göre işlemesi gerekir. Asıl hükmü yerine getiren âlet de, tırmıktır.»

«Peki, hüküm nasıl yerine getirilir?» diye sordu, yolcu.

Subay, «Onu da mı bilmiyorsunuz?» diyerek şaşkınlıktan dudağını ısırdı. «Bağışlayın, açıklamalarım derli toplu olmuyor, galiba. Özür dilerim. Malûm a, bu izah

işini komutan yapardı; ama yeni komutan bunu ihmal ediyor; fakat böyle önemli bir misafire...» Yolcu her ne kadar iki eliyle bu iltifatı reddetmeğe çabaladıysa da, olmadı, subay ısrar ediyordu, «...böyle önemli bir misafire, bizde hükmün yerine getirilmesine dair bilgi vermemek... bir yaşıma daha bastım; bu ne biçim...» tam ağır bir söz söyliyecekti ki, hemen kendini tuttu, sadece, «haberim yoktu,» dedi. «Suç bende değil. Her neyse, bizdeki ceza usulünü benden daha iyi anlatacak kimse yoktur kuşkusuz; çünkü burada...» ceketinin iç cebini gösteriyordu, «çünkü burada eski komutanımızın çizdiği, makineyle ilgili plânlar var.»

«Komutanın kendi plânları mı?» diye sordu yolcu. «Demek her şeyi kendinde toplamıştı, ha? Asker, yargıç, makinist, kimyager ve lâyihacı?»

«Evet, her şey demekti o,» dedi subay, başıyla onaylayarak; cam gibi bakışlarla boşluğu süzüyordu. Sonra dikkatle ellerini gözden geçirdi; plânlara dokunabilecek kadar temiz değildiler anlaşılan; gidip kovada ellerini yeniden yıkadı. Derken, deriden yapılmış küçük bir evrak çantası çıkarıp, «Hükümlerimiz pek şiddetli olmasa gerek,» dedi. «Hangi emre karşı gelmişse hükümlü, gövdesine Tırmıkla yazılır. Sözgelimi, bu hükümlünün» —subay, adamı gösteriyordu,— «gövdesine BÜYÜKLERİNE SAYGI GÖSTER! diye yazılacaktır.»

Yolcu adama baktı, subay kendisini gösterirken, başı eğik, söylenenleri kaçırmamak için kulak kesilmiş, dinliyordu. Ama, birbirine sımsıkı yapışmış kalın dudaklarının kımıldanışından, bir tek sözcük bile anlamadığı belliydi.

Yolcunun kafasından bir sürü soru geçiyordu, fakat adamın bu hali karşısında sadece, «Kararı biliyor mu?» diye sordu. «Hayır,» dedi subay; açıklamalarını sürdür-

meğe can atıyordu, fakat yolcu sözünü kesti. «Giydiği hükümden haberi yok mu bu adamın?» «Hayır,» dedi subay, yeniden; daha dikkatli bir soru sormasına meydan vermek istiyormuş gibi, biraz bekleyip, «Ona bunu bildirmekte mânâ yok,» dedi. «Nasıl olsa gövdesiyle, bizzat öğrenecek.» Yolcunun cevap vermeğe niyeti yoktu; fakat mahkûmun bakışlarının kendisine çevrildiğini hissetti; bu bakışlar ona, «Siz bunları doğru buluyor musunuz?» diye soruyordu sanki. Yaslandığı iskemlesinden ileri doğru uzanıp başka bir soru sordu, «Ama hüküm giydiğini biliyordur kuşkusuz?» «Hayır, onu da bilmiyor,» dedi subay, yolcuya gülümseyerek; sanki ondan, şaşırtıcı, daha başka sözler bekliyordu. Yolcu alnını silip, «Bilmiyor ha?» dedi. «Savunmasının fayda etmediğinden de habersiz, desenize.» «Savunma hakkı verilmedi ki,» dedi subay; bakışlarını çevirmiş, yolcuyu, apaçık gerçekleri dinlemenin vereceği utançtan kurtarmak istermiş gibi, kendi kendine konuşuyordu. Yolcu, «Ama kendisini savunması için ona fırsat verilmiş olması gerek.» deyip ayağa kalktı.

Subay, makine hakkında bilgi verememek tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu anlayınca, yolcunun yanına gelip kolundan tuttu; ve, bütün dikkatin kendisine çevrildiğini sezdiği için, dimdik duran hükümlüye doğru eliyle işaret edip —bu sırada asker zinciri şiddetle çekti— «Mesele şu,» dedi. «Ben bu ceza sömürgesine yargıç tâyin edildim; genç olduğum halde; çünkü bütün ceza işlerinde eski komutanın yardımcısı bendim ve benim kadar bu makineden anlayan yoktur. Başlıca kuralım da şudur: Suçtan kuşkulanılamaz. Öbür mahkemeler bu ilkeye uyamazlar elbette, çünkü türlü düşüncelerin etkisi altındadırlar; ve onların kararlarını dikkatle gözden geçiren daha yüksek mahkemeler vardır. Ama buradaki durum öyle değil; hiç olmazsa eski komutanın

zamanında öyle değildi. Yeni gelenin, benim kararlarıma karışmak istediği oldu, tabiatiyle, fakat onu bundan uzaklaştırmasını bildim ve bileceğim. Olayı dinlemek istersiniz herhalde; çok basit, hepsi gibi. Bu sabah yüzbaşının biri bana, kendisine hizmetçi tâyin edilen bu adamın, kapısının önünde uyuduğunu, ödev arasında uyuduğunu bildirdi. Bilirsiniz ya, ödevi her saat vuruşunda ayağa kalkıp, yüzbaşının kapısına selâm vermektir. Çok titizlik isteyen, gerekli bir ödevdir bu; hem hizmetçilik, hem de nöbetçilik etmek zorunda olduğu için daima tetikte bulunması gerekir. Dün gece yüzbaşı, adamın ödevini yapıp yapmadığını öğrenmek ister. Saat tam ikiyi vururken kapıyı açınca, bir de bakar ki, adam kıvrılıp yatmış, uyuyor. Kırbacını kavradığı gibi, yüzüne veriştirir. Adam kalkıp af dileyeceği yerde, efendisinin bacaklarına sarılıp sarsarak «Bırak kırbacı elinden, yoksa diri diri yerim seni!» diye bağırır. İşte size delil. Yüzbaşı bir saat önce bana geldi; ifadesini alıp hükmü ekleyiverdim. Derken suçluyu zincire vurdum. Mesele gayet basit: Önce adamı çağırtıp sorguya çekseydim, işler çatallaşırdı. Tutar bana bir sürü yalan uydurur, yalanını yüzüne vursam, bu sefer yeni yalanlarla, eski yalanlarını savunmaya kalkışırdı; daha neler neler... Şimdi ise elimdedir, bir yere koyvermem. Bilmem anlatabildim mi? Ama boşuna zaman yitiriyoruz, şimdiye kadar başlamamız gerekirdi idam törenine; oysa ben daha makinenin tanıtılmasını bile bitiremedim.» Yolcuyu iskemlerine doğru iterek, kendisini makinenin yanına gidip başladı: «Gördüğünüz gibi Tırmığın biçimiyle insan gövdesi arasında benzerlik vardır; işte insan gövdesinin yerini tutan Tırmık, bunlar da bacakları andıran Tırmıklar. Başın yerinde sadece ucu sivri bir demir bulunmaktadır. Bilmem anlatabildim mi?» Dostça bir tavırla yolcuya doğru eğildi; en geniş açıklamalara bile

girişmeğe hazırdı.

Yolcu kaşlarını çatmış, tırmığı seyrediyordu. Adlî usulün bu türlüsü hoşuna gitmemişti. Olağanüstü tedbirlerin alınması ve askerî disiplinin son derece sıkı olması gereken bir ceza sömürgesinde bulunduğunu unutuyordu anlaşılan. Subayın dar kafasının alamayacağı, yeni bir usul —ağır ağır da olsa— yeni bir usul getirmek isteyen, yeni komutana umut bağlanabileceğini düşünüyordu. Bu düşünce akışının etkisiyledir ki, «Komutan idam töreninde bulunacak mı?» diye sordu. Bu doğrudan doğruya yöneltilen soru karşısında ürkerek, «Belli değil,» dedi subay; yüzündeki dostça ifade kayboluvermişti. «İşte bunun içindir ki, vakit kaybetmemeliyiz. Hiç hoşuma gitmese de, vereceğim bilgiyi kısa kesmek zorunda kalacağım. Fakat yarın, makine temizlendikten sonra —bunun tek sakıncası fazla kirlenmesinde— evet temizlendikten sonra, bütün ayrıntıları size kısaca anlatırım. Şimdilik, sadece ilkeler, —Adam yüzükoyun uzandığı zaman, yatak titremeğe başlayınca, Tırmık, gövdesinin üzerine doğru indirilir. O, —iğneleri, adamın derisine nerdeyse değecek bir halde— kendi kendisini ayar eder; ve dokunma başlar başlamaz, çelik şerit gerilip sert bir kuşak haline gelir. Derken hükmün ifası başlar. Cahil bir seyirci cezalar arasında fark gözetmez, Tırmık tam bir düzenle yapar işini; titrerken, sivri uçları, yatağın titreşimiyle titreyen gövdenin derisine saplanır. Asıl hükmün yerine getirilişi seyredilebilsin diye, Tırmık camdan yapılmıştır. İğnelerin cama yerleştirilmesi teknik bir mesele arzediyordu; fakat birçok denemelerden sonra bu güçlüğü de yendik. Her güçlüğü göze almıştık iş için. Şimdi herkes camdan bakıp, gövdenin üzerinde şekillenen yazıyı görebilir. Birazcık yaklaşıp iğneleri görmek istemez misiniz?»

Yolcu yavaşça ayağa kalktı; makinenin yanına gi-

dip, Tırmığın üzerine doğru eğildi, «Türlü şekilde tertiplenmiş iki çeşit iğne vardır,» dedi subay, «her uzun iğnenin yanında bir kısası bulunur. Uzun iğne yazıyı yazar, kısa iğne ise, yazıyı kirletmesin diye su fışkırtıp, çıkan kanı temizler. Kanla su karışarak, şu küçük oluklardan bu büyük oluğa geçer, oradan da, bir boruyla mezarın içine akar.» Subay, kanla suyun akış yolunu parmağiyle çizerek gösteriyor, tasvirin mümkün olduğu kadar canlı olması için, —akıntıyı önlemek istermiş gibi—, iki elini borunun ağzında tutuyordu. O, bu işle uğraşırken yolcu, başını geri çekip bir elini arkasında gezdirerek, iskemlesini aradı. Dehşet içinde bir de baktı ki, hükümlü de subayın çağrısına uyup gelmiş, Tırmığı yakından seyrederek subayın hareketlerini izlemekte... Uyuklayan askeri, zinciriyle sessizce sürüklemişti anlaşılan; camın üzerinden eğilmiş ileri doğru uzanıyordu. Bu iki efendinin neye baktığını, kararsız bakışlarla anlamağa çalıştığı, besbelliydi; ama anlatılanlardan hiçbir şey anlamadığı için, işin içinden bir türlü çıkamıyor, ordan oraya bakınıp, ikide bir gözlerini camın üzerinde gezdiriyordu. Belki bu suçtur diye, yolcu onu uzaklaştırmak istedi. Fakat subay, bir eliyle yolcuyu sımsıkı tutarak, öbür eliyle toprak yığınından bir kesek alıp, askere fırlattı. Asker irkilerek gözlerini açtı; hükümlünün nasıl böyle bir şeye cüret ettiğini görür görmez tüfeğini bırakıp, ökçelerini toprağa sımsıkı bastırarak, adamı gerisin geri çekmeğe başladı. Sendeleyerek düştüğü için, yerde yuvarlanıp zincirlerini şakırdatan hükümlüyü küçümseyen bakışlarla seyrediyordu. «Ayağa kaldır şunu!» diye haykırdı subay; suçlunun, yolcunun dikkatini kendi üzerine çektiğini farketmişti. Nitekim yolcu, Tırmığın üzerinden ileri doğru uzanmış, ne yapıldığını görmek için dikkatle bakıyordu. Tekrar, «Adama göz kulak

ol!» diye bağırdı. Ve makinenin yanından ayrılıp suçluyu kollarının altından kavrayarak, askerin yardımile ayağa kaldırdı; fakat ayakları tutmaz olmuştu adamın.

Subay döndüğü zaman, «Hepsini gördüm artık,» dedi yolcu. «Asıl en önemli şeyi görmediniz» dedi beriki; yolcunun kolundan tutup yukarı doğru işaret etti. «Nakkaştadır, Tırmığın hareketlerini yöneten dişli çarklar ve bütün bu makine sistemi, hükmün gerektirdiği yazıya göre ayar edilir. Ben hâlâ eski komutanın çizdiği plânları kullanıyorum, işte bakın.» —deri çantadan birkaç kâğıt çıkardı— «elinize veremiyeceğim için af buyurun, benim varım yoğumdur bu kâğıtlar. Siz şöyle oturun, ben kâğıtları önünüze tutarım, siz de birer birer, iyice görürsünüz.» Birinci kâğıdı açtı. Yolcu beğendiğini anlatan bir şeyler söylemek istiyordu, fakat bütün gördüğü, arap saçı gibi karışık, ordan burdan kesişen çizgilerden ibaretti, kâğıdın yüzündeki boş yerleri bile farkettirmiyecek kadar sıktı, bu çizgiler. «Okuyun,» dedi subay. «Okuyamıyorum,» dedi yolcu. Ama oldukça okunaklı,» dedi subay. «Evet, çok ustaca yazılmış.» dedi yolcu, kaçamaklı bir dille, «fakat bir türlü sökemiyorum.» Kâğıdı kaldırıp, «Evet» dedi subay gülerek, «okul çocukları okusun diye yazılmadı bu. Uzun boylu incelemek ister. Çalışsanız, eminim ki, siz de bir gün okuyabilirsiniz. Elbette ki yazı o kadar basit olamaz; adamı derhal öldürmek için hazırlanmadı bu; aradan, ortalama, on iki saat geçmesi gerek; altıncı saat dönüm noktası sayılır. İşte bunun içindir ki, asıl yazı sayısız süslerle çevrilmiş olup, sadece dar bir kuşak içinde gövdeyi dolanır; gövdenin geri kalan kısmı süslemeye ayrılır. Tırmığın ve bütün âletin başardığı işi, bilmem şimdi takdir edebiliyor musunuz? Bakın!» Merdivene çıkarak, tekerleğin birini çevirip, aşağıya

bağırdı: «Dikkat, yana çekilin!» Ve makine çalışmağa başladı. Bir de tekerlek gıcırtısı olmasaydı, diyecek yoktu. Subay, tekerleğin çıkardığı gürültüye şaşırmış gibi, yumruğunu salladı; ve yolcudan özür dilercesine kollarını açıp, makinenin çalışmasını aşağıdan seyretmek üzere, merdivenden indi. Makinede aksayan bir yer vardı, kendisinden başka kimse anlayamazdı bunu; yine yukarı çıkıp, iki eliyle, Nakkaşın içinde bir şeyler aradı; sonra, çabucak inmek için, merdivene aldırmadan, demir çubukların birine tutunup, aşağı kaydı ve gürültüye karşın sesini duyurabilmek için, yolcunun kulağına, var gücüyle bağırdı: «Görebiliyor musunuz? Tırmık yazmağa başlıyor; sırta yazılan birinci kısım bitince, ham pamuk tabakası hareket edip, gövdeyi yavaşça döndürerek, Tırmığa taze bir zemin yazırlar. Bu sırada, gövdenin yazılan kısmı, kanı emip harfleri ikinci bir defa oyulabilir duruma getiren ve özellikle bu iş için hazırlanmış olan ham pamuğun üzerindedir. Tırmığın kenarındaki şu dişler, gövde dönerken, yaralara yapışan pamuk parçalarını koparıp mezarın içine atarak, Tırmığa çalışma olanağı sağlar. Tırmık bu şekilde yazıyı gittikçe derinleştirerek, tam on iki saat durmadan çalışır. İlk altı saat boyunca hükümlü henüz eskisi gibi sağdır; sadece acı duyar. İki saat sonra da keçe tıkaç ağzından çıkarılır, çünkü bağırmağa gücü yetmez artık. Yatağın başucundaki elektrikle ısınan şu leğene biraz, sıcak pirinç suyu konur; hükümlü, canı çekerse, istediği kadar, dilinin elverdiği kadar bu sudan içebilir. Hiçbiri kaçırmaz bu fırsatı. Henüz kaçıranı görmedim ve şimdiye kadar pek çok kimse geçti elimden. Yalnız altıncı saattedir ki, adam bütün iştahını kaybeder. Ve ben çoğu zaman tam o sırada, buraya diz çöküp seyre koyulurum. Adam son lokmasını binde bir yutar; ağzının içinde evirir çevirir,

sonra mezarın içine tükürür. Hemen geri çekilirim; yüzüme tükürür yoksa. Ama öyle bir durulur ki, altıncı saatte! En aptallarının bile, o anda içine aydınlık doğar. Bu aydınlık önce gözlerin çevresinde belirir; derken, yayılır. O anda öyle bir büyü vardır ki, insanın Tırmığın altına yatası gelir. Ondan sonra artık fazla bir şey olmaz; adam yazının anlamını anlamağa başlar; dinliyormuş gibi dudaklarını büzer. Yazıyı gözle okuyup çözmenin ne denli güç olduğunu demin gördünüz; fakat bizimki onu yaralarıyla çözer. Kuşkusuz, çok zor bir iş; okuyup bitirebilmesi için altı saat daha ister. O zamana kadar Tırmık hakkından gelip, mezarın içine atar; adam, kanlı su ile ham pamuğun üstüne yuvarlanır. Artık hüküm yerine getirilmiş demektir; gömme işini de biz, askerle ben, yaparız.»

Yolcu, kulağını subaya vermiş, elleri ceketinin ceplerinde, makinenin işleyişini seyrediyordu. Hükümlü de seyrediyordu, ama hiç bir şey anlamadan. Biraz öne doğru eğilip, hareket eden iğnelere merakla bakarken, asker, subaydan aldığı bir işaret üzerine, bıçağiyle, gömleğini ve pantalonunu arkasından kesip yırtıverdi; adam kesilen paçaları, yere düşerken, yakalayıp çıplak yerini örtmek istedi, fakat asker kendinini tuttuğu gibi havaya kaldırarak, giysisinin geri kalan kısmını da silkeleyip attı. Subay, makineyi durdurdu; ve bu anî sessizlikte adam, Tırmığın altına yatırıldı. Zincirler çözülüp yerine kayışlar bağlandı, ilkin rahatlar gibi oldu, adam. Derken Tırmık biraz daha indirildi; zayıf bir adamdı çünkü. İğnelerin uçları değer değmez, derisine bir ürperme yayıldı; asker, sağ elini kayışla bağlarken, sol elini bir raslantıyla yolcunun bulunduğu yere doğru, şiddetle savurdu. Subay, idam usulünün yolcunun üzerinde bıraktığı etkiyi —kısaca da olsa, bu kendisine açıklanmıştı— etkiyi yüzünden okumak istiyor-

muş gibi, yan gözle boyuna onu seyrediyordu.

Bilek kayışı koptu; asker pek fazla sıkmıştı anlaşılan. Subay işe karışmak zorunda zorunda kaldı; asker kopan kayış parçasını gösterdi. Subay yanına gidip —yüzü hâlâ yolcudan yanaydı— «Çok karışık bir makinedir bu,» dedi, «ikide bir arıza yapar, ya bir şey kırılır, ya da bir şey kopar; ama bir pire için yorgan yakılmaz elbet. Sözgelimi, bu kayış meselesini halletmek işten bile değildir; onun yerine zincir kullanacağım; gerçi sağ kola rastlayan titreşimlerin duyarlığı biraz bozulacak ama, zararı yok.» Zinciri bağlarken, ekledi: «Makine için ayrılan tahsisat son derece azaldı. Eski komutanın zamanında, serbestçe kullanabileceğim bir miktar para ayrılırdı. İçinde her çeşit yedek parçaların bulunduğu bir de ardiye vardı. Doğrusunu söylemek gerekirse; âdeta israf edercesine kullanırdım bu parçaları; o zamanlar tabiî; yeni komutanın ikide bir bahane bulup, eski usullerimizi kötülediği bugünkü günde değil. Makinenin para tahsisatını kendi üzerine aldı; şimdi yeni bir kayış istetsem, delil olarak eski kopuk kayışı görmek istiyorlar; yeni kayışın gelmesi için de aradan en az on gün geçmesi gerek; o da doğru dürüst bir şey olsa bari. «İyi ama, makineyi kayışsız nasıl çalıştırsın bu adam?» diye soran olmuyor.»

Yolcu düşünüyordu; başkalarının işine karışmak çok can sıkıcı bir şeydir. Kendisi ne sömürgeliydi, ne de sömürgenin bağlı olduğu devletin vatandaşı. Bu türlü idam usulünü doğru bulmadığını söylese, ya da bizzat engel olmağa kalkışsa, ona, «Sen yabancısın, kendi işine bak!» diyebilirdi. Ve buna hiçbir cevap veremez, ancak, bu işe hayret ettiğini, kendisinin sadece gözlemci olarak geldiğini, başka milletlerin adliye örgütlerinde değişiklikler yapmak niyetinde olmadığını söyliyebilirdi. Gelgelelim, kendisini tutamıyordu. Usul-

deki adaletsizlik, hükümdeki insaniyetsizlik ortadaydı ve kimse kalkıp ta onun bu işte bir çıkarı olduğunu iddia edemezdi; çünkü hükümlü yabancının biriydi; vatandaşı olmadığı gibi, adamı sevimli bulmuş filân da değildi. Yüksek makamlardan aldığı tavsiye mektupları vardı yanında; burada son derece nezaketle karşılanmıştı; ve bu idam törenine çağırılması, düşüncelerinin saygı göreceğine bir belirti sayılabilirdi. Hele komutanın, bu usulden yana olmadığı —demin bunu kulağiyle işitmişti— subaya karşı âdeta düşmanca bir tavır takındığı da hesaba katılınca, işler daha bir kolaylaşıyordu.

Yolcu tam o sırada subayın öfkeyle bağırdığını işitti. Subay, keçe tıkacı hükümlünün ağzına daha yeni, güç belâ sokmuştu ki, adam, bastırılmız bir bulantının zoruyla, gözlerini yumup kusmağa başladı. Subay, çabucak onu tıkaçtan uzaklaştırıp başını mezara doğru çekti; ama geç kalmıştı, adamın ağzından boşananlar makinenin her yanına bulaşıyordu. «Bütün suç bu komutanda!» diye bağırdı subay, önündeki pirinç çubukları deli gibi sarsalıyordu, «şu pisliğe bakın, ahıra döndü makine.» Titreyen elleriyle yolcuya, olanları gösteriyordu. «Saatlerce dil döktüm komutana, suçlu idamdan önce bütün gün hiçbir şey yemesin diye. Fakat yeni ve yumuşak yasamız bunu doğru bulmuyor. Komutanın hanımları, adama, öbür dünyaya göçmeden önce, tıka-basa şekerleme yediriyorlar. Ömrü kokmuş balık yemekle geçen bir adama şekerleme yedirilir mi hiç! Bunlar neyse; ama neden bana yeni bir tıkaç göndermezler, bilmem ki; üç aydır istemekten dilimde tüy bitti. Yüzlerce kişinin, can çekişirken salyaları aka aka kemirdiği keçe tıkacı, ağzına alınca nasıl içi bulanmaz insanın?»

Hükümlü, başı yerde, sessizce beklerken, asker onun

yırtık gömleğiyle makineyi temizliyordu. Subay, yolcuya doğru ilerledi; belirsiz bir ön seziyle bir adım geri atan yolcuyu kolundan tutup bir yana çekti. «Sizinle biraz, özel konuşmak istiyorum,» dedi. «Mümkün mü?» «Tabiî,» dedi yolcu; gözlerini yere indirip dinlemeye başladı.

«Şu anda görüp takdir etmek fırsatı elinizde olan bu idam usulüne açıktan açığa taraftarlık edebilecek kimse kalmadı sömürgemizde. Tek taraftarı benim; ben eski Komutanın kurduğu geleneğin de tek taraftarıyım, aynı zamanda. Bu usulün uygulama alanını genişletecek durumda değilim artık; bütün gücümü, büsbütün ortadan kalkmaması için harcıyorum. Eski Komutanın sağlığında sömürge, onun taraftarları ile doluydu; ondaki azim bende de var bir dereceye kadar, ama gücünün zerresi bile yok; bu yüzden bütün taraftarlar ortadan kayboldular; gerçi bunların çoğu hâlâ buradadır, fakat hiç biri kendisini açığa vurmak istemez. Bugün, yani idam günü, çay-evine gidip anlatılanları dinleseniz, belki sadece bir takım belirsiz sözler işitmiş olursunuz. Bizim taraftarlarımızdır onlar; fakat şimdiki komutanın yönetimi altında işime yaramazlar ki. Sorarım size: Bu Komutanla onu etkileyen kadınların yüzünden böyle bir eser, böyle ömürlük bir eser —makineyi gösteriyordu— heba mı olsun? Buna göz yumulur mu? Birkaç gün kalmak için adamıza gelen bir yabancı bile buna göz yumabilir mi hiç? Fakat kaybedecek vaktimiz yok, her an bir darbe indirebilirler yargıçlar ödevimize; beni aralarına almadan, toplantılar yapılıyor Komutanın dairesinde; sizin bugün buraya gelişiniz bile bana anlamlı görünüyor; ne alçaktır onlar! Sizi araç olarak kullanıyorar; sizi, adamıza gelen bir yabancıyı. Şimdi nerde o eski idamlar! Törenden bir gün önce vâdi tıklım tıklım dolardı; sadece seyre

gelirdi herkes; sabahın erken saatinde Komutan hanımlariyle görünür; çalınan borularla bütün ahali coşup taşardı; derken herşeyin hazır olduğunu bildirdim; yüksek memurlar —kimin haddine düşmüştü törende bulunmamak— evet, yüksek memurlar, makinenin çevresinde yer alırlardı; şu gördüğünüz hasır iskemle yığını, o devrin yürekler acısı bir hâtırasından başka bir şey değildir. Makine iyice temizlenip parlatılırdı, diyebilirim ki, her idam töreni için yepyeni parçalar kullanırdım. Komutan, yüzlerce seyircinin önünde, hükümlüyü kendi eliyle —bu arada herkes ayağının ucuna basıp yükselerek, hiçbir şeyi gözden kaçırmamağa çalışırdı— evet, hükümlüyü kendi eliyle, Tırmığın altına yatırırdı. Bugün sıradan bir askere gösterilen iş vaktile benim işimdi, baş yargıcın işiydi; ve bana şeref verirdi bu. Derken, idam töreni başlardı! Makinenin işleyişine engel olan, ahenksiz gürültüler duyamazdınız o zamanlar. Birçok kimseler, kumların üzerinde uzanıp, gözleri kapalı dinlemeyi, seyretmeye tercih ederlerdi; herkes bilirdi ki, adalet yerini bulmaktadır. Keçe tıkaçla yarı yarıya boğulan hükümlünün ah'larından başka kimse bir şey işitemezdi, o sessizlikte. Son günlerde makine kimseye, tıkacın boğamayacağı derecede güçlü bir ah çektiremez oldu; o yazıyı yazan iğnelerin uçlarından ekşi bir sıvı damlardı; bugün bize yasaktır bu sıvıyı kullanmak. Neyse, derken altıncı saat gelirdi! Yakından görmek isteyen herkesin isteğini yerine getirmek mümkün değildi. Komutan tam bir anlayışla, önce çocukların görmelerini doğru bulurdu; bendeniz tabiî ödevim gereği her zaman yakında bulunmak imtiyazına sahiptim, iki kolumda iki küçük çocuk, çömelip seyrederdim. Acı çeken adamın yüzündeki o değişen ifadeyi nasıl da içimize sindirirdik; ve sonunda yerine getirilen adaletin o yanıp sönen ışığıyla nasıl da yıkardık yanaklarımızı! Ne günlerdi o

günler dostum?» Belli ki subay unutmuştu kime hitap ettiğini; yolcuyu kucaklayıp başını omuzuna koydu. Yolcu, fena halde sıkılarak, subayın başının üzerinden bakmağa başladı. Asker temizlik işini bitirmiş, bir kaptan leğene pirinç suyu boşaltıyordu. Kendine geldiği anlaşılan hükümlü bunu görür görmez, diliyle uzanmak istedi. Fakat pirinç suyu daha sonrası için konduğundan, asker bir türlü bırakmıyordu; ama kirli ellerini leğene daldırarak, —hükümlü istekle bakarken— yudum yudum içmesi de aynı derecede uygunsuz bir hareketti.

Subay çabucak kendini topladı. «Sizi rahatsız etmek istememiştim,» dedi. «O günlere kimseyi inandıramazsınız artık. Neyse ki, makine hâlâ işliyor ve hâlâ etkili olabilmekte; bu vâdide böyle yalnız başına durduğu halde etkili olabilmekte. Artık eskisi gibi yüzlerce insan çevresine üşüşmüyorsa da, makine yine cesedi son derece bir incelikle mezara göndermesini biliyor. O zamanlar mezarı sağlam bir çitle çevirmek zorunda kalmıştık; şimdi o çitin yerinde yeller esiyor.»

Yolcu başını çevirip şöyle bir bakındı. Subay sandı ki, yolcu vâdinin hüzünlü yalnızlığını düşünüyor; ellerinden tuttuğu gibi —gözleri gözleriyle karşılaşsın diye— kendisinden yana çevirerek, sordu: «Şu yüz kızartıcı manzarayı görüyorsunuz değil mi?» Fakat yolcu bir şey demedi. Subay, onu bir süre rahat bıraktı; bacaklarını ayırmış, elleri kalçalarında, dimdik durarak yere bakıyordu. Derken, teşvik edercesine yolcuya gülümseyerek, dedi ki: «Dün Komutan çağrıyı size verirken yanıbaşınızdaydım. Gözlerimle gördüm. Komutanı bilirim. Hemen sezdim maksadını. Gerçi bana karşı tedbirler alacak derecede güçlüdür ama, böyle bir şeyi göze alamaz henüz; fakat sizin kararınızı, yani ünlü bir yabancının kararını, bana karşı kullanmak niyetinde olduğu besbelli. Dikkatle hesap etmiştir: Bu sizin adada ikinci günü-

nüz, eski Komutanı ve onun usullerini biliyorsunuz, kafanız Avrupa'ya özgü bir düşünüş yöntemine göre işler, belki ilke olarak idam cezasının, özellikle bu türlü ölüm makinelerinin, genel olarak aleyhindesinizdir; sonra, halkın bu idam usulünden yana olmadığını —eskiyip yıpranmış bir makineyle yapılan bayağı bir törenden başka nedir ki bu—, evet, bu idam usulünden yana olmadığını da göreceksiniz; şimdi bütün bunları hesaba katarsak, benim usullerimi (Komutanın fikrince tabii) doğru bulmamanız mümkün değil midir? Doğru bulmayınca da, düşündüğünüzü gizlemezsiniz, (hâlâ Komutanın açısından bakarak konuşuyorum), çünkü siz, kendi deneyleriyle vardığı sonuçlardan emin olan bir adamsınız. Gerçi, nice ulusların acayipliklerini görüp anlayış göstermesini bilmiş olduğunuz için, bizim usullerimize karşı sonuna kadar cephe almanız beklenemez; kendi ülkenizde olsa, belki. Ama Komutanın buna ihtiyacı yoktur ki. Şöyle bir çıtlatmak yeter. Bunun, kendi düşüncemiz olması da gerekmez; maksadı uğruna kullanabilir mi? Tamam. Kurnazca sorularla ağzınızdan lâf alacaktır, eminim. Hanımları sizi ortaya alıp, kulak kesilecekler; şöyle bir şey söylemeniz mümkündür; pekâlâ: «Bizim orda adaletin yerine getirilmesi başka türlü olur», ya da, «bizim orda hükümlüye, hüküm giymeden önce, kendisini savunması için fırsat verilir», ya da, «Biz işkence usulünü daha orta-çağda bırakmıştık.» Bütün bu sözler, size tabii gelebileceği kadar, doğrudur da; aslında, benim usullerimi hiçbir hükme bağlamayan, birer zararsız sözdür bunlar. Ama böyle düşünmez ki Komutan! İskemlesini yana iterek, balkona fırlayışını, arkasından hanımlarının koşuşunu görür gibiyim, sesini işitiyorum nerdeyse —hanımları onun sesini gök gürültüsüne benzetirler—, evet, şöyle diyor: «Yeryüzünün bütün ülkelerindeki ceza usullerini incelemek için gönderilen ünlü

bir batılı uzman, demin, adaletin yerine getirilmesinde uyguladığımız eski usulün insanlığa aykırı olduğunu söyledi. Böyle bir kişi böyle bir hükme vardıktan sonra, bu eski usullerin kullanılmasına izin veremem artık. Bugünden sonra kararım şudur ki» v.b. Araya girip, böyle bir şey demediğinizi, usullerim için «insanlığa aykırı» gibi bir sıfat kullanmadığınızı, tersine, derin deneylerinizin sizi, bu usullerin son derece insanî ve insanlık onuruna son derece uygun olduğu sonucuna götürdüğünü, makineyi çok beğendiğinizi söylemek isteyebilirsiniz; ama iş işten geçmiştir; hanımlarla dolu olduğu için, balkona geçemezsiniz; dikkati üzerinize çekmeğe uğraşabilirsiniz; bağırmak isteyebilirsiniz; fakat hanımın biri, eliyle ağzınızı kapatıverir; artık eski Komutanla ikimiz, mahvolduk demektir.»

Yolcu az kalsın gülüverecekti; o kadar güç sandığı iş, bu kadar kolaydı demek. Kaçamaklı bir dille dedi ki: «Benim hükmüme pek fazla değer veriyorsunuz; Komutan tavsiye mektuplarımı okudu, ceza usulü üzerine uzman olmadığımı bilir. Düşüncemi söyleyecek olursam, basbayağı bir kimse olarak söylerim ki, bu herhangi bir kimseninkinden daha etkili olmaz; ve anladığıma göre, bu sömürgede geniş çapta gücü olan Komutanın düşüncesinden, çok daha az etkilidir benim düşüncem. Usulünüze karşı takındığı tavır, dediğiniz gibi, kesin olarak, düşmanca ise, korkarım geleneğinizin sonu yaklaşmıştır; benim önemsiz yardımıma bile gerek kalmıyor.»

Artık anlamış mıydı subay? Hayır, anlamamıştı hâlâ. Başını şiddetle salladı; pirinç suyundan uzak duran hükümlü ile askere çabucak bir göz atıp, yolcuya yaklaşarak, yüzüne bakmadan, ceketindeki bir noktaya gözlerini dikip, deminkinden daha yavaş bir sesle dedi ki: «Siz, Komutanı tanımıyorsunuz; kendinizi —bağışlayın—

bize göre bir çeşit yabancı yerine koyuyorsunuz; fakat, inanın bana, hükmünüze pek fazla değer verilemez. İdam töreninde yalnız bulunacağınızı işittiğim zaman, sevinmiştim sadece. Komutan bunu bana bir darbe olarak hazırlamıştı, ama ben onu kendi yararıma kullanacağım. Kimse kulağınıza yalan bir şey fısıldayıp, kaş göz işaretleriyle aklınızı çelmeden —ki tören kalabalık olduğu zaman kaçınılmaz bu gibi şeylerden— evet, aklınızı çelmeden, açıklamamı dinlediniz, makineyi gördünüz ve biraz sonra da idam törenini seyredeceksiniz. Şimdiden hükmünüzü vermişsinizdir, kuşkusuz, hâlâ zihninizi kurcalayan ufak tefek şeyler varsa, töreni görünce bunlar da kaybolacaktır. Sizden şimdi şunu rica ediyorum: Komutana karşı bana yardım ediniz!» Yolcu hemen sözünü kesip, «Nasıl olur?» diye bağırdı, «İmkânsız bir şey bu. Ne yardım edebilirim size, ne de engel olabilirim. Burada hiçbir şey gelmez elimden!» «Gelir!» dedi subay. Yolcu, subayın yumruklarını sıktığını, âdeta korku içinde gördü. Daha ısrarlı bir tavırla: «Gelir!» diye yineledi subay. «Parlak bir düşüncem var. Siz, hükmünüzün etkisiz kalacağına inanıyorsunuz. Bense, etkili olacağına inanıyorum. Diyebilirim ki haklısınız; peki, bu geleneğin korunması için, etkisiz olana bile başvurmak gerekmez mi? Öyleyse düşüncemi dinleyin. Sizin yapacağınız ilk gerekli şey; bu gördüklerinize dair verdiğiniz hüküm konusunda elinizden geldiği kadar bir şey söylememek. Size doğrudan doğruya bir şey sorulmadıkça, ağzınızı açmamalısınız; söylediklerinizi de kısa ve genel olsun; öyle davranın ki, sorunu tartışmamayı yeğlediğiniz artık tahammülünüzün kalmadığı, ağzınızı açacak olursanız çok sert bir dil kullanacağınız, anlaşılıversin. Size yalan söylemiyorum, hâşâ; sadece, kısa cevaplar verin; sözgelimi, «Evet, törende bulundum,» yada, «Evet, anlattılar» gibi. İşte bu kadar.

«Göstereceğiniz her türlü sabırsızlığa yeter derecede neden bulunabilir, sizin için; gerçi Komutan buna başka türlü anlam verir, ama zararı yok. Kuşkusuz o, maksadınızı yanlış anlayıp kendi keyfine göre yorumlayacaktır ki, benim tasarım da bununla ilgili: Yarın Komutanın dairesinde, bütün memurların katılacağı bir toplantı yapılacak; başkan: Komutan. Bu toplantıları halkın da seyretmesine neden olacak soyda bir adamdır o. Seyircilerle, her zaman tıklım tıklım dolu olan bir çıkıntılı saçak yaptırırdı. Bu toplantılara katılmak için beni de zorluyorlar, ama içim bulanıyor her seferinde! Neyse, siz bu toplantıya kesinlikle çağrılacaksınız; hele bugün size söylediğim gibi hareket ederseniz, bu çağrı önemli bir dilek haline gelir, yok anlaşılmaz bir nedenden dolayı çağrılmazsanız, siz kendiniz bir çağrı isteyin; mutlaka alırsınız. Demek yarın, Komutanın locasında hanımlarla oturuyorsunuz? Orada bulunduğunuzdan emin olmak için o, boyuna yukarı bakıyor. Yalnız dinleyicileri etkilemek için gündeme alınan birtakım saçmasapan, gülünç şeylerden sonra —bunların çoğu liman işleridir, sadece liman işleri!— Evet, bu gülünç şeylerden sonra, sıra bizim ceza usulünün tartışılmasına gelir. Komutan meseleyi sunmazsa, yada vaktinde sunmazsa, gereğine bakarım. Hemen ayağa kalkıp, bugünkü idam töreninin yapıldığını bildiririm. Kısaca, tek tümceyle. Bu olağan bir şey değil, ama ben böyle demeç vermesini de bilirim. Komutan her zamanki gibi, dostça gülümsemeyle bana teşekkür eder, derken kendini tutamaz, arayıp da bulamadığı fırsat eline geçmiştir artık. «Şimdi bildirildiğine göre» diyecektir, yada buna benzer bir şeyler, «Bir idam töreni yapılmış. Şunu da söylemek isterim ki, bu töreni, gelişiyle sömürgemizi son derece onurlandıran ünlü araştırıcı da seyretmiştir.

Toplantımızın bugünkü oturumunda bulunması, bu olayı daha bir önemli kılmakta. Şimdi ünlü araştırıcıdan, gelenekli idam usulümüz ve idamdan önceki aşamalar üzerinde verdiği hükmü bize bildirmesini rica etsek nasıl olur?» Tabiî alabildiğine bir alkış tufanı ve genel bir onaylama; benim istediğim de bu zaten. Sonra, Komutan sizi başıyla selâmlayıp şöyle diyecektir: «Öyleyse, burada toplananlar adına, sizden rica ediyorum.» Ve siz, locanın önüne doğru ilerlersiniz. Ellerinizi herkesin görebileceği bir yere dayayın, yoksa hanımlar kapıp, parmaklarınızı sıkarlar. Derken, artık konuşabilirsiniz. Bilmiyorum, bu anı beklerken duyacağım heyecana nasıl dayanabileceğim. Sakın, konuşurken kendinizi sıkmayın, gerçeği yüksek sesle bağırın; hükmünüzü, sarsılmaz inancınızı Komutanın yüzüne doğru haykırın. Fakat, huyunuza uygun olmadığı için, belki böyle birşey yapmak hoşunuza gitmez, belki de bunlar sizin orada başka türlü yapılır; ama zararı yok; etkisinden birşey kaybetmez, ayağa kalkmadan birkaç söz söyleyin, hattâ fısıldasanız da olur; altınızda oturan memurlar işitsin, yeter; halkın bu usule taraftar olmadığından gıcırdayan tekerlekten, kopuk kayıştan, kirli keçe tıkaçtan söz açmanıza da gerek yok; hayır, onları bana bırakın; şu sözüme inanın ki, suçlamalarım, onu toplantı sonundan dışarı atmasa bile, dize getirip, «Ey eski Komutan, önünde saygıyla eğiliyorum!» dedirtecektir. İşte düşüncemi söyledim; bana bu işte yardım edecek misiniz? Bunu istiyorsunuz tabiî; hem, yapmak zorundasınız da.» Subay, yolcuyu iki kolundan tutup, çabuk çabuk soluyarak, gözlerinin içine baktı. Son sözü öyle yüksek bir sesle bağırmıştı ki, askerle hükümlü korkudan sıçrayarak kulak kesilmişti; tek sözcük anlamadıkları halde, yemeği yarıda bırakmış, yolcuya bakıyor, bir yandan da ağızlarındaki lokmayı çiğniyorlardı.

Yolcu, vereceği cevabı daha başlangıçta hazırlamıştı; tereddüt etmiyordu, çok şeyler görüp geçirmişti hayatında; saygı değer bir kimseydi ve hiçbir şeyden korkusu yoktu. Ama hükümlü ile askere bakıp, bir an duraladı. Bir şey söylemesi gerekti; sonunda, «Hayır,» dedi. Subayın gözleri birkaç defa kırpıştı; fakat bakışlarını yolcunun üzerinden ayırmadı. «Açıklamamı ister misiniz?» diye sordu yolcu. Subay, evet der gibi, sessizce başını salladı. Bunun üzerine, «Usulünüzü doğru bulmuyorum,» dedi yolcu. «Bana sırrınızı açmadan önce bile —sırrınızı hiçbir zaman açığa vurmayacağıma emin olabilirsiniz— evet, daha başlangıçta, acaba bu işe karışmak bana düşer mi, karışırsam, ufacık ta olsa bir başarı elde edebilir miyim, diye kendi kendime sormuştum. Kime yönelmem gerektiğini öğrendim artık: Komutana, tabiatiyle. Siz bunu çok iyi belirttiniz; fakat kararımı daha fazla güçlendirmiş değilsiniz; tersine içten inancınız beni çok duygulandırdı, ama düşüncemi etkilemez bu.»

Subay, sesini çıkarmadı; makineye döndü; pirinç çubuğun birini sıkıca kavrayıp, her şeyin yerli yerinde olup olmadığını anlamak istercesine geriye doğru yaslanarak, Nakkaşı gözden geçirdi. Askerle hükümlü anlaşmış gibiydi; kayışlarla sımsıkı bağlandığı için güç belâ kımıldadığı halde hükümlü, işmarla askere bir şeyler anlatıyordu; üzerine doğru eğilince, kulağına ne fısıldadıysa, asker evet der gibi başını salladı.

Yolcu, subayın yanına gidip dedi ki: «Niyetimin ne olduğunu henüz bilmiyorsunuz. Usulünüz hakkında ne düşündüğümü Komutana söyleyeceğim, elbette; fakat genel bir toplantıda filân değil, özel olarak; burada fazlaca kalacak değilim zaten, herhangi bir toplantıda bulunmam olanaksız; yarın sabah erkenden uzaklara gidi-

yorum; hemen yola çıkmasam bile, artık gemimde olurum.»

Subay, söylenenleri dinler görünmüyordu. Kendi kendine, «Demek usulümüzü inandırıcı bulmadınız?» dedi; ve, çocukça bir şeye gülümseyen, fakat bu gülümseme gerisinde kendi düşüncelerini sürdüren ihtiyarlar gibi gülümsedi. «Öyleyse zamanı geldi artık.» dedi sonunda ve parlak gözleriyle birdenbire yolcuya baktı; biraz meydan okuyan, biraz da, yardım için yalvaran bir ifade vardı bu gözlerde. «Neyin zamanı geldi?» diye sordu yolcu huylanarak; fakat cevap alamadı.

Subay, yerli diliyle: «Serbestsin!» dedi hükümlüye. Adam, ilkin inanamadı. «Evet, serbestsin artık!» dedi subay. Hükümlünün yüzünde ilk defa olarak gerçek bir canlılık uyanmaya başladı. Doğru muydu? Yoksa bu, yine değişmesi mümkün olan, subayın geçici bir isteğinden mi ibaretti? Yoksa yabancı mı yalvarmıştı bağışlanması için? Neydi bu? İnsan, bu soruları hükümlünün yüzünden okuyabilirdi. Fakat fazla devam etmedi. Ne olursa olsun, gerçekten serbest olmak istiyordu; Tırmığın elverdiği ölçüde çabalamağa başladı.

«Kayışlarımı koparacaksın,» diye bağırdı subay, «rahat dur! Şimdi çözeriz.» Kendisine yardım etmesi için askere işaret edip, işe koyuldu. Hükümlü kendi kendine gülüyordu. Yüzünü, bir subaydan yana, bir askerden yana çeviriyor, yolcuyu da ihmal etmiyordu.

«Dışarı çek şunu» diye emretti subay. Üst yanda Tırmık bulunduğu için, biraz özen isteyen bir işti bu. Nitekim hükümlü sabırsızlanıp çırpındığı için sırtı yer yer tırmalanmıştı.

Subayın, artık hükümlüye pek aldırdığı yoktu. Yolcunun yanına gelip, cebinden küçük deri çantayı çıkardı; kâğıtları karıştırarak, içinden aradığını bulup yolcuya gösterdi, «Okuyun!» dedi. «Okuyamam,» dedi yol-

cu, «söyledim size, bu yazılardan bir şey anlamadığımı.» «Yakından bakmaya çalışın.» dedi subay ve birlikte okuyabilmek için yolcunun yanına sokuldu. Fakat bu da yarar sağlamayınca, yolcunun, yazıyı izleyebilmesi için serçe parmağını kâğıdın üzerinde, değdirmeden —sanki, kâğıdın yüzünü, temasiyle kirletmeye cesaret edemiyormuş gibi— parmağını değdirmeden gezdirerek, yazının ana hatlarını çizdi. Yolcu, hiç olmazsa, bu işte subayı memnun etmek için çaba gösterdi, fakat bir türlü sökemiyordu: «ÂDİL OL!» diye yazılı orada,» dedi. «Artık okuyabilirsiniz tabiî.» Yolcu, kâğıdın üzerine öyle eğilmişti ki, subay, elini sürer diye korkarak, hemen geri çekti; yolcu bir şey söylemedi, ama yazıyı hâlâ sökemediği besbelliydi. «Âdil ol!» yazılı orada.» diye tekrar etti subay. «Belki.» dedi yolcu, «inanıyorum size.» «Peki, öyleyse,» dedi subay; hiç olmazsa biraz tatmin olmuştu; merdivene çıktı; kâğıdı dikkatle Nakkaşın içine yerleştirdi; bütün dişli çarkları yeni baştan düzenliyor gibiydi; belki dışarıdan görünmeyen, son derece küçük tekerleklerin de gözden geçirilmesini gerektiren, zahmetli bir işti bu; öyle ki, subayın başı ara sıra Nakkaşın içine girip gözden kayboluyordu; işte böyle bir dikkatle hazırlamak zorundaydı makineyi.

Yolcu, aşağıdan, onun çalışmasını hiç ara vermeden seyrettiği için boynu ağrımağa, gözleri gökyüzünü dolduran gün ışığıyla kamaşarak, sızlamağa başladı. Askerle hükümlü başbaşa vermiş çalışıyordu. Adamın, daha önce mezarın içine atılan gömleğiyle pantalonu, askerin süngüsünün ucuyla çıkarılmıştı. Gömlek fena halde pislendiği için, sahibi onu kovadaki suyla yıkadı. Gömlekle pantalonu giyince, askerle birlikte kahkahayla gülmekten kendini alamadı, çünkü esvabın arkası yırtıktı. Hükümlü, askeri eğlendirmeği kendisine ödev bilmiş olacak ki, yere çömelip zevkten dizini döven as-

kerin önünde, yırtık pırtık elbisesiyle sağa sola dönüp, boy gösteriyordu. Fakat, efendilere saygı gösterisi olarak, ikisi de birdenbire neşelerini tutup, kendilerine çeki-düzen verdiler.

Subay, sonunda yukarıdaki işini bitirince makineyi baştan aşağı şöyle bir gözden geçirdi, gülümseyerek; derken, o âna kadar açık duran nakkaşın kapağını örtüp aşağı indi; önce mezarın içine, sonra da hükümlüye bakıp, esvabın çıkarıldığını memnunlukla görünce, elini yıkamak üzere su kovasının yanına gitti; suyun, iğrenilecek derecede pis olduğunu yeni farkediyordu; ellerini yıkayamadığı için üzülmeye başladı; sonunda kuma soktu ellerini —bu son çare hoşuna gitmemişti ama ne yapsın, mecburdu— derken dimdik doğrulup ceketinin düğmelerini çözmeğe başladı. Tam o sırada, yakasının üzerinden bağlamış olduğu iki kadın mendili elinin üstüne düştü. «Al şu mendillerini!» deyip hükümlüye doğru fırlattı. Ve yolcuya «Hanımların armağanı» diye açıkladı.

Önce üniformasının ceketini, sonra bütün esvabını, üzerinden çabuk çabuk çıkardığı halde, her birini sevgiyle, özenle tutuyor, hattâ, ceketindeki gümüş kordonu parmaklariyle okşayıp, püsküllere ikide bir fiske vuruyordu. Bu sevgiyle karışık özen kuşkusuz, üzerinden çıkardığı esvabını istemiye istemiye mezarın içine atmasından ileri geliyordu. En son kalan, küçük kılıcıyla, kılıç kayışı idi. Kılıcı kınından çıkarıp kırdı; sonra parçalarını toplayıp, kınıyla, kayışıyla birlikte, öyle bir şiddetle fırlattı ki, mezarın içi gürültüyle doldu.

Artık çırılçıplaktı. Yolcu, dudağını ısırıp hiçbir şey söylemedi. Ne olacağını çok iyi biliyordu, ama subayı, ne yaparsa yapsın önlemeye hakkı yoktu. Candan bağlandığı ceza usulünün sonu yaklaştıysa —belki de, bu işi kendisine ödev bilen yolcunun işe karışmasının bir sonucu

olarak— subay doğru hareket ediyor demekti; yolcu da, onun yerinde olsa, aynı şeyi yapardı.

Askerle hükümlü, ne olduğunu ilkin anlayamadı; daha doğrusu baktıkları bile yoktu. Hükümlü, mendillerini geri aldığı için seviniyordu; fakat sevinmesi uzun sürmedi; asker, ansızın elinden kapıp, kayışının altına soktu, şimdi de hükümlü mendilleri oradan çekip almak için uğraşıyordu ama, askerin fırsat verdiği yoktu. Aralarında yarı şaka, yarı ciddî bir güreş başladı. Ancak anadandoğma çıplak kaldığı zaman farkettiler, subayı. Büyük bir yazgı değişmesine tanıklık edileceği düşüncesi, özellikle hükümlüyü çok etkilemişti. Şimdi de subayın başına gelecekti kendi başına gelen; belki de son hadde kadar. Besbelliydi yabancının böyle emrettiği. Demek öcü alınacaktı. Kendisi sonuna kadar acı çekmemişti ama, öc son hadde kadar alınmalıydı. Birdenbire beliren kaba, sessiz bir sırıtış, yüzünde takıldı kaldı.

Fakat subay makineye dönmüştü. Makineden iyi anladığı daha başlangıçta belliydi, ama şimdi öyle bir kullanışı, makinenin öyle bir itaat edişi vardı ki, görüp de şaşmamak elde değildi. Elini şöyle bir uzatmasiyle Tırmığın —subayı çekip alabilecek şekilde ayar edilinceye kadar— birkaç defa kalkıp inmesi bir oldu; kenarına dokunur dokunmaz yatak titremeğe başladı; keçe tıkaç tam ağzının önüne geldi; subayın, tıkacı ağzına almak istemediği besbelliydi; fakat ancak bir an sürdü bu, sonra boyun eğip, kabullendi. Her şey hazırdı; yalnız kayışlar yana sarkmıştı, ama zaten gereksizdi onlar, subayın bağlanmağa ihtiyacı yoktu. Derken, kayışlar hükümlünün gözüne ilişti; ona göre, tören tam sayılmazdı, kayışlar bağlanmadıkça; askere sevinçle işaret edip, ikisi birden subayı bağlamak üzere makineye doğru koştular. Beriki, Nakkaşı çalıştıran kaldıracı itmek için ayağının

birini uzatmıştı; adamların geldiğini görünce ayağını çekip kendisini bağlattı. Fakat kaldıraca uzanamazdı artık; ne asker bilirdi yerini, ne de hükümlü; yolcu ise hiçbir şeye el sürmemeğe karar vermişti. Gereği de yoktu zaten; kayışlar bağlanır bağlanmaz makine çalışmağa başladı; yatak titredi; iğneler, derinin üstünde titreşip parıldadı; Tırmık, kalkıp indi. Yolcu seyretmekteydi; Nakkaşın içindeki bir tekerleğin gıcırdaması gerektiğini unutmuştu; her şey yerli yerindeydi; ufacık bir vızıltı bile duyulmuyordu.

Makine, böyle sessiz sessiz çalıştığı için, dikkati çekmiyordu. Yolcu bir ara askerle hükümlüye baktı. Hükümlü ötekine nisbetle daha bir canlanmıştı; makinenin her şeyiyle ilgileniyor, kâh eğilip, kâh ayak ucuna basıp doğrularak, şehadet parmağiyle askere birtakım ayrıntıları gösteriyordu. Yolcunun canını sıktı bu. Sonuna kadar orada kalmaya karar vermişti ama, bu ikisinin halini seyretmeye dayanamıyordu. «Haydi siz evinize gidin!» dedi. Asker gitmeğe razıydı, fakat hükümlü bu emri bir ceza saymıştı sanki. Saygıyla el bağlayıp, kalmasına izin verilmesi için yalvarmağa başladı; yolcu hayır dercesine başını sert sert sallayınca, bu sefer diz çöktü. Yolcu emir vermenin fayda etmediğini anlamıştı; tam yanlarına gidip kovalıyacaktı ki, o sırada, yukarıdan, Nakkaşın içinden bir gürültü duydu. Başını kaldırıp baktı. O dişli çark yine bir iş çıkaracak mıydı? Fakat bambaşka bir şeydi bu. Nakkaşın kapağı yavaşça kalkıp, trak diye açıldı. Dişli bir çarkın dişleri göründü, sonra yükseldi ve çok geçmeden bütün tekerlek meydana çıktı; sanki çok büyük bir güç, Nakkaşı sıkıştırdığı için tekerleğe yer kalmamıştı; tekerlek yükseldi, yükseldi ve Nakkaşın kenarına gelince düştü, kumun üzerinde biraz yuvarlandıktan sonra yan üstü kalakaldı. Fakat onun arkasından bir ikinci tekerlek daha çıkıyor-

du; onun arkasından da başkaları, irili ufaklı, hattâ gözle farkedilemiyecek kadar küçük bir sürü tekerlek, aynı sona uğruyor; fakat her bakışta insan, «Eh artık Nakkaş tamamiyle boşalmıştır» demeğe kalmadan yeni yeni tekerlekler meydana çıkıp düşüyor, kumun üzerinde yuvarlanarak, yan üstü kalakalıyordu. Bu acayip olay karşısında, hükümlü, yolcunun emrini büsbütün unutmuştu; dişli çarklar onu büyülemişti âdeta; yakalamaya uğraşıyor, aynı zamanda da, yardım etmesi için askeri zorluyordu. Fakat her seferinde, elini korkuyla geri çekiyordu; çünkü tam o sırada düşüp sıçraya sıçraya üzerine doğru gelen bir başka tekerler onu ürkütüyordu.

Yolcunun canı müthiş sıkılmıştı; makine, gözünün önünde parçalanıyordu; sessiz sessiz çalışması bir hileden ibaretti; subaydan yana çıkması gerektiğini söyleyen bir duygu vardı içinde; çünkü artık kendini koruyacak bir durumda değildi subay. Bütün dikkatini yuvarlanan dişli çarklar çektiği için, makinenin geri kalan kısmına bakmayı unutmuştu; son dişli çark da Nakkaştan ayrılınca, Tırmığın üzerine doğru eğildi; bu sefer, hiç beklemediği, daha tatsız bir şeyle karşılaştı. Tırmık yazmıyor, sadece saplanıyordu; yatak ise gövdeyi döndürmeden, sadece titreyerek, iğnelere doğru kaldırıyordu. Yolcu bir şeyler yapmak istiyordu makineyi durdurmak için; subayın özlediği nefis bir işkence değildi bu; düpedüz cinayetti. Ellerini uzattı. Fakat tam o sırada, Tırmık, eskiden yalnız on iki saatte yaptığı gibi, gövdeyle birlikte kalkıp yana çekildi. Gövdenin üstündeki sayısız deliklerden susuz kan boşanıyordu; çünkü su fıskiyeleri de çalışmaz olmuştu. Sonuncu hareket de başarılamadı; uzun iğnelerin ucuna yapışıp kalan gövde bir türlü düşmüyor, her bir yanından sel gibi kan boşanırken, mezarın üstünde asılı duruyordu. Eski yeri-

ne dönmeye uğraşan Tırmık, sanki yükünden henüz kurtulamadığını anlamış gibi orada, mezarın üstünde kalakalmıştı. Yolcu, askerle hükümlüye, «Gelin, yardım edin!» diye bağırıp, subayın ayaklarından tuttu. Ötekiler de başından tutarsa, subay, yavaşça iğnelerden kurtarılabilir diye düşündüğü için, ayaklarından itmek istemişti, fakat onlar gelip gelmemekte tereddüt ediyorlardı; hattâ hükümlü arkasını dönmüştü; bunun üzerine yolcu, yanlarına gidip onları subayın başına doğru itelemek zorunda kaldı. Tam o sırada, —âdeta elinde olmadan—, cesedin yüzüne baktı. Hayattaki gibiydi; vadedilen kurtuluştan eser yoktu; makinede başkalarının bulduğu şeyi bulamamıştı subay; dudaklar birbirine sımsıkı yapışmıştı; gözler açıktı; durgun ve inanç dolu bakışlariyle, hayattaki ifadenin tıpkısı vardı, bu gözlerde; alnına, büyük demirin ucu saplanmıştı.

Yolcu, arkasında askerle hükümlü, sömürgenin ilk evlerine varınca, asker bunlardan birini gösterip, «İşte çay-evi,» dedi.

Duvarlariyle tavanı tütünden kararmış, derin, alçak ve mağaramsı bir boşluk vardı, evin zemin katında. Bu boşluğun önü tamamiyle yola açıktı. Bu çay-evi, hepsi de harap bir halde bulunan sömürgenin öbür evlerinden —Komutanın muhteşem karargâhının çevresindeki evler de dahil— öbür evlerden pek az farklı olmasına karşın, yolcunun üzerinde âdeta eski bir tarihsel eser etkisi bırakmış, ona geçmiş günlerin gücünü duyurmuştu. Ardından yürüyen arkadaşlarıyla birlikte evin yanına gitti; yolun üzerindeki iki boş masanın arasında durup, içeriden gelen ağır, serin havayı burnuna çekti. «Eski Komutan burada gömülüdür,» dedi asker. «Papaz, kilisenin avlusuna gömülmesine izin vermediği için bir süre gömecek yer bulunamamıştı; sonunda buraya gömdüler. Subay size bunun sözünü etmemiştir, kuşku-

suz; çünkü onun kadar onu utandıran bir şey yoktur. Hattâ, geceleyin birkaç defa mezarı kazıp adamı çıkarmaya kalkıştı ama, her seferinde kovaladılar.» Askere inanmayan yolcu: «Mezar nerede?» diye sordu. Askerle hükümlü hemen önüne düşüp, kollarını mezarın bulunduğu yöne uzatarak, onu arka duvara götürdüler. Burada, birkaç masaya oturmuş müşteriler vardı. Doklarda çalışan işçiler oldukları besbelliydi; kısa, parlak ve kara sakallı, güçlü kuvvetli adamlardı. Hiçbirinin üzerinde ceket yoktu; gömlekleri yırtık pırtık, yoksul, zavallı yaratıklardı, bunlar. Yolcu yaklaşırken, içlerinden biri ayağa kalkarak, duvarın dibine çekilip, gözlerini ona dikti. «Yabancı gelmiş.» diye bir fısıltı dolaştı aralarında, «mezarı görmek istiyor.» Masalardan birini yana çektiler; altında sahiden bir mezar taşı vardı. Üstü bir masayla örtülebilecek kadar alçak, basit bir taştı bu. Küçücük harflerle yazılmış bir yazıt vardı üzerinde; yolcu, okuyabilmek için diz çökmek zorunda kaldı. Şöyle deniyordu: «Burada eski Komutan yatıyor. Ona bağlı olup, adları artık bilinmeyenler kazdı bu mezarı; bu taşı onlar diktiler. Bir kehânete göre Komutan, bir zaman geçtikten sonra, mezarında doğrulup, bu evde taraftarlarını başına toplayarak, sömürgeyi yeniden ele geçirecektir. İman edip, bekliyesiniz!» Yolcu yazıtı okuyup ayağa kalkınca, çevresine dinelenlerin gülümsediklerini gördü; sanki yazıyı onlar da okumuş, gülünç bulmuşlardı; sanki yolcunun da kendileri gibi düşüneceğini umuyorlardı. Yolcu bunu görmemezlikten gelip adamlara birkaç kuruş dağıttı ve masa, mezar taşının üstüne çekilinceye kadar, orada bekledi; sonra çay-evinden ayrılıp, limana doğru yollandı.

Askerle hükümlü, kendilerini alıkoyan birkaç tanıdıkla karşılaşmıştı, çay-evinde; ama hemen silkinip kurtulmuş olacaklar ki, yolcu daha rıhtımın basamakla-

rını yarılamadan, arkasından koşa koşa geldiler. Belki son dakikada kendilerini de götürmesi için onu zorlamak istiyorlardı. Yolcu aşağıda, kayıkçının biriyle gemiye gitmek üzere pazarlık ederken, askerle hükümlü basamakları uluorta indiler; ama ağızlarını açmadan; çünkü bağırmağa cesaret edemiyorlardı. Son basamağa geldiklerinde, yolcu kayığa binmişti artık; kayıkçı fora ediyordu. Kayığa atlıyabilirlerdi; fakat yolcu, bordadan aldığı düğümlü bir halatı havaya kaldırarak, tehdit etmiş, atlamalarına engel olmuştu.

Çeviren : **A. Turan OFLAZOĞLU**

ÖMER SEYFETTİN
(1884 - 1920)

Hikâyeleri yeniden ve yeniden basılan Ömer Seyfettin, Gönen'de doğmuş, doktorların doğru bir teşhis koyamamaları yüzünden şeker hastalığından 1920'de İstanbul'da ölmüştür. Subaydı, İttihat ve Terakki Fırkası yazarıydı. İmparatorluk yenilgilere uğrarken, Türklüğü savunuyor ve «partisinin görüşlerine uygun» hikâyeler yazıyordu. Yaşamının son yıllarında subaylıktan ayrılarak edebiyat öğretmenliği yaptı. Küçük hikâyeciliğimizin önde gelen kurucusu, hikâyeleri hâlâ büyük bir ilgiyle izlenen bir sanatçımızdır.

B O M B A

Duvarları ve tavanı uzun bir kışın isleriyle kararmış bu yer odasında mahpus gibi duran bodur ve çirkin ocak, içindeki odunları sanki hiddetle yakıyor, bir an evvel yutmağa çalışıyordu. Hızla tutuşarak uzanan ve sönen alevler, mandolinle heyecanlı sosyalist marşını çalan genç Boris'i, karşısında ezelî ve nihayet bulmaz millî çorabını ören güzel karısı Madga'yı hafif ve akıcı bir kırmızıya boyuyor, bütün odayı kaplayan büyük ve kötürüm gölgelerini titretiyordu. Dışarıda vahşi ve soğuk bir şubat gecesi vardı. Kudurmuş bir rüzgâr, küçük pencerenin örtülmüş kapaklarına çarpıyordu. Ortadaki kalın ayaklı, kaba ve iri masanın etrafında, yine kaba ve biçimsiz sandalyeler duruyor, çalınan mandolinin kes-

kin sesini dinler gibi uyukluyordu. Ocağın üstündeki harap ve ihtiyar saat, gece yarısının geçmiş olduğunu gösteriyordu. Boris, mandolini duvara dayadı. Ayağa kalktı. Birden tavanı kaplayan gölgesiyle gerindi. Magda, seri tığlarının ucundan güzel gözlerini kaldırdı:

— Uykun mu geldi?

Genç ve iri Boris, gerinmesinde devam ederek, cevap verdi:

— Hayır, hiç uykum yok...

Ve tekrar otururak ilâve etti:

— Bilmem niçin, içimde bu gece bir sıkıntı var.

Magda, birden durdu. Çorabını dizlerinin üzerine indirdi. Müteredditve şüpheli İslav gözleriyle kocasına baktı. Kaşlarını çatarak:

— Benim de içimde bir sıkıntı var!..

Diye söylendi. Boris ancak yirmi beş yaşında vardı. Baba İstoyan'ın bir tanecik oğluydu. Köyünde, Sofya'dan gelen muallimde okuduktan sonra, genç papazın delâletiyle, kendisi de Sofya'ya gitmiş, orada tahsilini bitirmişti. Beş sene nihayetinde, potursuz ve kuşaksız dönen dinç ve güzel Boris, babasının evinde, ihtiyar anasının yanında çok oturmamış, bir gün dağa çekilip gitmişti. Senede ancak birkaç defa, geceleyin gelir, anasıyle babasıyle görüşür, yine kaybolurdu. Genç Türkler, hiç beklenilmeyen Meşrutiyet'i ilân edince, o da bütün arkadaşları gibi şehre inmiş, silâhını hükümete teslim etmiş ve köyüne gelmişti. Fakat anası yoktu. O, üç ay evvel: «Ah Boris!» diye ölmüştü. Gözlerinin açık kaldığını ve papaz eliyle kapamağa çalıştığı halde muvaffak olamadığını, komşular söylüyorlardı. Issız ormanlarda, korkunç kayalıklarda, hep kamersiz gecelerin karanlıkları içinde geçen beş seneden sonra hür ve serbest, parlak ve yeşil köyü pek hoşuna gitmişti. Artık babası pek ihtiyardı. Tarlaları ve çifti idare ede-

miyor, adamları onu aldatıyorlardı. İşleri eline aldı. Zaten sa'ye karşı derin bir muhabbeti vardı. Bir gün köydeki mektebin daskaliçesine rastgeldi. Tanıdı. Bu kızcağız da kendisi gibi Sofya'da okumuştu. Konuştular ve çok sürmedi, seviştiler. İzdivaç ettiler. Magda, Boris'e vardıktan sonra mektebi terketmiş, hayatını evine, zevcine hasretmişti. Aşkları gittikçe ziyadeleşiyor, fikirlerinin tevafuku, onları daha şedit bir iştiyak ile birbirleriyle rapteyliyordu. İşte aylardan beri böyle, gece yarılarını bulurlar, konuşurlar, sevişirler, uyumak istemezlerdi.

Boris, tekrar mandolinini aldı. Çalmağa başladı. Magda, çorabını örüyor ve düşünüyordu. Üç ay sonra çocukları olunca, kim bilir ne kadar mesut olacaklardı. Tığlardan ayırdığı gözleriyle kabarmış karnına bakıyordu. Eteğinin altında, karnında, kendi içinde, Boris'in yavrusu duruyordu. Dirseklerini bu şişliğe temas ettirerek saadetten titriyor ve ayıp bir şey yapıyormuş gibi gizlice Boris'e bakarak kızarıyordu. Ocaktaki odunlar çatırdayarak yıkılıyor, birden alevler çoğalıyor, sanki bütün oda kırmızı gölgelerle doluyordu. Boris, yine sosyalist marşını çalıyordu. Bitirdi. Mavi gözleriyle karısına baktı ve marşın nakaratını tekrar etti:

— Da jivee truda!..

Magda, çok saçlı güzel başını kaldırdı. İnce kaşları, muntazam burnu, pembe ve taze bir rengi vardı. Geniş omuzları, kabarık memeleri esvabının altından taşmak istiyor gibiydi. Alevlerle aydınlanan etekleri altındaki kalın bacaklarından sonra, ayakları pek küçük ve nazik kalıyordu. Gebelik onu daha güzelleştirmiş, daha nefis ve mükemmel bir kadın yapmıştı. Genç ve iri Boris, müştak gözlerle zevcesini süzüyor, ruhundaki sıkıntıyı atmağa, bu meçhul kaderi unutmağa çalışıyordu. Konuşmak istedi:

— Yaşasın sây ve taap, dedi, değil mi Magda'cığım? Çalışan mesut olur. Acaba sosyalistlerin hayali ne vakit hakikat olacak!

Magda, başını salladı, gülümsedi:

— Hiç, hiç, hiç bir vakit... Onların hayali, hep hayal kalacak! Yine insanlar, fenalar elinde esir olacak, çalışmanın faziletini birçok adamlar inkâr edecek.

Boris, mandolinini kucağından bıraktı. Ellerini pantalonunun cebine soktu, ayaklarını uzattı:

— Evet, ben de bu hayalin hakikat olacağına kail değilim, dedi. Lakin bu hayaldeki insanlık fikrine meftunum! Düşün. Muharebeler kalkacak. Cinayetler olmayacak. Hain politika unutulacak, herkes kardeş gibi... Çalışacaklar ve mesut olacaklar...

— Heyhat!...

Boris de tekrar etti:

— Benden de heyhat!.. Hele burada, bu pis ve vahşi yerde, bu zalim Makedonya'da rahatla çalışmak mümkün değil. Ah, bu kanlı Makedonya!...

Magda, boynunun altında ansızın bir acı duydu. Çorabını bıraktı. Boris'in yüzüne baktı. Kalbi hızla çarpmağa başlamıştı. Rüzgârın bir küfrü andıran şiddetli gürültüsünü işitti. Ocağın üzerindeki saatin kırık bir kalp gibi vuran kuvvetsiz ve mahzun tik-taklarını duydu. Ayağa kalktı. Boris'in boynuna atıldı:

— Ah, yatalım, dedi. Böyle acı şeylerden bahsetme...

Boris, kolunu Magda'nın beline, kalçasının üzerine koydu. Onu kucağına çekti, oturttu. Dudaklarından öptü. Bir an, bir dakika, uzun bir dakika böyle kaldılar. Boris, eliyle karısının kabarık memesini tuttu. Bütün avucunu dolduran bu yumuşak ve nefis kabarıklığı yavaş yavaş dalgalandırarak sıktı. İkisinin de gözleri küçülüyor ve titriyorlardı. Magda'nın başı Boris'in kuvvetli göğsüne düştü. Boris, dudaklarını bu çok ve kum-

ral saçların arasına koydu:

— Müsterih ol, Magda'cığım, artık hiç korkmayacak, mesut olacaksın!..

Genç kadın iri ve çıplak bacaklarını kocasının kavi bacaklarına dolaştırdı. Sıktı. Bütün vücudu takallus etti ve sordu:

— Ah, mesut olacak mıyız? Nasıl? Söyle, nasıl?

Boris mesut ve mahzuz:

— Anlatayım, inan, dedi. Artık buradan gideceğiz.

— Kaçacak mıyız?

— Hayır, hicret edeceğiz.

— Nereye?

— Amerika'ya...

— Amerika'ya mı?

— Evet, Amerika'ya, Magda'cığım. İşte iki aydır hazırlanıyorum. Sana haber vermedim. Tam buradan çıkacağımız gün söyleyecektim. Babama, nemiz varsa sattırdım. Şimdi sekiz yüz liramız var. Sekiz yüz lira ile Amerika'da bir insan çalışırsa, çok mesut olur.

Magda, kocasının bacaklarını daha sıktı, dönerek boynuna sarıldı.

— Niçin benden sakladın, dedi. Oh, ne kadar mesut olacağız!...

Boris, karısının dudaklarını öperek cevap verdi:

— Sebep vardı. Korkacaktın. Senden saklamağa mecburdum.

— Söyle, ne vardı? Neden korkacaktım?

— Şimdi söylersem, yine korkacaksın.

— Söyle, korkmam.

Boris, tereddütle anlattı:

— İki ay evvel, bir pazar gecesi eve geliyordum. Kapıda bir mektup buldum. Açtım. Bu, ihtilâl komitesi tarafından yazılmıştı.

— Ah!...

— Evet, ihtilâl komitesi tarafından... «Ey dinsiz Boris!» diye başlıyordu. Ve «Vaktiyle dağlarda neşretmek istediğin sosyalistliği burada öğretmeğe başladın. Hainsin! Vatanımızın düşmanısın! Bil ki, o hain kafanı balta ile vücudundan koparacak, sana uyanların, seni sevenlerin eline vereceğiz.»

— A!...

— «Yahut bize delalet et. Bizimle beraber Balkan'a çık.. Büyük vatan için çalış.» deniliyordu. O vakit anladım ki, burada seninle, senin aşkınla yaşamak benim için mümkün değil. Hemen babamı kandırdım. Her şeyi sattırdım.

Magda, tekrar Boris'i öperek sordu:

— Ah, ne vakit gideceğiz? Söyle, buradan ne vakit gideceğiz?...

— O kadar yakın bir zamanda ki... Söylesem, inanmazsın.

— Söyle...

— Yarın!

— Yarın mı? Aman yarabbi!..

Hızla kocasının kucağından kalktı. Sevincinden çırpındı. Tekrar kocasının dizlerine oturarak, onu öpmeğe başladı:

— Yarın, yarın... Demek bu son kederli gecemiz...

Boris, zevcesinin sevincinden memnun ve mahzuz, onu okşayarak, buseler içinde devam etti:

— Evet Magda'cığım. Yarın Amerika'ya gideceğiz, orada çalışacağız. Küçük, rahat, asude bir evimiz olacak. Ne komite, ne eşkiya, ne vahşet, ne cinayet! Yalnız çalışacağız. Gider gitmez, çocuğumuz orada doğacak. Zavallı babam, geçirdiği yetmiş senelik azabın mükâfatını orada görecek. Kalbi rahat, yatağında ölecek. Geceleri hücum ve boğazlanmak korkusundan uzak, tatlı

tatlı konuşacağız. Aşkı, hayatı, güzelliği, iyiliği, fazileti hissedeceğiz...

Magda titriyordu:

— Oh, ne saadet!

Boris, yine buseler içinde devam etti:

— Göreceksin ki, o zaman, insanlık ne tatlıymış!... Güzel ve asayişli şehirler... Tiyatrolar! Geniş ve aydınlık sokaklar, cennet gibi köyler. Birbirine ihtiram etmesini bilen adamlar.. Hiç bir sefalete müsaade etmeyen büyük şefkat müesseseleri... Hastaneler, sanatoryumlar.. mektepler, darülfünunlar.. Hasılı cennet! Mümkün değil, bunları tahayyül edemezsin.

Magda, daha ziyade titreyerek dirsekleriyle şişmiş karnını, bacaklariyle kocasının bacaklarını sıkarak:

— Oh, tahayyül ediyorum:

Dedi. Boris devam etti:

— O vakit, bazı geceler, minimini evimizde, doğacak çocuğumuz yanımızda oynarken, sa'y ve namusumuzdan emin, ansızın Makedonya'yı, bu yamyamlar memleketini hatırlayacağız. Gözümüzün önüne, pis ve dar sokaklar, sefil ve üryan adamlar... kanlarla lekelenmiş nihayetsiz karlar, kara, müstekreh ve keskin baltalar, sonra siyah, müthiş Balkanlar, Pirim... gelecek! Tüylerimiz ürperecek, sen yine böyle benim kucağıma kaçacaksın. Bu pis ve müthiş Makedonya'nın kâbuslarını buselerimle senin gözlerinden sileceğim...

Magda, memnuniyet ve saadetten tatlı bir baygınlık hissediyordu. Kocasının bacakları gevşedi. Kolları yanına düştü. Gözleri uzak hayallere bakıyordu. Boris, yine onu kucağında sıktı. Dudaklarından öpmeğe başladı:

— Görüyorsun ki, burada her dakikamız elem, matem, ıstırap içinde geçiyor. Bir dakika kalbimiz rahat değil. Ufak bir gürültü bizi korkutuyor. Meselâ işte se-

ni o kadar severken, sana o kadar perestiş, ederken, dehşetle memlu dimağımda aşkım için müsterih bir yer kalmıyor. Dudaklarının lezzetini tamamiyle duymuyorum. Hayalimde o kadar çirkin ve kanlı levhalar var ki... Hasılı burada, daima meçhul bir tehlike karşısında tedehhüş etmiş biçare, idraksiz, şuursuz vahşi hayvanlar gibiyiz.

Ocağın odunları yıkılmış ve alevler sönmüştü. Yalnız ocağın üstünde küçük lâmba, sarı bir ziya neşrediyordu. Boris'le Magda yine birbirlerine bütün kuvvetleriyle sarıldılar. Öpüştüler.

Boris:

— Artık aşkı duyacağım, diyordu, hatta şimdiden duyuyorum. Kendimi Amerika'da farzediyor, seninle yalnız, emin ve mutmain, odamızdayız, addediyorum.

Magda'nın dudaklarındaki buseler söndü. Birden:

— Oh, ben korkuyorum!

Dedi. Boris hayretle sordu:

— Neden?...

— Bilmem. Fakat o kadar korkuyorum ki...

Genç kadın, asabi bir teheyyüce uğramıştı. Hakikaten korkudan titriyor ve ağlıyordu. Boris, bu meçhul ve bu nagehani kederi teselli etmek istedi:

— Korkma, haydi kalk dedi, yatalım; müstakbelin pek yakın saadetini şimdiden yaşayalım. Bu pis odayı, bu pis ocağı, bu zulmet ve dehşet yuvasını görme, gözlerini kapa; Amerika'yı tahayyül et. Haydi, kalk korkma, gözlerini sil!

— Korkuyorum Boris, korkuyorum.

— Neden sevgilim? Sakin ol. Saadetimiz seni müteessir ediyor, haydi yatalım. Benim yanında, kucağında... Korkacak bir şey yok...

İkisi de kalktılar. Boris, kolunu Magda'nın boynuna attı. Magda, asabi bir iştiyak ile kocasının beline

sarıldı. Yürüyorlardı. Karşı karşıya duran iki kapıdan birisine girecekler ve yatacaklardı. Magda, tekrar durdu:

— Korkuyorum, Boris, bak köpekler havlıyorlar...

Boris cevap verdi:

— Her vakit havlarlar.

— Hayır, koşarak havlıyorlar. Birisi geliyor!

Boris, müteredditve müteaccip, durdu. Dudaklarını büktü:

— Kim gelecek, gece yarısı çoktan geçti.

Dedi.

Rüzgâra karışan köpek havlamaları daha ziyade şiddetleniyor ve daha ziyade yaklaşıyordu. İkisi de ayakta dimdik kaldılar. Boris'in kolu Magda'nın omuzundan düştü. Magda, elini Boris'in belinden çekti. Köpekler koşuyorlar ve bir yabancıya saldırarak havlıyorlardı. Boris:

— Kimdir, Pencereden bakalım!

Dedi. Pencereye doğru yürüdü. Magda koştu içerisi görünmesin diye lambayı söndürdü. Odaya kesif ve zenci bir karanlık doldu. Ocağın içindeki ateşler bir zebaninin dili ve kanlı dişleri gibi parlamağa başladı. Açılan pencereden şiddetli bir rüzgâr giriyor, bu ateş dişleri tutuşturuyor, bu siyah ağıza görünmez tehditler söyletiyordu.

Boris bağırdı:

— Kimdir o?...

Uzak ve ince bir ses cevap verdi:

— Ben!...

Tekrar sordu:

— Sen kimsin?

— Ben, Melina...

Bu, komşunun kızıydı. Acaba şimdi niçin gelmişti? Ne arıyordu? Boris yüzünü içeri çevirdi, Magda'yı

aradı. Göremiyordu. Yalnız ocağın içindeki ateşler gözüne çarptı. O kadar karanlıktı ki...

Tekrar dışarıya, karanlıklara baktı:

— Ne istiyorsun?

— Baba İstoyan'ı?...

Boris, Magda'ya:

— Lâmbayı yak!

Dedi.

Oda aydınlandıktan sonra birbirlerinin yüzlerine baktılar.

Boris sordu:

— Acaba babamı ne yapacak?

— Bilmem, şimdi anlarız.

Ve Magda, birden kapıya yürüdü. Açtı. Karanlık rüzgârla beraber genç bir kız içeri girdi. Üşümüş ve yanakları kıpkırmızı olmuştu. Ellerini futasının altına sokmuştu. Göğsü içeri çekik, bacakları içeri dönük ve biraz kamburdu. Magda, bir sene ders okuttuğu bu budala kızı isticvaba başladı:

— Baba İstoyan'ı ne yapacaksın?

Meline bir cevap vermedi. Evvelâ.

— Dobra veçer!

Dedi. Sonra alık alık etrafına bakındı:

— Ben bir şey yapmayacağım!

— Ey, öyleyse ne arıyorsun?

— Ben aramıyorum.

— Kim arıyor?

— Komitalar...

Magda, birden sapsarı kesildi. Düşmemek için duvara dayandı. Elini kalbinin üstüne koydu:

— Komitalar mı?

Melina, gitmek isteyerek:

— Bilmem, işte silâhlı adamlar...

Dedi. Magda, duyulmaz ve ümitsiz bir sesle sordu:

— Bizim köyden mi?

Budala kız izah etti:

— Hayır. Sarı esvaplı, tüfekli adamlar! Mutlaka Baba İstoyan'ı istiyorlar. «Eğer gelmezse, oraya gelir, hem hepsini keseriz, hem evlerini yakarız» diyorlar.

Magda'nın dizleri çözüldü. Elleriyle duvarı tuttu, çenesi kilitlendi. Ölü ve boş bir nazarla Boris'e baktı. O da sararmış ve mütefekkir duruyordu. Pantalonunun cebinden sağ elini çıkardı. Ve uzun saçlarını kaşımağa başladı. Gözleri ayaklarında idi. Kıza bakmayarak sordu:

— Bu adamlar nerede?

— Bizim evde... Şarap içiyorlar.

— Kaç kişi?...

— Daskalla beraber dört kişi...

Birden gözlerini kıza kaldırdı ve:

— Haydi, git söyle, ben geleceğim... dedi. «Baba İstoyan hasta imiş!» de.

Kız, «Sıs zdrave» dedikten sonra çıktı. Kapıyı açık bırakmıştı. Şiddetli bir rüzgâr giriyor, lâmbanın ziyasını dalgalandırıyor, Magda'nın eteklerini kımıldatıyordu. Boris, karısına baktı. Bitmişti. Sanki o, bu dakika ölecekti. Sapsarıydı. Yürüdü, kuvvetli kollarıyle dayandığı duvardan onu çekti.

— Korkma, dedi, ben yarım saat sonra gelirim.

Magda, ağlamağa başladı. Ta içinden gelen hıçkırıklarla sarsılıyor:

— Ah, gitme, gitme Boris'ciğim...

Diye yalvarıyordu. Boris, onu öperek teselli teskin etmeğe çalıştı. Eğer gitmezse, gelip mutlaka bir edepsizlik edeceklerini, Baba İstoyan gitse, zavallı ihtiyardan, hakaret ve işkencelerle para isteyeceklerini anlattı ve ilâve etti:

— Hainler, babamın her şeyi sattığını haber aldı-

lar. Hicret edeceğimizi tahmin ettiler. Şimdi bütün servetimiz olan sekiz yüz lirayı isteyecekler. Babam giderse işkence ve tahkir edecekler. Şimdi ben giderim. Onlarla konuşur, kendileriyle birlikte dağa çıkmağa razı olduğumu söylerim. Ve paraların da henüz alınmadığını bir hafta sonra elimize geçeceğini anlatır ve kandırırım. Yarın akşam bizi burada bulamazlar...

Magda, meyus ve perişan:

— Ah, inanmazlar, sana bir fenalık yaparlar.

Dedi. Boris, tekrar temin etti. Mutlaka kandıracağım, böyle hareketten başka çare olmadığını, Baba İstoyan giderse, işte asıl fenalık o vakit olacağını, uzun uzadıya anlattı. Magda, asabi ve derin hıçkırıklarla ağlıyor, kıvranıyor, ince parmaklarıyle kumral saçlarını sıkıyordu. Boris, kalpağını başına koydu. Karısını tekrar öperek ve elini sıkarak:

— Haydi sevgilim, cesur ol, dedi. Yarım saat sonra gelirim, yatarız. Bu son gecenin heyecanları bize bir hâtıra olur.

Kapıya yürüdü. Magda da beraber yürüdü. Titrek bir sesle:

— Ben de geleyim, Boris!

Dedi. Lâkin kocası razı olmadı:

— Sen orada, sarhoşların arasında ne yapacaksın? Burada otur, bekle, yarım saat sevgilim, cesur ol...

— Ah, bari yanına rovelverini alsan...

— Muharebeye gitmiyorum ki... Konuşmaya gidiyorum, lüzumu yok!

Dedi ve asabi bir istical ile dışarıya çıktı. Magda, kapıda kalmıştı. Karanlık elle tutulacak ve hissolunacak kadar siyah ve kesif idi. Kocası bu karanlıkta kaybolmuştu. Sevgili Boris'ini yutan bu siyah rüzgârlı gecenin, ademi andıran, ölümü ihtar eden korkutucu karanlığı, gözlerinden vücuduna, damarlarına giriyor, kanına

karışıyor, ruhuna nüuz ediyordu. Başı döndü. Hıçkırıklar ve göz yaşları içinde tıkandı. Olduğu yere yıkıldı. Gözlerini vahşi ve siyah geceye dikmiş, siyah ve soğuk rüzgârın altında ağlıyor, fasılasız hıçkırıklarla kıvranıyordu.

Baba İstoyan, daima, güneş battıktan bir saat sonra yatar, hemen uyur ve sabah olmazdan iki saat evvel uyanırdı. Kuşağını sararak kapısını açtı. Gelinini, bahçe kapısının eşiğinde uzanmış görünce, şaşaladı:

— Ne yapıyorsun orada?

Dedi. Magda, kayınbabasının sesini işitir işitmez, kalktı. Toplandı:

— Hiç! diye cevap verdi, dışarı çıkacaktım, uzanmıştım.

İhtiyar, ocağa doğru yürüdü. Magda, kapıyı itti. Ve ocağa koştu. Odun attı, tutuşturmağa başladı. İhtiyar, çubuğunu dolduruyordu. Magda, ateşi yaktıktan sonra ortada, kaba ve kalın ayaklı masanın yanındaki bir sandalyeye oturdu. Dirseklerini dayadı. Başını ellerinin içine aldı. İşte yarım saat oluyordu. Boris henüz gelmemişti. Niçin bu kadar gecikmişti? Kalbi burkuluyor ve avazı çıktığı kadar haykırmak ağlamak, kendini yerlere atmak, koşarak Melina'nın evine gitmek, Boris'i bulmak, onun kolları içine atılmak istiyordu. Baba İstoyan, kanburunu çıkarmış, sakin ve abus, çubuğunu çekiyor ve sol elinin orta parmağı ile burnunu karıştırıyordu. Harap ve eski saat, durmuş da, sanki yeniden kendi kendine işlemeğe başlamış gibi, hazin tik-taklarını tekrar işittiriyor, tutuşan odunlar, yine odanın içinde kırmızı gölgeler, kırmızı hayaller dolduruyor, soğuk rüzgâr daha vahşi daha hain haykırıyor, pencerenin kapağını daha ziyade sarsıyordu. Magda, Boris'i düşünüyor ve gizli gizli hıçkırıyordu. Kalbi şişiyor, göğsünü acıtıyordu. Dışarıdan köpek sesleri işitildi. Bun-

lar mutlaka komşunun köpekleriydi. Birden başını kaldırdı. İşte Boris çıkmış olacaktı. Köpekler havlıyorlardı. Dinledi. Oh, Boris geliyordu... Birkaç dakika kımıldamadı, öyle kaldı.

Şimdi köpek sesleri yaklaşıyordu. Kendi köpekleri de havlıyorlardı. Fakat niçin?... Boris'e niçin havlıyorlardı? Acaba yanında bir yabancı mı vardı? Köpek sesleri daha ziyade yaklaştı. Magda ayağa kalktı. Pencerenin yanına gitti. Kapağı açmağa cesret edemiyor, meçhul bir korku, onu, hareketsiz bırakıyordu... Köpekler pek yaklaşmışlardı. Ayak sesleri işitiliyordu. Magda'nın kalbi durdu. Nefesi kesildi. Kendinden geçti.

Kapı birdenbire vurulmuştu. Baba İstoyan, sıçradı ve çubuğunu düşürdü. Magda, elini kalbinin üstüne koydu. Omuzlarını kaldırdı. Boynunu içeri çekti. Kapı tekrar ve daha şiddetle vuruldu. Baba İstoyan kalktı. Pencereye doğru yürüdü. Kuvvetsiz bir sesle:

— Kim o?...

Dedi. Dışarıdan ahenksiz bir ses cevap verdi:

— Aç, Baba İstoyan, biziz. Konuşmağa geldik. Korkma! İhtiyar, müteredditt ve korkak, tekrar sordu:

— Siz kimsiniz?

— Kaptan Raçof, Pançe, Sandre...

İhtiyar, yıldırımla vurulmuş gibi, dondu kaldı. Bunlar en müthiş, en kanlı, en merhametsiz, en gaddar komitalardı. Namları bütün ova köylerini titretiyordu. İhtiyar bir hayal gibi kapıya yürüdü. Açtı. Uzun boylu, kahverengi esvaplı, omuzunda manliher, bir adam göründü. Gözleri küçük ve kanlıydı. Zayıf ve gayet çirkin bir boynu vardı. Baba İstoyan, yalnız Bulgar köylülerine has olan, o esir ve mazlum tavır ile eğildi, yine bu köylülere has olan o çolak ve sahte selâmla voyvodayı selâmladı.

— Buyurunuz gospodin!

Dedi. Raçof'un arkasında iki kişi daha vardı. Bunlar da manliher tüfekleriyle müsellah idiler. Bellerinde ve göğüslerinde çaprazvari fişeklikler bulunuyordu. Bir tanesi kısa boylu, esmerdi. Diğeri, Raçof gibi sarı, fakat daha genç ve daha çirkindi. Magda'nın gözleri açılmış yüzü bembeyaz olmuştu. Koştu, Raçof'un ayaklarına sarıldı. Öpmeğe başladı, ağlayarak istirham ediyordu:

— Gospodin! Boris nerede? Ah, Boris nerede?

Raçof, ayaklarına kapanmış güzel kadının güzel saçlarını müteverrim ve çamurlanmış yılanlara benzeyen parmaklarıyla okşayarak:

— Kalk, sosyalist daskaliçe, kalk, dedi, şimdi Boris'in gelir. Biz, işimizi konuşalım...

Ve yürüdü Magda yerde kalmıştı. Masanın yanındaki sandalyeye teklifsizce oturdu. Masanın üzerine tüfeğini koydu. Öbürleri de karşısına oturdular. Esmer ve kısa boylunun elinde, siyah bir beze sarılmış, yuvarlak bir şey vardı. Onlar da tüfeklerini masanın üzerine koydular ve siyah beze sarılı yuvarlak şey de tüfeklerin yanına kondu. Raçof, Baba İstoyan'a döndü:

— Gel bakalım çorbacı, dedi, karşıma otur. Senin? le konuşacağım. Magda, sen de şöyle yanıma gel. Baban aksilik ederse, bize muavenet et ki, fenalık yapmayalım.

İkisi de tereddüt etmedi. Baba İstoyan, Raçof'un karşısına oturdu. Magda da yanına... Baba İstoyan, bütün bütüne aptallaşmıştı. Gelininin niçin, komitalardan, oğlunun nerede olduğunu sormasına akıl erdirememişti. Boris, evde değil miydi?

Raçof, cebinden bir tabaka çıkardı, koydu. Bir cıgara yaptı. Magda, seri bir hareketle kalkarak, ocaktan ateş aldı. Haydudun cigarasını yaktı. Sonra ateşi ocağa attı. Yine kalktığı yere oturdu. Raçof, birkaç nefes cigarasından çekti. Ve dumanlarını seyrederek:

— Ey, Baba İstoyan, dedi, şimdi evvelâ bize vaad et ki, çok zahmet etmeyeceksin! Uzun lâfın kısası: Vakit geçirmeyelim... Sekiz yüz lirayı getir.

İhtiyar titredi. Altmış senedir o kadar iktisat ve eziyet ile kazanılmış bir malın semeresi... Mecmuu... Yekûnu... Şimdi böyle bir anda isteniyordu. Deli olacaktı. İnkâr etti:

— Nasıl sekiz yüz lira?...

Voyvoda gülümsedi. Kirli ve kırık dişleri göründü. Tekrar cigarasını çekti. Başını salladı:

— Anlaşıldı. Demek zahmet edeceksin. Mutlaka dayak yemeden, ayakların yanmadan, tırnakların çıkarılmadan söylemeyeceksin! Eğer yine söylemezsen, oğlun Boris bizim elimizde mahpustur. Onu keseceğiz. Evini de yakacağız. Yine seni rahat bırakmayacağız...

Baba İstoyan, önüne bakıyordu. Hatta oturdukları evi bile satmışlardı. Bu sekiz yüz lirayı verirse, muhakkak açlıktan ölecekti. Bir eşeği bile kalmamıştı. Magda Boris'in kesileceğinden bahsedildiğini duyunca, ağlamaya başladı. Tekrar Kaptan Raçof'un ayaklarına kapandı:

— Affet gospodin, Boris'i affet!...

Dedi. Raçof, gülerek cevap verdi:

— Güzel daskaliçe! Sen de maksada vefasız kaldın. Burada ikiniz de bizim için çalışacağınız yerde, babanıza mallarını sattırıp kaçmak istediniz. Sizin için milletin verdiği parayı çalmak arzu ettiniz. İşte biz buna müsaade etmiyoruz. Elinizden paraları alacağız. Buradan bir yere gidemeyeceksiniz. Bizim için çalışacaksınız.

Ve ilâve etti:

— Haydi. Boris'ini seversen, paraları getir. Baba İstoyan, inat ederse, sevgilinin kafası kesilecek. Bir daha onu ömründe göremeyeceksin.

Magda, Boris'in öldürülmek ihtimalini düşününce,

deli olacaktı. Kalktı, ağlayarak Baba İstoyan'a sarıldı:

— Ver babacığım, ver, biz genciz. Boris'le çalışır, yine kazanırız. Söyle, nerede, gideyim, getireyim.

Raçof ve arkadaşları, Magda'nın yalvarmasını seyrediyor ve gülüşüyorlardı. Baba İstoyan, tamamiyle aptallaşmıştı. Sanki lâfları hiç işitmiyor, mânâlarını anlamıyordu. Hasis köylü için ölmek, bu parayı vermekten daha çok ehvendi. Magda yalvarıyordu. Birden Baba İstoyan, başını kaldırdı. Raçof'a dedi ki:

— Kaptan, bari yüz lirasını ev almak için bana bırak. Âhir vaktimde açıkta kalmayayım.

Raçof reddetti:

— Hayır, yüz lirasını bırakamam. Oğlun genç, çalışır, seni besler. Haydi, getir diyorum. Vakit geçiyor.

İhtiyar tereddüt ediyor, Magda yalvarıyordu. Raçof bir işaret etti. Kısa boylu esmer, tüfeği aldı. Dipçikle ihtiyarın sırtına şiddetli bir darbe indirdi. Raçof da ayağa kalktı. Şiddetle sordu:

— Haydi, Baba İstoyan, dayağa başlayacağız. Ayaklarını ateşe sokacağız. Vakit geçiyor. Paraları getirecek misin?

Magda, göz yaşları içinde çırpınıyor ve ihtiyara sarılıyordu. İhtiyar hiç bir şey söylemedi. Başını salladı. Yattığı odanın kapısına gitti. İçeri girdi. Bir dakika sonra kırmızı ve ağır bir çıkın ile geldi. Masanın üzerine bıraktı. Haydutlar, parayı bu kadar çabuk elde ettikleri için sevindiler. Raçof, hemen çıkını açtı. Saymağa başladı:

— Aferin, Baba İstoyan, diyordu. Zahmet vermedin. Şimdi bize şarap çıkar, eğlenelim...

Paraların sayılması bitti. Raçof, liraları üçe taksim etti. Arkadaşlariyle çantalarına koydular:

— Hani şarap, hani şarap?

Diye haykırdılar. Magda, ayağa kalktı. Ambarın

küçük kapısına koştu. Açtı ve içeri girdi. Üç bardak ile bir testi şarap getirdi. Haydutların önüne koydu. Sonra tekrar ambara girdi. Mezelik biber turşusu çıkardı. Komitalar, birbiri üzerine aceleyle içiyorlardı. Raçof:

— Böyle mezeye lüzum yok, dedi. Biz cansız meze istemeyiz...

Bu lâftan bir şey anlamayan Magda'yı belinden tuttu ve öpmek istedi. Magda, mukavemet etti ve ağlamağa başladı. Raçof, genç kadını bırakmayarak, diyordu ki:

— Yanaklarından meze alacağım. Sen sosyalist değil misin? Sosyalistler her şeyde iştirak ederler. Ben de senin yanaklarına Boris'le müşterekim!..

Magda çırpınıyordu. Raçof, çirkin ve vakur sesiyle dedi ki:

— Eğer böyle münasebetsizlik edersen, Boris'ini göremezsin. Onu keseriz...

Magda, bu lâfı işitince, tekrar hıçkırmağa ve Raçof'a yalvarmağa başladı. Artık Raçof, onun taze yanaklarından bol bol öpüyordu. Kadeh kadeh içiyor ve tekrar tekrar öpüyordu. Arkadaşlarına:

— Siz de meze alınız, be!...

Dedi. Cansız bir yumak gibi Magda'yı onların kucağına attı. Bu iki kuvvetli herif, bu nefis kadına yapıştılar. Bir tanesi, eteklerini kaldırmak istiyordu. Diğeri, daha fena sarhoştu. Dişleriyle, avucunun içinde tuttuğu bu güzel başın yanağını ısırmıştı. Magda, birden haykırdı. Ve kucaklarından kurtuldu. Sağ yanağının iki yerinden kan akıyordu. Baba İstoyan bu manzarayı görmemek için ocağın kenarına çömeldi ve başını avuçlarının içine aldı. Gözlerini ateşe dikti. Magda, elini yanağına koymuştu. Parmaklarının arasından mebzuliyetle kan sızıyor ve ağlıyordu. Haydutlar, bu güzel kadının, bu kan içinde ağlamasına bakarak, sanki mahzuzluyor-

lardı. Hepsi susuyorlardı. İhtiyar saat, bu tecavüzden ve itisaftan müteessir olmuş gibi, yine tik-taklarını işittiriyor, rüzgârın gürültüsüne horoz sadaları karışıyordu. Raçof, sözde acıdı:

— Ağlama Magda, dedi. Şimdi Boris'in gelir. Orasını öper. Acısı kalmaz. Haydi ben mandolin çalayım, bize biraz rakset...

Ve ocağın yanından mandolini alarak bir polka çalmağa başladı.

Magda ağlıyor:

— Ben oynamak bilmem, Kaptan!

Diyordu. Raçof kalktı. Magda'nın yanına gitti. Kulağına müessir ve vahşi bir sesle:

— Eğer oynamaz, neşemizi kırarsan, Boris'i göremezsin, gider keseriz...

Dedi.

Magdanın bütün vücudu sarsıldı. Gözlerinin yaşı dindi. Ve mütevekkil bir sesle:

— Oynayayım, ah Boris...

Dedi. Raçof oturdu. Mandolini çalmağa başladı. Diğer iki haydut, durmadan içiyorlar ve gülerek Magda'nın oynayışını seyrediyorlardı. Yanağından akan kan, beyaz boynuna gidiyor, ona tekrar hayata gelmiş bir şehit manzarası veriyordu. Isıran haydut, başka bir arzu izhar etti:

— Kaptan, dedi, eteklerini kaldırsın, öyle oynasın. Bacaklarını görelim...

Raçof, Magda'ya döndü:

— Haydi Magda, bunu da yap! Bacaklarını görsünler! Artık gidelim, Boris'ini gönderelim...

Genç kadın, bir an durdu. Baba İstoyan'a baktı. Yüzünü ateşe dikmiş, hiç onları görmüyordu. İşte bu herifler artık, namusunu da tahkir ediyorlardı. Lâkin Boris'i tehlike içindeydi. Eğer arzularını yapmazsa, o ka-

dar sevdiği Boris'i kesilecekti. Biri daha onun kumral ve çok saçlarını, mavi gözlerini, küçük ve kırmızı dudaklarını, tatlı tebessümünü göremeyecekti. Gözlerini kapadı ve eteklerini kaldırdı. Çalınan polkaya ayaklarını uydurarak sıçramağa başladı. Haydutlar coştular. Kaptan, daha şiddetle ve iştiyak ile çalmağa başladı. Diğerleri yerlerinde oturamıyorlar, bu beyaz ve dolgun bacaklara, onların atılışlarındaki şehveti cazip, muharrik hareketlere bakarak, birbirinin boynuna sarılıyor, itişiyor, kakışıyorlardı. Kalktılar, Raçof'un yanına gittiler. Kulağına bir şey fısıldadılar. Raçof:

— Olur ama, vakit geçti! Sabah oluyor! Geç kaldık!

Dedi ve derin, behimi, muharrik bir hırsla güzel kadına baktı ve:

— Ah, vakit olsaydı!...

Diye müteessif oldu. Kalktılar. Tüfeklerini omuzlarına geçirdiler. Sarhoştular. Adımları birbirine karışıyordu. Raçof:

— Allahaısmarladık, Baba İstoyan!

Dedi. İhtiyar köylü, sanki ölmüştü. Hiç cevap vermedi. Magda, tekrar haydudun ayaklarına kapandı:

— Aman Kaptan, Boris'i gönder. İşte her şeyimizi aldınız. Eğer o gelmezse, açlıktan ve ümitsizlikten ölürüz. Bize acı. Bize merhamet et...

Raçof güldü:

— Mutlaka gelecek, mutlaka... Daha çabuk gelmesini istiyorsan, şu kanlı yanağından bir buse ver.

Magda, hırsla geri çekildi. Haydut, tekrar kadını tuttu. Zorla kanlı yanağını öptü. Yaladı. Dışarı çıkıyorlardı. Kısa boylu esmer, beraber getirdikleri siyah beze sarılı şeyi hatırladı:

— Kaptan, dedi, bombayı ne yapacağız?

Racof bir an düşündü. Geri döndü:

— Magda, bana bak!

Dedi. Magda, yine bir itisafa uğrayacak zannıyle titredi. Fakat bu seer haydut nazik ve mürüvvetli idi:

— Şunu görüyor musun, Magda? Bu, işte bir bombadır. Eğer, siz, eziyet edip parayı vermeyeydiniz sizden yine zorla alacak ve mücazat olmak üzere, ikinizi bir araya bağlayacak, bu bomba ile atacaktık. Lâkin siz akıllılık ettiniz. Bize zahmet vermediniz. Mücazata hacet kalmadı. Şimdi senden bir ricam var, bu bombayı saklayacaksın. Sakın jandarmalara filân verme. Nasıl, vaad ediyor musun? Ben de gidip hemen Boris'ini bırakayım.

Magda, ümit ve tehalâkle cevap verdi:

— Vaad ediyorum gospodin! Allah aşkınıza, hemen Boris'i gönderiniz.

Raçof, tekrar sordu:

— Göndereceğim, lâkin bu bombayı sadıkane hıfzedecek misin?

— Hıfzedeceğim.

— Nerede?...

— Kendi çeyiz sandığımda. En gizli, en muazzez yerde!

— Bravo! Memnun oldum. Öyleyse allahaısmarladık!

Hepsi, güzel kadının elini şiddetle sıktılar ve kapıdan çıktılar. Dışarısı hafifçe ağarıyor, esmerleşiyordu. Köpekler havlamağa başladılar. Kesif gölge halinde duran uzak binaların arasında gidiyorlar ve bir şarkı söylüyorlardı. Ah, şimdi Boris gelecekti. Genç kadın, açılmağa başlayan geceye bakıyor, köydeki bütün horozların birbirlerine cevap verir gibi öttüklerini duyuyordu. Kalbi şiddetle atıyor, Boris'i bekliyordu. Uzaklaşan haydutlardan biri haykırdı. Bu, meş'um ve mevhum bir kâ-

bus tehdidi gibiydi:

— Hey, Magda, dikkat et, bomban patlayacak.

Genç kadın kulak kabarttı. Bu tehdit, sanki meçhul ve vahşi uçurumlardan, adem boşluklarından aksediyormuş gibi tekerrür etti:

— Hey, Magda, dikkat et bomban patlayacak.

Horozların umumî ötüşleri, rüzgârı söndürmüş zannolunacaktı. Uzakta samanlıkların üstünde yalancı bir fecir, mor gözlerini açıyordu. Genç kadın, şuursuz bir tefekkürle düşündü. Bu haydutlar, her şeyi, akla gelmeyen vahşetleri yapabilirlerdi. İhtimal bu bombayı, ateş alması için, saniyeli tıpasını tanzim etmiş, öyle bırakmışlardı. Şimdi birden patlayacak ve zavallı Boris'çiği gelince, yıkılmış bir evle, tanınmaz, kanlı et ve kemik parçalarından başka bir şey bulamayacaktı. Mihaniki bir istical ile bu felâket oyuncağını kaldırmağa koştu. Ta masanın orta yerinde duruyordu. Elini uzattı. Kaldırdı. Öbür eliyle altından tutmuştu. Ilık bir ıslaklık hissetti. Eline baktı, kanlanmıştı. Kan?... Sonra bu tehlikeli ve tahmin ettiği kadar ağır olmayan bombayı önüne koydu. Kadranını, fitilini görmek istiyordu. Yavaşça, siyah bezi çözdü. İkinci bir bez, kandan kıpkırmızı idi. O bezi de çözdü. Kumral saçlar meydana çıktı. Baktı, baktı, dikkatle baktı...

Ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle fecî, öyle korkunç bir nara attı ki, ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Zavallının gözleri çerçevesinden çıkmış, karışık saçları dimdik olmuş, omuzları gerilmiş, iki eliyle tuttuğu bir şeye haşyet ve dehşetle bakıyordu. Dikkat etti. O tuttuğu şey, oğlunun, güzel ve kumral Boris'in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafası idi.

HALİKARNAS BALIKÇISI
(1886 - 1973)

İstanbul'da doğdu. Gerçek adı Cevat Şakir Kabaağaçlı'dır. Orta öğrenimini Robert Kolej'de yapmış, Oxford Üniversitesi'nde dört yıl Yeni Çağlar Tarihi okumuştur. 1924'de bir hikâyesi yüzünden Bodrum'da üç yıl kalebentliğe hüküm giydi, cezasını bitirince geri dönmeyip, Ege bölgesini tutkunca dile getiren yapıtlar yazmaya başladı. Romanlarıyla hikâyelerinde doğa, şiir, gerçek ve düş içindedir.

EGE'NİN DİBİ

Mandalin ve portakal ağaçları ay ışığında tepelerinden tırnaklarına kadar parlıyorlardı. Çiçekleri dolayısiyle ağaçların üzerlerine karlar yağmış gibiydi. Fakat mis gibi kokan serin ve ılık bir kar. Çiçekler gerçekten karlar gibi yerlere yağıyordu. Yeryüzünü ışıklarla örtüyorlardı. Rüzgârın her esintisi çiçeklerin kokularını millerce uzaktaki açık denizlere götürüyordu. Kıyı boyunca evlerinin beyaz badanalariyle ağaran şehir derin uykusuna varmıştı. Yalnız deniz kenarında iskemlelere oturmuş iki kişi uyuyamıyordu. Bir iki gün önce batmış olan «İnebolu» vapuru hakkında konuşuyorlardı.

Birisi, gemici olduğu elbisesinden belli olan, öteki-ne, «Ah paralarım! Ahmed'in küçük çelik kasasında tam yirmi bin liram var. Onları bana getiriyordu. Vapur acaba kaç kulaçta battı?» diyordu.

Öteki, «Ben orasını bilmem. Aliş yarın geliyor. O denizin kurdudur. Bilir, ne yapmak lâzımsa yapar. Elli kulaç derinlikte, sokakta yürüyormuş gibi gezer. İyi ki onun «Skafandar» gemisinin Ayvalık'ta olduğunu öğrendik de telgraf çektik. Yoksa limanından iki ay ayrıl-

mış geminin hangi yaban yerde olduğunu bilmek değme babayiğitin kârı değildir. Sen talihine küsüyorsun, halbuki bahtın açık. Bak adamı şıp diye bulduk.» dedi. Öteki, «Paralarım!» diye inledi.

★

İki aydan beri kadınlarından havadis alamamışlardı. Mektup almak için postahaneli bir limana uğramamışlardı. Nihayet o gün vardıkları Ayvalık'tan mektuplarını alıp gene denize açıldılar. Ev barktan iki ay devam eden bu ayrılış uzaktan uzağa gelen bir türküyü esirleştiren mesafe gibi tesir etmişti. Dalgıçların gözlerinde kadınları, bütün kusurlarından soyunmuş bulunuyorlardı. Evlerinde geçirmiş oldukları her günkü basbayağı hayatları hâtıra ve gönüllerinde garipsi bir türkü olmuştu.

O gece ıssız bir koya dümen kırmışlardı. Yıldızlar karada göründüklerinden daha yakındı, uzakta pırıldaşan yıldızların burada bu kadar yakın gelmelerine şaşılırdı. Bunun deniz havasından mı, yoksa gecenin saatinden mi böyle olduğu bilinmezdi. Güvertede uzanan denizciler de tıpkı yıldızlar gibi birbirlerine yakın düşmüşlerdi. Gönülleri içten içten birbirine kaynaşıyordu. Bu fevkalâde bir haldi. Çünkü deniz hayatında yürekleri ne kadar yufka da olsa vurdum duymazlıktan gelinmesi, şaka neticesi insanın başı da yarılsa tınmadan işin alayına varılarak gülünmesi şarttı. Hattâ o gün mektuplar dağıtılırken, herkesin işkence derecesine varan merakından dolayı gümgüm çarpan yüreği ağzına gelip tıkanırken dişler sıkılmış ve kaşlar çatılmıştı. Evlerinden uzak, gurbette gezenler, evlerinin her günkü hayatının, eski yeknesaklığında devam ettiğine ihtimal vermezler. Orada kendi duyguları şiddetine uygun kıyametler kopmakta olduğunu sanırlar.

O gün mektuplarda neler de neler çıkmamıştı. Bazılarının kadını memleket cigarasıdır diye kendi elleriyle sardıkları cigarayı mektuba kapamışlardı. Bazıları da ilk kendilerini vermiş oldukları günün hâtırası diye düğün gecesi giymiş oldukları gelinlik elbiselerinden makasla bir parça kesip göndermişlerdi. Böyle mektupları alanlar bakışlarını aya takmışlar, bir saadet buğusu içinde hülyalar görüyorlardı. Mektup almayanların ise hali fena idi. Bunlardan biri Lostromo Süleyman'dı. Kıranta bir adamdı. Denize açılmazdan bir ay önce evlenmişti. Hep karısından konuşmak ister, fakat yutkunur, kendini tutardı. Altmışlık Hüseyin Kaptan arkadaşının yasını avundurmaya uğraşıyordu.

«Budalasın be Süleyman. Bu akşam ağzına bir lokma koymadın. Hiç kadın kısmısı için o güzelim mercimek çorbasından vaz geçilir mi? Kaçtır ben sana usulcacık çıtlatıp duruyorum. Kaltaktan mektup bekleme diyorum. Havada bulut, sen onu unut be arkadaş.»

«Aman Hüseyin Kaptan vaz geç! Sen anlamazsın.» Öteki:

«Anlamayacak ne var? Sana dobra dobra söyliyeyim mi bari. Kaltak senden yüz çevirdi vesselâm! Şakkadak can damarını kesip atan bıçak salışı her halde lâstik gibi sönüp uzayan bir kopuştan iyidir».

Kayığın kıç omuzluğunda Hovarda Davut ile Kara Ahmet baş başa vermişlerdi. Kara Ahmet de o gün mektup alamamıştı. Gizlemeye çabalıyordu, amma gözlerinin dolgunluğu ay ışığında bile pırıl pırıl titriyordu.

Hovarda'ya kırık bir sesle:

«Ağızlıksız cigara içmek hoş olmuyor. Cigara dumanı insanın gözüne kaçıyor da, insanın gözleri yaşarıyor» dedi.

Hovarda, ağarmış şeytan bıyıklarını uzatmaya uğraşıyormuş gibi burkup burkup çekiyordu. Kara Ah-

med'e:

«A oğul anladım. Derdin belli. Hem uzun, hem de acıklı. Uzun olduğu için de acıklı olduğu için çekilmez. Aldırma be yahu! Değmez. Hele dur bakalım yaşın, başın ne ki?... Talih senin yaşındaki gibilerde kadına benzer, bazan sever sarılır, bazan sevmez yüz çevirir. İlk karım öldüğü zaman ben de yağmur gibi zırıl zırıl ağladım. İkinci karım başını alıp birisiyle kaçınca gene ağladım.»

Diyordu, fakat sağnağın birisinin karadaki ağaçları fışıldatması sesini örttü. Ta dağ başında bir garip çakal hazin hazin uludu.

Dalgıç Aliş iki aydan beri Marmaris'teki evinden mektup almamıştı. Kır kıranta bir denizci başını öne eğmiş, iri ve donuk bir sesle anlatıyordu:

«Beyaz bir ateşti. Elbiselerini giyince söndürülmüş gibi oluyordu.»

Dedi. Sesi, sözleri anlaşılmayacak bir inilti halini aldı. Sonra gene anlaşılmaya başladı:

«Canım gibi tatlıydı. Köyde kulübemiz ta tepede denizin üzerindeydi. Dalgaların gidip gelişini, yüksekten beraberce seyrederdik. Ben denizdeyken köye iyi giyinmiş bir efendi gelmiş. Görmedim. Dönünce dedikoduyu duydum. Bana gülümsediği o gülümsemesinin başka bir insana parlamasını istemiyordum. Geceydi. Kapının önündeydik. Ona sordum. Üzerine eğilmiştim. Rüzgâr esiyordu. Saçları uçuyordu. Bazan yüzüme değiyordu. Ona «Herifi seviyorsun, değil mi?» diye sordum. Önüme dimdik dikilip: «Evet» dedi. Utanmıyordu. İşte şu iki ellerimi görüyorsun ya. İşte bu ellerle boğazını kavradım. Zorla önüme, toprağa diz çöktürdüm. Sıktım, sıktım. Sıktıkça sıktım. Gözlerine bakıyordum. Gözleri fal taşları gibi açıldı. Sonra gözleri taş gibi dondu. Yüzü de yamru yumru oldu. Yarı açık dudakları bir yana

kaydı. Ağzının kenarından salyası aktı. Boğulmasına, ölmesine az kalmıştı. Kendimden korktum, az kalsın katil oluyordum. Avuçlarımı açtım. Yere düştü, soluyordu. Ölmemişti çok şükür. Son olarak öptüm. Sonra kaçtım!... Kaçtım! Durmamacasına kaçtım. Cayır cayır yanıyordum» diyordu.

Vakit artık pek geçti. Dalgıç ve denizcilerin çoğunun başları «evet, evet!» dermiş gibi uykudan sallanıyordu. Zaten tayfanın bir kısmı uyumuştu, bir kısmı da yatmış, açık gözlerle aya bakıyorlardı. **Güvertedeki gemiciler, ay ışığında, harb bittikten sonra harb meydanında serili kalan yaralılar ve ölülere benziyorlardı. Ara sıra direkteki makaralar veya güvertedeki cıvataların c... i... ik, ci... ilk edişince bâzısının diş gıcırtısı ve yahut birdenbire sayıklaması karışıyordu. Bir aralık Badibadi Muhsin uykusunda «Anam avradım olsun, on param yok!» diye sayıkladı. Uyumamış olanlar güldüler. Tam o sırada karadan dört nala gelen bir at tıkırtısı duyuldu. Gür bir ses, «Hey kayıkçılar! Aranızda dalgıç Marmaris'li Aliş var mı, ona bir telgraf, bir de para havalesi var. Onun için bir de yedek at getirdim» diye bağırdı.**

★

Aliş Ayvalık'a vardıktan sonra otomobille İzmir, Aydın ve Milâs içinden yıldırım gibi geçti. Fakat Aliş'in can atışına kıyasla otomobil sümüklüböcek gibi ilerliyordu. Nihayet yokuş başından Bodrum kalesini, Ap'ak şehri ve Arşipelle Sporad adalarını gördü. Orası Marmaris'e yakındı. Şu «İnebolu» vapuruna dalma işini çarçabuk bitirince, Marmaris'e kadar uzanıp kendisine iki aydır mektup yollamayan Çakır Hatice'yi görecekti.

Aliş Bodrum'a varınca Bay Haşmet'e Yalı kahvesin-

de kavuştu. Hoş beşten sonra Aliş, Bay Haşmet'ten geminin kaç kulaçta olduğunu sordu. Öteki,

«Vallah bilmiyorum, fakat pek derin olmasa gerek. Ahmet lüks kamaraların birindeydi. Vapurun salonunun içinde sıralanan kamaralardan biri. Marmaris'ten kalkmazdan iki gün evvel bir mektup gönderdi. Marmaris'li bir kadınla beraber yolculuk edeceğini, paraları küçük bir çelik kasaya koyacağını yazıyordu.

«Peki, bu parayı çıkartmak için ne vereceksiniz?»

«Peşin iki yüz elli, çıkarınca beş yüz daha..»

Kahvehanenin bir köşesinde kırk dokuzluk Yeni rakısını çakıştırmakta olan Ateşoğlu Murat Kaptan:

«Yahu, a kardeşim. Azdır. Vapurun ne sularda olduğu belli değil. O para, vapuru arayıp bulmak için bile kâfi ücret değil!»

diye atıldı.

Bay Haşmet:

«Vapur kolay bulunur sanırım!»

dedi.

Ateşoğlu:

«İş sanmaya kalınca kolay olur. Halamın sakalı olduğunu sansam, halam amcam olur. O söylediğiniz sığın üzerinde yalnız benim bildiğim dört tane vapur leşi var. Hangisinin hangisi olduğu bulunacak evvelâ. Denizin dibinde sarı çizmeli Mehmet Ağa...»

diyerek bir kadeh parlattı.

Öteden ihtiyar dalgıç Yengeç Dede ayağa kalkıp melûç bacaklariyle yan yan yürüyerek geldi, meflûç kolunu kaldırarak koca elini Aliş'in omuzuna koydu:

«Ben de vaktiyle tıpkı senin gibi genç ve dinç, kuvvetli ve dimdiktim. Bak şu halime şimdi. «Ha dal bire Yengeç, sünger ve para çıkar bire Yengeç» diye para çıkaracağız derken canıma okudular. Senin yaşında iken dipte kolumun, bacağımın karıncalanıp gidişmesine ku-

lak asmazdım. «A canım, soğuk algınlığı, kulunç filân falan derdim. Bu kırk beş kulaçta oluyordu. Bir gün yirmi kulaca daldım. Yüze gelip dalgıç formasından sıyrılınca.. Ne hacet, işte görüyorsun ya.. O zaman bu zaman bacaklarım tutmuyor.

«Ha şunu da söyliyeyim, tutukluğum yalnız yeryüzündedir. Beni on beş yirmi kulaca indirin, gövdemin üzerine suların tazyikini bindirin. Bir saatte dört beş mil dip akıntısı verin.. Vallahi denizin tabanı üstünde kuş veya balon kesilirim.»

diye ilâve etti.

Fakat bu sözleri Bay Haşmet'in dinlediği yoktu. O vereceği parayı düşünüyordu:

«Yedi yüz elli lira» dedi «Hem de yüz elli lira etmiyen kolay bir iş için» diye ilâve etti.

Yengeç Dede:

«Çok para değildir. Çünkü siz demincek söylediniz ya.. Evvelâ güverteden merdiven başına gelecek. Merdiveni inecek, dört beş kere sağa sola dönecek. Her dönemeçte hava borusunun dirsek yapması, havanın kesilmesi ve dalgıcın boğulması tehlikesi vardır. Bu iş sizin için bir yirmi bin lira meselesidir. Aliş içinse bir can meselesidir.»

dedi.

Bunun üzerine Bay Haşmet'le Aliş «İnebolu» vapurunun batmış bulunduğu İzmir körfezinin ağzına vardılar. Bir dalgıç gemisi tedarik edildi. Gemi İzmir limanının bulaşık sularından, liman dışı zümrüt sulara, sonra zindan gibi derinliklerin koyu menekşesine geçti. Saatlerce yol alındıktan sonra provada duran iki tayfa «işte sığ!» diye bağırdılar. Denizin masmavi ovası üzerinde yeşil bir nokta görünüyordu. Üzerine varıp demir attılar. Devâsâ bir sığdı. Sanki derin diplerin toprakları, üzerlerine abanan okyanusa karşı isyan etmişlerdi de,

yeşil karanlıklar içinden irkile irkile, sudan dışarıya güneşe baş vermeye savaşmışlardı. Dalgıçlar dipleri deniz aynalariyle gözden geçirdiler. Sığın raf gibi bir çıkıntısının üzerinde koca koca bir kara leke göründü. O kararti «İnebolu» vapuru idi. Dipteki manzarası pek hazindi. Direk ve bacalarının etrafında sürü sürü orfoslar, vlâhoslar ve fangri balıkları tembel tembel yüzüyorlardı.

Aliş hemen muşambadan dalgıç tulumunu giydi. Başına miğferi taktılar. Boğazdaki maden çembere vidaladılar. Hava verecek olan makinenin tekerleğini döndürmeye başladılar. Elbisenin tulumu içeri dalan hava ile şişti. Aliş bir saniye durakladı. Bu işte her zaman ölüm ihtimali vardı. Ne var ki bu işe alışkanlığı dolayısiyle, artık tehlikeyi istihfaf ediyordu. Eliyle hava valvını açtı. Denize daldı. Miğferden hava kaçtıkça ağırlaşan gövdesi kolaylıkla dibe iniyordu. Aliş'ten bulut bulut hava habbeleri uçuyordu. «İnebolu» vapuru sanki dalgıca doğru yükseliyordu. Vapura kondu. Dana gözlü renk renk balıklar ellerinin beyazlığını görünce, ellerine burunlariyle tosluyorlardı. Aliş onlara birer yumruk vuruyordu. Sürü sürü küçük balıklar, miğferin camı önünden geçiyorlardı. Bâzıları burunlarını cama dayıyarak ve ağızla kulaklarını muntazaman kapayıp açarak Aliş'e bakıyorlardı. Eğer Aliş acemi olsaydı, gözünün önünde çakan ve dolanan bu deniz âleminden başı dönerdi.

Salonun kapısının kapkara mağarasından koca bir akya balığı ağara ağara güneşe çıkıp, mavi bir gümüşüyle parladı. Fakat Aliş uzaktan uzağa, bir şeyin çat ettiğini duydu. **Bu son süratle yanaşmakta olan bir köpek balığının galsamalarını açıp kaparken, birbiri ardına vurulan şaplaklar gibi çıkardığı sesti. Köpek balığı yetişerek dalgıcın camının önünde durdu. Gözleri otomobil fenerleri kadar vardı. Kurşunî ve donuk bakışiy-**

le, Aliş ile göz göze geldi. Aliş'in içi iğrenti ile bulandı. Başını köpek balığına doğru eğdi. Valvı açtı. Pırıl pırıl parlayan hava habbeleri bir fıskiye gibi köpek balığının üzerine boşandı. Balık şimşeğe çarpılmış gibi, birden kaçtı. Köpek balığının vapura gelişine bakılırsa, oradaki insan leşlerinden yemiş ve yemin tadını aldığı için vapura dadanmıştı.

Aliş küçük balıkların binlercesiyle beraber salona girip merdivenleri inmeye başladı. İlerledikçe yeşil loşluklar, mor bir karanlığa ve sonra bir kara kadife koyuluğuna dönüyorlardı. Dalgıç cep fenerini yaktı. Elektrik ışığının içine giren küçük balıklar, sanki tutuşan renk renk donanma maytapları imişler gibi çarkediyorlardı. Salonun yerlerinde, tavanlarında çeşit çeşit deniz çiyanları ve böcekleri yürüyorlardı. Aliş karanlık ve sükût içinde, ayak uçları üzerinde yürüyordu.

Salonda, deniz memeleri ve balıklarla beraber, iki kamarot ve üç yolcunun kadavraları yüzüyordu. Ali lüks kamaraların birisinin kapısını açtı. Büyücek iki balık, kamara pencerelerinden şimşekler gibi kaçtılar. Kapının açılması ve balıkların kaçışının yaptığı akıntı ve anaforla, kamaranın loşluğunun içinden, bir kadın gövdesi, muallâkta döne döne Aliş'in üzerine geldi. Ölünün yüzü, Aliş'in yüzüne çarptı. Aliş dehşetten haykırdı. Tüyleri diken diken oldu. Geriledi. Cep fenerini odada gezdirdi. Oda içinde salıverilen ve tavana dokuna kalan, oyuncak balonlar gibi, sarı saçlı iki çocuk leşi, tavanda sallanıyorardı. Aliş «İki çocuk bir anne! Demek burası değil» dedi. Neden bilmedi. Çocukları balıklar yemesinler diye çıkarken, büyük bir hürmetle, kapıyı yavaşça kapadı. Yanı baştaki, kamarada çocuğuna kollariyle sarılmış bir kadın buldu. Galiba çocuğunu denizden gizlemeye ve boğulmaktan korumaya uğraşmıştı. Aliş'in yüreğini dehşetin çelik parmakları, yıkanmış bir çamaşır-

mış gibi burktu. Kendi kendine: ««Bu halt bir milyon liraya da yutulmaz a.. Şimdi giriştik artık, aman çabuk bitireyim. Marmaris'e gideceğim» dedi.

Hiç de ömründe, o an kadar, Hatice'sini göresi gelmemişti.

Öteki kamaranın kapısını açtı. Cep fenerinin ışığına Bay Haşmet'in tarifine tastamam uyan yarı kel, kara bıyıklı bir adam geldi. Tavana kadar tırmanan çiyanlar, oradan adamın üzerine geçmişlerdi. Gövdenin en yumuşak yeri olan gözlerini tamamen yemişlerdi. Aliş: «Şimdiye kadar göz çukurlarından beynine de geçmişler, orasını yiyerek orada yuva yapmışlardır» diye düşündü.

Adamın burun deliklerinden ve ağzından çiyanlar, sülükler gibi salkım salkım sarkıyorlardı. Aliş lâmbasını gezdirdi. Lâmbası bir kadını aydınlattı. Saçının birkaç telinin uçları kanapenin ayağı köşesine takılmıştı. Gövdesi o tellere takılı olarak yüzüyordu. Arkası Aliş'ten tarafa dönüktü. Baş aşağıya muallâkta duran kadın, akıntıdan dolayı sanki canlı imiş gibi oynuyordu. Aliş kadının Marmaris'li olduğunu ve Marmaris'ten herifle binmiş olduğunu duymuştu. «Kimdir acaba, tanır mıyım onu?» diye merak etti. Sonra: «Her kim isen ve neysen beni affet» dedi.

Kadını gerdanından tuttu. Etleri tereyağı gibi yumuşamıştı. Parmakları batıyordu. Kadının yüzünü kendine doğru çevirdi. Çiyanlar dört beş saç telinin üzerinde yürüyemedikleri için gözlerine dokunamamışlardı. Aliş'in gözleri önündeki yuvarlak camdan, kadının yeşil yeşil gözleri, onun gözlerine hazin hazin bakıyorlardı.

İşte o zaman Aliş çıldırmış gibi oldu. Gözlerine inanamadı. Şüphelendi. Daha dikkatli baktı. Gene inanmadı. Kıyamet kopuvermiş gibi bir şamata, bir çan çalışı, bir çığlık, ıslık, haykırış beynini yırtıyordu. Gözler

Çakır Hatice'nin gözleri idi. Neden iki ay mektup yazmamış olduğunu anladı. Diri olarak onu o vaziyette görmüş olaydı, belki ilk öfkenin atılışı ile bir cinayete kadar varırdı. Fakat kadın yeşil gözleriyle onun gözlerine bakıyordu.

Bakışlariyle yalvarıyor gibiydi:

«Beni affet! Bak! Cezamı buldum!»

«Öyle nadim oldum ki.. Boğulurken o kadar sıkıntı çektim ki..»

Diyor gibiydi. Aliş, öfke şöyle dursun, insan gönlünün o esrarengiz merhametini duydu. Kadına acıyordu. Kadına «Beni affet!» diyesi geliyordu. Gerilip dışarı çıkayım dedi. Fakat miğferde sanki hava kalmamıştı. Okyanus toplanıp, bütün ağırlığı ile üstüne oturmuş gibi boğuluyor, eziliyordu.

★

Yukarıda kayıkta ipi tutan kılavuz, ipin en ince titreyişinden anlayan usta bir adamdı. İpe bir şeyler oluyordu. Çekti. İp takılı idi. Daha fazla hava verdirdi. Hava gitmiyordu. Üç saat uğraştılar ve nihayet uçları boş hava borusuyle ipi çektiler. **Ege'nin o korkunç derinliklerinden yılmayan canlı yürek, esrarengiz merhametinin derinliğinde çatlamıştı.**

Bay Haşmet, motorun güvertesinde zıp zıp hoplıyor, saçını başını yoluyor ve:

«Ah paralar güme gitti».

Diye danalar gibi bağırıyordu.

İVO ANDRİÇ
(1892 -)

Çağdaş Yugoslav edebiyatının en büyük yazarlarından biri olup Nobel Armağanı da kazanan İvo Andriç, 1892 yılında Bosna'nın Travnik kasabası yanındaki Dolaç'ta doğdu. Bosnalı küçük bir Hristiyan ailesinden geliyordu. Çocukluğunda, Osmanlı yönetimini ve Müslümanların eğemenliğini görüp tanıdı ve bunları uzun hikâyeleriyle romanlarında işledi.

«Drina Köprüsü», «Travnik Kroniği» **ve** «Matmazel» **adlı romanları ona dünya çapında ün kazanmasısağlamıştır.**

MACAR MUSTAFA

Sabahın ilk ışıkları ile kentin bütün bölgelerinden trampetçiler geldi ve karşılama törenine gidecek süvariler toplanmağa başladı.

Doboy'un taşkın sevinci ile Banya Luka'da Avusturyalılara karşı kazanılan zafer üzerinden dört gün geçmişti. Bütün Bosna bayram ediyordu. Ama özellikle Doboy, çünkü bu kentin evlâdı Macar Mustafa, Banya Luka'daki çarpışma sırasında en büyük kahraman olarak yükselmişti. Almanların ölümü, kâfirlerin kılıçtan geçirilmesi ve Macar Mustafa'nın kahramanlığı üzerine inanılmaz haberler geliyordu. Bugün bekleniyordu Mustafa.

Caddenin üzerinde yükselen toz duman, bekleyenleri şaşırtıp duruyordu. Banya Luka'nın süvarileri ancak ikindi namazına doğru geldiler, ve tam akşam namazın-

da da Macar Mustafa göründü trampetleri ve bayraklarıyla.. Ağızdan ağıza dolaşan söylentilerin olduğundan fazla büyüttüğü Macar Mustafa'nın bütün oradakilere beli bükülmüş ve oldukça küçük göründü. Eyerin üzerinde böyle beli bükük dururken, böyle kara ve hepten tebdil kıyafet içindeyken, üzerine bir sürü öyküler ve şarkılar söylenmekte olan Masar Mustafa'dan çok Tanrı korkusu içinde bir adama ya da bir bilgin gezgine benziyordu.

Çabuk çabuk ve hiç dönüp bakmadan kalabalığın dalgalanmaları ve haykırmaları arasından atını sürüp geçti. Evinin merdivenlerini çıkarken ne kimseye dönüp baktı ne de kimseyle konuştu. Kalabalık avluda kalıp ganimetin nasıl indirildiğini seyretmeğe koyulmuştu.

Mustafa, üçüncü defadır ki, su üzerinde yapılmış olan evine dönüyordu.

Müsrif ve ayyaş bir adam olan babasından miras olarak, kardeşi ile bölüştükten sonra birkaç sıska uşakla bir de bu evden başka bir şey kalmamıştı işte.. Eski ve sayılan bir Macar aileden gelen ve müslümanlığı kabul etmiş bir dönme olan büyükbabası Macar Avdaga, büyük bir servet bırakmıştı.

Macar Mustafa onbeş yaşındayken babası ölmüş, kardeşi de evlenmişti. Daha yüksek bir okula devam etmesi için kendisini Bosna-Saray'a göndermişlerdi. Orada dört güç yıl geçirmişti açlıkla çarpışarak. Yirmi yaşında bir sandık dolusu kitap, bir öğrencinin sahip olabileceği zavallı şeyler ve delikleri gümüş kaplı kara odundan büyük bir flüt ile Doboy'a dönmüş, ama kardeşinin yanına gitmeyip suyun içinde kazıklar üzerinde duran bu eve yerleşmişti.

Çok değişmişti: Şiş, kalın dudaklarının üzerinde henüz terlemeğe başlamış bıyıkları görünüyordu, beli bükülmüş ve somurtkandı. Gülmüyor, kimselerle konuş-

muyor, kimseyle ahbaplık etmiyordu. Şehrin hocası İsmet Aga'nın yanında bütün gün kitap okuyor, geceleri de uzun bir süre flüt çalıyordu. Flüt sesleri su üzerindeki evinden öte bütün kıyıları sarıyordu. İlk ordu toplanır toplanmaz silâhlanıp evini kapadı, ve Delaliç'in sancağı altında Rusya'ya yollandı. Uzun bir süre hiç haber çıkmadı Mustafa'dan. Birkaç yıl sonra savaşta öldüğü haberi geldi, insan içine çıkmadığı ve çok da genç olduğu için hemen unutuldu. Delaliç döndüğü zaman Mustafa'nın hayatta olduğu öğrenildi (hem de nasıl hayatta), bütün Bosnalılar arasında en şerefli ve en ünlü kişi olarak geri döndüğü söyleniyordu. Altıncı yıl içinde birden kendiliğinden Doboy'a döndü Mustafa. Pek tanıyan yoktu kendisini. Tam bir Türk gibi zengin ve gösterişli giyinmişti. Koca bir bıyığı vardı, soluk yüzlü ve zayıftı. Su üzerindeki evini açıp gece geç vakit mumlu bir beze sarılmış olan flütünü çıkardı ve dikkatle, derin bir sesle üfledi.

Çaldığı flütün sesi sessizliği bozmuştu.

Ne eski sesi vardı artık, ne de parmaklarındaki eski esneklik. Eski havaları unutmuş olduğu da anlaşılıyordu. Flütü yeniden sarıp geçen savaştan beri üzerinden atamamış olduğu eziyetli uykusuzluğa bıraktı kendini.

Bu işkence her gece tekrarlanıyordu. Birden unuttu herşeyi, gelip geçmiş herşeyi unuttu, hattâ adını bile. Ve böyle yarı uyku haline girer girmez her anı ve gelecek gün üzerine kafasında taşıdığı bütün düşünceler sönüp de iki büklüm olmuş vücudunu karanlık, sessiz bir değirmen taşı gibi ezerken bacakları soğumağa başlıyor, yüreğinin ta dibinde taş kesilen bir korku oradan soğuk bir dalga gibi bütün vücudunu sarıyordu. Çok güç de olsa zaman zaman doğrulmak zorunda kalıyor, hayatta olduğuna kendini inandırmak için ışığı ya-

kıp pencereyi açıyordu. Şafak vaktine kadar böyle sürüp gidiyordu bu. Sonra bütün vücudu kurşun gibi ağırlaşıyor, uyku yayılıyordu herhangi bir yerden üzerine.. Kısa, merhametli bir uykuydu bu, dünyadaki herşeyden daha kıymetliydi onun için. Ertesi gece tıpkı bir önceki gibi oluyordu: her şey tekrarlanıyordu olduğu gibi; ama bundan kimseye söz açmayı düşünmüyordu Mustafa.. Hocaları hor görüyor, hekimlere inanmıyordu.

O gece geçip de şehre ilk indiğinde kahvedeki bütün adamlar bir araya yığılmış ve kendisine yer açmışlardı. Ama Mustafa ne bir gülümsemeye zorlayabiliyordu kendini, ne de meraklarını tatmin etmek için onlara İstanbul ve savaşlar üzerine bir şeyler anlatabiliyordu. Yeniden aşağı görülüp unutulmağa başlanmıştı. Ama hemen bir süre sonra Slovanya'da çarpışmalar başlamış, ve Mustafa ilk birlikle ve kimseye görünmeksizin şafak vakti çıkıp gitmişti geldiği gibi.

Yine Macaristan ve Slovenya'daki kahramanlıkları, Orliyava deltasındaki korkunç çarpışma üzerine haber gelmişti. Avusturyalılar Banya Luka'yı çevirip de gâvurlar Türkleri kaleye geri püskürttükleri ve şehri yağma ettikleri vakit bütün Bosna orduları Vrbas ırmağının aşağılarına yürümüştü. Macar Mustafa bir plân düşününceye kadar üstün kuvvette buldukları Avusturyalılara saldırmağı göze alamamışlardı; ırmağın biraz yukarısında sallar yapılıp ırmaktan aşağı koyverilmeli, şafak vakti bütün Bosna ordusu sallarla ırmağın karşı yakasına geçip Avusturyalılara karşı şaşırtıcı bir saldırıya geçmeliydi.

O gece sallar yapılırken Macar Mustafa, uzun yürüyüşün yorgunluğunu çıkarmak için Zrkwina otlaklarında yatıyordu. Son zamanlarda gördüğü çeşitli düş, za-

ten kısa olan uykusunu büsbütün kısaltıyor, ona eziyet ediyordu. Henüz uyumuştu ki Kırımlı bir takım çocuklar girdi düşüne.. Çok eskiye ait bir şeydi bu, ve hiç kafa yormamıştı üzerine..

O sıralarda bir süvari birliğiyle düşmanı kovalayıp Kırım'daki bırakılmış bir sarayda konaklamıştı. Tam uykuya dalacakları sırada dolapların arkasında dört çocuk görmüşlerdi. Kısa saçlı, ak derili ve çok güzel giyinmiş erkek çocuklardı bunlar.. Çoğu Anadolulu olan onbeş süvariydi kendileri. Çocukları yanlarına çekmişler, böyle korku ve acıdan yarı ölü bir hale giren çocuklar elden ele geçmişti. Sabah olduğu vakit çocukların ötesi berisi şişmişti, çürük içindeydiler ve ayakta duramıyorlardı. Tam o sırada kuvvetli bir Rus birliği hücum ettiğinden çocukları öldürmeden kaçmışlardı. Şimdi, düşünde o dört çocuğu görüyordu tekrar. Rusların yaklaştığını duyuyordu. Eyere atlamak istiyor, ama üzengi ters döndüğü için her defasında kayıyor, at tökezliyordu.

Ter içinde uyanıyordu. Kurtulmak, serbest kalmak isterken büsbütün kaputuna dolanmış oluyordu. Soğuktu hava, şafaktan önce daha da karanlık oluyordu. Tokasını çözüp giysilerini düzene sokuyor, bir taraftan da öfke ve nefretle tükürüyordu. Düşlerin kendisine böyle alçakçasına ve düzenbazlıkla işkence etmesi kudurtuyordu Mustafa'yı.

Türkler sabahın ilk saatinde ırmak boyunda hazırdılar, ama sallar çok yavaş geliyor ve zoru zoruna sıralanıyordu. Gürültü ve haykırmalardan karşı kıyıdaki Avusturyalılar da uyanmıştı. Artık kaybedilecek vakit yoktu. Mustafa, ipleri daha sıkı gerip uzaklaşmaları için salcılara işaret verdi. Sonra kılıcını kınından çekip bütün kuvvetiyle haykırdı:

«Allah bizimle beraber... Muhammedin müminleri..

«Gâvurlara ölüm..»

«Allah Allah» diye bağırıyordu bütün ordu.

Bütün ordu, Mustafa'nın peşinden sallara doğru atıldı. Aynı zamanda salların umduklarından daha fazla birbirinden uzaklaştıklarını da gördüler, bir çoğu sulara döküldü. Saldan sala atlayanlar pek azdı, çoğu olduğu yerde kalıyordu. Mustafa çok öne geçmişti. Sanki kanatlanmış gibi saldan sala atlıyor, suyun üzerinden uçarak geçiyordu sanki.. İlk sıradaki erler daha salların üzerinde bekleşirken Mustafa çoktan karşı kıyıya ulaşmıştı. Hiç arkasına bakmaksızın şaşkına dönen nöbetçilerin üzerine atılmıştı. Kumandanlarının tek başına ileri atıldığını gören Türk erleri Mustafa'nın peşinden saldan sala atlamağa başladılar, ve arka sıradakiler öndekileri ittiği için handiyse hep beraber sulara dökülüceklerdi. İşte böylece ilk sıradaki kuvvetler trampet sesleri ve haykırmalar arasında ve birçoklarının sulara gömülüp sallanmakta olan sallardan imdat sesleri yükselmesine rağmen, karşı kıyıya ulaştılar. Çoktandır böylesine çabuk bir zafer kazanılmamıştı. Umulmadık bir zamanda ve hiç umulmadık bir yönden saldırıya uğrayan koca Avusturya ordugâhı ânide dağıldı. Erler sürüler halinde ve çıldırmış gibi kaçışıyorlardı. Mustafa, en sona kalanlara yetişip aralarına karışmıştı. Bir ok gibi oradan oraya atılıyor, havada parlak daireler çizen kılıcı soğuk bir rüzgâr yayıyordu çevresine. Türk erleri Allah diye bağırarak kaçanların peşine düşüyordu.

Banya Luka kalesine kapanmış olan Türkler şimdi kaleden dışarı fırlıyorlardı. Kâfirlerle yağmacılar kılıçtan geçiriliyordu toptan..

Zaferden sonraki akşam, Mustafa çadırın önünde yatıp el ayaları ile göğsünü otların üzerine bastırıyordu. Çünkü adalelerinin her biri sonsuzluğa doğru genişleyip kendisinden ayrılacakmış gibi geliyordu ona..

Yer yer yangın ateşi görünüyor, soyguncuların haykırmaları ile peşine düşülenlerin yakınmaları duyuluyordu.

«Dünya pisliğe batmıştır.»

Bunu sabah, şafak vakti Vrbas ırmağının kıyısında iki ordunun arasında durduğu sırada da düşünmüştü. (Ordulardan biri kaçıyor, biri de korkuyla salların üzerinde duruyordu.) İşte şu anda da ağzında bir acılık duyuyordu. Ondan kurtulmak isterken yüksek sesle konuştu:

«Dünya fenalığa bulanmıştır.»

İçindeki kan çağlayıp taşacakmış gibi oluyordu. Bütün damarları atıyordu. Uyku girmiyordu gözüne.

Bu geceden sonra uyku nedir görmedi artık, şafaktan önceki iki saatlik uyku da durmadan yeni düşlerle bozulur oldu. Her gece eski hayatına ait hepten unutmuş olduğu delice birbirine karışmış bölümler canlanıyordu gözlerinde.. Bu düşlerin en korkunç yönü, her yüzü, her hareketi olduğu gibi apaçık ve belirli bir şekilde yeniden gözönüne sermeleriydi, sanki her parça kendi başına bir bütünmüş ve olağanüstü bir önemi varmış gibi. Her gelen geceden korkmağa başlamıştı. Kendi kendisine itiraf edemiyordu bu korkuyu ama, durmadan büyüyen bu korku bütün gün işkence edip uykudaki her düşüncesini sarsıyordu. Birlikte yaşadığı ve göze batmaz, hep daha derine iniyordu içini kese kese..

Bu akşam üçüncü defa su üzerindeki evindeydi. Doboy caddelerinden ve kendisini sevinçle selâmlayan halkın arasından tiksinti ile yürüyüp kendisini geçirenlere veda ederek ayrıldıktan sonra bu akşam da döşemesi gıcırdayıp çatırdayan evinde huzursuz do'aşıp durdu. Hâlâ kendisini ve zaferini selâmlamakta olan sona kalmış kalabalık duyulmaktaydı. Mustafa hâlâ dolanıp du-

ruyor, oturmayı göze alamıyordu. Kitap dolu yeşil sandığı, eski flütünün sarılı olduğu mumlanmış bezi gözden geçiriyor, fakat hiçbir şeye dokunmuyordu.

Dağlar karanlıkta kaybolmuştu artık, şehir sessizleşmişti, dağdaki harabelerden kukumav kuşlarının sesleri geliyordu.

Pencereye yaslandı. Uykusuzluktan ve yorucu yolculuktan sımsıcak kesilmişti, yüreğinin hep aynı ölçüdeki vuruşları onu uyutmak istiyor gibiydi. Daha uykuya dalar dalmaz düşler başlamıştı işte. Gözlerini kapamış mıydı ki? Pislik ve örümcek ağları içinde bir oda görünüyordu. Bir köşede büyükbabası Macar Avdaga oturmaktaydı bir sandığın üzerinde. Yüzü kırmızıydı, kısa sakalı, kaytan bıyığı vardı. Sessiz ve kıpırdamadan oturuyordu ama, öyle durmasında bile olağanüstü bir anlam vardı. Bu anlam Mustafa'ya dayanılmaz şekilde baskı yapıyor, onu boğmakla tehdit ediyordu merhametsizcesine. Korkuyla irkildi. Odadaki karanlıkta bir ölüm korkusu duyuyordu. Sanki bir zırhın içindeymiş gibi yürüyordu. Ayaklarını da duymuyordu artık.

Ayakta kalmayı göze alamıyordu. Uykusuzluktan ve düşlerden korku duyduğu için hep hareket etmesi gerekiyordu. Böyle yürürken Bosna-Saray'ı anımsıyordu; neşeli arkadaşı Yusufagiç'i, üzerinde mezarlık olan yeşil tepeyi, öğrenciyken elini yastık gibi kullanarak bazı öğleden sonraları yatıp uyku çektiği yumuşak otları anımsıyordu. —Artık fazla dayanamayıp atını eyerledi, sessiz sedasız, bir suçlu gibi çıkıp gitti Doboy'dan karanlıkta.

Ertesi gün bütün şehir büyük bir şaşkınlıkla Mustafa'nın evini bırakıp gittiğini, köy yolu üzerinde nakliyecilere saldırıp onları yaraladığını ve atlarını birbirine kattığını öğrendi. Atıyla köy dışındaki yollardan gitmekle beraber köylerin içinden de geçiyor ve Hristiyanları

öyle bir öfkeyle vurup sürüyordu ki, Türkler bile çıkmak istemiyorlardı karşısına.

Sutyeska'ya vardığında manastırı kapalı buldu, ölmüş gibi. Bir gün önce bazı kimseler keşiş Guardian'a Mustafa Macar'ın Doboy'dan beri atla geldiğini, yaban bir hayvan gibi kendini kaybetmiş olduğunu, her önüne çıkanı vurup kırdığını anlatmışlardı.

Mustafa savaş baltasının sapı ile kapıya vurdu. Hiç bir hareket yoktu. Biraz geri çekilip manastırı gözden geçirdi. Koca bir dam, küçük pencereler ve sağlam duvarlar. Kısa bir an manastırı yakmak geçti içinden, fakat ateş yakmak için saman toplamak gerektiği düşüncesi içini sıkıntı ve tiksinti ile doldurdu. Sonunda bütün bunlar gülünç geldi kendisine, bu koca bina, böyle sessiz sedasız önünde duran koca manastır, içindeki küçük ve fare gibi gri keşişler..

«Ne de çabuk kapanmışlar buraya..» Ve güldü.

Gülerek geçip gitti. Mezarlık yanından atını sürdüğü sıra atı, duvardan yükselen beyaz bir haçtan ürktü. Yularları çekip durdurttu atını. Atını yatıştırıp papaz ve haçlara söverken yolun dönemecinde iki keşiş göründü. İçlerinden biri bir sürü kitap, öbürü de bir sepet dolusu yemek taşımaktaydı. Artık geri dönemiyecekleri için caddenin yanındaki hendeğe doğru çekilip Mustafa'yı selâmladılar. Mustafa yanlarında durdu.

«Siz de papaz mısınız?»

«Efet, begefendi, Sultan'ın izniyle..»

«Atımı ürküten bu boynuzları buraya dikmeniz için kim izin verdi size? Domuz herifler..»

«Bizim elimizden bir şey gelmez, Beg.»

«Neden gelmezmiş? Kim izin verdi size?»

«Vezirle yüce Sultan..» dedi papazların yaşlısı, uzun boylu, güzel bıyığı ve zekî gözleriyle açık kalpli bir adam..

Mustafa, birden sakinleşmiş ve artık kızgın değilmiş gibi sağ elini aşağı sarkıttı. Papazlar titreyerek bakışlarını yere indirirken o, ateş gibi yanan gözlerini dikti üzerlerine..

«Yaa, demek izniniz var, öyle mi?»

«Sultandan da izniniz var mı?»

«Evet, Begefendi, tabiî var.»

«Evet, var tabî.. Vezirden ve Bosna-Saray kadısından da var.»

«O halde üçünü de derleyip toparlayıp kaldır at bakalım.. Anladın mı? Ne yapıyorsun diye soran olursa ona de ki, bir kaya parçası gibi yerinden kopmuş ve uykuya, ekmeğe, kanuna ihtiyacı olmayan Macar Mustafa bana öyle emretti.»

Mustafa'nın deli gibi ve bir noktaya dikilmiş bakışları iki keşişin içinde kötü şeyler olacağı inancını uyandırmıştı, daha da eğildiler durdukları yerde. Eyerinden bir ip çözen Mustafa, genç keşişe yaşlı keşişi onunla bağlamasını emretti. Yaşlısı kendiliğinden ellerini arkasına kavuşturdu, genci de titrediği görünen elleriyle bağladı ötekini.

«İyi bağladın mı onu?»

«Evet, Beg.»

Mustafa eğilip ipe dokundu, ve ipin sağlam oturmadığını görünce, hiç ses etmeden savaş baltasını çıkardı. Papaz başını çevirdi; baltanın ağzı omuzuna öyle bir kuvvetle indi ki gık bile demeden yere yuvarlandı papaz. Tekrar ayağa kalkıp önüne düşünceye kadar vurdu Mustafa baltanın sapıyla. Papaz bağlı arkadaşıyla yürüyordu. Papazdan akan kan yolun üzerinde bir iz bırakıyordu.

Mustafa birden ikisini de Bosna-Saraya sürüp orada eski arkadaşı, zengin bir adam ve ünlü bir sohbet adamı olmuş Yusufagiç'e teslim etmeyi düşündü. Ama cad-

de dağdan yukarı yükselmeğe başlayınca ve güneş de inince yaralı keşiş öylesine yorgun bir hale girdi ki, her an düşüp bayılmağa başladı.

Mustafa boşuna indiriyordu baltanın sapını papazların bir fıçı gibi ses veren kaburgalarına. Caddenin yanındaki bırakılmış bir samanlığa girdiler. Papazlar derhal biri öbürünün yanına düştüler, Mustafa atını bağlayıp pelerinini yaydı ve üzerine uzandı. Çoktandır olmamış bir şey oldu, hemen uyumağa başladı.

Hemen derin bir uykuya dalmak kadar büyük zevk yoktur.

Ama bunun üzerindeki düşünceleri sönüp dalgaların çağıltısı ve sisi ile sürüklenip gitti. Vrbas ırmağıydı çağlayan.. Üzerinde de sallar sıralanmıştı. Ama savaştaki gibi ağır, birbirinden uzakta ve kanlı değildiler, aksine, hafif hafif sallanıp yüzüyorlardı. Herhangi bir şey dalgaların çağıltısını kesip salları kenara itinceye kadar.. Mustafa sert toprağın üzerinde yatıyor ve devamlı, tek sesli bir hırıltı duyuyordu. İrkilip birden gözlerini açtı.. Gözleri öylesine açılmış, öylesine soğuk ve uykusuzdular ki, hiç uyumamıştı sanki. Kulak kabarttı. Fısıltı, papazların yattığı köşeden geliyordu.

Henüz mesleğe girmemiş olan yaralı papaz, ölümü bekleyerek yaşlı papazın günahını çıkarıyordu. Günah çıkarmayı öğrenmiş olmamakla beraber, hummalı muhayyelesi içinde duasına pişmanlık kelimeleri karıştırıyordu.

«Seni seviyorum Tanrım, çünkü sen en ulu iyiliksin..»

«Ne fısıldaşıyorsunuz orada köpek herifler?»

Mustafa kısa namlulu tüfeğine sarılıp papazların yattığı karanlık köşeye ateş etti. Biraz sonra iniltiye dönen bir çığlık yükseldi. Mustafa ayağa fırlayıp pelerinini sırtına attı ve atını dışarı çıkardı. Bu arada Yu-

sufagiç'i ve papazlarla alay etmek için düşündüğü plânı hepten unutmuştu. Onlardan kaçmak istiyormuş gibi eyere atladı.

Atını ormanın içinden sürdü, gecenin serinliği biraz yatıştırmıştı kendisini. Atı sökülmüş köklerden ürküyor, uzaktan gelen sesler gelince kulaklarını dikiyordu. Gece sona erip de gökyüzü ufukta aydınlanıncaya kadar böyle devam etti. Bir fundanın altına yatıp pelerinini üstüne örttü. Soğuk iliklerine işliyordu ama, sessizlik uykusunu getirdi. Derhal bir düş görmeğe başladı.

Orliyava savaşında görüyordu kendisini. Üzerlerinden sular akan, yosun tutmuş iki kara kayanın arasına girip yapışmıştı, iki iri yaban ve «hayduk» (1) olan Latkoviç kardeşler önden üzerine saldırırken o sırtını kayalara dayıyordu. Kendini iyi savunuyordu ama, bakışları hep yukarıya, onların başlarının üzerinden yukarıya yöneliyor, ufuk çizgilerinin dibinde, kumlu ovanın gökle birleştiği yerde, ellerini göğsüne kavuşturmuş ve yüzünde garip bir anlamla yaslı bir kadının ortaya çıktığını görüyordu. Ellerini göğsünün üzerinde neden kavuşturduğunu, yüzünün neden böyle acıyla buruşmuş olduğunu anlıyamıyordu. Erzurum'daki sarrafın evinde onunla yalnız başına nasıl karşılaştığını, kadının kendini umutsuzca nasıl savunduğunu hep düşünüp kadının hayaline bakarken bütün kuvvetiyle iki hayduka karşı savunuyordu kendini. Kadının hayalini kafasından silip iki Hayduk kılıcını defetti, öfke kaplamıştı bütün benliğini.

«Demek kadını da beraber getirdiniz..» diye bağırdı. «Tek başınıza yeteri kadar kuvvetli değil misiniz, köpek herifler?» Yanınızda başkaları da var mı daha?»

Şimşek hızıyla geriletiyordu onları, ama iki

(1) Hayduk: Kaba adam, haydut.

hayduk kendisini hep daha fazla sıkıştırıp kılıçlarının ucunu gözlerine yaklaştırıyorlardı, Mustafa kayalara daha sıkı yapışıyor, ıslaklık ve başından aşağı boşalan sular içine işliyordu.

Kasılmış gibi ve kenetlenmiş dudaklarında küfürle uyandı soğuktan; kaskatı kesilmişti. Güneş henüz çıkmıştı, ışınları kirpiklerini gıdıklıyordu.

Çok az uyumuş olduğunu, sabah gün ağarırken bile uyuyamadığını anlayınca halsiz öfkesi içinde haykırıp iki büklüm oldu ve başını yerlere vurmağa başladı. Ağzı köpürerek ve homurdanarak kendini yerden yere atıyor, kırmızı pelerinini ısırıyor, bu arada güneş dağların üzerinden göğe yükseliyordu.

Yırtılmış, buruşmuş giysileriyle dağdan aşağı inip atını da peşinden sürükledi. Ovada bir çeşmeye rastlayınca durdu ancak. Berrak, kol kalınlığındaki su çam kütüğünden yapılmış yalağa akıyordu. Su parlıyor ve toprak tarafından çekiliyordu, sabahın ışıkları içinde üzerlerinde kelebeklerin, sivrisinek sürülerinin kımıldayan tüller gibi sallandığı birikintiler ve küçük havuzlar meydana geliyordu. At, ayakları su birikintisinin içinde, bacak ve sağrılarındaki adaleler titreyerek, uzun uzun içti sudan. Mustafa tahta yalağın yanına oturuyordu, suyun serinliği ile yüzüne vuran sabah havası yatıştırıp sakinleştirmişti kendisini. Derken suyun aynasında kendini gördü, kömür gibi kararmış gölgeli yüzünü ve kafasının çevresinde de güneş ışınları içinde titreşen sivrisinek sürüsünü gördü. Atı biraz ürkünce sivrisinek sürüsü dağılıp kayboldu.

Öğleye kadar bir düş içindeymiş ve bir mucize ile yatıştırılmış gibi sürdü atını. Şayet caddede Ömer'in konukevi yakınında titreyen bıyığı ve mavi gözleriyle geveze ve farfara Abduselambeg'e rastlamamış olsaydı Bosna-Saray yolculuğuna bu gece devam edebilirdi. Bü-

tün konukevinde konuk olarak sadece ikisi bulunuyordu. Beg kendisini ne pahasına olursa olsun tutmak ve gece kalmağa zorlamak istiyordu. Ertesi gün Bosna-Saray'a beraber gidebileceklerini, bütün tanıdıklarını görebileceklerini ve Macar Mustafa'nın dostu ve yol arkadaşı olduğunu hesaplıyordu. Mustafa kabul etti. Buhar tüttüren gün sona erdi, yorgunluktan başka bir şey olmayan ve herşeyi bilip herşeyi duyduğu bir uyku çöktü üzerine tekrar. İçinden yükselen bir bulantı boğazını sıkıştırıyordu.

Abduselambeg'e iyi geceler dilemeden su içip yattı, hancı yüksek sesle, ister köpek, ister tavuk ya da insan olsun, Mustafa'yı uykuda rahatsız eden herkesi öldüreceği tehdidini savurdu.

Önce uyudu ama, birden herşey eskisi gibi oldu; hiç beklemediği halde yine o Kırım'daki kısa sarı saçlı çocuklar ortaya çıktı. Fakat nasılsa dimdik, güçlü ve kaygandılar, balık gibi kurtuluyorlardı ondan. Gözleri artık cansız değildi, gözbebekleri korku içinde değildi, hareketsiz ve kararlıydılar. Mustafa nefessiz kalıp onları hep yakalamak istiyor, fakat en ufak değişikliğin bile farkına varıyordu. Onları yakalayıp tutacak güce sahip olmadığı için canı sıkılıp kendine kızarken sanki arkasından birinin söylendiğini işitiyordu:

«Onları kızartmalıydınız. Yakalayıp hepsini birden ıskaraya... ama artık çok geç.»

Çektiği işkence canına yetmişti. Evet, böyle yapmalıydılar; onları kızartmalıydılar. Tekrar ayağa kalkıyordu onları yakalamak için, ama elleriyle boşuna didinip duruyordu, çok zayıf ve gülünç; çocuklar ondan kurtulup birden bulut gibi havaya uçuyorlardı.

Midesi bulanarak ve ter içinde uyanıyordu. Soluyup saman yatağın üzerinde oradan oraya atıyordu kendini. Sonunda uyku kaçtı gitti, ortalık karardı ve kor-

ku kapladı içini. Derisinin üzerindeki ter buz kesti. Kısık sesiyle Abduselambeg'i çağırıp kahve, içki ve mum ısmarladı.

İkisi böyle uzun bir süre oturup içtiler; ikisinin arasında mum huzursuz aleviyle yanmaktaydı, odanın köşeleri karanlık içinde ve gölgeliydi, küçük pencereden mavi gecenin bir parçasını görebiliyorlardı. Sesleri tiz ve pek de hoşa gitmez bir şekilde yankılanıyordu boş odanın içinde.

Abduselambeg kendisi, savaş ve ailesi üzerine bir sürü şey anlatıyordu. Gabela'da nasıl nöbet tuttuğunu anlatırken Mustafa susuyor, hepten kendi içine gömülmüş, içtiği her bardaktan sonra sarsılıyordu. Mustafa'yı konuşturmak için Abduselambeg Banya Luka'daki çarpışmayı ve Mustafa'nın tek başına saldan sala karşı kıyıya çıkarak Almanlara nasıl saldırdığını gözleriyle gördüğünü anlatıyordu.

«Yorganın altından bakınca da görünüyor muydu bu?»

«Ne? - Ha, ne demek?»

Mustafa'nın gözleri parlayıp kıvılcımlanıyor, Beg ciddileşiyordu. Gocunmalı mı yoksa bu görüşü şaka olarak mı kabul etmeli bilemiyordu. Mustafa kahkahayla gülmeğe başlayınca Beg'in keyfi yerine geliyordu.

«Şakadır bu.»

«Doğru, doğru.»

Ve derhal Mustafa'nın önüne kattığı Almanları nasıl yakaladığını anlatmağa koyuluyordu.

«Sanırım şöyle bir dalışta kırk kadarını kılıçtan geçirdim.»

«Vay canına.»

«Tabiî ya.. Ufaktefek bir tane vardı, ama hızlı ha.. Koşmağa başladı, ben peşinden, öyle de hızlı ki, Alla-

hın beni yarattığı gibi deyip koştum peşinden.»

«Yakaladın mı?»

«Birazdan anlayacaksın. Bir yamaçta bir de gördüm ki yavaşlıyor. Hemen yanındayım tabiî, küt.. Civciv gibi.»

Mustafa salece soluyup ıslık öttürdü, Beg anlatıyordu hâlâ. Gece, içki ve darkafalılık ölçü bilmez. Böylece kendisinin, babasının, büyükbabasının gerçekleştirdiği yeni yeni ve garip kahramanlıklar türedi.

«Allah da bizi böyle yaratmış işte, korku nedir bilmem. Derken Venediklilere karşı duran ilk hatlara geliyoruz, millet titreşip fısıldıyor karanlıkta, metrise tırmanıp avazım çıktığı kadar şarkı çağırmağa başlıyorum, sesim bir borazan gibi çıkıyor ha, ve Ulahlar bu kudretli Türk kahramanının kim olabileceğini soruşturmağa başlıyorlar. Ama bizimkiler hemen anlıyorlar tabiî: kim olabilir ki bu..»

«Nasıl da yalan atıyorsun.»

Kendini fantastik gevezeliğe kaptırmış olan Beg duymuyordu bile.

«Ne dedin?»

«Yalan söylüyorsun azizim, hem de şöyle böyle değil,» diye cevap veriyordu Mustafa sabırsızlık ve nefretle. Bu arada dudaklarını ısırıp bıyıklarını yoluyordu dişleriyle.

Katmerli yalanları içinde kendini hepten kaybetmiş olan Beg, ancak şimdi kendine geliyordu. Oda daha bir karanlık gibi geliyordu ona. Mumun alevi nefesinin altında bükülüp titriyordu. Ta yanıbaşında Mustafa'nın birbirine benzemeyen, kan oturmuş ve tehlikeli bir şekilde parlayan iki gözünü, ölü sarılığındaki alnını ve kara bıyığının üzerinde soluk yüzünü görüyordu. Aşağılanmış ve korkmuştu. Ayağa fırladı. Tahta rahle devrildi, mum yere vurup söndü.

Sarhoş olmasına rağmen Mustafa tecrübeli bir savaşçının içgüdüsüyle duvara çekildi; pelerininin yanındaki silâhları elleyip kısa tüfeğini çıkardı. İkisinin arasında yere devrilmiş rahle duruyordu, biraz daha uzakta da şimdi karanlığın içinde aydınlık bir kare gibi görünen pencere vardı. Nefeslerini bile tuttukları sessizlik içinde hafif, ıslığa benzer bir gürültü duydu Mustafa. Beg hançerini kınından çekip çıkarmış olacaktı. Sanki bu ona başından geçmiş sayısız olayı hatırlatmış gibi yeniden kanlı bir nefretle düşündü: Şu dünyada ne kadar da kötülük vardı... Ama kısa bir an sürdü bu, sonra kendini toparlayıp durumunu kestirdi.

Beg bir korkak ve yalancıdır.. diye düşündü, böyleleri ölüme yatkındırlar. Elinde tüfeği yok, ve bana yaklaşmak isterse pencerenin yanından geçmesi gerekir.

Tüfeğini kaldırıp pencerenin ortasına nişan aldı ve bekledi. Gerçekten de bir süre sonra bir el şekli göründü pencerede, sonra el Beg'in kalçası tarafından örtüldü. Mustafa tetiği düşürdü. Tüfeğin gürültülü sesi arasında Beg'in yere nasıl düştüğünü işitmedi.

Yaşlı hancı Ömer, ya hiçbir şey işitmemiş ya da ayaklanmayı göze alamamıştı.

O gece Mustafa hiç durak yapmadan ormanın içinden sürdü atını. At zaman zaman yorgunluktan duruyor, kendi gölgesinden korkuyordu. Mustafa da ağaç gövdelerinin garip şekillerini ve aydınlık, fakat aysız gece içine düşen gölgeleri gözden geçirmeğe başlamıştı. Kendisine tehlikeli ve esrarlı gelenleri görmemezlikten geliyor, atlıyordu. Birden her bir gölge kendine has bir sesle fısıldayıp, bağırıp, şarkı söylüyor gibi geldi ona.. Hafif, zor işitilebilir seslerdi bunlar, birbirleriyle yer değiştirip garip şekiller içinde eriyip gidiyordular. Bütün bunların hepsi atını sürmek için kullandı-

ğı kırbacın şaklamasında kayboluyordu. Ama kamçıyı şaklatmayı bırakır bırakmaz sesler bir arı sürüsü gibi başından aşağı iniyordu. Onları susturmak için haykırdı:

«Allah..»

Fakat orman bütün çevrelerden, bütün mağaralardan, her ağaç, her yapraktan binlerce sesle cevap verip haykırmasını bastırdı.

«Aooooh..»

Vücudunun bütün kuvvetiyle bağırıyor, gırtlağı tıkanır gibi oluyor, nefesi daralıyor ve sayısız başa çıkılmaz ses bastırıyordu onu. Ağaçların gövdeleri ile fundalar tehdit edercesine yükseliyorlardı. Atını altında duymadan, hepten duyusuz, hızla sürdü gitti. Sesi çıkmaz oluyor, ama o yine bağırmağa başlıyordu. Sonunda bütün seslerin kesildiği bir aydınlığa çıktı.

Sabah gün ağarırken Bosna-Saray'ın yukarısında Goritza'ya gelmişti. Erik bahçelerinin orada durdu. Altındaki at sallanıyordu. Bacakları kan içindeydi, sağrıları çamura batmıştı. Bütün gökyüzü ışık içindeydi, incecik bulutların arasından parıltılı ışınlar geçiyordu. Kentin üzerine sinmiş olan sisin arasından batık gemilerin direklerini andıran minareler yükseliyordu.

Elini kırağıdan ıslanmış olan yüzünün üzerinden geçirdi. Aralarından kenti ve günün aydınlığını ancak donuk bir şekilde görebildiği hareket halindeki iki kara daireyi boşuna uğraştı uzaklaştırmak için.. Şakaklarını yokladı parmaklarıyla, başını sağa sola çevirdi, bakışlarıyla birlikte iki kara daire de hareket ediyordu. Onların yüzünden titrek ve karaltılı görüyordu herşeyi. Sessizlik de sağırdı, yalnız kanın başına nasıl hücum ettiğini, boynunda nasıl zonkladığını duyuyordu. Nerede ve hangi günde olduğunu hatırlayamıyordu. Bosna-Saray'ı düşündü, fakat kafasının içine Kafkas kentleriyle o kentlerin minareleri doluyordu. Bazan da hiçbir şey

göremez oluyordu.

Zar zor bahçelerle çitlerin ağından çıkıp kurtuldu. Kentin ön mahallelerine varınca atını bir kahvehanenin önünde durdurdu. Mezarlığın ve çeşmenin yanındaki geniş yeşil bir çimenliğin üzerinde birkaç Türk oturmuş kahvelerini yudumlamakla meşguldüler. Atından inip içeri girdi. Giysileri buruşuk ve kirliydi, gözlerini çeviren alacakaranlığın içinden güvensiz yürüdü. Önünde yüzler gördü, birden kaybolup sonra yeniden ortaya çıkan, buruşmuş kasılmış yüzler. Bir yere oturdu. Kan kulaklarında uğuldarken yakınından yükselen konuşmalara kulak kabarttı, fakat tek tek işittiği kelimelerden bir anlam çıkaramıyordu. Sultanın elçisi Kulakehaya Lutfibeg'in baskınından söz açıyorlardı.

Çok uzun süren bu savaşlardan sonra Bosna-Saray ve Bosna'nın geri kalan bölgelerini soyup, adam öldüren ve her türlü suçu işleyen bir sürü boşgezen ve sarhoş türemişti. İstanbul'da çok yakınmalar olduğu için Sultan sınırsız yetkileriyle bir özel temsilci göndermişti. Bu iriyarı, uzun boylu adam, ince, aşağı sarkan bıyıklarıyla caddelerde dolaşıyordu, amansızcasına gaddar ve eline çabuktu. Şimdiye kadar devletin kudretindeki sertlik onun idaresindeki kadar etkili duyulmamıştı. Bir sarhoş ya da boşgezeni eline geçirir geçirmez, ya da herhangi bir kimse kaatil yahut soyguncu diye gösterilir gösterilmez, adamı hemen sarı tabyaya atıyor, orada Anadolulu cellâtlar tutukluları artık sorup soruşturmadan sıra ile boğuyorlardı kementlerle.. Aşağı yukarı altmış sanığın bu suretle idam edildiği geceler oluyordu. Hristiyanlar seviniyorlar, Türkler ise adamın sertliğinden homurdanmağa başlıyorlardı. Kendisine açıktan açığa engel olmak isteyen iki Bosna-Saray'lı tüccarı yakalatıp kimsenin ses etmesine meydan kalmadan boğdurmuştu.

Caddelerde öfke ve âni isyan duygusuyla özel temsilcisinin adamlarına karşı gelmeğe kalkanların cesedleri görülüyordu. Herşeye korku sinmişti. Heryerde kan vardı. Ölüm daha hiç bu kadar yaklaşmamıştı.

Kahvedeki bu Türkler de özel temsilcilerinin sertliğinden söz açmışlardı. Düşünceleri açıktan açığa ortaya koymayı göze alamadıkları için aralarında sürüyle ünlü kahramanlar ve savaşçılar da bulunan o kadar Türkün ölümünden yakınıyorlardı. Yaşlı bir adam tekdir eder gibi konuşuyordu:

«Hristiyanlar hepten bastıracaklar bizi bu gidişle. Bizimkiler ölürken bu vaftiz edilmiş böcekler durmadan artıyorlar.»

Bunu duyan Mustafa'ya bu sözler sanki kendi düşünceleri ile ilgiliymiş gibi geldi belli belirsiz kendini zorla toparlayıp:

«Vaftiz edilmiş olsun olmasın,» dedi, «dünya baştan aşağı kötülüğe batmıştır.»

Herkes kısık, içe işleyen bir fısıltıdan başka bir şey olmayan bu sesten yana döndü. Giysilerinin hepten yırtılmış, otlardan ve sarı kilden kirlenmiş olduğunu gördüler. Yüzü kömür gibi karaya çalıyordu. Ancak şimdi görüyorlardı gözlerinden birine kan oturmuş olduğunu ve gözbebeklerinin ortasının kapkara bir nokta gibi baktığını. Elleri birbirine kenetleniyordu, boynu şişmişti, sol bıyığı da kısa ve güdüktü.

Birbirlerine baktılar. Mustafa bütün yüzlerin kendine çevrilmiş olduğunu, sanki bir hücuma hazırlandıklarını görür gibi oldu. Kılıcına sarıldı. Adamların hepsi ayağa fırladı. Yaşlılar duvara doğru çekilirken iki delikanlı ellerindeki bıçaklarıyla karşısına dikildiler. Birinciyi alaşağı etti. Ama gözleri iyi görmediği için ikinciyi kaçırdı elinden. Kahve havanını kaldırıp savur-

du. Gözü dönmüş gibi çevresine saldırarak sokağa doğru koştu, Türkler peşinden atıldılar. Caddedeki insanlar sel gibi akarak yaklaştılar. Bazıları özel temsilcinin zaptiyeleri işbaşında sanırken diğerleri de Türkler zaptiyeleri kovalıyor sandılar. Son zamanlarda herkes alışmıştı bu gibi gösterilere, aslı ne olursa olsun herkes kana susamış gibi, zevkle katılır olmuştu bu olaylara.

Gözü görmez olan Mustafa kaldırımın kenarında sendeleyince bir taraftan kahveden çıkan Türkler, bir taraftan da caddedeki insanlar tarafından çevrildi. Sürüyle el uzandı üzerine. Yeleğini yırtıp çektiler; bir gömlekle kalmıştı. Sarığı başından düştü. Gömleği de yırtılmağa başlamıştı. Öfkesinden aldığı kuvvetle çevresini vurup kırıyordu, kılıcını da bırakmamıştı elinden. Kalabalık kapıya yığıldığı için kapı rezelerinden fırlayıp kırıldı, insan sürüsü sallanıp fırladı ileri doğru, Mustafa kendini kurtarıp kılıcını sallayarak yokuşlu yoldan aşağı koşmağa başladı. Kalabalık peşinden koşarak izliyordu. Gözleri hiç bir şeyi görmeksizin, dazlak kafası, çıplak, kıllı göğsü ile Mustafa koşup duruyordu. Kalabalık bağırmağa başlamıştı peşinden:

«Yakalayın.. Deliyi yakalayın..»

«Kaatil..»

«Hırsızdır, yakalayın.»

«Kaçmasın, yakalayın.»

Yoldan yukarı doğru gelmekte olan birkaç kişi boşuna yakalamağa çalıştılar Mustafa'yı. Karşısına çıkmak isteyen bir zaptiyeyi yere yuvarlayıp geçti. Birçokları onu neden izlediklerini bilmiyorlardı ama, kalabalık gittikçe büyüyordu. Kapılardan koşarak yeni yeni insanlar çıkıyor, Mustafa'yı izleyenlere katılıyordu. Dükkân sahipleri koşanları coşturacak sözler bağırıp Mustafa'ya nalınlar ve ağır şeyler fırlatıyorlardı. Ürkmüş köpekler yanından koşuyor, tavuklar çığlığı basarak ka-

çışıyordu. Bütün pencerelerden kafalar sarkıyordu üzüm salkımları gibi.

Böyle izlenir ve her taraftan kovulurken sönmüş olan şuurunda yeniden uyandı o düşünce: Dünya kötülüğe gömülmüştür.. Her yer..

Kendini hepten kaybetmekle beraber pes etmiyor, aksine bütün ötekilerden daha da hızlı koşuyordu. Bir demirci dükkânından bir çingenenin çıkıp yarı çıplak bir adamın izlendiğini gördüğü sırada Mustafa, yeşil tepenin üzerindeki mezarlığa yaklaşmıştı. Çingenenin fırlatıp attığı eski bir demir parçası Mustafa'nın şakağına rastlayıp hemen orada yıktı onu.

Karanlık ve daracık gökyüzünden kopan büyük bir yıldız uçtu, onun peşinden de sürüyle küçük yıldızlar saçılıp döküldüler. Hemen o anda da yıldızlardan hiçbir iz kalmadı ortalıkta. Herşey kapkara kesilip sertleşti. Mustafa en son bunu duydu içinde. İzleyenler yaklaşıyorlardı.

Çeviren **Zeyyat SELİMOĞLU**

WİLLİM FAULKNER
(1897 - 1962)

20 cildi bulan ve Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan yapıtlarında, teknik ustalığı, güç anlaşılabilirliği kaynaştırmış, bilinç akımının en parlak örneklerini vermiş büyük Amerikan romancılarından biridir Faulkner. Bozuluşla saflık, çürüyüşle destan içiçedir onun yapıtlarında. Şiddet ve korku temalarını üstün bir başarıyla işler. Yer yer, insanı derinlemesine sarsan şiirsel bir üslûp uygular. Ona göre, «Kalpten doğmayan şeyler yapmacıktır.

KIRMIZI YAPRAKLAR

İki kızılderili, çiftliği geçip tutsak mahallesine doğru yürüdüler. Topluluktaki tutsakların oturduğu iki sıra ev — beyaz badanayla tertemiz, fırınlanmış yumuşak tuğladan —, çıplak ayak izleri ve toprakta sessizce duran el-işi oyuncaklarla kaplanmış yolun uysal gölgesinde karşı karşıya sıralanmıştı. Hiçbir yaşama belirtisi yoktu ortalıkta.

«Ne bulacağımızı biliyorum,» dedi ilk kızılderili.

«Ne bulamıyacağımızı,» dedi ikinci. Öğle olduğu halde yol tenhaydı, kulübelerin kapıları boş, sessiz; sıvanmış, çatlak bacaların hiçbirinden yemek dumanı yükselmiyordu.

«Evet. Şimdiki Adam'ın babası ölünce de böyle olmuştu.»

«Eskiden Adam olanın demek istiyorum.»

«Haa.»

İlk kızılderilinin adı Three Basket'tı (1). Altmış yaşındaydı belki. İkisi de bodur adamlardı, topluca şehirliler gibi, göbekli; kocaman kafaları; Siam ya da Sumatra'da yıkık bir duvara oyulmuş, sisten çıkmışçasına görünen, kafalar gibi bulanık bir sessizliğin toprak renkli yüzleri. Güneş yapmıştı bunu, zorlu güneş, zorlu gölge. Yanık topraktaki sazlara benziyordu saçları. Theree Basket kulağına tutturulmuş mineli bir enfiye kutusu taşıyordu.

«Bunun iyi bir yol olmadığını her zaman söyledim. Eski zamanlarda mahalleler yoktu, zenciler yoktu. İnsanın zamanı kendinindi. Zamanı vardı. Şimdi insan, onun çoğunu terlemeyi çalışmaya üstün tutanlara iş aramakla geçiriyor.»

«Atlar, köpekler gibi onlar.»

«Bu akla uygun dünyada bir hiç gibi onlar. Terden başka hiçbir şey onları kandırmıyor. Beyazlardan da kötüler.»

«Sanki Adam'ın kendisi onlara iş bulmak zorunda değilmiş gibi.»

«Doğru söyledin. Tutsaklığı sevmem. İyi yol değil. Geçmiş günlerde iyi yol vardı. Şimdi yok.»

«Eski yolu da hatırlamıyorsun ama.»

«Hatırlayanları dinledim. Bu yolu da denedim sonra. İnsan terlemek için yaratılmadı.»

«Öyle. Bak, ter ne yapmış etlerine.»

«Evet. Kara. Tadı da acı.»

«Yedin mi?»

«Eskiden. Gençtim o zamanlar; iştah bakımından daha cesurdum. Değiştim şimdi.»

«Evet. Yenilemiyecek kadar değerliler şimdi.»

«Etlerinde hoşlanmadığım acı bir tad var.»

---

(1) Three Basket - Üç sepet.

«Ne olursa olsun, beyazlar onların yerine at verirken yenilemiyecek kadar değerliler.»

Yola saptılar. Sessiz, çelimsiz oyuncaklar — tahtalar, paçavralar, tüylerden yapılmış tanrı putlarına benzeyen nesneler — paslı eşiklerin yanında, kemikler ve sukabağından yapılmış kırık kaplar arasında toprağa uzanmıştı. Ama hiç ses yoktu kulübelerde, yapılarda hiç bir surat; dünden, Issetibbeha öldüğünden beri olmamıştı. Ama ne bulacaklarını biliyorlardı onlar.

Ayın belirli bazı durumlarında zenciler, gece inip te davulları sakladıkları dereye gitmeden önce, törenlerine başlamak için ortadaki kulübede — ötekilerden biraz daha büyük bir ev — toplanırlardı. Daha önemsiz takımlarını, anlaşılmaz süslerini, kırmızı balçıkla üstlerine simgeler çizilmiş sopalardan meydana gelen tören araçlarını bu odada saklarlardı. Çatıdaki bir deliğin altında, döşemenin ortasında, bir ocakla soğumuş odun külleri ve sarkıtılmış demir bir kap vardı. Pancurları kapalıydı pencerelerin; iki kızılderili girince, parlak günışığından sonra bir kıpırtı, gözlerin oynadığı koyuluktan başka bir şey göremediler; odanın zencilerle dolu olduğu anlaşılıyordu. İki kızılderili eşikte durdu.

«Haa,» dedi Basket. «Bunun iyi bir yol olmadığını söyledim.»

«Burada kalmak istemiyorum,» dedi ikinci.

«Kara adamın kokusudur bu kokladığın. Bizimki gibi kokmaz.»

«Burada kalmak istemiyorum.»

«Senin korkunun da bir kokusu var.»

«Kokladığımız Issetibbeha'dır belki de.»

«Haa. O bilir. Burada ne bulacağımızı bilir o. Öldüğü zaman, bugün burada ne bulacağımızı biliyordu.» Odanın ağır alacakaranlığından zencilerin gözleriyle kokuları sarmıştı onları. «Ben, bildiğiniz Three Basket'-

ım,» dedi Basket odaya. «Adam'dan geliyoruz. Aradığımız gitti mi? Hiçbir şey söylemedi zenciler. Kokuları, gövdelerinin kokuları, durgun sıcak havada dalgalanıyor gibiydi. Sanki tek kişiymiş gibi uzak, anlaşılmaz bir şeyi düşünerek dalmışlardı. Tek bir ahtapot gibiydiler. Kocaman bir ağacın ortaya çıkarılan kökleri ve ışıksız, çirkin yaşayışının bükülmüş, kalın, pis kokulu kıvrımları üstüne ansızın bölünen toprak gibi. «Hadi,» dedi Basket. «Ödevimizi biliyorsunuz. Aradığımız gitti mi?»

«Bir şey düşünüyorlar,» dedi ikinci. «Burada kalmak istemiyorum.»

«Bir şey biliyorlar,» dedi Basket.

«Onu saklıyorlar, öyle mi sanıyorsun?»

«Hayır. O gitti. Dün gecedenberi yok, gitti. Şimdiki Adam'ın büyükbabası ölünce de böyle olmuştu. Üç günümüzü almıştı onu yakalamak. Tam üç gün Doom (1) yerde, «Atımla köpeğimi görüyorum. Tutsağımı görmüyorum ama. Ona ne yaptınız ki sessizce yatmama izin vermiyorsunuz?» diyerek yatmıştı.»

«Ölmek hoşlarına gitmiyor.»

«Haa. Sarılıyorlar. Her zaman zorluk çıkarıyor bu bize. Onursuz, uygunsuz insanlar. Her zaman zorluk.»

«Hoşlanmıyorum buradan.»

«Ben de. Ama yabanî onlar; törenleri hiçe sayıyorlar. Bunun için bu yolun kötü olduğunu söylüyorum.»

«Haa. Sarılıyorlar. Güneşte çalışmayı bir başkanla toprağa girmekten üstün tutuyorlar. Ama gitmiş o.»

Bir şey söylememişti zenciler; hiç ses çıkarmamışlardı. Beyaz gözleri, yabanî, yatışmış, yuvarlanıyordu; ağırdı koku, pisti. «Evet, kokuyorlar,» dedi ikinci. «Ne yapacağız şimdi?»

«Gidip Adam'la konuşalım.»

---

(1) Doom - Kıyamet, yargı, ölüm.

«Moketubbe dinler mi?»

«Ne yapabilir? Hoşlanmaz bundan. Ama Adam o şimdi.»

«Haa. Adam o. Kırmızı topuklu ayakkabıları her zaman giyebilir artık.» Dönüp çıktılar. Kapının çerçevesinde kapı yoktu. Kulübelerin hiçbirinde kapı yoktu.

«Zaten giyiyordu,» dedi Basket.

«Issetibbeha'nın görmediği zamanlar. Ama Adam o olduğu için ayakkabılar onun artık.»

«Haa. Isttetibbeha'nın hoşuna gitmezdi. İşitirdim. Moketubbe'ye söylediğini biliyorum: 'Adam olduğun zaman ayakkabılarım,' derdi. Ama Moketubbe Adam şimdi; onları ayakkabılarım,» derdi. Ama Moketubbe Adam şimdi; onları giyebilir.»

«Haa,» dedi ikinci. «Adam o şimdi. Issetibbeha'nın görmediği zamalnar giyerdi onları; Isetibbeha'nın da bunu bilip bilmediği belli değildi. Sonra yaşlı olmıyan Issetibbeha ölü oldu; ayakkabılar Moketubbe'nin şimdi, çünkü Adam o. Ne dersin buna?»

«Bir şey demem,» dedi Basket. «Ya sen?»

«Ben de,» dedi ikinci.

«Iyi,» dedi Basket. «Akıllısın.»

II

Ev, meşe ağaçlariyle çevrili, bir tepeciğin üstündeydi. Kıyıya vuran buharlı bir geminin güvertesindeki — Issetibbeha'nın babası Doom'un tutsaklariyle birlikte söküp yuvarlak selvi gövdeleri üstünde on iki mil boyunca kendi toprağına çektiği — kamaradan meydana gelen önü bir kat yükseklikteydi. Beş gün sürmüştü kamaranın taşınması. O zamanlar evi yalnız tuğladan bir duvardı. Gemiyi duvara, şimdi süslü kornişlerdeki sıyrılmış yalnız kaplamaların kafesli kapılar ve altın harf-

lerle yazılı kamara adları üstünde kemerlendiği yere dayamıştı.

Üç çocuktan biri olan Doom, ailenin anne yanından bir Mingo, bir başkan adayı olarak doğmuştu. Bir gemiyle Kuzey Missisippi'den, toplumdaki yere kendininki gibi yüzünden belli olmayan bir adamla, Chevalier Soeur Blonda de Vitry'yle tanıştığı New Orleans'a — delikanlıydı o zamanlar, New Orleans da bir Avrupa şehriydi — kadar yolculuk etmişti. New Orleans'da, ırmağın üstünde kumarcılar, kaatiller arasında Doom, efendisinin koruyuculuğu altında, bir başkan, Adam, ailenin erkekler yanında kalacak toprağın mirasçısı olarak göstermişti kendini; onu **du homme**, dolayısıyla Doom, olarak adlandıran da Chevalier de Vitry'ydi.

Her yerde birlikte görünüyorlardı — cesur, anlaşılmaz, melez yüzlü bodur kızılderiliyle Carondelet'in arkadaşı, General Wilkinson'ın yakını olduğu söylenen vatandaşlıktan çıkarılmış Parisli. Arkalarında, Doom'un kazandığına inanılan paraların efsanesiyle, gidişlerinden sonra bir süre kardeşleri tabancavla dolaştığı yerlerde Doom'u arayan genç bir kadına, oldukça zengin bir Batı Kızılderili ailesinin kızına dair söylentiler bırakarak eski, belirsiz çevrelerinden kayboldular ikisi de.

Altı ay sonra kadının kendi de, yanındaki zenci hizmetçiyle birlikte ağaçlık bir yerde indikleri St. Louis gemisine binerek kayboldu. Bir at ve arabayla dört kızılderili karşıladı onu; artık Doom'u başkan olarak bulduğu çiftliğe, ağır ağır yolculuk ederek — çünkü karnındaki çocuk büyümüştü — üç günde vardılar. Dayısıyla oğlunun ansızın öldüğünden başka bir şey söylemedi Doom, nasıl başkan olduğunu anlatmadı. Geyiklerin sığır gibi otladıkları, parka benzeyen kırk beş dönümlük eşsiz ormanın ortasına beceriksiz tutsakların kurduğu tuğla bir duvarla, ona yaslanan, odalara bölün-

müş, kemik ve süprüntülerle dolu, eğik çatısı sazlarla, yapraklarla kaplı bir kaç sırıktan meydana gelmişti evi. Doom'la kadın, Issetibbeha doğmadan kısa bir zaman önce, semerine üç galonluk bir viski damacanasiyle pamuktan bir şemsiye bağlı bir katırın üstünde gelen gezgin-papazla tutsak-satıcısı karışımı bir adam tarafından evlendirilmişlerdi. Ondan sonra, beyazların yaptığı gibi, daha çok tutsak alıp toprağının bazı yerlerini ekmeye başlamıştı Doom. Ama hiçbir zaman yeteri kadar iş bulamamıştı zencilere. Çoğunluğu, tam bir tembellik içinde, bazı zamanlar konukları eğlendirirken Doom'un onları köpeklerle yarıştırması hariç, Afrika ormanlarından getirilmiş bir yaşayışı sürdürüyorlardı.

Doom öldüğünde Issetibbeha, oğlu, on dokuzundaydı. Toprağın, ve kendine hiç faydası dokunmayan beş kat artmış karalar sürüsünün sahibi oldu. Kendi Adam sayıldığı halde, topluluğu yöneten amcalar, amcaoğullarıydı; sonunda zencilerin durumunu görüşmek için toplandılar, geminin kapıları üstündeki altın adlar altında, düşünceli, toplandılar.

«Onları yiyemeyiz,» dedi biri.

«Neden?»

«Çoklar da ondan.»

«Doğru,» dedi bir üçüncü. «Bir kere başlayınca hepsini yememiz gerekecek. O kadar et te insan için iyi değildir.»

«Geyik eti gibidir belki de. O zaman insana zararı dokunmaz.»

«Bir kaçını öldürüp te yemesek,» dedi Issetibbeha.

Bir süre ona baktılar. «Neden?» dedi biri.

«Doğru,» dedi bir ikinci. «Yapamayız bunu. Çok değerliler; kendilerine yapacak iş bulmak için bizi ne kadar tedirgin ettiklerini hatırlayın. Beyazların yaptığı gibi yapmalıyız.»

«Nasıl?» dedi Issetibbeha.

«Onları beslemek için toprağı temizleyip mısır yetiştirmek, sonra da üretip satmak. Toprağı temizleyip yiyecek yetiştirelim, sonra zencileri üretip parayla beyazlara satalım.»

«Ama parayla ne yapacağız?» dedi bir üçüncü.

«Bakalım,» dedi ilki.

Düşünceli, ağır, oturdular.

«İş demektir bu,» dedi üçüncü.

«Zenciler yapsın,» dedi ilki.

«Haa. onlar yapsın. Terlemek kötüdür. Nemlidir. Gözenekleri açar.»

«Gece havası girer sonra.»

«Haa. Zenciler yapsın. Terlemeyi sever gibi görünüyorlar.»

Böylece zencilerle toprağı temizleyip tohum ektiler. O zamana kadar tutsaklar, köşesine eğik bir çatı kurulmuş ağılda, domuz ağılı gibi, oturuyorlardı. Ama mahalleler, kulübeler kurmaya, genç zencileri çiftler halinde birleşmek için kulübelere bırakmaya başlamışlardı artık; beş yıl sonra Issetibbeha, Memphis'li bir tüccara kırk baş sattı; parayı alarak, New Orleans'dan sonra dayısının yönetiminde, denizaşırı bir yolculuğa çıktı. O sıralarda derincesine trajik, tuhaf bir ekşimede yerleşen dikkatli, dişsiz yüzüyle perukalı, korseli Chevalier Soeur Blonde de Vitry yaşlı bir adamdı Paris'te. Issetibbeha'dan üç yüz dolar ödünç aldı, karşılığında da bazı çevrelere soktu onu; bir yıl sonra Issetibbeha yaldızlı bir karyola, ışığında Pompadour'un, Louis onun pudralı omuzundan aynadaki suratına sırıttığı zamanlar, saçlarını yaptığı söylenilen iki şamdanla kırmızı topuklu bir çift terlik getirdi evine. Ayaklarına küçük geldi, denizaşırı yolculuğunda New Orleans'a kadar ayakkabı giymemişti çünkü.

Terlikleri eve ince bir kâğıda sarılı getirip, oğlu Moketubbe'nin oynaması için çıkardığı zamanların dışında, sedir ağacı taşlariyle dolu olan bir heybenin boş gözünde sakladı. Üç yaşındayken Moketubbe'nin, terliklerle karşılaşıncaya kadar derin, ölçüsüz bir uyuşukluk içinde görünen geniş, düz, Moğolumsu bir yüzü vardı.

Güzel bir kadındı Moketubbe'nin annesi; bir gün Issetibbeha onu kavun tarlasında gömlekle çalışırken görmüştü. Durup geniş, sert kalçalarını, kusursuz sırtını, duru yüzünü seyretmişti bir süre. Dereye balık avlamaya gidiyordu o gün, ama durdu; orada, habersiz kızı seyrederken kendi annesini, o şehir kadınını, yelpazeleri, oyaları, zenci kanıyla o kaçağı, o üzücü olayın bayağılığını hatırlıyordu belki de. O yıl Moketubbe doğdu; üç yaşındayken bile ayakları terliklere sığmıyordu. Durgun, sıcak ikindilerde terliklerle, durumu korkunç bir tanımayışla, boğuşurken Issetibbeha sessizce kendi kendine gülerdi. Bir kaç yıl Moketubbe'yle ayakkabılara güldü, Moketubbe on altı yaşına gelinceye kadar onları giymeye çalışmaktan vazgeçmemişti çünkü. Sonra bıraktı. Ya da Issetibbeha öyle sanıyordu. Ama Issetibbeha'nın karşısında denemeyi bırakmıştı yalnız. En yeni karısı Issetibbeha'ya, Moketubbe'nin ayakkabıları çalıp sakladığını söyledi. Issetibbeha gülmeyi bıraktı o zaman; kadını gönderdi; yalnızdı artık. «Haa,» dedi. «Ben de yaşamaktan hoşlanıyorum anlaşılan.» Meketubbe'yi çağırttı sonra. «Sana veriyorum onları,» dedi.

Moketubbe yirmi beşindeydi o sıralar, bekârdı. Issetibbeha uzun boylu değildi, ama on beş santim daha uzundu oğlundan, kırkbeş kilo kadar da hafif. Solgun, geniş, tembel yüzü ve su toplamış elleri, ayaklariyle Moketubbe etle kaplanmıştı şimdiden. Ona bakarak, «Artık onlar senin,» dedi Issetibbeha. Girdiği zaman

Moketubbe ona bir kere bakmıştı, kısa, akıllı, örtülü bir bakış.

«Sağol,» dedi.

Issetibbeha ona baktı. Moketubbe'nin bir şey görüp görmediğini, bir şeye bakıp bakmadığını kestiremedi. «Ne değişir terlikleri sana vermezsem?»

«Sağol,» dedi Moketubbe. Issetibbeha enfiye kullanıyordu o zamanlar; beyaz bir adam ona tozu nasıl dudağına koyup ince bir sakız parçasıyla nasıl dişlerine sürmesi gerektiğini göstermişti.

«Neyse,» dedi. «Sürekli yaşıyamaz insan.» Oğluna baktı; boş bakışı, görmeden, geri döndü; bir an için daldı sonra. Ne düşündüğü kestirilemezdi, yarı yüksek sesle söylediklerinden başka: «Haa. Doom'un amcasının kırmızı topuklu ayakkabılar yoktu ama.» Oğluna — şişman, tembel — baktı yeniden. «Bütün bunların dışında, insan bir şey yapmak ister; çok geç olmadan da nedir, bilinemez.» İnce ince kıyılmış geyik derisiyle kaplı tahta bir iskemlede oturuyordu. «Bir şey yapamaz; o da ben de, taşıdığı aynı hantal etten bozulmuşuz. Bir şey yapamaz. Ama bu benim yüzümden mi?»

Beş yıl daha yaşadı, öldü sonra. Bir gece hastalandı; kokarca derisinden bir elbise ve yanmış çubuklarla doktor geldiği halde, öğleden önce öldü.

Dün oldu bu; mezar kazıldı; halk kızarmış köpek etini, külde pişirilmiş patatesi, bir de mısırı yemek ve cenazeye katılmak için arabalarla, at sırtında, yayan, on iki saattir geliyordu.

III

Öteki kızılderiliyle birlikte eve dönerken, «Üç gün sürecek,» dedi Basket. «Üç gün sürecek, yemek yetmiyecek; daha önce de gördüm.»

İkinci kızılderilinin adı Louis Berry'di (1). «Bu havada kokar üstelik.

«Haa. Bir dertten, bir belâdan başka bir şey değiller.»

«Üç gün sürmez belki de.»

«Uzağa kaçarlar. Haa. Toprağa girmeden önce bu Adam'ın kokusunu duyacağız. Gör de bak.»

Eve yaklaştılar.

«Artık ayakkabıları giyebilir,» dedi Berry. «Adam'ın önünde giyebilir artık»

«Bir süre giyemez,» dedi Basket. Berry ona baktı. «Avın başında o bulunacak.»

«Moketubbe mi?» dedi Berry. «İster mi dersin? Konuşmayı bile yorgunluk sayan bir adam.»

«Başka ne yapabilir ki? Yakında kokmaya başlayacak olan kendi babası.»

«Doğru,» dedi Berry. «Ayakkabılar için borcu da var üstelik. Aslında onları satın aldı. Ne dersin?»

«Sen ne dersin?»

«Bir şey demem.»

«Ben de. Issetibbeha'nın artık ayakkabılara ihtiyacı yok. Varsın Moketubbe alsın; Issetibbeha aldırmaz.»

«Haa. Adam ölmeli.»

«Haa. Varsın ölsün; hâlâ Adam var.»

Sundurmanın ağaç kabuğundan çatısı, geminin üstünde, soyulmuş selvi direklerle tutturulmuştu; kötü havalarda katırlarla atların bağlandığı çiğnenmiş toprağı döşemesiz bir kaldırım gölgeliyordu. İki kadınla bir adam oturuyordu güvertenin burnunda. Kadınlardan biri bir kuşun tüylerini yoluyor, öteki de mısır soyuyordu. Yaşlı adam konuşuyordu. Kunduz derisinden bir

(1) Berry - Kiraz, çilek gibi kabuksuz yemiş .

şapkayla uzun bir keten cübbenin içinde, yalınayaktı.

«Köpeklerin olacak bu dünya,» dedi. «Beyaz adamlar tarafından yıkılacak. Beyazlar zencileri bize hileyle sürmeden önce, yıllarca ne güzel yaşadık. Eskiden yaşlı adamlar gölgede oturup pişmiş geyik etiyle mısır yer, tütün içer, onurdan, önemli olaylardan konuşurlardı; biz ne yapıyoruz şimdi? Yaşlılar bile kendilerini, o terlemeyi sevenlerle uğraşarak mezara sürüklüyor.»

Basket'la Berry güverteden geçerlerken durup onlara baktı. Gözleri huysuz, aldatıcıydı; bir sürü buruşuk vardı yüzünde. «O da kaçtı,» dedi.

«Öyle,» dedi Berry. «Gitti.»

«Biliyordum. Söyledim onlara. Doom öldüğünde nasıl olduysa bunda da öyle olacak, üç hafta sürecek tam. Görün de bakın.»

«Üç hafta değil, üç gün sürmüştü,» dedi Berry.

«Orada mıydın?»

«Hayır,» dedi Berry. «Ama öyle duydum.»

«Ben oradaydım ama,» dedi yaşlı adam. «Tam üç hafta bataklıklardan, çalılardan-» Onu konuşur bırakarak yürüdüler.

Bir zamanlar geminin salonu olan yer, usulca çürüyen bir iskeletti şimdi; cilâlı döşeme, pervazlarda saklı ve derin biçimlerle zaman zaman parlayıp solan oymalar; dayanıklı pencereler perdeli gözlere benziyordu. Bir kaç çuval tohum ve hiçbir şeyi desteklemeyen iki yayın dingilinde narin kıvrımlarla paslandığı bir araba-önü duruyordu içinde. Köşedeki söğüt kafeste bir tilki yavrusu durmadan, sessizce koşuyordu; kemikleri çıkmış üç döğüş horozu tozda, geziniyorlardı; yer, kurumuş pisliklerıyle dolmuş, çopurlanmıştı.

Tuğla duvarı geçip çatlamış kütüklerden yapılı büyük bir odaya girdiler. Arabanın arkası oradaydı, soyulmuş gövde yatıyordu yanında; arkasında öteki dö-

ğüş horozlarının başları, durgun, boncuk gibi gözleri. yıpranmış ibikleri görünen pencere söğüt çubuklarla kaplıydı. Kurumuş balçıkla döşeliydi yer; bir köşede elle yontulmuş iki kayık küreğiyle kaba bir saban duruyordu. Tavandan, Issetibbeha'nın Paris'ten getirdiği yaldızlı karyola, geyik derisinden dört şeritle asılmış, sarkıyordu. Ne döşeği vardı, ne de yayları; iskeleti boydan boya deriyle örtülmüştü.

Issetibbeha en son karısını, genç olanı, yatakta uyumaya zorlardı. Doğuştan soluk darlığı vardı kendinde; gecelerini, yarı uzanmış, tahta iskemlesinde geçirirdi. Yatağa yatırırdı karısını, sonra, her gece üç dört saat yaptığı gibi uyur uyanık karanlıkta oturur, uyur gibi yaparak onun yaldızlı, kurdeleli yataktan usulca sıvışıp şafak sökmeden biraz önceye kadar yerdeki yorganın üstünde yatışını dinlerdi. Sonra sessizce yeniden yatağına girerdi kadın, yanında, karanlıkta Issetibbeha sessizce güler gülerken, uyur gibi yapardı.

Şamdanlar derinden şeritlerle, on galonluk bir viski fıçısının da bulunduğu, köşeye dayalı iki çubuğa bağlanmıştı. Moketubbe'nin oturduğu tahta iskemlenin karşısında balçıktan bir ocak vardı. Bir buçuk metreden belki beş santim daha uzundu Moketubbe, yüz on kilo geliyordu. Çuha bir ceket giymişti, gömleği yoktu; yuvarlak, düzgün, bakır göbeği keten bir donun üstünden çıkıyordu. Kırmızı topuklu terlikler vardı ayağında. İskemlesinin arkasında, elinde püsküllü kâğıttan yapılmış yelpaze bulunan bir delikanlı dikiliyordu. Kapalı gözleri, düz burnuyla geniş, sarı yüzü, ve kanat gibi açılan uzamış kollariyle Moketubbe, hareketsiz, oturuyordu. Derin, acılı, tembel bir hava vardı yüzünde Basket'la Berry girdiğinde gözlerini açmadı.

«Şafaktan beri giyiyor mu onları?» dedi Basket.

«Şafaktan beri,» dedi delikanlı. Yelpaze durmadı.

«İşte görüyorsunuz.»

«Haa,» dedi Basket. «Görüyoruz.» Moketubbe kımıldamıyordu. Bir heykel, cübbeli, çamaşırlı, çıplak göğüslü bir Malaya tanrısı gibi görünüyordu; önemsiz kırmızı topuklu ayakkabılarla.

«Sizin yerinizde olsaydım onu rahatsız etmezdim,» dedi delikanlı.

«Bizim yerimizde değilsin,» dedi Basket. Berry'le birlikte oturdu. Delikanlı yelpazeyi durmadan sallıyordu. «Ey Adam,» dedi Basket. «Dinle.» Moketubbe kımıldamadı. «O kaçtı,» dedi Basket.

«Söylemiştim size,» dedi delikanlı. «Kaçacağını biliyordum. Söylemiştim size.»

«Haa,» dedi Basket. «Önceden bilmemiz gerekeni sonradan söyleyen ilk kişi sen değilsin. Siz parlak zekâlı adamlardan birkaçı bunu önlemek için dün neden hiçbir şey yapmadınız?»

«Ölmek istemiyor.» dedi Berry.

«Nasıl olsa bir gün ölecek, ama bu kandırmaz insanı,» dedi delikanlı. «Beni de kandıramaz, babalık.»

«Dilini tut,» dedi Berry.

«Yirmi yıl,» dedi Basket, «kendi soyundan olan ötekiler tarlalarda terlerken, o gülgede Adam'a hizmet etti. Madem ki terlemek istemedi, neden ölmek istemesin öyleyse?»

«Çabuk olacak hem,» dedi Berry. «Uzun sürmez.»

«Öyleyse onu yakalayıp söyleyin,» dedi delikanlı.

«Sus,» dedi Berry. Mokeuubbe'nin yüzüne bakarak oturdular. Belki ölmüş bile olabilirdi. Sanki etin içine o kadar gömülmüş ki soluk alışı bile görünmeyecek kadar derinde oluyor gibiydi.

«Dinle, ey Adam,» dedi Basket. «Issetibbeha öldü. Bekliyor. Köpeğiyle atı var. Ama tutsağı kaçtı. Ona ka-

bını tutan, onun yemeğinden yiyen, kaçtı. Itetibbeha bekliyor.»

«Haa,» dedi Berry.

Moketubbe kımıldamamış, gözlerini açmamıştı.

«Tam üç gün Issetibbaha aşağıları aradı,» dedi Basket. «Eve, yemeğe bile gelmedi, tâ ki zenciyi buluncaya kadar. Doom'a, babasına, 'İşte köpeğin, atın, zencin; dinlen,' dedi. Issetibbeha, dünden beri ölü olan, dedi bunu. Şimdi de Issetibbeha'nın zencisi kaçtı. Atiyle köpeği onunla birlikte bekliyor, ama zencisi kaçtı.»

«Haa,» dedi Berry.

Moketubbe kımıldamamıştı. Gözleri kapalıydı; miskin, koca biçiminde büyük, etc işlemeyen, etin ötesinde, derin bir durgunluk vardı. Oturarak yüzüne baktılar onun.

«Baban daha yeni Adam'ken oldu bu,» dedi Basket. «Babasının toprağa girmek için beklediği yere tutsağı geri getiren de Issetibbeha'ydı.» Moketubbe'nin yüzü kımıldamamıştı, gözleri kımıldamamıştı. Bir süre sonra Basket konuştu: «Ayakkabıları çıkar.»

Delikanlı ayakkabıları çıkardı. Sanki sudan, denizden, uçsuz bucaksız etinin ötesinden canlanıyormuş, yükseliyormuş gibi çıplak göğsü kımıldayarak solumaya başladı Moketubbe. Gözleri açılmamıştı ama.

Berry dedi ki: «Avın başında o bulunacak.»

«Haa,» dedi Basket. «Adam o. Avın başında o bulunacak.»

IV

Bütün gün boyunca, Issetibbeha'nın uşağı, ambarda saklanmış, Issetibbeha'nın ölüşünü seyretti. Kırk yaşında Gine'li bir adamdı. Düz bir burnu, kapanık küçük bir yüzü vardı; gözlerinin iç köşeleri kırmızıydı bi-

raz, çıkık dişetleri de dört köşe, geniş dişlerinin üstünde soluk mavimsi bir kırmızılıktaydı. On dört yaşında, daha dişleri sıralanmadan, bir tüccar Kamerun'dan almıştı onu. Yirmi üç yıldır Issetibbeha'nın uşağıydı.

Bir gün önce, Issetibbeha'nın hasta olduğu gün, alaca karanlıkta mahalleye dönmüştü. O telâşsız saatte yemek dumanları ağır ağır sokağı geçiyor, kapıdan kapıya — aynı et ve ekmek kokusunu karşısındakine taşıyarak — savruluyordu. Kadınlar pişiriyordu onları; erkekler yolun başında toplanmış, onun çıplak ayaklarını, dikkatli, garip bir alacakaranlığa uzatarak evden, bayırdan inişine bakıyorlardı. Bekliyen adamlara biraz parlak göründü gözbebekleri.

«Issetibbeha ölmedi daha,» dedi tutsakların başı.

«Ölmedi,» dedi uşak. «Kim ölmedi?»

Yüzleri onunki gibiydi alacakaranlıkta, değişik yaşlar, maymunların ölüm maskeleri gibi olan yüzlerin gerisinde anlaşılmazcasına mühürlenmiş düşünceler. Garip alacakaranlıktan ateşlerin, yemeğin kokusu — başka bir dünyadanmış gibi — yolun, tozdaki çıplak çocukların üstünde keskin ve ağır esiyordu.

«Gün batıncaya kadar yaşarsa şafağa kadar yaşar,» dedi biri.

«Kim diyor.»

«Talk diyor (1)»

«Haa. Talk diyor. Bilmediğimiz bir şey var.» Aralarında dikilen uşağa, gözbebekleri biraz parlak, baktılar. Derin, ağır ağır soluyordu. Çıplaktı göğsü, biraz terliyordu. «Bilir o. Bilir.»

«Davulları konuşturalım haydi.»

«Haa. Davullar söylesin.»

Karanlık basınca davullar başladı. Onları derenin

---

(1) Talk - Konuşma.

aşağısında saklıyorlardı. Oyulmuş selvi gövdelerinden yapılmışlardı; saklı tutuyorlardı zenciler; neden olduğunu da kimse bilmiyordu. Bir bataklığın kıyısına, çamura gömmüşlerdi; on dört yaşında bir çocuk bekliyordu onları. Ufak tefek biriydi, dilsizdi de; bütün gün, üstünde sivrisineklerden bir bulut, çamurda otururdu; sivrisineklerden korunmak için gövdesini örttüğü çamur ve, boynuna asılı, içinde hâlâ kara bir et parçasının yapıştığı bir domuz kemiği olan iplik torbayla bir tele geçirilmiş iki ağaç kabuğunun dışında, çıplaktı. Avucundaki dizlerine salyası akardı durmadan; ara sıra arkasındaki çalılardan sessizce kızılderililer çıkar, orada dikilir, bir süre ona baktıktan sonra çeker giderlerdi; kendi hiç bilmezdi bunu.

Karanlığa, karanlık sonrasına kadar saklandığı ambarın samanlığından davulları duyabiliyordu zenci. Üç mil ötedelerdi, ama aşağıda, ambarın içindelermiş gibi, sürekli vuruşlarını duyabiliyordu. Ateşi de görür gibiydi; bakır parıltılar içinde alevlere, ve alevlerden, dönen kara butları da. Ama ateş yoktu ki. Orada, baltayla yontulmuş ılık, eski kirişler boyunca fısıltıyla çatırdayan sıçan ayaklariyle birlikle uzandığı o tozlu samanlıktakinden fazla bir ışık yoktu. Tek ateş — davulu unutmuş, dalgın; kocaman, ağır memelerinin dolgun, düz uçlarını oğlanların ağızlarına veren kadınların çömeldiği yerde — sivrisinekleri kaçırmak için yankılandı, ateş yaşama demekti çünkü.

Gemide, Issetibbeha'nın bağlı şamdanlar ve sarkıtılmış yatak altında, karılarının arasında öldüğü yerde, bir ateş vardı. Dumanı görebiliyordu; günbatımından hemen önce doktorun kokarca derisinden ceketiyle çıkıp geldiğini, balçıkla sıvanmış iki çubuğu geminin güvertesinde, puruvada, nasıl ateşe verdiğini görmüştü. Samanlığın fısıltı karanlığına, kendi kendini cevaplandı-

rarak, «Demek ki ölmedi daha,» dedi zenci; iki sesi duyabiliyordu, kendini ve kendini:

«Kim ölü değil?»

«Sen ölüsün.»

«Haa, ben ölüyüm,» dedi sessizce. Davulların olduğu yerde olmak istedi. Çıplak, eğri, yağlı, görünmeyen bacaklariyle çalılardan yaylanıp davulların arasına fırladığını kurdu. Ama yapamazdı bunu, yaşayıştan ölümün olduğu yere fırlamıştı çünkü; ölüme fırlamış ölmemişti, çünkü ölüm insanı aldığı zaman yaşamanın bu ucundan alıyordu. Sıçan ayaklarının ince fısıltısı eriyen esintilerle öldü kirişlerde. Bir zamanlar sıçan yemişti. Bir çocuktu o zamanlar; Amerika'ya yeni gelmişti. Bir metre yüksekliğindeki güverte-arasında, New Orleans'lı sarhoş kaptanın yukarıdan, on yıl sonrasına kadar İncil olduğunu bilemediği bir kitaptan makamla parçalar okuyuşunu duyarak tropik bölgelerde doksan gün geçirmişlerdi. Öylece ambarda oturarak, insanla arkadaşlık etmekten bacaklariyle gözünün kurnazlığından olmuş uygar sıçanı gözetlemişti; elinin az görülür bir hareketiyle onu zorluk çekmeden yakalamış, bu kadar zamandır sıçanları nasıl olup ta kaçırdığına şaşarak, ağır ağır yemişti onu. O zaman tüccarın, Unitarian kilisesinde bir papaz yardımcısı, kendine vermiş olduğu tek, beyaz elbisesini giyiyor, kendi yerli dilini konuşuyordu yalnız.

Kızılderililerin beyazlardan satın aldığı pantolonuyla kalçalarının çevresinde bir deriye asılmış muska sayılmazsa, çıplaktı şimdi. Muska bir engereğin kafasıyla bir şeytan minaresinden yapılmıştı. Yılanı kendi öldürmüş, zehirli kafasından başka her yerini yemişti. Evi, gemiyi gözetliyerek, davulları dinleyerek, kendini davulların arasında kurarak, samanlıkta yatıyordu.

Bütün gece yattı orada. Ertesi sabah kokarca deri-

sinden ceketiyle doktorun çıkıp katırına binerek uzaklaştığını gördü; katırın ince ayaklarının altındaki son tozlara, durgun, baktı; hâlâ soluk aldığının farkına vardı, sonra, hâlâ soluk alışı, hâlâ hava isteyişi kendine acayip geldi. Sonra yatarak sessizce gözetledi — gidiş zamanını bekliyerek, gözbebekleri sessiz bir ışıkla biraz parlak, soluğu hafif, alışkın —, Louis Berry'nin çıkıp göğe baktığını gördü. Işık iyiydi o zaman, beş kızılderili pazar elbiseleriyle geminin güvertesine çökmüşlerdi bile; öğleye doğru yirmi beş oldular. O ikindi, etle patatesin pişirileceği çukuru kazdılar; yüz kadar konuk — terbiyeli, sessi, Avrupa süsleri içinde dik, sabırlı — gelmişti, Issetibbeha'nın kısrağını Berry'nin ahırdan çıkarıp bir ağaca bağlayışını gözetledi, Issetibbeha'nın iskemlesi yanında yatan yaşlı tazının Berry'le birlikle evden çıkışını gözetledi sonra. Berry onu da ağaca bağladı; yüzlerce acıyla bakarak orada oturdu köpek. Sonra havlamaya başladı. Güneş batarken hâlâ havlıyordu; zenci, ambarın arka duvarından inip daha şimdiden alacakaranlık içindeki derenin kollara ayrıldığı yere geldi. Koşmaya başladı sonra. Tazının, arkasında havlayışını işitiyordu; derenin yanında, hâlâ koşarken, başka bir zenciyi geçti. İki adam — biri hareketsiz, öteki koşan — bir an sanki iki değişik dünya arasındaki gerçek sınırdan baktılar birbirlerine. Ağzı kapalı, yumrukları sıkılı, geniş burun kanatları durmadan körüklenerek karanlığın içine koştu.

Karanlıkta koştu. İyi biliyordu oraları, çünkü, katırının üstünde, Issetibbeha'nın kısrağının tilki ya da kedinin yolunu izleyerek Issetibbeha'yla sık sık avlanmıştı; arkasına düşecek adamlar kadar biliyordu. Onları ilk, ikinci gün güneş batmadan biraz önce gördü. Derenin aşağısında — kıvrımdan önce — otuz mil koşmuştu o zamana kadar; takibi ilk, bir papaya çalılığında yatar-

ken gördü. İki kişiydiler — gömlekli, hasır şapkalı —, titizce katlanmış pantolonlarını kollarının altında taşıyorlardı, silâhları yoktu. Orta yaşlı, şişmandılar, hızlı hareket edemezlerdi nasıl olsa; onun yatarak kendilerini gözetlediği yere dönmeleri on iki saat alırdı. «Demek ki geceyarısına kadar dinlenebilirim,» dedi. Yemek kokularını duyacak kadar yakındı çiftliğe, otuz saattir bir şey yemediği için ne kadar acıkmış olacağını düşündü. Kendi kendine, «Ama dinlenmek daha önemli,» dedi. Papaya çalılığında yatarak, dinlenme çabasının — dinlenmek için acelenin, gereksinmenin — kalbini, koşarken olduğu gibi nasıl çarptırdığını söyledi kendi kendine. Dinlenmeyi ve, altı saat hatırlamasına yeter değilmiş gibi, nasıl dinlenmek gerektiğini unutmuştu sanki.

Karanlık basınca harekete geçti yeniden. Gidecek bir yeri olmadığından geceleyin usul usul, sessizce ilerlemeyi düşünmüştü; ama harekete geçer geçmez, soluyan ciğerlerini göğüsliyerek, geniş burun kanatları tıkanmış, kamçılayan geceden alevlenerek, bütün hıziyle koşmaya başladı. Bir saat kadar koştu, ansızın durduğunda yönünü kaybetmişti, bir saat süre sonra, vuran kalbi davulların sesinden çözüldü. Sesten, iki mil ötede oldukları anlaşılıyordu; sivrisinekleri kaçırmak için yakılan ateşle keskin dumanı duyuncaya kadar sesi takip etti. Aralarında dikildiği zaman durmadı davullar; yalnız tutsakların başı, onun — burun kanatları alevli, çarpıntılı; çamurla bulanmış yüzünde sanki ciğerleri tarafından çalıştırılıyormuş gibi durmayan gözbebeklerinin sönmüş ışığı — sürüklenen ateşte soluyarak dikildiği yere geldi.

«Seni bekledik,» dedi tutsakların başı. «Git şimdi.»

«Git mi?»

«Ye de git. Ölüler, yaşayanlarla arkadaşlık edemez;

bilirsin bunu.»

«Haa. Bilirim.» Birbirlerine bakmadılar. Davullar durmamıştı.

«Yiyecek misin?» dedi tutsakların başı.

«Aç değilim. Bu ikindi saklanırken bir tavşan yakalayıp yedim.»

«Öyleyse biraz pişmiş et al yanına.»

Yapraklara sarılı pişmiş eti alarak derenin aşağısına indi yeniden; bir süre sonra davulların sesi kesildi. Şafağa kadar durmadan yürüdü. «On iki saatim var,» dedi. «Belki de daha çok, izi geceleyin takip ettiler çünkü.» Çömelerek eti yedi; ellerini kalçalarına sildi sonra. Kalkıp pantolonunu çıkardı, bir bataklığın yanına yeniden çömelerek çamurla kapladı kendini — yüzünü, kollarını, gövdesini, ayaklarını — başı eğik, dizlerini tutarak yeniden çömeldi. Ortalık, gözün görebileceği kadar aydınlanınca bataklığa çekilerek yeniden çömeldi, öylece uyudu. Hiç rüya görmedi. İyi oldu kımıldadığı, çünkü geniş gün ışığı ve yükselmiş güneşte ansızın uyandığında iki kızılderiliyi gördü. Titizce katlanmış pantolonlarını hâlâ taşıyorlardı; onun saklanmış olduğu yerin karşısında — şişman, yumuşak bakışlı, hasır şapkaları ve gömleklerinin kuyruklariyle gülünç — durdular.

«Yorucu bir iş bu,» dedi biri.

«Evde, gölgede olsaydım daha iyiydi,» dedi öteki. «Ama toprağın kapısında bekleyen Adam var.»

«Haa.» Sessizce çevrelerine baktılar; eğilerek gömleğinin kuyruğundan bir pıtrak demeti ayırdı biri. «Allah kahretsin şu zenciyi,» dedi.

«Haa. Bize bir denemeden, bir belâdan başka ne oldular ki?»

Öğleden hemen sonra bir ağacın tepesinden çiftliğe baktı zenci. Atla köpeğin bağlandığı iki ağaç arasına

kurulmuş hamaktaki Issetibbeha'nın gövdesini, kadınlar, küçük çocuklar, yaşlı adamlar, kebap olan etten dumanın ağır ve kalın estiği uzun çukurda parlak kümelerle otururlarken geminin çevresindeki alanın arabalar, atlar, katırlarla, yaylı arabalar ve binek atlariyle dolmuş olduğunu gördü. Adamlarla büyük çocukların hepsi — pazar elbiseleri titizce katlanıp ağaç çatallarına sıkıştırılmış — izinde, derenin aşağısında, arkasında olmalıydılar. Evin, geminin salonunun, kapısı yanında bir küme adam vardı, onları gözetledi; bir süre sonra Moketubbe'yi güderiyle incir sırıklarından yapılmış bir tahtıravan içinde çıkardıklarını gördü; yapraklı köşesinde zenci, av, Moketubbe'ninki kadar derin bir görünüşle, değişmez kaderine baktı sessizce. «Haa,» dedi sessizce. «Öyleyse gidecek. Gövdesi on beş yıldır ölü olan Adam, o da gidecek.»

İkindinin ortasında bir kızılderiliyle yüz yüze geldi. Ayakta, birer kütük üstünde bataklığı geçiyorlardı ikisi de — zenci zayıf, kuru, dayanıklı, yorulmaz, umutsuz; kızılderili şişman, yumuşak bakışlı, en büyük, en yüksek gönülsüzlüğün, durgunluğun gözle görülür belirtisi. Kımıldamadı kızılderili, ses çıkarmadı; kütükte dikilip zencinin, bataklığa atlayışına, kıyıya yüzerek sazlara dalışına baktı.

Gün batımından hemen önce, devrilmiş bir kütüğün arkasına uzandı. Bir karınca çizgisi, kütüğün üstünde ağır ağır ilerliyordu. Bir çeşit dalgınlıkla onları yakalayıp usulca yemeye başladı, bir konuğun sofrada tuzlu fındık yiyişi gibi. Bütün bütüne oransız, salyalı bir tepki yaratan tuzlu bir tadı vardı onların da. Kırılmayan çizginin kütüğe, kararlı, korkunç bir şaşmazlıkla unutturan kaderine tırmanışına bakarak usulca yedi onları. Bütün gün bir şey yememişti; kalıplaşmış çamur maskesinde kızarmış uçlarla kımıldadı gözleri. Gün

batımında, derenin kıyısına, bir kurbağa gördüğü yere doğru sürünürken bileğiyle dirseği arasını bir engerek sert, ağır bir vuruşla soktu ansızın. Kolu koyunca, iki jilet kesiği gibi uzun kesik bırakarak hantalca vurdu; hızı ve kızgınlığıyle yarı yayılmış, kendi hantallığı, öfkesiyle bütün bütüne çaresiz görünüyordu o an için. «Ah anam,» dedi zenci. Onun, kafasına dokunarak kalın, yatık, hantal vuruşlarla kolunu yeniden, yeniden kamçılayışına baktı. «Ölmek istemiyorum,» dedi. Sonra, kelimelerin kendileri çıkıncaya kadar, bilmediğini anladığı bir şeymiş, ya da isteğinin derinliğini, boyunu bilmezmiş gibi, aynı şeyi — «Ölmek istemiyorum» — sessizce, usul, ağır bir şaşkınlıkla söyledi yeniden.

V

Moketubbe terlikleri de aldı yanına. Kımıldadığı zamanlar uzun bir süre giyemiyordu onları, sallanarak dinlediği tahtıravanda bile; onun için kucağında, karaca derisinden bir karenin üstünde duruyorlardı — ancak, canlı, miskin, şişman kalıbın üstünde yatan, suçu ve nesnesini burmadan bütün gün boyunca bir öldürülmüş için taşıyan adamların sallayışlariyle bataklıklardan, çalılardan geçirilen pullu, parlak deriden yüzleri, tokasız dilleri, kırmızı topuklariyle çatlamış, bozulmuş terlikler. Moketubbe'ye, kendisi ölümsüz, sanki lânetlenmiş canlar — felâketini kuran canlılar ve lânetlenişinin unutkan ortakları olan ölüler — tarafından hızla cehennemden geçiriliyormuş gibi geliyordu.

Biraz dinledikten sonra — tahtıravan oturan çemberin ortasında, Moketubbe de kapalı gözleri, o an için durgun, kaçınılmaz bir önceden bilmeyle dolu olan yüziyle içinde hareketsiz — bir süre terlikleri giyebilirdi. Yüzüne hazırsızlık çeken kimselerin o acı, uysal, de-

rincesine dikkatli görünüşü gelirken delikanlı kocaman, yumuşak, su toplamış ayaklarını zorlayarak onları giydirdi. Sonra devam ettiler yollarına. Sallanan tahtıravanın içinde hareketi tükenmişçesine tembel, ya da cesaret, dayanma gibi kurallara yakışır değerler yüzünden hiç kımıldamıyor, hiç ses çıkarmıyordu Moketubbe. Bir süre sonra tahtıravanı indirip ona, tapınılan putlar kadar sarı, terle boncuklanmış yüzüne baktılar. O zaman Three Basket ya da Had-Two-Fathers (1) diyordu ki: «Çıkarın onları. Onur, yerine getirildi.» Ayakkabıları çıkarıyorlardı. Değişmiyordu. Moketubbe'nin yüzü; yalnız solgun dudaklarından zayıf bir ah-ah-ah- sesiyle girip çıkan soluğu duyulmaya başlıyordu; gözcülerle öncüler gelinceye kadar oturuyorlardı yeniden.

«Daha değil mi?»

«Daha değil. Doğuya gidiyor. Gün batımına kadar Mouth of Tippah'a (2) varır. Döner sonra. Yarın yakalıyabiliriz onu.»

«İnşallah. O kadar çabuk olmadı.»

«Haa. Üç gün oldu şimdiye kadar.»

«Doom öldüğünde yalnız üç gün sürmüştü.»

«Ama yaşlı bir adamdı o. Bu genç.»

«Haa. İyi bir takip. Yarın yakalanırsa bir at kazanacağım.»

«Kazansın.»

«Haa. Bu iş iyi değil.»

Çiftlikte yemeğin bittiği gündü o. Konuklar evlerine dönüp ertesi gün bir hafta yetecek kadar yemekle geldiler. O gün Issetibbeha kokmaya başladı; öğle yaklaşıp ta rüzgâr esmeye başlayınca aşağılarda koklayabiliyorlardı onu. Ama zenciyi o gün de yakalayamadılar,

---

(1) Had-Two-Fathers - İki-Babası-Vardı.

(2) Mouth of Tippah - Tippah'ın Ağzı.

ertesi gün de. Gözcüler tahtıravana geldiklerinde altıncı günün akşamı, alacakaranlığıydı; kan bulmuşlardı. «Kendi kendini yaralamış.»

«Kötü değildir inşallah,» dedi Basket. «Issetibbeha'yı, kendine yardımı dokunmayacak biriyle göndereme-yiz.»

«Üstelik Issetibbeha'nın bakıp yardım edeceği biriyle,» dedi Berry.

«Bilmiyoruz,» dedi gözcü. «Kendini saklamış. Dönüp bataklığa sokulmuş. Nöbetçiler bıraktık.»

Tahtıravanla birlikte koşuyorlardı şimdi. Zencinin bataklığa sokulduğu yer bir saat ötedeydi. Aceleyle, heyecanla Mokutubbe'nin hâlâ terlikleri giydiğini unutmuşlardı; gidecekleri yere vardıklarında Moketubbe bayılmıştı. Terlikleri çıkarıp ayılttılar onu.

Bataklığın çevresinde bir çember kurdular karanlıkta. Tatarcıklarla, sivrisineklerle örtülü, oturdular; akşam yıldızı — alçak, batıya yakın — ışıdı, başlarının üstünde burçlar dönmeye başladı. «Zaman bırakacağız ona,» dediler. «Yarın, başka bir adıdır bugünün.»

«Haa. Zaman bırakalım.» Sonra durup, tek bir kişi gibi bataklığın uzandığı karanlığa diktiler gözlerini. Bir süre sonra ses kesildi, gözcü karanlıktan çıktı.

«Kaçmak istedi.»

«Çevirdiniz mi onu?»

«Döndü. Bir an için üçümüz de korktuk. Karanlıkta sürünüşünü koklayabiliyorduk, bilmediğimiz başka bir şeyi de koklayabiliyorduk. Onun için korktuk; kendi söyleyinceye kadar. Kendini orada vurmamızı, karanlık olduğu için yüzü — geldiğinde — görmeyeceğini söyledi. Kokladığımız o değildi ada, ne olduğunu söyledi. Bir yılan sokmuş onu. İki gün önce. Şişmiş kolu; kötü kokuyormuş. Ama o zaman kokladığımız o değildi, şişkinlik inmişti çünkü, kolu bir çocuğunkinden büyük de-

ğildi. Gösterdi bize. Kolu elledik, hepimiz; bir çocuğunkinden büyük değildi. Kolunu kesip atabilmesi için kendine bir balta vermemizi söyledi. Ama yarın da bugündür.»

«Haa. Yarın, bugündür.»

«Biraz korktuk. Sonra bataklığa çekildi yeniden.»

«Bu iyi.»

«Haa. Korktuk. Adam'a söyliyeyim mi?»

«Bana bırak,» dedi Basket. Gitti. Gözcü, zenciye dair anlatarak, oturdu. Basket döndü. «Adam iyi diyor. Yerine dön.»

Usueca uzaklaştı gözcü. Tahtıravanın çevresine çöküp birer birer uyudular. Gece yarısından bir süre sonra zenci uyandırdı onları. Karanlıktan keskin ve ansızın çıkan sesiyle bağırmaya, kendi kendine konuşmaya başlamıştı; sustu sonra. Şafak söktü; beyaz bir leylek fulya gök boyunca usul usul kanat çırptı. Basket uyanıktı. «Gidelim artık.» dedi. «Bugün oldu.»

İki kızılderili gürültülü hareketlerle bataklığa girdi. Zencinin yanına varmadan durdular, şarkı söylemeye başlamıştı çünkü. Onu — çıplak, çamurla kaplı, bir kütüğe oturmuş, şarkı söylerken — görebiliyorlardı. Bitirinceye kadar biraz uzakta sessizce oturdular. Yüzü yükselen güneşe kalkmış, kendi diliyle bir şeyler söylüyordu. Yabani, hüzünlü bir nitelikte ve dolgundu sesi. Oturarak, sabırlı, bekliyerek, «Biraz zaman bırakalım ona,» dedi kızılderililer. Zenci sustu, yaklaştılar. Arkaya, çatlamış çamur maskeden onlara baktı zenci. Kırmızıydı gözleri, dudakları kısa, dört köşe dişlerinin üstünde çatlamıştı. Çamurdan maske, yüzünde — onu oraya koydu koyalı zayıflamış gibi — gevşek duruyordu; sol kolunu göğsüne dayamıştı. Dirsekten aşağısı kara çamurla kaplanmış, biçimini kaybetmişti. Kokusunu duyabiliyorlardı onun, ekşi bir koku. Zenci, biri kolu-

na dokununcaya kadar sessizce onlara baktı. «Gel,» dedi kızılderili. «İyi kaçtın. Utanma.»

VI

Benekli, parlak sabahta çiftliğe yaklaşırlarken zencinin gözleri, bir atınkiler gibi, yuvarlanmaya başladı. biraz. Yemek pişirilen çukurdan çıkan duman, toprağın parlak, dik, katı elbiseli bekleyen konukların — kadınlar, çocuklar, yaşlı adamlar — arasına esiyordu. Aşağıya gözcüler yollamışlardı; Issetibbeha'nın gövdesi — yaşarken oturduğu evin çevresinde onun ölümünü hâlâ koklayabiliyorlardı — atı ve köpeğiyle, mezarın beklediği yere taşınmıştı. Moketubbe'nin tahtıravanını taşıyanlar bayırı tırmanırlarken, konuklar mezara doğru gitmeye başlamışlardı.

Uzun, kapalı, çamurla kaplı yüzü hepsinin üstünde beliren zenci en uzunlarıydı. Bırakılmış altı umutsuz günün umutsuz çabası birden üstüne fırlatılmış gibi zorlukla soluk alıyordu; ağır ağır yürüdükleri halde izlerle dolu çıplak göğsü yükselip, yaşlanmış sol kolunun üstüne düşüyordu. Sanki hiç görmüyormuş, sanki bakışlarına yakalanan hiç bir görüntü yokmuş gibi durmadan bir o yana, bir bu yana bakıyordu. Ağzı, büyük, beyaz dişlerinin üstünde biraz açılmıştı; solumaya başladı. Zenci durmayan, tutulan, yabanî gözlerle yüzlerine bakarken şimdiden yürümeye başlamış olan konuklar, bazıları ellerinde et parçalariyle, durup onu seyrettiler.

«Yemek yiyecek misin önce?» dedi Basket. İki kere söylemek zorunda kaldı.

«Evet,» dedi zenci. «Doğru. Yemek istiyorum.»

Ortaya doğru çekilmeye başlamıştı kalabalık; en kenardakilere kadar uzandı söz: «Önce yemek yiyecek.»

Gemiye vardılar. ««Otur,» dedi Basket. Zenci, güvertenin kenarına oturdu. Soluyordu hâlâ, göğsü yükselip iniyordu; başı bir yandan bir yana dönen beyaz gözleriyle, durgun değildi. Görememezlik, görme yoksunluğundan değil de, içten, umutsuzluktan geliyor gibiydi. Yemek getirdiler; yemeye çalışan zenciye baktılar sonra. Yemeği ağzına atıp çiğnedi, ama çiğnerken ağzının köşelerinden çenesine, kurumuş çamurla kaplı, göğsüne dizlerindeki tabağa sızıyordu yemek; ağzı çiğnenmiş yemekle dolu, açık, gözleri geniş, durmayan, soluyarak, soluyarak. Sabırlı, bağışlamaz, bekleyerek baktılar ona.

«Gel,» dedi Basket sonunda.

«Su istiyorum» dedi zenci. «Su istiyorum.»

Kuyu, bayırın biraz aşağısında, mahallenin yakınındaydı. Isetibbeha'nın, iskemlesinde kestirerek öğle yemeğini ve uyumak için uzun ikindiyi, zencinin, uşağın da bırakılmayı beklediği o dingin saatlerin, öğle saatlerinin gölgeleriyle beneklenmişti bayır. Sonra mutfak kapısında oturarak yemek pişiren kadınlarla konuşurdu zenci. Mutfağın ötesinde, mahalle arasında uzanan yol, karşıdan karşıya konuşan kadınlar ve tozda abanoz oyuncaklara benzeyen çocukların üstüne esen yemek dumanlariyle sessiz, dingin olurdu.

«Gel,» dedi Basket.

Zenci, hepsinden uzun, aralarında yürüdü. Konuklar Issetibbeha'nın, atın, köpeğin beklediği yere doğru gidiyorlardı. Zenci uzun, durmayan yüzü, soluyan göğsüyle ilerledi. «Gel,» dedi Basket. «Su istedin.»

«Evet,» dedi zenci. «Evet.» Arkasına, eve, sonra da bugün hiçbir ateşin yanmadığı kapılarda hiçbir yüzün, tozlarda hiçbir çocuğun görünmediği mahalleye soluyarak baktı. «Buraya vurdu; bir, iki, üç kere burayı soktu. 'Ah anam,' dedim.»

«Gel,» dedi Basket. Zenci, sanki bir ayak değirmeninin üstündeymiş gibi, dizleri, başı yükseğe kalkarak yürüyüşüne devam ediyordu. Bir atınkiler gibi, parlak, tutulmuş bir ışık vardı gözlerinde. «Su istedim,» dedi Basket. «Al, işte.»

Kuyuda bir maşrapa vardı. İyice doldurup zenciye verdiler, içmeye çalışmasını seyrettiler sonra. Maşrapayı kalıplanmış yüzüne eğerken de durmamıştı gözleri. Boğazının işlemesine, maşrapanın iki yanından parlak suyun çenesine, göğsüne akışına bakıyorlardı. Sonra su bitti. «Gel,» dedi Basket.

«Dur,» dedi zenci. Maşrapayı yeniden batırıp yüzüne, durmayan gözlerinin altına eğdi. Yeniden, boğazının işleyişine, yutulmayan suyun bölünerek çenesini, oradan da yollar yaparak göğsünü kaplayışına baktılar. Sabırlı, üzgün, terbiyeli, bağışlamaz, beklediler; soydaş, konuk, akraba. Boş maşrapanın hâlâ yükselmesine, kara boğazın boş yere, umutsuzca içer gibi yapmasına rağmen su kesildi sonra. Suyun gevşettiği bir parça çamur, göğsünden sürüklenip çamurlu ayaklarında kırıldı; boş maşrapada soluğunu duydular: ah-ah-ah.

Zenciden maşrapayı alıp yeniden kuyuya asarak, «Gel,» dedi Basket.

Çeviren: **ÜLKÜ TAMER**

CURZİO MALAPARTE
(1898 - 1957)

Aslı Alman Yahudisi Malaparte'nin, asıl adı da Kurt Suckert. 1921'de Faşist partisine kaydoldu. Paris ve Londra'da yarı sürgün yaşadı. 1931'de Fransa'da, Fransızca olarak «Technique de Coup d'Etat»yı (Hükûmet Devirme Tekniği' adıyla dilimize çevrilmiştir) yayınladı. İtalya'ya döndüğünde Lipari adasına sürüldü. Bir süre sonra bağışlanıp, İkinci Dünya Savaşı sırasında Ukrayna ve Finlandiya cephelerinde savaş muhabiri olarak çalıştı. Sonra İsveç'e sığınarak, Müttefikler ile İtalyan Mukavemetçileri arasında irtibat subayı olarak görev aldı.

Başlıca yapıtları arasında «İl Sole è Cieco» (Güneş Kördür, 1941), «Kaputt» (Kaput, 1944), «İl Volga Nasce in Europa» (Volga Avrupa'da Doğar, 1945), «La Pelle» (Deri, 1949), «Maledetti Toscani» (Mübarek Toskana'lılar, 1956) yer alır.

İnsan yaşayışının dikkatli bir gözlemcisi olan Malaparte, sinik ve sert anlatımına karşın, esnek ve güçlü üslûbu ile, edebiyat dünyasında sağlam bir yer tutmasını bilmiştir.

SOROKA KIZLARI

— Müsaade edin de size Soroka kızlarının hikâyesini anlatayım, Louise, Basarabya'da, Dinyester üzerindeki Soroka'nın kızlarının hikâyesini. Zavallı Yahudi kızlarıydı bunlar, saklanmak için, Alman ellerinden kur-

tulmak için tarlalara, korulara kaçarlardı. Basarabya'nın Balzi'yle Soroka arasındaki buğday tarlaları Yahudi kızlariyle doluydu, oraya saklanırlardı, Almanlardan, ellerinden korkarlardı çünkü.

Yüzlerinin, korkunç, boğuk seslerinden, mavi gözlerinden, kocaman, hantal ayaklarından korkmazlardı ama ellerinden, ellerinden! Sarı saçlarından, mitralyözlerinden korkmazlardı ama ellerinden, ellerinden! Alman askerleri yolun başında göründü müydü, buğdayların akasya ağaçlarının ardına saklanmış genç Yahudi kızları korkudan titrerlerdi. İçlerinden biri ağlamaya, bağırmaya başlarsa, arkadaşları ellerini ağzına bastırırlardı, ya da samanla doldururlardı ağzını; ama genç kız haykırırdı, çırpınırdı: Alman ellerinden korkardı, o kaygan ve sert Alman ellerini şimdiden elbiselerinin içinde hissederdi, o demir parmakların şimdiden mahrem etine girdiğini hissederdi. Genç kızlar günler ve günlerce ormanlarda yatar gibi, yaldızlı başaklar arasında yatar dururlardı; başakları oynatmamak için pek yavaştan kımıldarlardı; Almanlar, yel esmeden başakların kımıldadıklarını gördüler mi: **Achtung**! Kaçaklar! derlerdi, mitralyözlerini altın rengi başaklar ormanına boşaltırlardı. Yahudi kızları, yaralanan arkadaşlarının bağırmalarına engel olmak isterlerdi, ağızlarına saman doldururlardı, susması için yalvarırlardı, yerde tutmak için dizlerini göğüslerine bastırırlardı, bağırmalarını önlemek için korkudan sertleşmiş parmaklariyle gırtlaklarını sıkarlardı.

On sekiz, yirmi yaşlarında Yahudi kızlarıydı bunlar: en gençleri, en güzelleri. Ötekiler, Basarabya'daki Yahudi mahallelerinin çirkin yahut sakat kızları, evlerde kapalı kalırlar, Alman askerlerinin geçişini görmek için pencerelerinin perdelerini kaldırırlardı, korkudan tirerlerdi. Belki de sadece korkudan değildi titremeleri; bel-

ki de bu biçare kızları, bu kambur, topal, iğri bacaklı, çiçek çopuru, ya da ekzamadan saçları dökülmüş kızları başka birşey titretirdi. Alman askerlerinin geçişini seyretmek için pencerelerinin perdelerini kaldırırken korkudan titrerlerdi. Bir askerin dalgın bakışını görünce, sesini duyunca ürpererek gerilerlerdi. Yine de gülerlerdi, yüzleri kızarırdı, birdenbire terleyiverirlerdi, odalarının alacakaranlığında topallaya topallaya, birbirlerine çarpa çarpa, yolun dönemecinden sonra yine Alman askerlerinin geçişini görmek için yandaki pencereye koşarlardı.

Ama tarlalara, korulara saklanmış genç kızlar, bir motör gürültüsü, bir at kişnemesi, Basarabya'daki Balzi'den, Dinyester üzerinde, Ukrayna tarafından Soroka'ya doğru giden yolda bir tekerlek gıcırtısı duydular mı sapsarı kesilirlerdi. Yabani hayvanlar gibi yaşarlardı, köylülerin sadakasıyla beslenirlerdi yalnız: birkaç dilim ekmek yahut mamaliga, birkaç tuzlu brenza kırıntısı. Bazı günler, gün batarken, Alman askerleri, Yahudi kızı avına çıkarlardı. İyi araştırmak için, bir elin açılmış parmakları gibi yürürlerdi, ikide bir birbirlerine seslenirlerdi: Kurt! Fritz! Karl! Genç, biraz da soğuk bir sesleri vardı, keklikleri, sülünleri, bıldırcınları kaldırdak için fundalıkları araştıran sürek avcılarıydılar sanki.

Tarla kuşları ürkerdi, şaşırırdı, alacakaranlığın tozlu havasında kanatlarını gürültüyle çırpa çırpa uçarlardı, askerler de gözleriyle takibetmek için başlarını kaldırırlardı. Başakların arasına saklanmış kızlar, nefeslerini tutarlar, mitralyözün dipçiğini sıkan Alman ellerine bakarlardı, başaklar arasında bir görünüp bir kaybolan, devedikenleri gibi parlak, açık renk tüylerle örtülü Alman ellerine, bu sert, kaygan Alman ellerine bakarlardı. Sonra avcılar yaklaşırlar, eğilerek yürürler-

di; kuvvetli kuvvetli soluk alışları, biraz boğuk solukları duyulurdu. En sonunda bir kız çığlığı basardı, sonra bir başkası, sonra bir başkası daha...

Bir gün, On birinci Alman ordusunun sağlık servisi, Soroka'da bir askerî genel ev açmaya karar verdi. Ama Soroka'da ihtiyar, mide bulandırıcı kadınlardan başka kadın yoktu. Alman ve Rus bombardımanları şehrin büyük bir kısmını yıkmıştı. Hemen hemen bütün ahali kaçmıştı. Gençler, Dinyeper'e doğru, Rus ordusunun ardından gitmişlerdi: Kala kala halk bahçeninin yanındaki mahalleyle, eski kalenin etrafında, Dinyester'in batı kıyısında kurulmuş, sefil Tatarların, Romenlerin, Bulgarların, Türklerin oturduğu bir yıkık evler ve çamurlar lâbirentinin ortasındaki mahalle kalmıştı. Nehre bakan tepenin üstünden, şehir Dinyester'le ağaçlık bir kıyının ortasına sıkışmış görünür: O sırada evler, yangınlar yüzünden alt üst olmuş ve kararmıştı, halk bahçesinin ötesinde bazıları hâlâ tütüyorlardı. Askerî genel ev, kalenin surları yanında bir evde açıldığı zaman, Dinyester üzerindeki Soroka bu durumdaydı işte: Yolları askerlerle, atlarla, otomobillerle dolu, harabe halinde bir şehir.

Sağlık servisi, şehrin kenarındaki buğday tarlalarında, korularda Yahudi kızları avlamak için devriyeler yolladı. Genel ev, On birinci Ordu Komutanının huzurunda, askerce bir törenle açıldığı zaman, general Von Schobert'i ve erkânını ağlamaktan gözleri kızarmış, benizleri solmuş on kadar kız titreyerek karşıladı. Hepsi de son derece genç görünüyordu; bazıları daha çocuktu. Doğudaki genel evlerin ananevî üniforması olan kırmızı, sarı, yeşil ipekten geniş kollu elbiseler giymemişlerdi, en güzel entarilerini, taşrada oturan iyi burjuva kızlarının basit ve namuslu elbiselerini giymişlerdi, öyle ki imtihana hazırlanmak için bir dostlarının evin-

de toplanmış üniversiteli kızlar denilebilirdi (bazıları öyleydiler zaten), Korkak, mütevazi, çekingen bir halleri vardı. Genel evin açılışından bir kaç gün önce, yoldan geçerlerken görmüştüm; herbiri koltuğunun altında ya bir bohça, ya meşin bir valiz, ya da ipliğe bağlanmış ufak bir çıkın taşıyordu, yolun ortasında yürüyorlardı. Arkalarından da ellerinde hafif makinelilerle iki SS geliyordu. Hepsinin de tozdan saçları bozalmıştı, eteklerine, yırtık çoraplarına birkaç başak yapışmıştı. İçlerinden biri topallıyordu, bir ayağı çıplaktı, kundurasını elinde tutuyordu.

Bir ay sonra, Soroka'da kaldığım bir akşam, **Sonderführer** Schenk, askerî genel evin Yahudi kızlarını görmeye davet etti beni. Reddettim, Schenk yüzüme alaylı alaylı bakarak gülmeye başladı.

— Orospu değil bunlar, dedi, iyi aile kızları.

— Biliyorum, diye cevap verdim, namuslu orospular olduklarını biliyorum.

— O kadar üzülmeye değmez, dedi Schenk. Yahudi kızları bu kızlar.

— Yahudi kızları olduklarını biliyorum, diye cevap verdim.

— Öyleyse? diye sordu Schenk. Görmeye gidince onları incitmekten mi korkuyorsunuz?

— Sizin anlayamıyacağınız şeyler vardır, Schenk.

— Anlayacak ne var ki?

— Bu zavallı Soroka kızları orospu değil, diye cevap verdim; serbest satmıyorlar kendilerini; orospuluk etmeye zorlanıyorlar. Herkesten saygı görmek hakları-dır. Yüzler kızartıcı bir şekilde kullandığımız harp esirleri bunlar. Kurmay heyeti bu biçarelerin kazancından yüzde kaç alıyor?

— Bu kızların aşkı hiç birşeye mal olmuyor, dedi Schenk; bedava bir hizmet bu.

— Mecburi bir çalışma mı demek istiyorsun?

— Hayır, diye cevap verdi Schenk, bedava bir hizmet. Ne olursa olsun, para vermeye değmez.

— Para vermeye değmez mi? Niçin?

O zaman **Sonderführer** Schenk, on beş gün sonra, hizmetleri bitince, yerlerini yeni bir takıma bırakacaklarını, evlerine yollanacaklarını söyledi.

— Evlerine mi? dedim. Evlerine yollanacaklarından emin misiniz?

Schenk biraz şaşırdı.

— Evet, diye cevap verdi; evlerine yahut hastaneye, bilmiyorum. Kim bilir, belki de toplama kampına?

Bir akşam geç vakit, gece yarısı yaklaşırken, kaleye doğru yürüdüm. Nehre doğru indim, bu sefil mahallenin ufak bir sokağına girdim; evin kapısını çalıp girdim. Tavanın ortasına asılmış bir petrol lâmbasiyle aydınlanan geniş bir odada, duvarlar boyunca konulmuş sedirlere üç kız oturmuştu. Tahta bir merdivenle ikinci kata çıkılıyordu. Yukarıki odalardan kapı gıcırtıları, karanlıklara gömülmüş gibi uzak insan sesleri geliyordu.

Üç kız, başlarını kaldırıp bana baktılar. Catatea Alba'nın şu sarı, kırmızı, yeşil çizgili, çirkin romen halılariyle kaplı alçak sedirlere daha çok terbiyeli şekilde oturmuşlardı. Biri kitap okuyordu, ben girince bana bakmak için dizlerinin üzerine koydu hemen. Pascin'in fırçasından çıkmış bir genel ev sahnesi derdi insan. Sessiz sessiz bakıyorlardı bana; biri, küçük kız saçları gibi alnının üstüne düşmüş kara, kıvırcık saçlarını parmaklariyle düzeltiyordu. Odanın bir köşesinde, sarı bir şalla örtülü bir masanın üstünde birkaç tane bira ve **zuica** şişesiyle iki sıra halinde dizilmiş ayaklı kadehler vardı.

Saçlarını düzelten kız, uzun bir sessizlikten sonra:

— **Guta Nacht,** dedi.

— **Buna seara,** diye romence cevap verdim.

— **Buna seara,** diye tekrarladı kız, zavallı bir gülümseme taklidi yaptı.

Bu eve ne diye geldiğimi hatırlamıyordum artık; ama Schenk'e haber vermeden gelmiştim, merakla, belirsiz bir merhametle değil de belki şimdi vicdanımın kabul etmediği için gelmiştim.

— Vakit çok geçti, dedim.

— Az sonra kapanacak, dedi kız.

Bu arada, iki arkadaşından biri, pek belli etmeden bana bakarak, odanın köşesindeki yuvarlak masanın üstünde duran gramofona yaklaşmış, kolu çevirmiş, iğneyi plâğın üstüne koymuştu. Bir kadın sesi yükseldi gramofondan, bir tango söylüyordu. Gramofona gittim, iğneyi kaldırdım.

— **Warum?** dedi kız. Kollarını kaldırmış, benimle dans etmeye hazırlanıyordu. Cevabımı beklemeden sırtını çevirdi, gidip sedire oturdu. Kısa boyluydu, biraz şişmandı. Ayağında açık yeşil terlikler vardı. Gittim, yanına oturdum, sedirin üzerine. Kız gözlerini üzerime dikti, yer açmak için eteğini bacağının altına aldı. Gülümsüyordu. Neden bilmem, bu gülümseme sinirime dokundu. Bu sırada merdivenin üstündeki kapının açıldığını, bir kadın sesinin «Suzanne!» diye çağırdığını duydum.

Zayıf ve solgun bir kız iniyordu merdivenden, saçları omuzlarındaydı, elinde yanan bir şamdan tutuyordu. Terlikleri eskiydi, bükülmüş kolunun üstünde bir havlu vardı, eliyle kırmızı geceliğini, kuşağı papas lâtalarınınki gibi belini sıkan bir çeşit bornuzu tutuyordu. Merdivenin orta basamağında durdu, varlığım canını sıkıyormuşçasına alnını karıştırarak dikkatle bana baktı. Sonra kızgınlıktan çok şüphe sezilen bir ba-

kışla, gözlerini çevresinde dolaştırdı; hafif bir gürültüyle boşa dönen gramofona baktı, el sürülmemiş kadehleri, yerli yerinde duran şişeleri gözden geçirdi, sertlik, terbiyesizlik okunan, boğukça bir sesle:

— Haydi, yatalım, Suzanne: geç oldu, dedi.

Yeni gelenin Suzanne dediği kız gülmeye başladı, alaylı alaylı baktı arkadaşına:

— Daha şimdiden yoruldun mu, Loublia? dedi. Ne yaptın ki, bu kadar yorulacak?

Loublia cevap vermedi. Bizim sedirin karşısındaki sedire oturdu, esniye esniye üniformama bakmaya başladı.

— Alman değilsin sen, dedi bana. Nesin?

— İtalyan.

— İtalyan mı? Şimdi kızlar nazik bir merakla bakıyorlardı bana. Kitap okuyan kitabını bıraktı, yorgun yorgun, dalgın dalgın bana baktı.

— İtalya güzel memlekettir, dedi Suzanne.

— İğrenç bir memleket olsun isterdim, dedim, hiç birşeye yaramıyor güzel olması.

— İtalya'ya gitmek isterdim, dedi Suzanne Venediğe. Venedik'te yaşamak isterdim.

— Venediğe mi? diye tekrarladı Loublia. Gülmeye başladı.

— Benimle İtalya'ya gelmek istemez miydin? dedi Suzanne. Ben Gondol kayığı görmedim hiç.

— Âşık olmasaydım, dedi Loublia, âşık olmasaydım, hemen gelirdim.

Arkadaşları gülmeye başladılar, biri de:

— Hepimiz âşığız, dedi. Ötekiler garipsi garipsi bana bakarak yeniden gülmeye başladılar.

— Çok sevgilimiz var! dedi. Suzanne, Fransızca, Romen Yahudilerinin yumuşak ağzıyla Fransızca söyledi.

— İtalya'ya gitmemize izin vermezler, dedi Loublia,

bir sigara yaktı. Öylesine kıskançtırlar! Yüzüne baktım, uzundu, inceydi, ince dudakları bir küçücük kız ağzıydı ağzı. Bir küçücük kız ağzı. Ama burnu kemikliydi, parlaktı, burun delikleri kırmızıydı. Sigarasını içerken gözlerini zaman zaman tavana dikiyor, zorlama bir kayıtsızlıkla dumanı havaya üflüyordu. Beyaz bakışında hem umutsuz, hem de boyun eğmiş birşey vardı.

Dizlerinin üstünde bir kitapla oturan orospu kalktı, kitabını iki eliyle göğsünün üstünde sıkarak: **nopte buna!** dedi bana.

— **Nepte buna, Domnul Capitan!** diye tekrarladı orospu, çekingen, becerizsizce bir incelikle önümde eğildi. Sonra bize arkasını döndü, merdiveni çıktı.

Loublia ardından bakıyordu.

— Mum ister misin, Zoi? diye sordu.

— Teşekkür ederim, karanlıktan korkmuyorum, dedi Zoi. Geri dönmedi.

— Rüyanda beni görecek misin? diye seslendi Suzanne.

— Elbette! Venedik'te uyuyacağım, dedi Zoi, gözden kayboldu.

Bir zaman sesimizi çıkarmadık. Bir kamyonun uzak homurtusu pencerenin camlarında kırıldı.

Suzanne birden:

— Almanları sever misiniz? diye sordu.

— Neden olmasın? dedim, hafif bir kuşkuyla söyledim, kız da anladı.

— Pek naziktirler, değil mi? dedi.

— Pek nazik olanları vardır.

Suzanne uzun uzun baktı bana, sonra inanılmaz bir kinle:

— Kadınlara çok iyi davranırlar, dedi.

— İnanmayın onun sözüne, dedi Loublia. Aslında çok sever onları.

Suzanne garipsi garipsi yüzüme baktı, gülmeye başladı. Ak ve nemli birşey doğuyordu bakışının dibinden. Gözleri eriyip su oluyor derdi insan.

— Onları sevmesi için bir sebep vardır belki, dedim.

— Elbette, elbette, dedi Suzanne: Onlar benim son aşkımdır!

Gözlerinin yaşlarla dolu olduğunu, yine de gülümsediğini farkettim. Usul usul elini okşadım o zaman, Suzanne başını göğsünün üstüne eğdi, gözyaşları sessiz sessiz yüzüne aktı.

— Niçin ağlıyorsun? dedi Loublia, sesi boğuktu, sigarasını attı. Daha tam iki gün süreceğiz bu güzel hayatı. İki gün az mı geliyor sana? Sesini yükseltti, kollarını imdat istercesine sallayarak başının üstüne kaldırdı. Sonra kinle, iğrenmeyle, acıyla, ürperişle dolu bir sesle bağırdı: İki gün! İki gün var daha, ondan sonra evimize yollayacaklar! Yalnız iki gün var, sen de tutmuş ağlıyorsun, öyle mi? Şimdi mi ağlıyorsun. Buradan gideceğiz.

Yüzükoyun sedirin üzerine atıldı, başını minderlerin arasına soktu, titremeye başladı. Dişleri şiddetle çatırdıyordu; zaman zaman da o ürperişlerle dolu garip sesle tekrarlıyordu: — İki gün! Yalnız iki gün! Eski terliklerinden biri çıplak ayaklarından kaydı, tahta döşemenin üstünde şakladı, beyaz yara yerleriyle lekeli, buruşmuş, kırmızımtırak ayağı göründü. Bir çocuk ayağı gibi küçük. Miller ve millerce yaya yürümüştür, diye düşündüm. Kim bilir nerden geliyordu, yakalanıp ta bu eve zorla sokulmadan önceki kaçışlarında nice memleketlerden geçmişti?

Suzanne susuyordu. Başı göğsünün üstünde, eli ellerimde. Soluk almıyor diyeceği gelirdi insanın. Birden, yüzüme bakmadan, alçak sesle, sordu:

— Bizi evimize yollarlar mı dersiniz?

— Bütün ömrünüzce burada kalmak zorunda bırakmazlar ya sizi.

— Orospular her yirmi günde bir değiştiriliyor, dedi Suzanne. On sekiz gündür de buradayız. İki gün daha geçsin, değiştirecekler. Önceden haber verdiler. Ama gerçekten evimize yollayacaklarına inanıyor musunuz?

— Birşeylerden korktuğunu hissediyordum ama neden olduğunu anlamıyordum. Sonra bana Fransızcayı Chiscinan okulunda öğrendiğini, babasının Balzi'de bir tüccar olduğunu, Loublia'nın bir doktor kız; öteki üç arkadaşının da kendileri gibi üniversiteli olduklarını anlattı. Loublia'nın musiki çalıştığını, bir melek gibi piyano çaldığını, büyük bir sanatkâr olabileceğini anlattı.

— Hele bu evden bir çıksın da, çalışmalarına yeniden başlayabilir, dedim.

— Kim bilir? Bütün çektiklerimizden sonra! Hem sonra nerde bitecek ömrümüz?

Loublia dirseklerinin üzerinde dikilmişti, sıkılmış bir yumruk gibi sıkılmıştı yüzü; bal mumundan gözleri garip garip parlıyordu. Ateşi varmış gibi titriyordu.

— Evet, dedi, büyük bir sanatkâr olacağım elbette! Ceplerinde sigara ararken gülmeye başladı. Kalktı, masanın yanına gitti, bir bira şişesi açtı, üç bardak doldurdu, tahta bir tepsiye koydu, getirdi, bize de ikram etti. Usul usul, sessiz sessiz içiyordu.

— Susadım, dedi doymazca içerek, gözleri kapalı...

Ağır bir sıcak vardı. Açılmış pencereler yaz gecesinin ağır nefesini getiriyordu yalnız. Loublia odanın içinde yalın ayak yürüyordu, bardağı elinde, gözleri yerlerdi. Zayıf bedeni, geniş, pembe elbisesinin içinde salınıyordu. Yalın ayakları, tahta döşemenin üstünde yumuşak ve uzak bir ses çıkarıyordu. Bütün bu zamanda bize bizi görmeden bakmışcasına, çevresinde olan-

ların hiç farkına varmamışçasına bir kelime olsun söylememiş, en küçük bir hayat işareti vermemiş olan öteki kız, bir eli karnının üstünde, öbür eli göğsünde yumruğu sıkılmış, sedirin üstüne devrilip yamalı entarisinin, biçare yamalı entarisinin içinde uyuyakalmıştı. Arada sırada, halk bahçesinin ordan bir silâh sesi geliyordu. Dinyester'in öte tarafından, biraz yukarısındaki Jampol tarafından, ezici gecenin yünlü kıvrımlarında boğulan bir top homurtusu geliyordu. Loublia uyuyan arkadaşının yanında durdu, uzun zaman sessiz sessiz baktı. Sonra Suzanne'a döndü:

— Yatağına götürmeli, yoruldu, dedi.

Suzanne özür dilercesine:

— Bütün gün çalıştık, dedi. Ölümüne yorgunuz. Gündüz askerlerin işini görmek lâzım; sonra, akşam sekizinden on bire kadar da subaylar geliyor. Soluk alacak bir dakikamız yok. İlgisiz bir tavırla, herhangi bir işten bahseder gibi bahsediyordu bunlardan. Hattâ hiç bir iğrenme göstermiyordu. Bir yandan böyle konuşurken, bir yandan da Loublia'nın arkadaşını kaldırmasına yardım etti; beriki, ayaklarını yere koyar koymaz uyandı, bir yeri ağrıyormuşçasına inleyerek, kendinde değilmiş gibi, dostlarının kollarına uzanmış gibi çıktı merdivenden. En sonunda ayak seseri de, iniltileri de kapanan kapının ardında söndüler.

Yalnız kalmıştım. Tavana asılmış petrol lâmbası tütüyordu. Alevi ayarlamak için kalktım ve lâmba duvarlar boyunca gölgemi, mobilyaların gölgesini, şişelerin, başka eşyaların gölgesini koşturarak sallanmaya devam etti. Bu sırada gitsem iyi ederdim belki de. Sedirin üstüne oturmuş, kapıya bakıyordum. Loublia ile Suzanne dönmeden gitsem daha iyi ederdim. — Sizi bulamam diye korkuyordum, dedi Suzanne arkamda. Sessizce inmişti, şişeleri, bardakları yerleştiriyordu. Sonra

gelip sedirin üstüne, yanıma oturdu. Yüzünü pudralamıştı, daha solgun görünüyordu. Soroka'da uzun zaman kalıp kalmıyacağımı sordu.

— Bilmiyorum, diye cevap verdim. İki üç gün, belki. Odessa cephesine gitmek zorundayım. Ama çok geçmeden döneceğim.

— Almanlar Odessa'yı alabileceker mi dersiniz?

— Almanların yaptıkları vız gelir bana, dedim.

— Ben de aynı şeyi söyleyebilmek isterdim! dedi Suzanne.

— Ah, affedin, Suzanne, ben... Ve huzursuzluk dolu bir sessizlikten sonra ilâve ettim: — Almanlar ne yapsa faydasız. Zaferi kazanmak için başka şeyler lâzım.

— Zaferi kim kazanacak, biliyor musunuz? Belki Almanlar, ya da İngilizler, Ruslar kazanacak sanıyorsunuz siz? Zaferi biz kazanacağız: Loublia, Zoi, Marika, ben, ve bizim gibi olan bütün kadınlar. Orospular kazanacak zaferi!

— Susun! dedim.

— Orospular kazanacak! diye tekrarladı Suzanne, nerdeyse bağıracaktı. Sonra sessiz sessiz gülmeye başladı, en sonunda titrek bir sesle, korkak bir küçük kız sesiyle sordu:

— Bizi evimize yollayacaklarına inanıyor musunuz?

— Niçin evinize yollamıyacaklarmış? dedim. Bunun gibi bir başka eve yollamalarından mı korkuyorsunuz?

— Hayır, hayır! Böyle yirmi günlük bir çalışmadan sonra hiç birşeye yaramayız. Onları gördüm, ötekileri. Sözünü kesti, dudaklarının titrediğini farkettim. Bugün kırk üç askere, altı da subaya «hizmet etmek» zorunda kalmıştı. Gülmeye başladı. Bu hayata katlanamazdı artık. Beden yorgunluğunun yanında iğrenmek pek birşey değildi. İğrenme o kadar değil, diye tekrarladı gülümseyerek. Fena koydu bana bu gülümseme;

sanki fazla birşey vardı gülümsemesinde, karanlık bir şey. Ötekilerin, kendisinden önce, Loublia'dan, Zoi'den, Marika'dan önce burada olanların, bu evi terkettikleri zaman yürekler acısı bir durumda olduklarını ilâve etti. Kadın değillerdi sanki artık, paçavralardı. Koltuklarının altında küçük valizleriyle, çıkınlariyle çıktıklarını görmüştü. Hafif makinalılarla silâhlı iki SS, Allah bilir nereye götürmek için bir arabaya bindirmişti.

— Evime dönmek isterdim, dedi Suzanne. Evime dönmek isterdim!

Lâmba yine tütmeye başlamıştı, yağlı bir petro kokusu yayılıyordu odaya. Ellerimin arasında Suzanne'ın elini usul usul sıkıyordum; eli korkmuş bir kuş gibi titriyordu. Kapının eşiğinde gece, hasta bir inek gibi soluyordu, odanın içine bir yaprak hışırtısı, bir nehir mırıltısıyla sıcak soluğu giriyordu.

— Buradan çıkarken gördüm onları, dedi Suzanne titreyerek. Hayalet sanırdı insan.

Uzun zaman kaldık böyle. Sessiz. Odanın yarı karanlığında. Acı bir kederle doluydu içim. Artık kendi sözlerime bile güvenim yoktu. Yanlış ve kötüydüler.

— Allahaısmarladık, Suzanne, dedim alçak sesle.

— Çıkmak istemiyor musunuz? diye cevap verdi Suzanne.

— Vakit çok geçti, dedim, kapıya doğru yöneldim. Allahaısmarladık, Suzanne.

— Güle güle, dedi Suzanne, gülümsedi.

Biçare gülümsemesi eşikte parlıyordu. Gök yıldızlarla doluydu.

— Bu zavallı kızlar hakkında hiç birşey öğrenmediniz mi sonra? diye sordu Louise, uzun bir sessizlikten sonra.

— İki gün sonra götürüldüklerini biliyorum. Almanlar, yirmi günde bir orospuları değiştiriyorlardı. Genel

evden çıkanları bir arabaya bindiriyor, nehre doğru indiriyorlardı. Sonra Schenk bana o kadar acımaya değmediğini söyledi. Hiç birşeye yaramıyorlardı artık. Paçavra haline geliyorlardı. Hem de bunlar Yahudiydi.

— Kurşuna dizileceklerini biliyorlar mıydı? diye sordu Louise.

— Biliyorlardı, Ah, biliyorlardı, biliyorlardı! Soroka'da herkes biliyordu.

Çeviren: **Tahsin YÜCEL**

ERNEST HEMİNGWAY
(1898 - 1961)

Ernest Hemingway, 1898'de, Amerika'nın İllinois eyaletine bağlı Oak Park'ta doğdu. Ataları iki yüz yıl hadar önce buraya yerleşmişlerdi. 1961 yılında, ününün doruğunda iken, «bir kaza kurşununa kurban» gitti. Büyük yazarın büyük avcılığını ve iyi silâh kullandığını bilenler, kendi elinden çıkmış bu «kaza»ya şaştılar.

Hemingway'in yapıtları Türkiye'de de ilgiyle karşılanmış, «İhtiyar Balıkçı»sı, «Çanlar Kimin İçin Çalıyor?»u dilimize çevrilir çevrilmez tükenmiştir. Yazar, romanları kadar hikâyeleriyle de ünlendi. Ölüm, Edgar Poe'nun olduğu gibi, Hemingway'in de iklimi olmuştur. Onun kahramanları, birbirine düşman insanlarla, tehlikelerle ve karabasanlarla dolu bir dünyada yaşarlar. Hızlı bir anlatım temposu, açıklayıcı konuşmalar, yapıtlarının karakteristiğidir. Hayata, özgürlüğe ve bunun sonunda bir mutluluk olduğuna açıkça inancını belirtti. Romanlarının birer başyapıt olup olmadığı tartışılmaktadır. Ama o, Amerikan eleştirmenlerince, adamakıllı ölçülüp biçildikten sonra, iki dünya savaşı arasının en önemli, en hayatî romancısı olarak kabul edilmişti.

KIZILDERİLİLER KÖYÜ

Gölün kıyısında, kumların üstüne çekilmiş, başka bir sandal daha vardı. İki kızılderili orada durmuş, beklemekteydiler.

Nick ile babası sandala binip arkaya oturur otur-

maz, kızılderililer onu iterek kumlardan kurtardılar; biri, kürek çekmek üzere, içine atladı. George amca kendi sandallarının arkasına oturmuştu. Genç kızılderili onu da iterek kumlardan kurtardı, sonra George amcaya kürek çekmek üzere, içine atladı.

İki sandal karanlıkta yola koyuldu. Nick epeyce önlerinde, sisin içinde ilerleyen, öbür sandalın kürek seslerini duyuyordu. Kızılderililer, küçük vuruşlarla, hızlı hızlı kürek çekiyorlardı. Nick arkasına, babasının koluna yaslandı. Göle açılınca, soğuk kendini iyice belli etmişti. Onları götüren kızılderili de bütün gücüyle kürek çekiyordu ama, öbür sandal hep önlerinde, sisin içinde, ilerdeydi.

«Nereye gidiyoruz, babacığım?» diye sordu Nick.

«Kızılderililerin köyüne. Bir kızılderili kadın hastalanmış da.»

«Ya,» dedi Nick.

Koyun karşı kıyısına vardıkları zaman, öbür sandalı kumların üstüne çekilmiş buldular. George amca karanlıkta püro içiyordu. Genç kızılderili sandalı kumsalın ta yukarılarına çekti. George amca kızılderililerin ikisine de birer püro verdi.

Elinde bir fener taşıyan genç kızılderilinin arkasına takılıp kumsaldan ayrıldılar, çiğden sırılsıklam olmuş bir çayırdan geçtiler. Sonra bir ormana girdiler, küçük bir patikadan oduncuların açtığı yola, tepeye doğru uzanıp giden yola çıktılar. İki yanındaki ağaçlar kesilmiş olduğu için, bu yol çok daha aydınlıktı. Genç kızılderili durdu, elindeki feneri üfleyip söndürdü, hep birlikte yol boyunca yürüdüler.

Bir dönemeci kıvrıldıkları sırada karşılarına havlıyan bir köpek çıktı. İleride, kulübelerin ışıkları görünüyordu, ağaç kabuğu soyarak geçinen kızılderililerin

kulübeleri. Başka köpekler de saldırdı üstlerine. İki kızılderili onları köye doğru kovaladılar. Yola en yakın kulübenin penceresinde ışık vardı. Kapısının önünde, elinde bir lâmba tutan, yaşlı bir kadın duruyordu.

İçerde, tahta bir ranzada, genç bir kızılderili kadın yatmaktaydı. İki gündür doğurmaya çalışıyordu. Köyün bütün yaşlı kadınları ellerinden geleni yapmışlardı. Erkekler, kadıncağızın haykırışlarını duymamak için, yolun ta yukarılarına kaçıyor, karanlıkta oturup sigara üstüne sigara içiyorlardı. Nick, iki kızılderili ile birlikte, babası ile George amcanın arkasından kulübeye girerken, kadın gene haykırdı. Alt ranzada yatıyordu, yorganın altında pek kocamandı. Kafasını yana çevirmişti. Üst ranzada kocası vardı. O da üç gün önce balta ile ayağını kesmişti, hem de adamakıllı kesmişti. Pipo içmekteydi. Odanın içi kötü kötü kokuyordu.

Nick'in babası sobanın üstüne su koymalarını söyledi; sonra, su ısınırken, Nick'le konuşmaya başladı.

«Çocuk doğuracak bu kadın, Nick,» dedi.

«Biliyorum,» dedi Nick.

«Atma,» dedi babası. «Beni dinle. Doğum sancısı çekiyor denir buna. Çocuk doğmak, kadın da doğurmak istiyor. Bütün adaleleri çocuğu doğurtmaya çalışıyor. O yüzden de böyle bağırıyor iste.»

«Anlıyorum,» dedi Nick.

Tam o sırada kadın haykırdı.

«Ah, babacığım, bağırmasını kesecek bir şey veremez misiniz ona?» diye sordu Nick.

«Hayır. Uyuşturucu şeyler yok yanımda,» dedi babası. «Ama bağırması hiç de önemli değil. Önemli olmadığı için de, ben duymuyorum bile.»

Üst ranzadaki koca duvara doğru döndü.

Mutfaktaki kadın doktora suyun ısındığını işaret etti. Nick'in babası mutfağa gitti, kocaman ibrikteki su-

yun aşağı yukarı yarısını bir leğene boşalttı. İbrikte kalanının içine de, katlanmış bir mendilden çıkardığı şeyleri koydu.

«Bunlar iyice kaynamalı,» dedi; sonra, leğendeki sıcak suyun içinde, kendi getirdiği bir kalıp sabunla, ovuştura ovuştura, ellerini yıkamaya başladı. Nick babasının sabunlu ellerini oğuşturuşuna bakıyordu. Babası bir yandan elerini, dikkatle, iyice yıkarken, bir yandan da konuşuyordu.

«Dinle, Nick, çocukların önce kafaları çıkar dışarı, ama bazan da öyle olmaz. İşte o zaman, herkesin başını derde sokarlar. Belki de bu kadını ameliyat etmem gerekecek. Birazdan anlarız.»

Ellerinin temizlendiğine aklı yatınca, içeri odaya geçip işe girişti.

«Şu yorganı kaldırır mısın, George?» dedi. «Ben dokunmak istemiyorum da.»

Az sonra, ameliyat başlayınca, kadını George amca ile üç kızılderili adam sıkı sıkı tuttular. Bir ara, kadın George amcanın kolunu ısırdı; George amca: «Hay dişi köpek seni!» diye söylendi; onun bindiği sandalda kürek çekmiş olan genç kızılderili güldü. Nick babasına leğeni tutuyordu. Doğum epeyce sürdü.

Babası çocuğu çekip çıkardı, havaya kaldırdı, nefes almaya başlaması için arkasına vurdu, sonra yaşlı kadına verdi.

«Bak, bir oğlan, Nick,» dedi. «Doktor olmak ister misin sen de?»

Nick: «İsterim,» dedi. Babasının yaptıklarını görmemek için, kafasını çevirmişti.

«İşte. Bu da oldu,» dedi babası; leğenin içine bir şey koydu.

Nick hiç bakmadı leğene.

«Şimdi,» dedi babası, «birkaç dikiş yapmak gereki-

yor. Baksan da olur, bakmasan da, Nick, canın nasıl isterse. Yardığım yeri dikeceğim.»

Babası işini bitirdi, doğruldu. George amca ile üç kızılderili de doğruldular. Nick leğeni mutfağa götürdü.

George amca koluna baktı. Genç kızılderili onun biraz önceki halini hatırlayarak gülümsedi.

«Oksijen basalım üstüne, George,» dedi doktor.

Kızılderili kadına doğru eğildi. Kadının hiç sesi çıkmıyordu, gözleri de kapalıydı. Yüzü bembeyazdı. Çocuktan da, bütün bu olan bitenlerden de haberi yoktu.

«Sabah gene gelirim ben,» dedi doktor; doğruldu. «St. Ignace'dan gelecek olan hastabakıcı da öğlene doğru burada olur, ne lâzımsa getirir o zaten.»

Maçtan sonra soyunma odasına toplanan futbolcular gibi, kendinde bir coşkunluk, bir gevezelik hissediyordu.

«Bu tıp dergilerine yazılacak bir şey, George,» dedi. «Bir çakı ile sezaryen yapıp, sonra da, üç metre boyunda, barsaktan yapılma mesina ile dikmek.»

George amca duvara dayanmış, koluna bakıyordu.

«Büyük adamsın, biliyoruz,» dedi.

«Şu mağrur babaya da bir göz atmalı. Bu ufak tefek işler en çok onları üzer,» dedi doktor. «Doğrusu, hiç sesini çıkarmadan, iyi dayandı bu adamcağız.»

Kızılderilinin kafasını örten battaniyeyi çekti. Parmakları ıslanmıştı. Bir elinde lâmbayı tutarak aşağı ranzanın kıyısına basıp yükseldi, dikkatle baktı. Kızılderili yan yatmıştı, yüzü duvara dönüktü. Bir kulağından öbür kulağına kadar, gırtlağı boydan boya kesilmişti. Vücudunun ağırlığiyle çukurlaşmış olan ranzanın ortası kan dolu bir havuza dönmüştü. Kafası sol kolunun üstündeydi. Açık ustura battaniyenin arasında, ağzı yukarı doğru, öylece duruyordu.

«Nick'i çıkar kulübeden, George,» dedi doktor.

Ama lüzum kalmamıştı artık. Babası, elinde lâmba ile, kızılderilinin kafasını düzeltilken, Nick mutfağın kapısında duruyordu, her şeyi iyice görmüştü.

Oduncuların açtığı yoldan göle doğru yürürken, gün ışığı belirmeye başlamıştı.

«Seni buraya getirdiğime çok pişmanım, Nickie,» dedi babası; ameliyattan sonraki neşesinden, canlılığından ufacık bir iz bile kalmamıştı. «Bu korkunç şeylerle karşılaştırmamalıydım seni.»

«Kadınlar hep böyle zor mu doğururlar?» diye sordu Nick.

«Hayır. Binde bir olur böylesi.»

«Niye kendini öldürdü adam, babacığım?»

«Bilmiyorum, Nick. Bu gibi şeylere dayanamayan bir insandı herhalde.»

«Kendini öldüren erkekler çok mudur, babacığım?«

«Pek çok değildir, Nick.»

«Ya kadınlar?»

«Hiç denebilir.»

«Hiç mi öldürmezler?»

«Yok. Öldürenler de olur bazan.»

«Babacığım?»

«Evet.»

«George amca nereye gitti?»

«Gelir birazdan.»

«Ölmek zor mudur, babacığım?»

«Hayır, çok kolay gibi geliyor bana, Nick. Ama bilinmez ki.»

Sandala binmişlerdi; Nick arkaya, babası küreğe. Tepelerin üstünde güneş yükseliyordu. Suda bir çember çizen bir levrek havaya fırladı. Nick elini göle daldırmıştı. Sabah ayazında, su insana ılık geliyordu.

Bu erken saatinde günün, gölde, sandalın arkasında, öylece oturmuş, karşısında kürek çeken babasına bakarken, sanki hiçbir zaman ölmiyecekmiş gibi bir duygu canlanmıştı Nick'in içinde.

Çeviren: **Memet FUAT**

JONH STEİNBECK
(1902 - 1970)

Adı unutulmaz Amerikan yazarlarından biri olan John Steinbeck, 1902 yılında California'nın Salinas kasabasında doğmuştur.

1929'da yayınlanan ilk romanı «Cup of Gold», **bir serüven romanıydı, yazara düş kırıklığından başka bir şey getirmedi. Sonradan yazdığı** «The Pastures of Haven» (Cennet Çayırları **[1932],** «To a God Unknown» (Bilinmeyen Bir Tanrıya) **[1933] ve** «Tortilla Flat» **(Kenar Mahalle) ile, yavaş yavaş başarı ve ün basamaklarını çıkmaya başladı. Artık kıvamını bulmuştu, başyapıtlar sıralayacaktı.. ve sıraladı:** «İn Dubious Battle» **(Bitmeyen Kavga) [1936],** «Of Mice and Men» **(Farelere ve İnsanlar) [1937] ve** «The Grapes of Wrath» **(Gazap Üzümleri) [1939].**

Bunlara «Sardalya Sokağı», «İnci», «Aysız Geceler», «Cennet Yolu» **gibi yapıtların eklenişiyle, Steinbeck, 1962'de aldığı Nobel Edebiyat Armağanını çoktan hak etmiş bulunuyordu. Sayıca az, ama değer bakımından romanlarına eşit hikâyeler de yazdı.**

C İ N A Y E T

Bu olay, birkaç yıl önce, orta California'da Monterey kasabasında geçti. Canon del Catillo, Santa Lucia düzlüğünde sıra sıra tepeler, burunlar arasında uzanan vâdilerden biridir. Esasen Canon del Castillo'dan birkaç ufak arroyo dağlara bıçak gibi saplanır, bunlar meşe ormanlı, zehirli meşe ve adaçayı ile sıkı sıkı örtülü

bir dizi dağ geçididir. Geçidin başında taştan kocaman bir şato vardır, tıpkı Haçlıların zaptettikleri yerlere diktikleri şatolar gibi payandalı, kulelidir. Ancak yakından bakınca, şatonun zaman, su ve aşınmanın garip bir tesadüfle yumuşak taşı oymasından meydana geldiği anlaşılır. Halbuki uzaktan, harabeye dönmüş mazgalların arasındaki siperleri, kapıları, kuleleri, hattâ ok atılan yarıkları görmek için fazla bir hayal kudretine lüzum yoktur.

Şatonun dibinde, geçidin hemen hemen düz olan yerinde, eski bir çiftlik binası vardır, yağmurdan, rüzgârdan yıkık dökük bir ahır, bir de eğri büğrü hayvan yemliği vardır. Ev boştur; rüzgârın şatodan aşağılara estiği gecelerde kapıları paslı menteşelerinde gıcırtıyla gidip gelir, çarpar. Eve pek gelen giden olmaz. Bazen birkaç çocuk boş odaları gezer, boş dolaplara göz gezdirir, kendilerinin de pek akıllarının yatmadığı cinlere perilere bağıra çağıra meydan okurlar.

Toprağın sahibi Jim Moore, eve gidip gelen olmasından hoşlanmaz. Vâdinin daha aşağılarında yeni evinde, ata binip gelir, çocukları kovar. Meraklı, cansıkıcı insanları uzaklaştırmak için çite bir de «GİRİLMEZ!» levhası asmıştır. Arasıra eski evi yıkmayı bile düşünür, ama sallanan kapılar, donuk, kimsesiz pencerelerle garip, fakat kuvvetli bir alâka, evi ortadan kaldırmasına engel olur. Evi yakacak olursa, hayatının büyük ve önemli bir kısmını yok etmiş sayılır. Etine dolgun ama, hâlâ güzel olan karısıyla kasabaya indiği vakit, herkes arkasından hayret ve hayranlıkla bakar. Kendi de farkındadır bunun.

Jim Moore eski evde doğup büyümüştü. Ahırın delik deşik, yıkık dökük her tahtasını, aşınmış, düzlenmiş her yemliği karış karış bilir. Otuzuna geldiği vakit anası da babası da ölmüştü. Böylece kendi başına buy-

ruk oluşunu sakal bırakarak kutladı. Domuzları sattı, bir daha da domuz beslememeğe karar verdi. Sonunda sürüsüne damızlık olarak Guernsey cinsinden bir boğa aldı. Cumartesi geceleri Monterey'e gidip, kafayı çekmeğe, Üç Yıldız barındaki şamatalı kızlarla çene çalmağa başladı.

Jim Moore, bir yıl içinde Jelka Sepic adında Yugoslav bir kızla evlendi. Pine Canyon'lu ağır, durgun bir çiftçinin kızıydı. Bu yabancı akrabaları pek de öğünülecek gibi değildi, ama Jim, karısının güzelliğine hayrandı. Jelka'nın gözleri güvercin gözü gibi iri, ürkekti. Burnu incecikti, keskindi, dudakları dolgun, yumuşaktı. Teni, Jim'i hep şaşırtır, bir geceden öbür geceye daha da güzel bulurdu. Jelka yumuşacık, sâkin ve zarifti, üstelik tam ev kadınıydı. Jim, düğün gecesi kızın babasının söylediklerini hatırladıkça kan beynine fırlardı. Düğünde bira içip kafası dumanlanan ihtiyar, Jim'in kaburgalarına dirseğiyle vurmuş, mânâlı mânalı gülmüştü. Giderken ufacık kapkara gözleri şiş, kırış kırış gözkapaklarının arkasında neredeyse kaybolmuştu.

«Enayilik etme,» demişti. «Jelka, Slavdır. Amerikalı kızlara benzemez. Aksilik ederse, döversin. Fazla iyiyse, gene döv. Ben anasını döverim. Babam da anamı döverdi. Slav kızı! Döve döve kemiklerini kırmayan adam değildir.»

Jim: «Ben Jelka'yı dövmem,» demişti.

İhtiyar, yılışık yılışık gülmüş, Jim'i gene dirseğiyle tartaklamıştı: «Enayilik etme. Bir gün anlarsın.» Sonra da gene yuvarlana yuvarlana bira fıçısına doğrulmuştu.

Çok geçmeden Jim, karısının Amerikalı kızlara benzemediğini anlamıştı. Çok sâkindi. Hiçbir zaman lâfa o başlamaz; sade kocasının suallerine cevap verirdi,

o zaman da ancak sâkin, kısacık cevaplar olurdu bunlar. Dualarını ezberlercesine kocasını öğrenmiş, ezberlemişti. Evlendikten biraz sonra evde Jim'in bir dediğini iki etmedi. İyi bir ev kadınıydı, ama hiçbir zaman arkadaş olamadı. Hiç konuşmazdı. İri iri gözleri kocasının ardında gezinir, kocası gülecek olursa, o da bazen gülerdi, ama uzaktan uzaktan, belirsiz bir gülüşle. Yün örgüsü, söküğü, dikişi bitip tükenmezdi. Öylece oturur, kendi becerikli ellerini seyreder, sanki bu minicik beyaz ellerin bu kadar marifetli oluşuna kendi de şaşar, gurur duyardı. Tıpkı bir hayvana benzerdi, hattâ o kadar ki, Jim, atını okşadığı zaman içinden gelen o aynı hisle çok zaman karısının başını okşardı.

Evde Jelka'nın eşi yoktu. Kupkuru, kavurucu çiftlikten, yahut aşağıdaki tarladan ne zaman dönerse dönsün, Jim'in yemeği daima dumanı üstünde, sıcacık hazır beklerdi. Jelka, yemek yerken oturur, kocasını seyreder, başlıyacağı vakit tabakları önüne iter, boşalınca bardağını doldururdu.

Evliliklerinin ilk günlerinde Jim, çiftlikte olanları anlatır, Jelka anlamasa da, nazik olmağa çalışan bir yabancı edasıyla gülerdi.

«Aygır bugün dikenli tele takıldı.»

Jelka, ne merak, ne ilgi taşımayan, içine kapanık bir sesle: «Ya?» derdi.

Çok geçmeden Jim bir türlü karısının iç âlemine yaklaşamıyacağını anladı. Ayrı bir hayatı varsa bile, o kadar uzaktı ki, Jim'in erişmesine imkân yoktu. Gözleri ile aralarında çektiği sed öylesine kuvvetliydi ki, kaldırılamazdı, çünkü ne kasdî ne de düşmancaydı.

Geceleri kocası, dümdüz kara saçlarını, inanılmayacak kadar yumuşak, altın omuzlarını okşadığı vakit, kollarında hazdan inilderdi. Ancak kollarının arasında, heyecanın son noktasına çıktığı vakit Jim, karısının ay-

rı bir hayatı; ateşli, arzu dolu bir hayatı olduğunu anlardı. Ama, arkasından hemen tetikte, insanı zıvanadan çıkaracak derecede vazifesine bağlı iyi bir eş oluverirdi.

Jim: «Ne diye benimle hiç konuşmazsın?» diye sorardı. «Benimle konuşmak istemiyor musun?»

«Peki,» derdi, «ne söylememi istiyorsun?» Jim'in kendi ırkının lisanıyla, ama o ırka yabancı olan bir kafayla konuşurdu.

Aradan bir yıl geçince Jim, kadınların ahbaplığını, ıvır zıvır gevezelikleri, çığlık çığlığa alayları, arı namusu olmayan bayağılıkları aranmağa başladı. Gene kasabaya iniyor, kafayı çekiyor, Üç Yıldız'daki şamatacı kızlarla gönül eğlendiriyordu. Kızlar da onun kuvvetli, kendine hâkim tavrını, her zaman gülmeğe hazır halini severlerdi.

«Karın nerede?» derlerdi.

«Ahırda.» Bu, beylik şakaları olmuştu artık.

Cumartesileri öğleden sonra ata eyeri takar, belki bir geyiğe rastlayacak olurum diye tüfeği eyer kınına asardı. Her seferinde de: «Yalnız gidişime canın sıkılmıyor ya?» diye sorardı.

«Hayır, canım sıkılmıyor.»

Jim birden sordu: «Ya biri gelecek olursa?»

Bir an kadının bakışları sertleşti, sonra güldü. «Kovarım,» dedi.

«Ben yarın öğleyin dönerim. Hayli uzak, karanlıkta gelinir gibi değil.» Jim'e öyle geldi ki, karısı nereye gittiğini biliyor, ama ne itiraz ediyor, ne de istemediğini gösteren en ufak bir harekette bulunuyordu. Jim: «Sana bir çocuk lâzım,» dedi.

Jelka'nın yüzü birden aydınlanıvermişti. İçinden gelerek: «İnşallah, bir gün Allah verir,» dedi.

Jim, bu yalnızlığından dolayı karısına acırdı. Geçitteki öbür kadınlarla görüşse, yalnızlığı az-çok giderilir-

di, ama ahbaplık edecek yaradılışta da değildi. Ayda bir defa filân küçük arabaya atları koşar, o gün öğleden sonra vaktini anası, yığın yığın kardeşleri, kuzenleriyle geçirirdi.

Jim: «Ne de eğleneceksin ya,» derdi. «Akşama kadar deli saçması diliniz ördekler gibi takur tukur konuşacak. O, ekşi suratlı çam yarması kuzeninle kıkırdaşıp duracaksınız. Bir kusurun olaydı hiç durmaz sana musibet yabancı adını yapıştırırdım.» Kadının, pişirmeden önce ıstavroz çıkarıp ekmeği takdis edişini, her gece yatağın dibinde diz çöküşünü, sandık odasında duvarda asılı dinî resmi hatırladı.

Toz toprak içinde, sıcak Haziran ayında bir Cumartesi günüydü. Jim, tarlada yulaf biçiyordu. Gün uzundu. Orak son yulafları da biçtiği vakit saat altıyı geçmişti. Tıkır tıkır öten makineyi ahırın avlusuna götürdü, âlet edevat kulübesine koydu, sonra atları çözdü. Pazar akşamına kadar otlasınlar diye atları tepelere saldı. Mutfağa girdiği vakit, Jelka yemeği sofraya koyuyordu. Elini yüzünü yıkayıp sofraya oturdu.

«Yorgunum,» dedi, «ama Monterey'e giderim gene. Tam ayın on dördü.»

Jelka'nın sâkin bakışlarında bir gülüş belirdi.

Jim: «Ne yapalım biliyor musun?» dedi. «Arabayı hazırlıyayım. Seni de götüreyim.»

Jelka gene güldü, başını salladı: «Hayır, dükkânlar kapanmış olur. Ben burada kalayım.»

«Peki, öyle olsun, ben de ata eyeri takayım. Gideceğimi sanmıyordum. Hayvanların hepsini salmıştım. Ama, belki kolayca bir at yakalarım. Sahi, gitmek istemiyor musun?»

«Daha erken olsaydı, alış-veriş yapabilseydim, ama sen oraya vardığın vakit saat onu bulmuş olur.»

«Yok, dur bakayım, eh, atla, dokuzu biraz geçe

varırım.»

Jelka'nın dudakları bir başına güldü, gözleri belki bir şey ister diye kocasındaydı. Bütün gün çalışıp yorulduğu için belki bir şey isteyebilirdi.

«Ne düşünüyorsun?»

«Ne mi düşünüyorum? Evlendiğimiz günden beri bana bunu sorarsın.»

Jim, sinirlenerek ısrarla sordu: «Peki ne düşünüyorsun?»

«Kara tavuğun altındaki yumurtaları düşünüyorum.» Kalktı, duvardaki kocaman takvime yaklaştı. «Yarın, yahut Pazartesi civciv çıkarır.»

Traşı bitip, mavi şayak elbisesini, yeni çizmelerini giydiği vakit, ortalık hemen hemen kararmıştı.

Jelka bulaşıkları yıkamış, kap-kacağı kaldırmıştı Jim mutfağa girince baktı, karısı lâmbayı pencerenin dibindeki masaya koymuş, başında kahverengi yün bir çorap örüyordu.

«Neden bu gece burada oturuyorsun?» diye sordu. «Hep şurada otururdun. Bazen çok garip şeyler yapıyorsun.»

Jelka, gözlerini uçan ellerinden ayırdı: «Ay,» dedi, «bu gece ayın on dördü dememiş miydin? Ayın çıkışını görmek istiyorum.»

«Amma da aptalsın. O pencereden göremezsin ki! Yönünü daha iyi bilirsin sanırdım.»

Jelka dalgın dalgın güldü: «Öyleyse ben de yatak odasının penceresinden bakarım.»

Jim, kara şapkasını giyip evden çıktı. Boş karanlık ahırdan geçerken, raftan bir yular aldı. Çimenli yamaçta, yüksek bir sesle, tiz bir ıslık çaldı. Atlar otlamayı bırakıp ona doğru yöneldiler. Beş on adım ötede durdular. Usul usul doru atına yaklaştı, elini hayvanın budundan sağrısına, sonra boynuna kaydırdı. Yular ka-

yışı tokasında çıt diye kapandı. Jim döndü, atı ahıra getirdi. Eyeri yükledi, sıkı sıkı bağladı, atın dimdik kulaklarından gümüşlü başlığı geçirdi, boynunda bağladı, boyun ipini düğümledi, kangalın ucunu eyer ipine bağladı. Yuları geçirdi, atı eve doğrulttu. Dağdaki tepelere ışıl ışıl, tatlı bir kızıllık, taç gibi yayılmıştı Vâdide gün ışığı bütün bütün kaybolmadan dolunay çıkacaktı.

Mutfakta, Jelka hâlâ pencerenin önünde yün örüyordu. Jim odanın bir köşesinden 30-30'luk tüfeğini aldı. Fişekleri hazneye doldururken: «Ayın parıltısı tepelere vurmuş,» dedi. «Çıkışını görmek istiyorsan dışarı çık. Ay doğarken pek tatlı bir kırmızı olacak.»

Jelka: «Şimdi çıkarım,» dedi. «Şu sırayı bitireyim de.» Jim gitti, karısının parlak, yumuşak başını. okşadı.

«Allah rahatlık versin. Ben herhalde yarın öğleyin dönerim.» Kadının buğulu, kara gözleri, kocasının kapıdan çıkışını gözledi.

Jim, tüfeğini eyer kınına soktu, ata binip, atı geçitten aşağı sürdü. Sağında, karaltılı tepelerin ardında, koca al ay çabuk çabuk yükseliyordu. Günün son ışıkları, doğan ayın aydınlığına eklenince, ağaçların çizgilerini katmerlendiriyor, tepelere esrarlı, yepyeni bir hal veriyordu. Tozlu meşeler ışıldıyor, parıl parıl yanıyordu, altlarında gölgeleri kadife karasıydı. Jim'in solunda, biraz ilerisinde kocaman uzun bacaklı bir at ile yarım gövdesinin gölgesi uzayıp gidiyordu. Yakında, ırak çiftliklerden, gece seslenmelerine koyulan köpeklerin havlayışları duyuluyordu. Horozlar, gün tez doğdu sanıp, öttüler. Jim atını tırısa kaldırdı, nal seslerinin yankısı arkadaki şatodan geri geliyordu. Jim, Monterey'de Üç Yıldız Barı'ndaki sarışın May'i düşündü. «Gecikeceğim,» dedi, «belki de kızı bir başkası alır.» Ay, artık iyiden iyiye tepeleri aşmıştı.

Jim bir mil yol aldıktan sonra karşıdan doğru gelen nal sesleri duydu. At üstünde bir adam, atı eşkin sürüp, dizginleri çekti, durdu: «Sen misin Jim?»

«Evet. Vay, merhaba George?»

«Ben de size gidiyordum. Sana bir diyeceğim var; benim toprağın tepesindeki kaynak başını bilirsin ya?»

«Evet, biliyorum.»

«İşte, bugün oradaydım. Sönmüş bir ateş, bir de buzağı kafası buldum. Derisi ateşteydi, yarı yanmıştı. Ama çıkardım, üstünde senin damgan vardı.»

Jim: «Tuh, Allah kahretsin,» dedi. «Ateş ne kadarlıktı?»

«Küllerin altında toprak hâlâ sıcaktı. Dün gece yakılmış olacak. Bak Jim, ben seninle gelemiyeceğim. Kasabaya inmem gerek, ama varıp bir haber salayım dedim, belki göz-kulak olmak istersin.»

Jim sükûnetle sordu: «Kaç kişiydiler dersin?»

«Bilmem. Pek sıkı bakmadım.»

«Pekâlâ, öyleyse ben gidip bir bakayım. Ben de kasabaya iniyordum. Ama madem hırsızlar başgöstermiş, daha fazla hayvandan olmak işime gelmez. Kusura bakmazsan, senin toprağından geçeceğim, George.»

«Ben de gelirdim seninle ama, kasabaya inmem gerek. Tüfeğin var mı?»

«Var, var. Şurada, bacağımın altında. İyi ki haber verdin, eksik olma.»

«Ne olacak canım? Dilediğin yerden geç. Haydi, uğurlar ola.»

Komşu, atını çevirdi, atını gene eşkin sürüp, gerisin geriye yola koyuldu.

Jim birkaç dakika ay ışığında oturdu, gözleri kendi kat kat kırık gölgesindeydi. Tüfeğini eyer kınından çıkardı, bir kurşun aldı, eyer kaşının üstünden tuttu. Yoldan, sola saptı, küçük bayırı aştı, meşe ormanını geç-

ti, çimenli yuvarlak tepeyi de aşıp, öbür yöndeki geçide girdi.

Yarım saat sonra, ateşin yakıldığı yeri buldu. Ağır, sert buzağı kafasını çevirdi, ne kadar zamandır ölü olduğunu anlamak için, top topraklı dilini yokladı. Yarı yanmış deride damgasını görmek için de bir kibrit çaktı. Sonra, gene atına bindi, yer yer çimenli tepeleri aşıp, kendi toprağına girdi.

Tepelerin üstünde ılık yaz rüzgârı esiyordu. Ay, göğün ortasına yaklaşırken, kızıllığını kaybetmiş, koyu çay rengi almıştı. Dağların arasında çakallar bağrışıyorlar, aşağılarda çiftliklerde köpekler mahzun küskün havlayışlarını çakal seslerine ekliyorlardı. Daha aşağıda koyu yeşil meşelerle sarı sarı yaz otlarının rengi ay ışığında seçiliyordu.

Jim, çan seslerinden kendi sürüsünü buldu, sâkin sâkin otluyorlardı. Birkaç geyik de onlarla beraber karnını doyuruyordu. Durdu, rüzgârda nal sesleri, insan sesleri arandı.

Atını eve doğrulttuğu vakit, saat on biri geçmişti. Kum taşından şatonun batı kulesini dolandı, gölgeliği aşıp, gene ay ışığına çıktı. Aşağıda, evinin, ahırının damı donuk donuk parlıyordu. Yatak odasının penceresinden arkaya bir ışık yolu sızıyordu.

Jim, çayırdan inerken otlayan atlar başlarını kaldırdılar. Başlarını döndürdükleri vakit gözleri al al parlıyordu.

Jim ağılın çitine varınca, ahırda bir atın nal sesini duydu. Dizgini çekti. Dinledi. Ahırda atın ayağını vuruşu gene duyulmuştu. Jim, tüfeğini alıp sessizce attan indi. Atı salıverdi, usul usul ahıra yaklaştı.

Karanlıkta, saman çiğnerken atın dişlerinin gıcırtısını duyuyordu. Atın bulunduğu samanlığa gelinceye kadar ilerledi. Bir an dinledikten sonra, tüfeğinin dipçi-

ğinde bir kibrit çaktı. Samanlığa, eyerli, yularlı bir at bağlanmıştı. Gem, atın boynuna indirilmiş, kolan gevşetilmişti. At, çiğnemeyi bıraktı, başını ışığa döndürdü.

Jim üfleyip kibriti söndürdü, hemen ahırdan çıktı. Su teknesinin kenarına oturup, suya baktı. Kafasında düşünceler öyle ağır ağır sıralanıyordu ki, düşüncelerini hemen kelimelere çeviriyor, hafif hafif söyleniyordu:

«Pencereden baksam mı? Hayır. Başımın gölgesi odaya düşer.»

Elindeki tüfeğe baktı. Elle tutulduğu, silindiği yerlerde kara cilâsı aşınmış, maden gümüş gümüş parlıyordu.

Sonra birden karar vererek kalktı, eve doğru ilerledi. Merdivenlerde, ayağını uzatıyor, bütün ağırlığı ile basmadan tahtaları kolluyordu. Bodrumda çiftliğin üç köpeği çıktı, silkindi, gerindi, homurdandılar, sonra kuyruklarını sallayarak yatmağa gittiler.

Mutfak karanlıktı, ama Jim her bir eşyanın nerede olduğunu biliyordu. Elini uzattı, masanın köşesine, iskemlelerden birinin arkasına havlu asacağına dokunarak ilerledi. Odada öyle yavaş yürüyordu ki, kendi bile ancak nefesini, pantolonunun paçalarının birbirine değişini, cebindeki saatin tik-tak'larını duyuyordu. Yatak odasının kapısı açıktı, mutfağın döşemesine bir yol ay ışığı sızıyordu. Jim sonunda kapının dibine gelip içeri baktı.

Ay ışığı bembeyaz yatağa vuruyordu. Jim baktı, Jelka sırtüstü yatmış, çıplak kolu alnını, gözlerini örtüyordu. Başı öteye dönük olduğu için, adamın kim olduğunu anlayamadı. Jim nefesini tutmuş, bakıyordu. Jelka, uykusunun arasında kımıldadı, adam da başını çevirip içini çekti; Jelka'nın çam yarması, ekşi suratlı kuzeniydi.

Jim döndü, hemen mutfaktan geçip, arka merdivenleri indi. Avluyu geçip gene su teknesinin yanına vardı, kenarına oturdu. Ay kireç beyazıydı, aksi suda yüzüyor, atların ağzından düşmüş samanları, arkaları aydınlatıyordu. Jim, suda aşağı yukarı, boydan boya gidip gelen sivrisinek kurtlarını, hattâ, teknenin dibinde yosunun içinde yatan ufak bir keler gördü.

Birkaç kuru, sert hıçkırıkla ağladı, kendi de şaştı, çünkü aklı çimenli tepelerde, bir başına garip garip esen yaz rüzgârındaydı.

Birden aklı, düşünceleri, babası bir domuz vurduğu vakit anasının hayvanın boğazından akan kanları toplamak için leğen tutuşuna gitti. Anası uzakta durmuş, kan elbiselerine sıçramasın diye kolunu uzatarak leğeni tutmuştu.

Jim elini teknenin içine soktu, ay ışığından kırık dökük, uzayan kısalan ışık çizikleri suyun üstüne dağıldı. Islak elleriyle alnını serinletti, ayağa kalktı. Bu defa o kadar usulca yürümüyordu, ayaklarının ucuna basarak mutfağı geçti, yatak odasının kapısı önünde durdu. Jelka kolunu kıpırdattı, gözlerini biraz açtı. Sonra, birden gözleri kocaman kocaman açıldı, ıslak ıslak parladı. Jim, karısının gözlerinin içine baktı, yüzünde hiçbir ifade yoktu. Jelka'nın burnundan ufacık bir damla inip, üst dudağının çukurunda kaldı. O da Jim'e bakıyordu.

Jim tüfeğini doğrulttu. Çeliğin ufacık sesi bütün eve yayıldı. Yataktaki adam, uykusu arasında kıpırdadı. Jim'in elleri titriyordu. Tüfeği omuzuna yerleştirdi ve sallanmaması için sıkıca tuttu. Nişangâhın arasında adamın saçları, kaşları arasında beyaz bir kare görüyordu. Ön nişangâh bir an için sallandı, sonra sabitleşti.

Kurşun havayı yırtıp geçti. Jim hâlâ namlunun üstünden bakıyordu, koca yatağın tüfek ateşinden sarsıl-

dığını gördü. Adamın alnında ufacık, kara, kansız bir delik vardı. Ama arkada, beyni. kemikleri yatağına yapışmıştı.

Jelka'nın kuzeni gırtlağından hırıldadı. Yorganın altından elleri koca koca ak örümcekler gibi sürünerek çıktı, bir an kıpırdadı, sonra titreyerek düştü, kaldı.

Jim ağır ağır gözlerini Jelka'ya çevirdi. Kadının burnu akıyordu. Gözleri Jim'den ayrılmış, tüfeğin ucuna dikilmişti. Soğuktan donmuş bir köpek yavrusu gibi inildiyordu.

Jim birden ne yapacağını bilmez bir şaşkınlık, korkuyla döndü. Çizmesinin topukları mutfağın döşemesini dövüyordu, ama dışarda gene ağır ağır ilerledi, su teknesine gitti. Boğazında tuzlu bir tad vardı, kalbi güçlükle, acı ile atıyordu. Şapkasını çekip çıkardı, başını suya daldırdı. Sonra eğilip yere kustu. Evde, Jelka'nın dolaştığını duyuyordu. Köpek yavrusu gibi inildiyordu. Jim doğruldu; bitikti, başı dönüyordu.

Yorgun, bezgin ağılı geçti, çayıra çıktı. Islık çalar çalmaz eyerli atı yanına geldi. Ne yaptığını bilmeden, eyer kolanını bağladı, ata bindi, vâdiye inen yola koyuldu. Kapkara bodur gölgesi, altında koyup gidiyordu. Ay tâ tepelerde, bembeyaz kayıyordu. Köpekler kaplarına sığamıyor, yeknesak bir âhenkle havlıyorlardı.

Gün doğuşunda, çift atlı bir araba, çiftliğin avlusuna giriyor, civcivleri ürkütüp dağıtıyordu. Arabada şerif vekili ile sorgu memuru oturuyordu. Arkada, yük arabasında Jim Moore eyerine hafifçe dayanmıştı. Yorgun iğdiş atı, arkadan geliyordu. Şerif vekili tekerlek takozunu indirdi, dizginleri takoza bağladı. Adamlar indiler.

Jim sordu: «Benim de içeri girmem lâzım mı, bir daha görecek halim yok.»

Sorgu memuru dudağını uzattı, şöyle bir düşündü:

«Yok canım,» dedi, «gelmesen de olur, biz gidip işin icabına bakar, şöyle etrafa bir göz kulak oluruz.»

Jim ağır ağır su teknesine ilerledi: «Ne olur,» dedi. «biraz temizleyiverin, olmaz mı? Anlarsınız işte.»

Adamlar eve girdiler.

Birkaç dakika sonra çıktılar. Kaskatı cesedi aralarında taşıyorlardı. Ceset bir yorgana sarılmıştı. Güçlükle yük arabasına koydular. Jim adamların yanına sokuldu: «Ben de şimdi sizinle mi geleceğim?»

Şerif yardımcısı: «Karınız nerede, Mr. Moore?» diye sordu.

Jim bezgin bir tavırla: «Bilmem,» dedi, «buralarda bir yerdedir.»

«Onu da öldürmediğinizden eminsiniz ya?»

«Hayır, ona dokunmadım. Onu da bulur öğleden sonra getiririm. Yani, şimdi sizinle beraber gelmemi istiyorsanız.»

Sorgu memuru: «İfadenizi aldık,» dedi. «Çok şükür gözlerimiz de kör değil, ne dersin Will? Tabiî resmen cinayet işlemekten suçlusunuz; ama hemen hallederiz bunu. Bu civarlarda hep böyle olur. Karınıza pek sert davranmayın, Mr. Moore.»

Jim: «Ona ilişmem,» dedi.

Durdu, arabanın kalkıp gidişini seyretti. Ağır ağır, ayaklariyle toprağa tekmeler attı. Sıcak Haziran güneşi tepelerin üstünden göründü, haince yatak odası penceresini ışıldattı.

Jim ağır ağır eve girdi, dokuz ayak uzunluğunda tam takım bir boğa kamçısı aldı. Avluyu geçip ahıra girdi. Samanlığa çıkan merdiveni tırmanırken, tiz, köpek uluyuşunu andıran ağıt gene başlamıştı.

Jim ahırdan çıkarken Jelka'yı sırtında taşıyordu. Su teknesinin yanında yavaşça karısını yere indirdi. Kadının saçlarına samanlar takılmıştı. Gömleğinin arkası

kan içindeydi.

Jim, mendilini muslukta ıslattı, kadının parça parça dudaklarını yıkadı, yüzünü yıkadı, sonra saçını arkaya itti. Jelka'nın donuk kara gözleri kocasının her hareketini kolluyordu.

«Canımı yaktın,» dedi. «Çok fena yaktın canımı.»

Jim ağır ağır başını salladı: «Öldürmeden ancak bu kadar elimden geldi.»

Güneş yeri kasıp kavuruyordu. Birkaç sinek kan aranarak uçuşuyordu.

Jelka şişmiş dudaklariyle gülümsemeğe çabaladı: «Kahvaltı ettin mi?»

«Hayır. Etmedim.»

«Öylerse sana bir iki yumurta pişireyim.» Jelka güçlükle ayağa kalktı.

Jim: «Yardım edeyim sana,» dedi. «Yardım edeyim de gömleğini çıkar. Kuruyup sırtına yapışacak. Canını yakar.»

«Yok. Kendim çıkarırım.» Sesinde garip bir uğultu vardı. Kara kara gözleri, bir an ılık bir bakışla kocasına dikildi, sonra döndü, topallıyarak eve girdi.

Jim, su teknesinin kenarında oturmuş, bekliyordu. Baktı, duman bacadan çıkıp havaya yayılmıştı. Birkaç dakika sonra Jelka mutfak kapısından seslendi:

«Haydi, Jim! Kahvaltın hazır.»

Sıcacık tabakta, dört tane yağda pişmiş yumurta, dört dilim domuz eti hazırlanmış, bekliyordu. «Kahve neredeyse hazır olur.»

«Sen yemiyecek misin?»

«Hayır. Şimdi yemem. Ağzım çok acıyor.»

Jim iştahla yedi, sonra başını kaldırıp karısına baktı. Simsiyah saçları taranmış, yumuşacıktı. Temiz beyaz bir gömlek giymişti. Jim: «Öğleden sonra kasabaya ineceğiz,» dedi. «Kereste ısmarlıyacağım. Geçidin daha

aşağısında yeni bir ev yaparız.»

Jelka'nın gözleri, yatak odasının kapalı duran kapısına gitti, sonra gene kocasına döndü: «Peki,» dedi, «iyi olur.» Bir an sonra sordu: «Beni gene döver misin, bu yaptığım için?»

«Hayır, bu iş için bir daha dövmem.»

Jelka'nın gözleri gülüyordu. Kocasının yanındaki iskemleye oturdu. Jim elini uzattı, karısının saçını, ensesini okşadı.

Çeviren: **Filiz KARABEY**

ERSKİNE CALDWELL
(1903 -)

Bizde daha çok «The Tabacco Road» (Tütün Yolu) adlı romanıyla ilgi görmeye başlayan Amerikan romancısı, hikâyecisi Erskine Caldwell 1903'te Georgia eyaletinde doğdu. Düzenden, huzurdan uzak bir çocukluk geçirdi, çeşitli işlere girdi çıktı. İlk yazısı 1929'da yayınlanabildi.

Paul Morand'ın hikâyeyi tanımı, Caldwell'in hikâye anlayışına bir kılıf gibi uygun düşer: «Hikâyenin amacı bir kişiyi, bir olayı ayrıntılardan ayıklamak, en keskin ışığa, en çiy aydınlığa çıkarmaktır.»

E. Caldwell, yoksul insanların acılı serüvenlerini işlerken, birçok hikâye ve romanlarında, korkunç tablolar sergiler. Yada, hayatı omuz silkilerek gülünecek yerlerinden yakalar.

MARTHA JEAN

Kasabanın batı ucunda, kumar oynadığımız yerden sepetlenince soluğu doğru Nick'in orada aldık; ıslak, pis bir geceydi, dışarda dolaşılacak gibi değildi. Sulu sepken yağıyor, rüzgâr bıçak gibi kesiyordu. Yolda iki üç kişiyle karşılaştık; hepsi de buz gibi rüzgârdan korunmak için, iki büklüm olmuş, soğuktan uyuşmuş parmaklariyle şapkalarını, paltolarının yakalarını tutuyorlardı.

Tipik: «Niye ses çıkarmadın bizi dışarı atmalarına, Hal?» dedi. «Herkese açık bir oyundu, seyretmek de yasak değil ya. Hem, buna gelene kadar, ben daha ne

yerlerde yutuldum, kimse de ağzını açıp bir şey demedi.»

Tipik, yanından geçtikleri, elektrik direğine bir yumruk attı, sonra dönüp bir de tekme yapıştırdı.

«Canına yandığımın kışı,» dedi. «Eve gidelim.»

«Nick'in orası sıcaktır,» dedim. «Gel gidip bir bakalım.»

Sobanın çevresinde gene her akşamki insanlar vardı. Soba gürül gürül yanıyor, onlar da ellerini kızarmış saçlara tutmuş ısınıyorlardı. Como, zenci kapıcı, ateşi canlandırdı, kapıya, camlarına çarpan sulu sepkene sırtını çevirip durdu.

Tipik'le ben içeri girince Nick, yerden biter gibi, karşımıza dikildi.

«Bu gece erken kapayacağım,» dedi. «Şimdi doğru evlerinize gidersiniz. Hem de bir değişiklik olur. Sizi böyle erkenden gelmiş görünce kim bilir ne şaşırır evdekiler.»

Tipik: «Yani bizi kovuyor musun?» diye sordu.

Nick: «Böyle gecede iş olur mu?» dedi. «Beş para bile kazanılmaz, boşu boşuna ısıtıyorum burayı, elektrik de yanıyor üstelik, neme gerek.»

Ben: «Merhaba, Nick,» dedim. «Gelecek haftaya kadar bana bir dolar ödünç versene. Bak, ne oldu. Oyuna oturmuştum...»

«Bu gece borç yok, çocuklar. Şimdi kapatıyorum hem.»

Como titredi.

«Eğer izin verirseniz, Mr. Nick,» dedi, «şurada, sobanın yanında, kıvrılıp yatayım bu akşam. Orada, bizim evde, benim karı...»

«Sonra yarım ton kömür yak değil mi?»

Como: «Küçük bir teneke dolusundan çok yakmam, bütün gece,» dedi. «Bu soğukta dışarı çıkarsam, şimdi,

zatürree olur ölürüm.»

Nick: «Yarım saat sonra yolu tutarsın, Como,» dedi. «Buradan çık git de, nereye gidersen git, beni ilgilendirmez.»

Sıcak odadan ayrılma zamanının geldiğini duyan kalabalık sobaya biraz daha sokuldu.

Nick sobanın arkasına dolanıp, benim yanıma geldi. Baş parmağını kaburga kemiklerimin arasına bastırarak: «Hadi bakalım, Hal,» dedi. «Ne oldu sana böyle? Gene zilsin galiba. Ne içiyorsun, ne yiyorsun, ne de makinelerin yanına uğradığın var.»

«İyice yoldular beni, bu gece, Nick,» dedim. «Eğer oyundan atmasalardı, gene doğrulurdum ya.»

Nick omuz silkti, duvarın dibindeki masalarda sıra sıra duran kumar makinelerine doğru yürüdü. Bir iki sarsıp, para çıkan yerlerini yokladı, bazan onun bunun bıraktığı bir şeyler olurdu oralarda.

Sobanın başına dönerken: «Hiçbirinizde iş yok,» dedi. «Niye gidip üç beş kuruş kazanmıyorsunuz şu makinelerde oynamak için? Hele Tipik'in bütün hafta cebinde meteliği yoktu.»

Tipik: «Ne oldu sana böyle, Nick?» dedi. «Ne yapayım istiyorsun yani? Gidip, önüme ilk çıkan bankayı mı soyayım?»

«Bana altı dolar borcun var. Ödeme zamanı geldi artık.»

«Bakalım, bir şeyler yaparız.»

Como sobaya kömür boşaltırken, birden kapı ardına kadar açıldı, odaya sulu sepkenle karışık, buz gibi bir hava doldu. Herkes o yana baktı, içeri bir kız gidiyordu.

Nick: «Kapıyı kapa,» dedi.

Como koştu, kapadı.

Nick'in batakhanesine bir kızın gelmesine hepimiz

şaşırmıştık. Ben, o güne kadar, oraya bir kızın girdiğini, ne görmüştüm, ne de duymuştum. Erkeklere göre bir yerdi orası, kumar makineleriyle, bilârdo masalariyle doluydu. Köşede, sözde yemek için, bir tezgâh vardı ama, öyle gelip yemek yenecek bir yer değildi. Bol bol içki, birkaç sandviç, hepsi o kadar.

Kız kapının önünde durmuş, titriyordu. Saçlarından, paltosundan sular damlıyor, sulu sepken taneleri, odanın sıcaklığiyle, eriyordu. Papuçları sırılsıklamdı.

Tipik: «Bu da nesi?» dedi. «Köşebaşındaki kızlara benzemiyor. Hiç görmedim bunu ben.»

Como gelip sobaya bir kova kömür daha attı. Her yanı yanı kızarmıştı sobanın.

Tipik: «Garanti evden kaçmış bu,» dedi.

Nick, yanına gitmiş, kızı tepeden tırnağa süzüyordu. Kız ondan şöyle bir uzaklaştı. Nick hemen kapının önüne durmasaydı dışarı atacaktı kendini.

Tipik: «Tam yerine düştü,» dedi. «Hani böyle evden kaçmış taşralı kızlara göre yerdir burası.»

«Çok kalmaz,» dedim. «Nereye düştüğünü anlar anlamaz tutar yolu.»

Tipik, sobanın çevresinde oturan adamlara baktı.

«Hani eğer bu kör olası...»

Bu sırada Nick, kıza bir şey söyledi, Tipik onun ne söylediğini duymak için sustu hemen.

«Eğer içinizden biri bu kıza sulanmaya kalkarsa,» dedim, «göz yummam bakın, canına okurum. İtlik etmeyin.»

Tipik benim söylediklerime kulak asmadı. Kapıya doğru gitmiş, Nick'in kıza ne söylediğini duymaya çalışıyordu.

Kız mendilini çıkarıp gözlerinde toplanan yaşları sildi.

Nick: «Ne istiyorsun?» diye sordu.

Kız kafasını iki yana salladı.

Nick: «Eğer bir istediğin yoksa, niye geldin buraya?» dedi. «Ne oldu, ha?»

Kız gene kafasını salladı. On beş, on altı yaşlarında kadardı, köşe başındaki kızların hepsinden de daha güzeldi. Pazar sabahları kiliseye din dersine giderlerken gördüğümüz kızlara benziyordu.

«Karnın aç mı?»

Kız cevap vermedi. Ama burayı ayak üstü yemek yenen bir yer sanıp geldiği belliydi.

Nick: «Como,» diye bağırdı, «biraz kahve, birkaç sandviç getir. Hadi, durma.»

Como: «Peki, patron,» dedi. Ellerini sobaya iyice yaklaştırıp ısıttı, tezgâhın arkasına koştu.

Nick de kızı tezgâha doğru götürdü, yüksek iskemlelerden birine oturttu. Kendi de hemen yanına, kapıya doğru, oturdu.

Sobanın çevresindekiler onlara bakıp bakıp kafalarını sallamaya, göz kırpmaya başladılar.

Como kahveyi ısıtmıştı. Nick kıza adını sordu.

O hiç duralamadan: «Martha Jean,» dedi.

Nick biraz daha yanaştı.

«Nerede oturuyorsun?»

Martha Jean kafasını iki yana salladı, gözleri doldu gene. Nick'e yeterdi bu kadarı. Başka bir şey sormadı.

Nick ayağa kalkarken: «Bitirince, bir dilim de kek ver, Como,» dedi.

Como kafasını salladı.

«Kek yok ki, Mr. Nick.»

Nick parladı.

«Sana kek ver dedim, Como, papuç suratlı herif,» diye bağırdı. «Sana kek ver dedim, o kadar.»

Como korku içinde, kafasını sallıyarak: «Peki, efen-

dim, patron,» dedi.

Nick, ellerini ovuştura ovuştura, sobaya doğru geldi, gözlerini Martha Jean'dan ayırmıyordu. Kalabalığa bir göz attı, sonra Tipik'e bakarak: «Hadi artık, dağılın bakalım,» dedi. «Evlerinize, yahut nereye giderseniz gidin. Kapatıyorum artık.»

Kimse yerinden kımıldamadı.

Nick, Tipik'i sobadan öteye doğru iteledi.

«Bir daha gelişinde, şu bizim altı doları da unutma,» dedi.

Tipik: «Ne oluyorsun, Nick?» dedi. «Bana hiç böyle asılmazdın eskiden. Ne oldu sana böyle?»

Nick: «Dün gece kötü bir rüya gördüm,» dedi. «Seni taş duvarlı, koca bir binaya soktular, verdiler elektriği, kuyruğu titrettin. Eh, alacağımın arkasına düştüm ben de.»

Adamlardan birkaçı sobadan uzaklaştı, ama dışarı çıkan olmadı.

Nick beni sertçe iteledi.

«Ne bu acele, Nick?» dedim.

«O benim bileceğim iş. Hadi, durma.»

«Kız ne zaman gidecek?»

«Burada kalacak Martha Jean.»

«İşte bu olmaz, Nick,» dedim. «Kız buraya, yemek yemeye geldi. Bana dokunan bir şey yok ucunda, gene de onun öyle köşe başındaki kızlar gibi itilip kakılmasına göz yumacak değilim.»

Nick: «Böyle atıp tutmak senin için pek iyi olmaz sonra, Hal,» dedi. «Ne zaman istesen borç vermiyor muyum sana? İyi bir iş oldu mu, hep sırtını bana dayamıyor musun? Karının kardeşi ikide bir kodese girince, kim kefil oluyor? Ne oldu sana böyle?»

Nick beni daha sertçe iteledi.

«Ne yapacaksın kıza?» dedim.

«O benim bileceğim iş,» dedi. «En iyisi nedir, senin için, bilir misin, Hal, çok konuşmadan buradan çıkar, evin yolunu tutarsın.»

Sobanın başındakiler kalkıp kapının yanına toplanmış, kıza bakıyorlardı. Tipik paltosunu düğmeliyor, çıkmaya hazırlanıyordu.

Nick beni iteleye iteleye kapıya doğru götürürken: «Bu gece eve gidince, Hal,» dedi, «söyle seninkilere, sana ya evde bir iş bulsunlar, oyalan, yahut da eline para tutuşturup öyle salıversinler sokağa. Makinelerde oynamadıktan sonra, ne yapayım seni burada?»

Nick dönüp tezgâha gitti, kız önündekileri yemiş, bitirmişti, onu kolundan tutup sobaya doğru getirdi. Kız ondan kurtulmaya savaştı, geldiğinden beri kafasını kaldırıp kimsenin yüzüne bakmamıştı.

Nick kızı sobanın yanına oturttu, sarıldı.

«Üşüyor musun, Martha Jean?» diye sordu.

Adamlardan birkaçı çıkıp gitmişlerdi. Parasız kaldığımız bir zaman olur da, borç vermez diye, hepsinin ödü kopuyordu Nick'ten. Sonra yarışlar için, nereden alırsa alır, bize öyle haberler verirdi ki, bir kesecek olsa onları hiçbirimizin cebi para görmezdi. Nick, kumar makineleriyle, eninde sonunda, o paraları alırdı elimizden ya, neyse. Hepsi de onun adamıydılar, yapın dediği bir şeyi yapmamaya korkuyorlardı.

Tipik'le ben kapıda durmuş, Nick ile Martha Jean'i seyrediyorduk.

«Bu gece kalacak bir yerin var mı?» diye sordu kıza.

Kız kafasını salladı. Tepeden tırnağa titredi.

«Ne kadar oldu bu kasabaya geleli?»

«Bugün geldim,» dedi Martha Jean.

«İş mi arıyorsun?»

«Evet.»

Nick kızı sıktı kollarının arasında.

«Artık üzülme bunlar için.» dedi. Yanağını yanağına yaklaştırdı. «Ben işlerini yoluna korum senin.»

Martha Jean ondan uzaklaşmaya çalıştı, ama adam iki koluyla sarılmış, sıkı sıkı tutuyordu.

Nick: «Como,» dedi. «Yukarı çık da Martha Jean'e bir yer hazırla. Ön odayı hazırla, yeni yatağı, koltukları olan odayı. Hadi, durma.»

Como: «Peki, efendim, patron,» dedi. Ellerini nar gibi kızarmış sobaya tutup ısıttı.

Martha Jean ilk olarak gözlerini yerden kaldırdı. Yüzünden korkusu okunuyordu. Tipik'le bana bakınca, dayanamadım, ona doğru yürüdüm. Kapana tutulmuş bir tavşan gibi bakıyordu.

Nick dönüp bana bir göz attı.

Yukarıdan Como'nun ayak sesleri duyuluyordu. Sobanın başına bir an önce gelebilmek için, oradan oraya, acele acele koşup duruyordu.

Kıza: «Onunla kalmak ister misin burada?» dedim. İyice yakınlaşmıştım. «Yoksa gitmek mi istiyorsun?»

Martha Jean bir şey söyleyecekti, söyleyemedi, ağlamaya başladı. Nickten kurtulmak için kıvranıp duruyordu.

Nick kızgın kızgın: «Ben sana ne dedim, Hal?» dedi. «İnanmadın bana, değil mi?»

Dönüp baktı, kafasını salladı.

«Söylemedim mi ben sana böyle atıp tutman iyi olmayacak senin için diye. İnanmadın bana, değil mi?»

Bir an kızı bırakıp topuklarının üstünde döndü. Kenara çekilmeme kalmadan yumruğu kafama yedim. Sonra kendimi yerde buldum, her şey dönüp duruyordu tepemde.

Tipik'in nerede olduğunu kestiremiyordum, bana yardım ettiği yoktu. Nick beni yere yıkınca, ona karşı

koyamayacağımı anladım. Eğer Tipik yardım etmiş olsaydı, iş başka türlü olurdu elbette. Ama Tipik, Nick'ten alacağı borçları, yarış haberlerini düşünüyordu. Kapıdaydı, çıkmak üzereydi.

Ayağa kalkmamla, Nick'in üzerime yürüyüp itmesi bir oldu. Odanın öbür ucuna, Tipik'in üstüne uçtum, o kapıyı açmış, beni dışarı götürmeye çalışıyordu.

Ondan kurtulup gene daldım içeri.

Nick, Martha Jean'i kucaklamış, merdivene doğru götürüyordu. Kız tırmalamaya, yumruklamaya başladı. Nick onu zor tutuyordu. Sonunda, yüzünü tırmalayınca, yere atıverdi.

«Como,» diye bağırdı.

Como merdivenden hızla indi.

Nick beni göstererek: «Çıkar şunu dışarı, kapıyı da kilitle, Como,» dedi. «Çıkmazsa, at dışarı.»

Nick, Martha Jean'i yeniden kucakladı. Ufak, tefek çok genç bir kızdı, kendini koruyacak, kurtulabilecek gibi değildi. Nick kafasını koluna sıkıştırıp ellerini de avucunun içine alınca hiçbir şey yapamıyordu.

Como, sobayı karıştırmak için kullanılan, demir çubuğu alıp bana doğru geldi. Korkusundan ölecekti nerdeyse. Taş çatlasa vuramıyacağını biliyordum, ama Nick'ten öyle korkuyordu ki, beni dışarıya çıkarmaya uğraşıyormuş gibi yapıyordu. Tipik gitmişti.

«Bırak şu demiri elinden, Como,» dedim.

Como: «Mr. Hal,» dedi. «Mr. Nick böyle kızdığı zaman hiç karışmayın daha iyi. İyiliğinde olduğu gibi, kızgınlığında da yapmayacağı şey yoktur onun.»

«Sus, Como,» dedim.

Nick, Martha Jean'i merdivenin üstüne çıkarmıştı. Birden onu oraya bırakıp aşağı, benim üzerime doğru koştu. Yumruğumla karşılamaya hazırlandım ama, o bir sıçradı, uçtu sanki havada, tepeme iniverdi. Ke-

miklerim ezildi sandım. Kendime geldiğim zaman, buzlu kaldırımda yüzükoyun yatıyordum.

Kapı kilitlenmişti, alt katta bir tek ışık kalmıştı. Odanın gerisinde, o tek ışığın altında, bir yandan sobaya kömür boşaltan, bir yandan da pencereden dışarı, sokağa bakan Como görülüyordu.

Paltomun yakasını kaldırıp, yoldan aşağı doğru, savrula savrula gelen sulu sepkenden, rüzgârdan korunmaya çalışarak, karşı kaldırıma geçtim. Orada durup, iki üç kere, Tipik'e bağırdım. Cevap vermedi, gitmişti demek. Öyle bir geceydi ki, sokakta kimsecikler yoktu.

Yukarıda, Como'nun açtığı odada, Nick ceketini çıkarmış, Martha Jean'i de soymaya uğraşıyordu. Kız ondan kaçıyordu, odanın o köşesinden öbür köşesine atıyordu kendini. Nick, baktı olmayacak, kızı yakalamaktan vazgeçti, ceketini eline alıp gelişigüzel savurmaya başladı.

Kız önce yüzünü, kafasını korumaya çalıştı, sonra ceket sırtına hızla inince, yüzükoyun yere yuvarlandı. Nick eğilip kaldırdı onu. Ayağa kalkınca gene kaçtı adamdan. Nick ceketini kızgınlıkla savurdu, ceket tavandan sarkan elektrik lâmbasına çarpında oda birden kapkaranlık oldu.

Caddede titreye titreye durdum. İğne gibi batan, kamçılayan, kesen sulu sepkenden, rüzgârdan gözlerimi açamıyordum; odadaki ışık söndükten sonra zaten onları açmak çok zordu. Derken Como aşağıdaki son ışığı da söndürünce, dönüp caddeden yukarı doğru, ağır ağır yürüdüm.

Bir ara Martha Jean'in çığlığını duyar gibi oldum, durdum, uzun uzun dinledim, bir şey duyulmuyordu. Daha sonra duyduğum çığlıkların ise onun çığlıkları mı, yoksa evlerin köşelerine çarpan rüzgârın çıkardığı sesler mi olduğunu bilmiyorum.

Çeviren: Memet FUAT

SABAHATTİN ALİ
(1906 - 1948)

Gümülcine'de doğdu, Kırklareli'nde öldü. İstanbul Muallim Mektebi'ni bitirdi, bir süre Almanya'ya gitti. En son çalıştığı memurluk Ankara Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluktur. Edebiyata 1934'lerde şiirle başladı, asıl gücünü romanlarından çok hikâyelerinde gösterdi. Gerçekçi, hattâ natüralist bir yöntemle, Anadolu köyü ve köylüsünü betimleyen bu hikâyelerine insansı bir trajedi havası kazandırdı.

SICAK SU

İki candarma alaca karanlıkta köyün kenarına varınca, atlarından indiler ve dizginleri karşıdan koşup gelen kahveci çırağına vererek, bacaklarını gere gere yürümeğe başladılar.

Köyün sokaklarında kimse yoktu. Uzaktan yanık bir inek böğürmesi işitiliyordu. Rüzgâr söğüt ağaçlarının dallarında hafif mırıltılarla dolaşıyordu. Köyün batı tarafındaki sırtları kaplayan orman, oraya çökmüş bir bulut yığını gibi kımıldıyordu.

Candarmalar kahveye girip kahveci ile yavaş sesle birkaç kelime konuştuktan sonra dışarı çıkarak köye doğru yürüdüler. Evler büsbütün karanlığa dalmıştı...

Tam köyün öbür ucunda, ormanın başladığı yerdeki ufak bir eve yaklaştılar. Ses çıkarmak istemedikleri anlaşılıyordu. Evin etrafını saran çite gelince, ayaklarının ucunda yükselerek evin ışık görünen penceresine baktılar. İçerde bir kadın diz çökmüş, çorba içiyordu.

Birçok örgülere ayrılmış saçları arkasına bırakılmıştı. İkide birde pencereden dışarıya da kaçamak bir göz atıyordu.

Candarmalardan biri:

«Bire domuzun karısı, nasıl da haberi yokmuş gibi yapar ya!..» diye söylendi. Öteki:

«Bu dördüncü gelişimiz. Hiçbirinde kıstıramadık. Bu sefer de İsmail yok gibi ama, bakalım!» dedi.

Çitin kapısını iterek girdiler. Bir candarma, bahçenin arkasına dolandı. Ötekisi kapıyı vurdu.

İçerde hiçbir telâş eseri görülmedi. Yalnız yerinden kalkan kadının üçetekli entarisinin yaklaşan hışırtısı duyuldu. Sonra kapının arkasından taze bir ses:

«Kim o?» diye sordu.

«Aç... İsmail'i arıyoruz!»

Bir sürgü çekildi, kadın kapıyı açarak:

«Buyurun arayın, İsmail evde yok. Geçen sefer geldiğinizde söyledim: Bahardan beri İsmail gelmiyor. Dört ay mı oldu ki ne?..»

Candarma bağırdı:

«Sus, iki gündür buradaymış, bize haber geldi!»

Kadın yumuşak bir sesle:

«Yalan ağacığım, yalan! İsmail vukuatı yaptıktan sonra bu yakalarda görünmedi bile. Kim bilir ne yanlara gitti? Belki de dağlarda öldü kaldı!»

Candarma, yükü açtı, yatakları devirdi, sonra etrafına bakındı. Ev bu bir tek odadan, bir de aralıktan ibaretti. Aralıkta bir zeytinyağı testisi ile bir ekmek tahtası ve ne oldukları pek belli olmayan birtakım şeyler daha duruyordu. Biraz genişçe olan odanın bir kenarında bir minder uzanıyor, onun köşesinde de, açık bir mushaf duruyordu.

Candarma, evvelâ güzellikle işe başlamak isteyerek kadına sokuldu:

«Bana bak, Emine,» dedi, «inkârı bırak. Bu oğlandan gayrı sana hayır gelmiyeceğini anladın. Devlet onu sana bırakmaz. Ondan sorulacak hesabı var. Nesine acırsın yabanın katilinin? Ama diyeceksin ki, o keyfinden adam vurmadı, canını kurtarmak için vurdu. Peki, ne diye dağa çıktı öyleyse? Devletin mahkemesi yok mu? Vurduğu uşak, ağa çocuğu diye onu yiyecek değiller a! Hakkı ne ise o kadar yatıp çıkacaktı. Dedim ya, bırak sen onun arkasını da, nerede olduğunu, bu akşam nereye kaçtığını bize söyle. Bak gençliğin var. Kendine yazık etme... Hadi Emine, deyiver bakayım, İsmail biraz evvel buradaydı değil mi? Kim haber verdi bizim geldiğimizi?»

«Söyledim ya, ne diye üstelersiniz! Dört aydan beri İsmail'i görmedim!..»

«Emine, bunun sonu kötü olacak. Biz de buraya keyfimizden gelmiyoruz, yüzbaşı söylemedik lâf komuyor; bu sefer de yakalamadan gidersek, iflâhımızı keser. Kimbilir hangi dağ başındaki karakola gönderir.»

Kadın önüne bakıp susuyordu.

Candarmalar birbirlerine baktılar. Sonra yanyana gelip birkaç kelime fısıldaştılar. Birisi:

«İhbar sahi miydi acaba?» dedi.

Öbürü kurnaz bir gülüşle:

«Şimdi anlarız!..» diye bağırdı ve eliyle odanın bir köşesindeki küçük tahta kapıyı gösterdi.

Kadın bir dakika tereddüt ettikten sonra, o tarafa giderek tahta mandalı çevirdi ve kapı kendiliğinden açılıverdi. Burası küçük bir gusülhaneydi.

İçerde kimse yoktu. Öbür candarma sorusu gözlerle arkadaşına baktı:

«Hani ya?» diye mırıldandı.

«Sus!»

İçinde isli bir teneke ile küçük bir tahta iskemle

görünen gusülhaneye yaklaşarak elini tenekenin içine soktu. Sonra parmakları yanmış gibi hızla geri çekti:

«Bu sıcak su ne olacak?» dedi.

«Hiç!..»

«Hiç olur mu?» ve anlayışlı bir sırıtma dudaklarına yayıldı.

Kadın kızararak mırıldandı:

«Su dökünecektim...»

«Allahın gündüzü kalmadı mı? Kime yutturuyorsun? Kocan burada değil de, gece vakti ne diye sıcak su hazır dersin?»

Sonra arkadaşına dönerek:

«Bu en sağlam usuldür!» dedi. «Bir kaçağın evini ararken evvelâ gusülhaneye bakarım!..»

Birdenbire kadını kolundan yakalayıp çekerek bağırdı:

«Artık inkâr para etmez! Söyle bakalım, İsmail nerede? Su adamakıllı sıcak olduğuna göre, herhalde kaçmış. Buralardan uzak değildir. Söylemezsen kendin bilirsin!»

Kadın, benzi sapsarı kesilmiş bir halde, kolunu kurtarmağa çalıştı, sesi titreyerek: «Bilmiyorum!..» dedi.

O zaman candarma, kadının kolunu hızla bırakarak odada dolaşmağa başladı. Arkadaşı bir duvara dayanmış duruyor ve kadının sür'atle inip kalkan göğsüne bakıyordu.

Dolaşan candarma birdenbire durdu, arkadaşını eliyle çağırarak yavaş, fakat kadının duyabileceği bir sesle:

«İsmail herhalde uzakta değildir, bize teslim olmağa gelmezse, karısının ırzını kurtarmağa da gelmez mi?..»

Dedi, sonra daha yavaş bir sesle ilâve etti:

«Ben şimdi Emine'yi yakalayıp mindere atarım, bağırırsa, nasıl olsa İsmail dayanamaz, nerdeyse çıkar

gelir. O zaman kapının yanında bekler, ya ölüsünü, ya dirisini yakalarsın... Bağırmazsa... Eh, ne yapalım... Bir kere de sen denersin!..»

Kadın sapsarı kesilmişti ve titriyordu. Alt dudaklarını kanatacak kadar ısırıyordu. İki tarafına bakındı. Dört duvardan ve iki candarmadan başka bir şey yoktu.

Biraz evvel sıcak suya bakan candarma, gözleri parlayarak kadını bileğinden yakaladı ve odanın kenarına sürükledi. Öbür candarma silâhını eline alarak dışarı çıktı.

Fakat ne öteki, ne de bu, kadının ağzından bir kelime bile alamadılar... O, herşeye rağmen bir kere bile bağırmadı, yardıma kimseyi çağırmadı.

Bir müddet sonra candarmalar silâhlarını omuzlarına vurup yüzlerinde tatlı bir yorgunluk ve içlerinde hafif bir endişe ile evlerini terkederlerken, Emine de yavaşça arkalarından dışarı süzüldü. Çitin kenarlarına sine sine ormana daldı.

Sabaha kadar uzaktaki çalıların arasında bekleyen İsmail, ortalık ağardığı halde hâlâ evde ışık yandığını görünce sürüne sürüne sokuldu ve yarı açık kapıdan garip bir üzüntü ile içeri girdi.

Oda darmadağındı. Yağı bitmeğe yüz tutan lâmba, cızırtılarla yanmağa çabalıyordu. Ortada kimseler yoktu.

Kapının önüne çıkarak bir ıslık çaldı. Köy tarafında on dört yaşlarında bir çocuk göründü. Koşarak ve etrafına bakınarak geldi. İsmail onu hemen aşağıya, kahve tarafına yolladı. «Candarmalar Emine'yi götürdülerse neylemeli?» diye düşünüyordu. Fakat yarım saate varmadan dönen oğlan, candarmaların gece yarısına doğru atlarına binip kasabaya yollandıkarını ve kimseyi götürmediklerini söyledi.

O zaman köyden gelen daha birkaç kişi ile bera-

ber Emine'yi aradılar. Her eve sordular, ormanda dolaşıp:

«Kız Emine... nerdesin?» diye bağırdılar. Fakat ne o gün, ne de ondan sonra, hiçbir yerden Emine'ye dair bir haber çıkmadı.

B. TRAVEN

(—)

Almancadan dilimize hikâye ve romanları çevrilen B. Traven'in aslında kim olduğu bilinmiyor. Belki büyük bir yazarın takma adı.

BOMBA

Üç güzel kızı vardı kızılderili Llaca'nın.. üçü de evlenme çağındaydı. En küçüğü onüç en büyüğü onaltısındaydı. Günün birinde genç Salvatores çıkageldi. Birkaç hafta fundalıkta mangal kömüründe çalışmış, elli pesos biriktirmiş, kendine yeni bir mintan, bir pantalon bir de şapka almıştı. Yatıp kalktığı yerin parasını da ödeyince, elinde pek bir şey kalmamıştı, ama geçen pazar sabaha değin süren dansta Llaca'nın üç kızını görünce aklı başından gitmişti. Punduna getirip bir türlü dansa kaldıramamıştı kızları, öteki delikanlılar daha hızlı çıkmış, atlatmışlardı Salvatores'i.

Pazar günü aklına birşey gelmişti, pazartesi, salı, çarşamba benimseyiverdi aklına geleni; cuma olunca kendi de inandı, cumartesi günü de kalktı gitti kızların babasına. «Hangisini istiyorsun?» dedi kızların babası. «Nah, işte şunu!» Bianca daha ondördündeydi, ama yüzü en güzel olanıydı. «Bak hele.. ağzının tadını biliyorsun kerata.. Adın ne senin?» Bütün adlarını saydı Salvatores, yazamazdı, ama bir solukta söyleyebilirdi adını. Kızların babası: «Peki, kaç paran var?» dedi. «18 pesos'um var».. oysa dokuz pesos'u kalmıştı cebinde.

«Olmaz, dedi adam, Bianca'yı veremem bu paraya. Bana yeni bir pantalon gerekiyor, bizim kaşık düşmanına da yeni kundura ister. Bianca'yı isteyecek kadar gözün yükseklerdeyse, anasını babasını hırpani gezdiremezsin! Bana yeni bir pantalonla karıma bir çift kundura alamazsan, bizim aileye girmeğe kalkışma.. Ver bakalım tabakanı.»

Sigaralar sarılıp tüttürüldükten sonra Salvatores dayanamadı: «Peki, ötekini alırsam?» Elvira'yı göstermişti.. Elvira en yaşlılarıydı, onaltısında olanı. «Bak hele, dedi adam gene, göründüğün kadar alık değilsin. İşin gücün var mı? Çalışıyor musun?»

«Bir eşeğim var!»

«Atın yok mu?»

Bu sorular Salvatores'i sıkmıştı. Bir kaç kez tükürdükten sonra: «Bir dayım var, dedi, Zacatecas'ın oralarda madende çalışır. Ben de evlenip onun yanına gideceğim, madende çalışacağım. Günde üç Pesos veriyorlarmış.« «Güzel para, dedi adam, ama cebindeki onsekiz pesos'la düğünü yapamayız oğlum.» «Ne gider ki, düğüne? Papazdan vaz geçeriz, evlenme cüzdanıda istemez» dedi Salvatores.

«O ıvırzıvırdan zaten vaz geçtik, dedi adam, para mı dayanır o işlere? ama hiç değilse iki çalgıcı istemez mi? dans olmasın mı? iki şişe Tequila da mı içmiyeceğiz? Ne derler sonra? Elvira'yı babası metres verdi, nikâhları kıyılmadı, demezler mi? olmaz olmaz, kızlarımı düğünsüz derneksiz evlendiremem.. başka kapıya oğlum.»

Pazarlığa oturdular, beş aşağı beş yukarı şu sonuca vardılar: Salvatores daha birkaç hafta fundalıkta çalışacak; hiç değilse iki şişe içki, bir kilo kahve, üç kilo şeker, bir çift kundura (kaynanaya) bir de pantalon (kaynataya) alacak kadar para biriktirecek, bir de çal-

gıcıların parasını ödeyecek.

Düğün oluncaya kadar boşuna kira vermemek için, buraya, kaynatasının yanına taşınabilirdi, öteye verdiği kiranın üçte birini burara verir, hem de evlât gibi bakılırdı. Yatağını şuracığa, köşeye serebilir, hele bir battaniye daha bulabilirse Elvira'yı da koynuna alabilirdi geceleri. Salvatores buraya taşındıktan sonra, nasıl olsa Elvira'yı koynuna alacaktı... Hiç değilse gizli kapaklı olmasındı bu işler.. «Namusunuzla yatarsınız koyun koyuna» dedi kayınpeder. Salvatores bir battaniye daha almağa razı olunca, sıra Elvira'ya geldi. Bu konuşmayı bütün aile dinlemişti nasıl olsa; Elvira hemen «peki», dedi, «Sacatecas'a giderim elbet.» Böylece önemli bir iş sonuçlanmış oldu.

Dokuz pesos yerine 18 pesos'um var demişti; dokuz pesos daha bulması gerekiyordu. Üç hafta yerine beş hafta çalışması gerekecekti belki. Bu arada gömleği yırtılırdı elbet, düğün günü yeni bir gömlek alınmalıydı. Nerden bulacaktı gerekli parayı?. Tanrı büyüktür; nitekim bir Amerikalının çiftliğinden iki inek yok oluverdi o sıralarda!

Düğün günü geldi çattı.. Baba Llaca'nın yeni sarı keten pantalonu, kaynananın da gıcır gıcır kunduraları vardı. Çalgıcılar, dans, içki herşey yolundaydı; Elvira da Salvatores'in karısı oluverdi. Salvatores'i kızdırmadan, namusuna dokunmadan kimse alamazdı, kaçıramazdı Elvira'yı artık. Salvatores iki battaniyesini, bir kahve tenceresini, Machetesi'ni bir de baltasıyla Elvira'sını eşeğe yüklediği gibi tuttu madenin yolunu.

Bir hafta işsiz kaldı, sonra bir bakır ocağında buldu iş. Güçtü işi, ama vız geliyordu Salvatores'e. Boş zamanlarında bir kulübecik yaptı; bu kulübede Elvira'sıyla mutlu günler geçirmeğe başladı. Elvira yemeği pişiriyor, çamaşırlarını yıkıyor, pantalonlarını, göm-

leğinin söküklerini dikiyor, soğuk gecelerde - o çevrenin geceleri hep soğuktur - yatağını ısıtıyordu Salvatores'in. Çok mutluydular, karı koca geçinip gidiyorlardı; Elvira da yakınmıyordu kocasından, sarhoş bir adam değildi Salvatores. Bu yaşam, ölünceye dek böyle sürebilirdi, günün birinde başka bir delikanlı çıkıp Elvira'nın gizli kalmış yanlarını deşmemiş olsaydı! Salvatores bir akşam eve geldiğinde boş buldu kulübesini, Elvira battaniyenin birini, tarağını, iki entarisini almış gitmişti. Bu demekti ki, Elvira dönmeyecek bir daha, vaz geçmişti Salvatores'in karısı olmaktan. Çevrenin kulübelerinde gizli kapaklı şeyler olamazdı. Salvatores on kulübeye göz attıktan sonra Elvira'nın sesini duydu kulübelerin birinde... gülüyor, konuşuyor, şakalaşıyordu. Aralıktan baktı Salvatores: Elvira yeni sevgilisinin yanındaydı, atıyor kahkahaları; ne güzel de gülüyordu. Kulübede iki çift daha vardı. Hepsi sevinçli, hepsi mutlu görünüyordu, oturmuş eğleniyorlardı. Adını anan yoktu Salvoteres'in, unutulmuştu, silinmişti, sanki hiç yaşamamıştı Salvatores.. Bu çok kodu ona!

Bizden olmayanların davranışlarını inceleyip, nedenlerini aramak alıklıktır; hele kendi duygularımıza göre incelemeğe kalkışıp bir benzerlik bulmaya da yeltenirsek, büsbütün alıklık etmiş olur, görürüz aldandığımızı. Bu türlü davranışları araştırmak bir sonuca vardırmaz bizi.. tasa kazılmış eski yazıları çözmeğe uğraştığımızda ayni şey gelmiyor mu başımıza!

Diyeceğim, sözgelişi Kafkas ırkından bir yargıç başka bir ırktan birini yargılamağa kalkışırsa hep haksızlık etmiş olacaktır.

Salvatores karısını bu durumda yakalayınca nasıl davrandı? İşte ben size onu anlatacağım: Niçin bu türlü davrandığını inceleyecek değilim. Niçin böyle davrandığını incelemeğe kalkarsam koskoca bir kitap yaz-

mam gerekirdi...

Elvira'yı böyle sevinçli, böylesine mutlu görünce Salvatores, kesti umudunu... Bu kadın bir daha dönmez bana dedi, bu yeni sevgiliye daha gönül vermişe benzer diye geçti usundan. Salvatores bu sonuca varınca rahatladı; yaşamın bu bölümünü kapatması gerekiyordu.

Meksikalı kızılderililere has düşünü ve el - çabukluğu ile, en ilkel araçlarla işe yarar bir bomba hazırladı hemen. Bomba dinamitsiz olmaz elbet, biraz dinamit aşırdı, kapsülle fitil de uydurdu bombasına. Elinde bombası, yaklaştı kulübeye. Konuklar dağılmamıştı daha, geceyi orada geçireceklerdi belki. Bu kulübelerin kapıları yoktur; fitili ateşleyip bombayı içeri atmak işten değildir. Salvatores de öyle yaptı, fitili ateşledi attı bombayı, atar atmaz da kaçtı kulübenin çevresinden.. Hiç birşey yapmamış gibi, kendi kulübesinin yolunu tuttu. Bombanın patlayıp patlamaması onu ilgilendirmiyordu artık... O üstüne düşeni yapmıştı ya yeter.. Patlarsa ne iyi, patlamasa gene iyi... Salvatores namusunu temizlemek için elinden gelen tek şeyi yapmıştı, sonuç ilgilendirmezdi onu artık. Ölmez de yaşarlarsa iş kapanmış sayılırdı; Salvatores bir daha başını çevirip bakmazdı Elvira'ya, karısını kaçıran adam da umurunda olmazdı artık... Kızdığını attığı bombayla göstermiş, namusunu temizlemişti.

Gelgelelim, gülüşüp oynaşan kulübedekiler için iş büsbütün başkaydı. Meksika'nın maden bölgelerinde yaşayan insanlar, birdenbire kulübelerinin ortasına bir konserve kutusunun düştüğünü görünce - hele bu kutunun ucunda bir de ip sallanıyorsa - hepsinde şafak atardı. Bombayı görmeleriyle, kendilerini kulübenin dışına atmaları bir olur... Bağırıp çağırmaya, ötekilerine seslenmeye bile vakit yoktur. Herkes kendi paçasını

kurtarmağa bakar. Elvira'nın kulübesinde de böyle oldu. Çil yavrusu gibi dağılıverdiler... Elvira ile yeni sevgilisine hiç birşey olmadı, çok korktular o kadar... Ötekilere de pek birşey olmadı, ama iki kadından biri kulübeyle havaları boyladı. Konserve kutusunun düştüğünü duymamış, görmemişti; arkası dönüktü, ocakta kahve pişiriyordu.. Gönüldeşlerinin ses çıkarmadan çil yavrusu gibi kaçıştıklarını fark etmemişti. Boyladığı bu hava yolculuğunda nereye ineceğini kestiremediği için, binbir parça olarak düştü öteye beriye, ağaçların dallarına takılı kaldı zavallıcık.

İki gün sonra Salvatores'in çalıştığı yere bir polis geldi. Salvatores işten başını kaldırmadan soruları yanıtladı. Sigara sarmak için durduğunda etraflıca bilgi verebilirdi.

«Juan Guenel'in kulübesine bir bomba atmışsın?»

«Attım, ne olacak? Bu beni ilgilendiren bir iştir, sizi değil..»

«Ama bir kadın öldü!»

«Olabilir. Ölen benim karım değil mi? Ne istersem yapamaz mıyım karıma. Bunca zaman yedirdim içirdim, üstüne başına yaptım. Üstelik düğünde çalgı da tutmuştum.» Salvatores haklıydı, yasa dışı birşey yapmamıştı.

«Ama ölen senin karın değildi, Juan Guenel'in karısı öldü.»

«Öyleyse hiç ilgilendirmez bu iş beni, tanımam bile Juan'ın karısını, ben onu değil, karımı öldürmek istemiştim; yazık olmuş kadıncağıza, bana hiçbir kötülüğü dokunmamıştı.. Talihine küssün ne yapalım, kaza sayılır; kazalardan ötürü de beni sorumlu tutamazsanız... Gözünü açsaydı, görseydi bombanın kulübeye düştüğünü!» Kendini böylece savunduktan sonra, gene baltaya sarıldı başladı çalışmağa.

Bir ay sonra mahkemeye çağırdılar Salvatores'i.

Başta Yargıç olmak üzere, bütün mahkeme o çevrenin iş - güç sahibi kişilerinden biraraya gelmişti. Üyelerden ikisi maden işçisiydi, üçüncü üye çevrenin fırıncısı, dördüncü üye madenin kantinini işletendi, beşinci üye de gene o çevrenin kunduracısıydı; hepsi işgüç sahibi, çalışan kişilerdi... Kendileri gibi çalışan birinin hapse girmesi işlerine gelmezdi, dışarda kalıp para harcaması onlarca daha önemliydi; ne var ki, adalet de yerini bulmalıydı, suçluysa çekmeliydi suçunu. Salvatores'e akıl öğrettiler. Sakın dediler, mahkemede ağzını açıp tek söz etme.. Çok sıkışırsan «bilmiyorum» dersin çıkarsın işin içinden. Salvatores, verdikleri öğüdü dinledi. Pek aldırdığı da yoktu, hapse atarlarsa atsınlar, ne çıkardı? Birkaç yıl keyif çatardı içerde... Kurşuna da dizseler vız geliyordu ona..

Mahkemeye girer girmez oturdu, hemen bir sigara sardı tüttürmeğe başladı, bugün nasıl olsa asmıştı işi, isterse akşama dek sürsündü mahkeme. Üyeler de sigaralarını sardılar, yaktılar. Mahkeme sırasında içmeyi yasak etseler, bu işlere bakacak tek üye bulamazlardı, çok önemlidir sigara.

«Suçlu karşı komamış, ben yaptım demiş. Tanık olarak bir polis var elimizde, ona herşeyi anlatmış.» Savcı, apaçık bir işi savunmaktaydı. Üyelerden biri başkana: «Sorun bakalım, dedi, Salvatores ben yaptım diyor mu?» Salvatores hiç istifini bozmadı, «bilmiyorum» dedi. Başka bir üye, Salvatores'in imzaladığı kâğıdı görmek istedi. «Salvatores'in okuması yazması olmadığından, alınan ifadeyi polis imzalamış» dediler. «Hem Salvatores «bombayı ben attım» demiş, imzanın önemi yok, biz memurumuza inanıyoruz.» Üyelerden biri: Neden memura inanalım da Salvatores'e inanmıyalım diye şaştı. Bir başka üye de şunu istedi: Salvatores kalksın, burda önümüzde söylesin bakalım, öldürmüş mü

öldürmemiş mi? başka türlü onu suçlu çıkaramayız!

«Kendini suçlu sayıyor musun Salvatores?» dediler. Salvatores boynunu büktü «bilmiyorum» dedi, gene bir sigara sarmağa başladı. Savcı son kozunu oynadı, bütün tanıkları çağırdı. Elvira, yeni sevgilisi, ve ölmeyen o üç arkadaş girdiler içeri. Bütün çevrenin bildiğini onlar da biliyordu elbet. Salvatores'in onurlu bir adam olduğunu, namusuna leke sürdürmeyeceğini, kocasını aldatan bir kadına nasıl davranılacağını herkes gibi, onlar da biliyordu, ama hepsi ağız birliği edip, bombanın kimin tarafından atıldığını söylemediler. Görmedik, bilmiyoruz, dediler. «Salvatores atmış olamaz mı?» sorusuna, odur belki, belki de bir başkasıdır, ama bilmiyoruz. Guennel'in eski sevgilisi de olabilir, hoş o altı aydır başka bir kadınla, başka bir yerde yaşıyor, ama çok kıskanç biriydi.. bilinmez ki, belki de odur. Elvira üstelik şunları da söyledi: «Ben Salvatores'i iyi tanırım, dedi, karısıydım, ama eski kocamın tanımadığı, görmediği bir kadını öldürmek için bomba atacağını aklım almıyor. Böyle bir şey yapacak adam değildir o...»

Mahkemenin yeminli üyeleri bir odaya çekildi, kafakafaya verdiler, on dakika sonra döndüler kararı okudular: «Oy birliği ile Salvatores'in serbest bırakılmasına.....»

Salvatores elini kolunu sallayarak, tanıklarla birlikte güle oynaya bir meyhaneye gitti. Elvira, yeni kocası, öteki gönüldeşleriyle bir şişe Tequila içildi.. Bardaksız içtiler hem de, şişe ağızdan ağıza dolaştı. Öğleden sonra da işinin başına döndü Salvatores.

Ertesi günün akşamına dans vardı. Salvatores orada başka bir kadın seçti kendine. Bu kadın Elvira'dan daha güzeldi; o gece Salvatores'in kulübesine geldi, ertesi günü de gidip eşyalarını getirdi. O günün akşamında ikisi kulübedeyken ne görsün kadıncağız - hem de

tam Frijolesleri masaya koyacağı sırada - fitili yanmakta olan konserve kutusu durmuyor mu kulübenin ortasında? Dar attı kendini dışarı. Ama Salvatores'den tek bir pantalon düğmesi bile kalmadı geriye... Kadıncağızın elinde bir düğme kalsaydı hiç değilse, dulluğuna ağlayabilirdi..

Çeviren: **Adalet CİMCOZ**

ORHAN KEMAL
(1914 - 1970)

Adana'da doğmuş, hasta hasta gittiği Sofya'da ölmüştür. Konu ve kişi bulmakta hiç sıkıntıya düşmeden, küçük insanların öykülerini, romanlarını yazdı. «Murtaza»sı ile «Bereketli Topraklar Üzerinde»si, en başarılı romanları sayılır. Basılmış yapıtlarının sayısı şimdilik 42'dir.

Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü olan Orhan Kemal, ileride belki, romandan çok küçük hikâyedeki ustalığı ile anılacak.

KÖPEK YAVRUSU

Şehrin ana caddesindeki kuyumcu dükkânlarından birinin kaldırımı önünde bir köpek yavrusu ön ayakları üzerine uzanmış, acı acı sızlanıyor, arada başını iki yana çevirip, etrafını alan mahalle çocuklarına bakıyordu.

Köpek yavrusunun iki ard ayağını az evvel, demir tekerlekli bir yük arabası ezmişti. Şimdi mafsallardan aşağısı pestile dönmüş, ayaklar yalnız bir deriyle bağlı, sarkıyor, ezikten boyuna kan sızıyordu. Arada boynunu büküyor, sesini yükselterek bir şeyler anlatmak istiyor, sesi ağırlaşıyor, yükseliyor, sonra yavaşçacık tükeniyordu.

Etrafını alan mahalle çocuklarıysa yaramaz ve haşindiler... Bunlardan Tatara benzeyen, basık burunlu birinin elinde bir değnek vardı. Şakıldaklı entarisinin parçalanmış sırtından eti görünüyordu. Yanında, paslı

bir çember tutan çok zayıf oğlana;

— Ağlıyor ha! dedi.

Çok zayıf oğlan başını salladı.

— Heye.. Ver hele lan...

Tatara benzeyen oğlanın elinden sopayı aldı:

— N'apacan?

Çok zayıf oğlan cevap vermedi.

Çektiği acıyı İNSAN'lara bir türlü anlatamayan köpek yavrusunun ezilmiş, kanlı etine dürttü. Köpek yavrusunun vücudu birden müthiş bir sarsıntı geçirdi ve acı acı bağırdı. Başta zayıf oğlan, bütün çocuklar bir zafer çığlığı attılar.

— Bi daha dürt hele lan!

Deynek tekrar dürtüldü, sonra tekrar, tekrar... Köpek yavrusu her seferde de öyle müthiş, öyle ondan beklenilmeyen sesler çıkardı ki, sanki bütün kudretini bu olağanüstü gayretlerle kaybetti ve tükendi gitti... Köpeğin çaresiz bir teslimlikle yan yatan, gözler kapalı, elleri düşmüş, acı duyan, fakat artık inlemeğe mecali kalmayan sükûtu evvelâ çocukların, sonra onları çevreleyen daha büyük, daha, daha büyüklerin neşesini kaçırdı.

Tatara benzeyen oğlan:

— Vay ibne vay, dedi, bağırmıyor be!

Kırpık bıyıklı biri:

— Ayağınnan bas da bak! dedi.

Kısa, lâcivert pantolonunun kıçı iri siyah bir bezle yamalı, yandan bir kargaya benzeyen, kesik benizli bir başka oğlan, ayağında taşıdığı — babasının — battal, sarı kunduralarının topuğuyla köpek yavrusunun ezilmiş iki arka ayağına bastı. Bayılmış, daha doğrusu ölmüşe benzeyen köpek yavrusu, ondan beklenmeyen yepyeni bir hamleyle şahlanarak öyle vahşi bir ses çıkardı ki...

Köpeğin etrafında ilk halkayı çeviren çocuklar, on-

ları çeviren büyükler, daha büyükler birden ürktüler. Sonra köpek yavrusunun iki ön ayağı arasına sakladığı başıyla tepeüstü, acaip devrilişini görünce korkacak bir şey olmadığını anlayarak, tekrar toplandılar ve neşeli çığlıklar yükseldi.

Seyirci büyüklerden biri:

— Ulan aferim be! dedi.

«Aferim»i kazanan karga suratlı oğlan yumruklarını göğsüne vurarak, gururla:

— Allooooooş! dedi, eden gazi. Nasıl?

Bütün çocuklar karga yüzlü oğlana kıskançlıkla baktılar. «Daha yeni bir şeyler bulup, kendileri de aferim'i kazanmak için» arandılar.

Köpek yavrusunun ölümü yaklaşıyordu. Tatara benzeyen, yassı burunlu oğlanın elâ gözleri, birden sarı sarı parladı.. Karşı kaldırımın önünde sökülmüş bir parke taşı duruyordu. Koştu, taşı yerinden zorla kaldırarak köpek yavrusuna doğru geliyordu ki, «Hammal Memet bey» neredense zuhur etti. Tatara benzeyen oğlanın niyetini anlayarak onu kolundan yakaladı:

— Hele ha, hele ha... Yazık...

Tatara benzeyen oğlan muvazenesini kaybetti, parke taşı da yere düştü. Oğlan bunu bir yenilgi saydığı için, müthiş hırslanarak dikildi:

— Sana ne? Oğlun mu da karışıyorsun?

Herkes kahkahalarla güldü, oğlan şımardı:

— Atarım atarım... Senin babayın iti değil ya!

«Hammal Memet bey»:

— Yazık oğlum, günah... diyecek oldu. Fakat yassı burunlu oğlan yumruklarını beline dayamış «Hammal Memet Bey»e öyle bir azametle bakıyordu ki...

— Sen bir hambal adamsın, dedi, get yükünü taşı.. senden akıl alacak deelük a!

Herkes kasıklarını bastıra bastıya gülüyordu.

Bacağı kadar bir oğlanın karşısında, kulaklarına geçmiş soluk kurşunî fötrü, paçaları diz kapaklarına kadar çemirli kara donu, yalın ayaklarıyla «Hammal Memet bey»i bir soytarıya benzeten karnı tok bezirgânlar, öteki çocukları da kışkırtmağa başladılar. Derken iş azıttı.. «Ehey»ler, «zot»lar, karpuz kabukları ve avuç avuç toza tutulan «Hammal Memet bey» şaşkına çevrildi. Sağa, sola saldırırken kafasına bir taş, geri dönüyor, dönerken beraber alnına koca bir karpuz kabuğu yiyerek sersemliyordu.

Etraf gittikçe kalabalıklaşıyordu.. Güneşin altında boyuna çoğalan bir kalabalık sesli sesli gülüyor, daha çok gülebilmek için kendilerini zorluyorlardı.

Bir ara, karga yüzlü oğlanın kuru bileği «Memet bey»in eline geçti. Öteki çocukların «Ana avrat» küfürleri arasında, dönmüş gözleri, gerilmiş sinirleriyle, çocuğu tokatlamağa başladı. Çocuğun avaz avaz haykırışı, etrafın yaygarası üzerine bir polisle iki bekçi koşarak geldiler. Esnafın da işbirliğiyle karga yüzlü oğlan «Hammal Memet bey»in elinden kurtarıldı ve «Bir çocuğu cadde ortasında tokatlamak suçlusu» adam, karakola sevkedildi.

Köpek yavrusuna gelince... O kendinden geçmişti. Küçücük başı, iki ön ayağı üstüne düşmüş, kenarlarında yaşlar kurumuş, yumuk gözleriyle sessiz yatıyor, arada ağzı açılıyor, fakat hiç bir ses çıkmadan kapanıyordu.

Az sonra ihtiyar çöpçü, güneşin altında büsbütün kurumuşa benzeyen ve dünyasından memnun olmadığını belli eden bezgin haliyle, hayvanın başını çekerek geldi. Arabayı köpek yavrusunun yanında durdurdu. Alışkın bir kürek hareketiyle köpek yavrusunu yerden aldı, arabaya attı, sonra gene hep o bezgin, tadsız, kupkuru haliyle ve hayvanının başını çekerek ulaklaştı.

MEHMET SEYDA
(1919 -)

İstanbul'da doğdu. Çocukluk ve gençlik yıllarında Trakya ile Anadolu'nun birçok il ve ilçelerini dolaştı. Zonguldak, Kırıkkale, Soma gibi üretim bölgelerinde çalıştı. Hikâyeleriyle romanlarına bu yılların anıları, izlenimleri, gözlemleri yansır.

İlk hikâyesi 1937'de Yeni Adam dergisinde, ilk romanı «Yaş Ağaç» 1958'de yayınlanmıştır.

« B A B A »

Ben Sinemalar Müdürü Nurettin Sav. Karşılıklı iki sinemanın da müdürüyüz, evet. Şu var Komiser Bey, dikkatinizi çekerim, birinde 2-3 yerli film birden, birinde 3-4 yabancı film bir arada geçmekte olduğumuzdan, sinemalarımıza her çeşit insan gelir. Yazın müşteri az olur. Mesleğimiz ve tuttuğumuz iş gereği bazı müşterilere göz yummak zorundayızdır. Doğruyu söyleyelim, saklamayalım. «Yapacağınızı gürültüsüz yapın, insanın başını belâya sokmayın!» demiş isem, dil alışkanlığıdır, yanlış anlaşılmasın, ben bunu herkese söylerim. Yoksa, özel bir maksadımız ve bilgimiz yok. Sinemaların temizliği, disiplini, her şeysi benden sorulur. Onun içindir ve nitekim, bazı programcı arkadaşlar, gelen şabanlara, «Şapkanı eline al da öyle gir!» dediğinde, duymamış olurum. «Yapacağınızı gürültüsüz yapın, insanın başını belâya sokmayın!» demem, bunlar it kopuk alayı, berduş takımı, içerde bazan çekişir hırlaşırlar, o sebepledir. Biz, Sinemalar Müdürlüğüne, resmî

bir işi bırakarak geldik ve bugüne kadar, erkek olan çıksın söylesin, ne vukuatımız olmuş? Herkes film koptu sanır, film kopmadan elektrikleri açtırırız ki, kapılarını anide açtırıp localara baktırırız ki, uygunsuz bir durum var ise, öne geçelim. Sizlerden bize çok arkadaş geliyor Komiser Bey, buyrun sorun bakalım, hangisine bilet kestirtmişiz? Hiç birine bilet kestirtmem ve «Buyurun!» derim, «sinema bizim değil, sizin.» Cumartesileri, pazarları aileleriyle geldiğinde, içerisi dolu demez, kendilerine loca açtırırım. İşte, bu arkadaş Belediyeci, söylesin, bu konuda kaç kere tartıştık. «Biletini isterim!» dedi. «İdare et, beleş olduğunu birbirlerine duyurup ne kadar sık gelirlerse, senin için de, bizim için de o kadar fayda!» dedim. «Polis ayağı içerden eksik olmamalı. İtle kopukla başka türlü başa çıkamazsın!» Olay sırasında ben karşı sinemadaydım, arkadaş da tanık. Kaldırımı sulatmaktaydım ki, azıcık serinlik olsun ve gelen müşteri içerisinin de serin olacağını düşünmekle, geri dönmesin. Başka diyeceğim yoktur, ifade benimdir, imzalarım.

Adım Şuayip Kara. Biz, sinemaya girene bilet kesilip kesilmediğine bakarız, bilen yanlış biliyor, başka şeylere karışmayız. Şundan pay biçmeli; kapıyı bırakıp su dökmeğe gitsen suçtur, insana soru açarlar. Hesap İşleri Müdürlüğüne bağlıyız ve Belediye rüsumundan gerisi bizi hiç ilgilendirmez. İçeriye yedi yaşından küçükler alınıyormuş, içerde cıgara, esrar içiliyormuş, ırza geçiliyormuş, sinema alacağından fazlasını alıp tıka basa dolmuş, bunlar hiç ırgalamaz gibi. Şey, yani, ilgilendirmez demek istiyorum. Onlara, karışırsa polis karışır, belediye zabıtası karışır, bizim görev ayrı. Ha, evet, tabii, kendisini daha önce, bizde çalışırken tanıdım. Şaşı Nurettin derdik. Temiz arkadaşlardandır, herhangi bir kötülüğünü, yolsuzluğunu görmemişizdir. Aynı

sinemaya bir kere de kışın verilmiştim. Ocak ayında... Bizim müdür, sağ olsun, kancayı taktıklarını ikide bir bu sinemalara verir. Neden? giriş kapısı caddenin üstünde, yazın cehennem gibi, kışın kar üstüne başına yağar, Sibirya gibi. Don, üşü, geber! Nurettin müdür, «Mangal kömürünü kendi paramla alıyorum bilâder!» deyip, üşümeyeyim diye mangal yaktırdıydı. Hah, işte o sırada, locada gördüğüm o çopur delikanlı geldi. Kapıya yaslanıp, suratını bileği ile kapatıp, ağlamağa başladıydı. Sorduk, ben de sordum, Müdür Nurettin de sordu: «Ne ağlıyorsun?» Cevaben dedi ki, hiç unutmam, «Babayı gene o biçim ettik, beşer kâğıdını aldık. Lâkin gücüme gidiyor...» Şehir diyoruz, gitgide büyüyor, gelişiyor diyoruz. Bana sorarsanız Komiser Bey, İstanbul'da yaşamak baht işi. Sabahleyin, çoluk çocukla helâllaş, evden öyle çık.

Neyse, biraz ağlayıp, burnunu çekip sinemaya girdiğinde, ben müdüre baktım: «Yahu, mesele nedir?» Nurettin başını sallayıp, dudak büküp «Boş ver!» demiş, programcı anlatıcı olduğundan, onu da, «Gevezelenme!» deyip susturmuştu. Üstüne varmadımdı. Beni ilgilendirmez. Biz, sinemaya girene bilet kesiliyor mu, ona bakarız. Olay sırasında müdür yanımdaydı. Oturmuş, şuradan buradan konuşuyor, dertleşiyorduk. Karşı sinemadan büfecinin çırağı, programcı Sadık, koştular geldiler. Anlattılar, böyle böyle. Müdür birden bozuldu, sapsarı kesildi. Hadi biz ikimiz birden fırladık. Bana n'oluyor? hiç. Ama merak. Nurettin kapıdan girmesiyle «Elektrikleri yakın, çabuk!» diye bağırdı. Şaşkınlığından, yoksa elektrikleri yakmışlar. Merdiven başında, üç kişi, yolumuzu kesecek, «Bir şey yok Nurettin abi...» diyecek olmuştu. Müdür, «Durun be, çekilin!» dedi, dirsekleyip yol açtı. Locaya daldık ki, adam yerde iki büklüm. Sırtında ceket var, ayakta pantolon yok. Gerisin-

den, yere, hâ bre kan akıyor. Göl olmuş. Başında iki kişi. Biri, o çopur dediğim delikanlı. Öbürünün sırtında sarı renk gömlek gördüm. Hangisi yapmış bilemem, adam yerdeydi. Dayanamayıp başımı çevirdim, locanın kapısında bir alay insan çarptı gözüme. Şöyle, yürekten acıyan birini görsem yüreğim yanmaz. Sarı gömlekli ile çopur dışarı çıkmak, kalabalığı dağıtmak isterlerken, merdiven başında yolumuzu kesenler içeri girmişlerdi. Müdürle beni göğüsleyip dışarı atmağa çalıştılar. Nurettin, Allahtan, akıl edip müdür odasına koştu hemen, imdadı sıhhiyeye ve size telefon açtı. Ötesi, ne diyeyim, sizin de gelip gördüğünüz, bildiğiniz gibidir. Hangisinin işi bilemem. Merdiven başındakilerden, ya da içerdekilerden biri yapmış olabilir. Bence, tornavida hangisininse, asıl suçlu o. Yok, estağfurullah, yol göstermek haddimiz değil, ama başka türlü de olur mu yani? Ben, içlerinde çok telâşlı olanı görmedim, soğukkanlıydılar. Ona bakarsanız, biz hepimiz onlardan daha çok telâşlıydık. Çopur, bir ara üstüne kapanıp, «Baba, baba...» diye ağladı. Tornavidayı o sırada çeytiyse, farketmedim. Başkası da farketmemiştir. Hem de öyle şey olmaz, inanmam, üstüne kapanmış, «Baba» diyor, hıçkırıyordu.

Hinci şu hiç yoluna giden adam, Komiser Beyim, mevlâm taksiratını affeyleye, sinemaya girişim 18 yıl oldu, beş altı yıl var, gelir gider, tanırım. Üç ayda bir, ayda bir gelir, sık gelmez. Locasını açarım, hiç eksik etmeyip avucuma tekliği bastırır. «Bu senin cıgara paran!» Bizden, «Eyvallah babacığım, ömrüne bereket!» Haa, hinci, Sadık denilende, bizi bilmeyen hiç kimse yoktur. Kendinden sonra locaya delikanlı almakta ise, gözümle görmedim, bir şey diyemem. Günahı, ayıbı boynuna! Bizim kız kızan hep köyde, hep sinemada yatar kalkarım Komiser Beyim. İşimiz düşecek, ayda yılda bir

dışarı çıkacağız. Yok kahveye de hiç uğramam. Kahvede toplaştıklarını görmedim, bir şey diyemem. Hemi o esnada sinemadayım, işim var. Gördüğünüzün aynısı ve tıpkısıdır, saç baş beyaz, pamuk gibi. Hüda, demek, alnına böyle yazmış. Bu itleri sen, acımayacaksın, ipe çektireceksin ki, yaşatmak hata. Ülen, hem baba diyesin, hem tornavida sokasın... Allahtan kork ülen! Benim yiyeceği neyi bilem büfecinin çırağı alır dışardan. Kime istersen danış, sor ki, patronun Sadık'tan has adamı var mıdır? Var derler ise inanmayasın, Celâli Bey'in kendini çağırtıp ona sorasın. Gelir uğrar, hesabı ister. Müdür odasına, müdürü dışarı savıp beni çağırır. «Oğlum Sadık, ne var ne yok?» Kayda değerli bir şey olmuş ise, anlatırız. Yok ise, «İyiliğin sağlığın Beyefendi. Sağlığına duacıyım...» deriz. İki süpürge çalınanda, müdür makinistten kopuk film isteyip oğluna götürende, o kadarı olur, bal tutan parmak yalar, her bir şeyi de anlatmayız. Gevezeliğin sonu kötüye varır. Hemi alt yanı patron bu, ne edeceği belli olmaz. Bunca zaman film seyredende, hiç hisse kapmamış isen, sözün burdan dışarı, eşşek senden daha akıllıdır. Hinci bizimkisi çoğa kaçtı, kısa kes der isen, ben sana diyeyim; bizim şaşı müdür, o it oğlu itler ile ortak. «Sadık iftira eyleyip günaha girme!» diyeceksin. Harama kuşak çözmek bir, bilir bilmez konuşmak iki, bunlar her daim gözümüzü yıldırmakta iken, «ortak» demeği göze aldıysam, anla ki ortak. İstanbul'lu kendini kurnaz, açıkgöz bellemiş. Ülen, köylü isek ne var, hiç insan görmeyip dağdan düze inmiş ayı değiliz ya? Senin karnında, kalbinde gezenden helbet bizim de habarımız olacak. Hinci beri bak hele, dinle biyol! İlkin çopur gelir kapıda görünür, resimlere neye bakıcı olur ve büfecinin çırağını kollamakta iken müdüre göz kırpar. Kırpmasından az bir vakit sonra, müdür bir mahana uydurup karşı sine-

maya savuşur. Çopur gelip de onu orada bulana kadar karşı sinemada kalır, geri gelmez. Eyi mi, tamam mı? Orada ne konuşurlar, para alıp verirler mi, habarım yoktur. Habarım olmayan bir şeye, habarım yok derim. Yani ya, benim sözüm, bunları içeri attıracaksan, müdürü de attıracaksın. İşte bu!

İbo abi geldi. Saatini bilemem. «Baba geldi mi?» diye sordu. Yukarı koştum baktım, Baba'nın oturduğu loca boş. İndim, «Gelmemiş...» dedim. «İyi. Ben bitişik kahvedeyim. Gelince haber ver...» dedi. Baba gelince, koştum camdan el etdim, hepsi geldiler. Beşi de evet. İbo abi, Kürt Sülüman, Topal Recep, Çakır Naci, bir de yeni gördüğüm biri daha. A'ah, sırayla değil, yukarı hep birden çıktılar. O yeni gördüğüm, kabak çekirdeği ile leblebi aldı benden. «Parasını so'ra veririm.» dedi. «Şimdi ver abi, patrona hesap verecem.» dediysem, «Kaçmıyoruz inek, burdayız!» dedi. İbo abiye baktım. «Korkma ulan, verir...» dedi. Ben de aşağıya indim, salona... Ben önce Baba'yı görürüm. «Git, İbo'ya geldiğimi söyle...» deyip elli kuruş bahşiş verir. İbo abi de elli kuruş verir sonradan. İkisinin bir tekliğini keserim! Ben mi? Tastamam bir buçuk yıl doldu. Bir buçuk yılda, eh, ben diyeyim altı, sen de sekiz, altı sekiz kere gelmişlerdir. Sonra teker teker çıkar giderler. Bu sefer nasıl olduysa...

Kahvede oturmuş düşünmekte idim. İbo yanıma sokulup, «Helâlından beş kâğıda ne dersin?» dediğinde, meseleyi sordum. Meseleyi anlattı. Ziliz abicim, işler kesat, çoktan beri taş tutmuyoruz. Razı olup kabul ettim. İbo dedi, «Hemen değil, biraz bekleyecaaz.» Onu da kabul ettik. Biz oturmuş beklemekte iken Çakır Naci, Kürt Sülüman, Topal Recep geldi yanımıza oturdu. Meselede onlar da varmış. Olduk beş kişi. İbo'nun, «Gözünüzün kestiği biri varsa gidin çağırın, gelsin!» demesine karşı

dedim: «Arkadaş ne bu, beşimiz yetmez miyiz?» Topal Recep dedi: «Yok arkadaş, bizi ne kadar kalabalık görürse o kadar memnun olur.» Ben dedim: «Oha!» Kürt Sülüman anlattı, gözü doymazmış. «Daha yok mu?» dermiş. Çakır Naci dedi: «Öğlede tahin pekmez yedim mahsus. Benden iki sefer tamamdır.» Recep sordu: «İbo, oğlum, geçenki gibi olmasın, mangır sağlam mı?» İbo dedi: «O ciheti merak etme, sağlam. Görüştük, üç aylığını yeni almış, para gani.» Dedim: «Arkadaş, haybeye kürek çekeceksek, bu iş yatar. Ben gelmem. Hem de parkta beni benimki bekleyecek.» Aramızda bunlar konuşuldu. Oturduk, sayısı iki kuruştan blum oynayarak bekledik. Hesabı sonra görmek üzere... Bir de İbo fırlayıp, «Nah işte, gidiyor!» diyerekten bana gösterdi. Karşı kaldırımdan geçerken gördüm. İlk o zaman gördüm. Daha önce tanımam ve bilmem ve kendisine karşı en ufak garazım yoktur. Ak saçlı, nur yüzlü, orta boylu biri. Şişman. İnanmayıp, «Bu mu?» dediğimde, «Bu! dediler. Çırak gelip sokaktan işmarı çakınca, biz hep kalktık. Locada sıraya geçmiş iken, herifin: «Üstüme para almamışım. Gelecek hafta iki hakkınızı bir öderim!» demesiyle tepem attı. «Lan İbo, Allahsız... Terkoz suyu bile bedavaya akmıyor!» deyip elimi cebime atar olduğumda, hemen bileğime yapıştılar. Tuttular. Yok abicim yok, bende tırnak çakısı bilem yoktur, benimki de numara. Maksadım açık; herif korksun, yola gelsin, mangırları ödesin. Kürt Sülüman diş gıcırdatıp, «Peki lan!» dedi. Beni omuzlayıp sırayı aldı. Diyeceğim o ki, adam yere çöktüğünde, arkasında duran ben değilim, Sülüman. Onlar da arkadaşsalar, saklamaz söylerler. Bir şey değil, benimki şu saatte hâlâ beni bekler. Onu da kaçırdık mı yandım abi, salıver gideyim. Ben böyle yaşa basmazdım ya oldu bir kere, şeytana uyduk. Mangırımızı alırız, gider bir kenarda karı ile ezeriz dedik. Ol-

madı! Salıver gideyim.

Bak abicim, dinime kitabıma, kızmazsan her şeyi anlatırım. Bu baba, geçen aya kadar sözünün eriydi, abicim. İşini gör, banka gibi al mangırını, trink... İlk tanışıklığımız sinemada oldu. Lâkin iş sinemada kolay olmadığından, bizi alıp götürüyor. Sonra oturup içiyoruz. Gören, «Haa, bir şey yok, bunlar içiyor!» desin. Bir iki derken otel kâtibi çakoz olmuş. Bunu çekmiş bir kenara, «Baba, bize oteli mi kapattıracaksın? Huyundan vaz geçmeyeceksen, hadi yallah!» demiş. Beni buldu, danıştı: «Ne yapalım?» Yüzümüz çopur abicim, rasgele karı bize pas vermiyor ve alışmış kudurmuştan beter. Ben de dedim: «Hiç merak etme babacığım, ayarlarız, kolay...» Ondan sonra sinemada buluşmaya başladık. Geçen ay su koyverdi. Eh, n'apalım, bir seferlik olur. Bu sefer gene, «Üzerime para almamışım...» deyince, işin rengi değişti. Manzarayı çaktım; «Bunlar nasıl olsa alıştılar...» diyor. Kendisine özel bir sevgim ve saygım varsa da, arkadaşlara karşı mahçup düştük. Tornavida benimdir, lâkin onu elimden alan Kürt Sülüman, ya Topal Recep ki, dinime kitabıma, ben Recep'ten her şeyi umarım. Dürzü, topallığına bakmaz, insan üstüne deve gibi kin güder. Şimdi içeri alacaksın, gelecek, dinim gibi, kitabım gibi biliyorum, «Tornavidayı sokan da çıkararan da bu!» deyip beni gösterecek. Bir gün bir meselede tekerine taş koyduk, unutamadı gitti dürzü. «Hepinizi tıktıracağım. Suçlunun kim olduğunu içerde kendiniz kararlaştırın!» deme Komiserim. Arkadaşları bilmem, bana yazık olur. Bendeki yürek başkadır, yanıyor. Bu iş sırf para hatırına yapılmaz, azıcık da Baba'nın gönlünü hoş edelim dedik ve o da, tanıyanlarına sor, beni evlâdı yerine tutmaz mıydı? Sen istersen, arkadaşlar suçu üstümüze atarlarsa gidelim yatalım, zarar yok. Babası uğruna Çopur İbo birkaç yıl köklemiş... zarar

yok, değil, n'apalım, gider yatarız. Lâkin vurma Komiserim, dayağa gelemem, ayaklarının altını öpeyim... Vurma yahu, neyi sakladık da vuruyorsun? Haa, yalan söyleriz, seni oyalarız, tornavida benim değil, kimin olduğunu ben ne bileyim deriz, büyüğümüzsün, abimizsin, o zaman vur. Şimdi ne vuruyorsun Komiserim, hırsını sade benden mi alacaksın? Ah anam ah... vurma yahu... En arkasızı, en garibanı ben miyim?

İÇİNDEKİLER

Prosper Mérimée (1803 - 1870) — Mateo Falcone ... 9
Edgar Allan Poe (1809 - 1849) — Kara Kedi 25
O. Henry (1862 - 1910) — Teknik Hata 35
Jack London (1876 - 1916) — Yüz Karası 45
Franz Kafka (1883 - 1924) — Ceza Sömürgesi 60
Ömer Seyfettin (1884 - 1920) — Bomba 93
Halikarnas Balıkçısı (1886 - 1973) — Ege'nin Dibi 115
İvo Andriç (1892 -) — Macar Mustafa 126
William Faulkner (1897 - 1962) — Kırmızı Yapraklar 148
Curzio Malaparte (1898 - 1957) — Soroka Kızları ... 117
Ernest Hemingway (1898 - 1961) — Kızılderililer Köyü 192
John Steinbeck (1902 - 1970) — Cinayet 199
Erskine Caldwell (1903 -) — Martha Jean 215
Sabahattin Ali (1906 - 1948) — Sıcak Su 225
B. Traven (-) — Bomba 231
Orhan Kemal (1914 - 1970) — Köpek Yavrusu 240
Mehmet Seyda (1919 -) — «Baba» 244

Korku, şiddet ve ölüm hikâyeleri dünya edebiyatında geniş yer tutar. Türk hikâyecileri arasında da gerçekçi yada düşçü açıdan bu tür konuları öykülerinde işlemiş olanları az değildir.

Yurdumuzda birçok hikâye antolojisi yayınlandı. Ama yalnız bu tür hikâyelerden oluşan bir antoloji yayınlamak bugüne değin kimsenin aklına gelmemişti. Değerli romancı ve öykücümüz Mehmet Seyda bu işe merak sarmış, Türk ve dünya şiddet hikâyelerinin en güzellerinden bir demet oluşturmuş. Bu kitap size onun beğenisi ile seçilmiş, gerçekten değerli, acı ve acıklı ya da korkulu yapıtları bir arada sunuyor.

15 lira